MOSKOVITER OCH FINNAR

I ÄLDRE OCH NYARE TID

AF

KONNI ZILLIACUS

------------- STOCKHOLM ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken, som tillhör Princeton University Library, har scannats av Google Books. Den anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i november 2014 av Bert H.

Förord.

Det är icke litet, som skrifvits om den sedan fjorton är i Finland pågående konflikten, om det man benämnt den finska författningskampen, striden mellan västerländskt och österländskt åskådningssätt och statsskick, sådan denna strid gestaltat sig i den forna svenska provinsen. Så godt som hvarje enskildhet af kampen har blifvit på ett eller annat sått belyst och än mera ingående rättsgrunderna, i hvilka det finska motståndet mot rysk regeringspolitik funnit stöd, liksom äfven den argumentering, hvari den ryska aggressionen sökt ursäkt och berättigande. Men ännu saknas en skildring af hela denna tid, en skildring lämnande en samlad bild af utvecklingen och ställande den i sådan enhetlig belysning, som endast en återblick på föregående skeden kan skänka. En sådan skildring blir dock alltmera nödvändig i samma mån som konflikten förlånges och tillspetsas samt berör flera områden af Finlands kultur och samhällsskick.

Redan nu ha många — törhända de flesta — äfven af dem, som stått händelserna nära och själfva tagit mer eller mindre direkt del i kampen, flerfaldt erfarit behofvet af en slik sammanfattande skildring af utvecklingen, som självfallet endast i fråga om de viktigare momenten kunnat behållas i minnet. Ännu mera måste detta vara fallet med alla, som på mindre nära håll kunnat följa den långa stridens skiftningar, och de utgöra det stora flertalet. Men mest gör sig önskvärdheten af en sådan sammanfattning dock gällande för de yngre och yngsta generationerna, som höra vara redo att taga deras plats i ledet,

1. — Moskoviter och finnar.hviika trängts åt sidan och numera måste nöjas med föga mer än åskådarens roll. Bland dem, som stå i tjugufem-årsåldern eller därunder, finnas säkert icke många, som hört talas om mera än kampens inest märkliga moment. Tillfälle att vinna en samlad bild däraf har icke stått dem till buds.

Ännu kan väl icke dessa års verkliga historia skrifvas, därtill ligga händelserna de nu lefvande alltför nära. Men å andra sidan torde icke heller endast en kronologiskt noggrann och möjligast fullständig förteckning af dessa händelser mera kunna anses vara tillfyllest, emedan en sådan icke gifver något svar på den fråga enhvar vid besinnande af Finlands öde måste göra sig, frågan hvarför? i hvad syfte? Den ryska aggressionen förefaller så meningslös, så motsatt tsardömets egen fördel, att frågor af sådan innebörd måste framställa sig för hvarje tänkande iakttagare af utvecklingen. Och en gång framställda kräfva de lika oafvisligt svar som dessa svar

gifvetvis måste utfalla olika, beroende af den synpunkt, hvarur det ryska tsardömets förhållande till det finska stor-furstendömet betraktas. Därför kan intet svar ännu af-gifvas med auktoritetsanspråk att vara det afgörande riktiga, utan måste mot hvaije sådant olika invändningar kunna göras. Men just därpå, att diskussion härom uppstår och föres, ligger stor vikt såvida slutgiltig utredning rörande dessa frågor öfver hufvud skall kunna förebringas. Och utan sådan utredning finnes ingen möjlighet för byggande på fast grund af framtidsförhoppningar om återvinnande af den rätt, som nu förnekas och i ständigt högre grad kringskäres.

Till en böljan och under rätt lång tid sökte man som bekant i Finland liksom i den öfriga världen svaret på frågor af denna art i hänvisningar till tsarens oerfarenhet och osjälfständiga karaktär, till hans brist på förståelse för västerländskt åskådningssätt och samhällsskick, till hans oförmåga att fatta verkliga innebörden af den förtryckspolitik, som i hans namn inslagits mot den del afdet ryska riket han högtidligen lofvat styra såsom konstitutionell furste. Man sökte upphofsmdnnen till denna politik bland monarkens rådgifvare, inom den inflytelserika och korrumperade byråkrati, som till väsentlig del usurperat själfhärskaremakten och antogs sträfva att för egna syften utsträcka denna makt till den enda del af riket, som ännu ej var beroende däraf. Man ansåg Nikolai II vilseledd af rådgifvare, som ägde hans förtroende, men man trodde icke och ville icke tro, att de försäkringar, han afgifvit om sin orubbliga vilja att upprätthålla Finlands autonoma statsskick, endast varit ord afsedda att dölja de verkliga afsikterna.

Denna uppfattning bar emellertid småningom af utvecklingen själf tvingats att vika och råder väl knappast numera på något håll. Alltför många omständigheter ha yppat sig, som ej kunna förklaras i enlighet med en sådan supposition. Och alltför många tecken ha under stridens fortgång kunnat iakttagas, som tyda på, att tsaren icke blott gillar den i strid mot lag och försäkringar inslagna politiken, utan äfven trots sina upprepade löften medvetet pådrifver utsträckande af den autokratiska maktfullkomligheten också till Finland.

Hand i hand med denna förändring af uppfattningen har helt naturligt gått letandet efter motiv, som kunde förklara sådan löftesbrytande politik bättre än förutsättandet af våld för våldets egen skull, af endast auto-kratiens inneboende motvilja mot fria institutioner och okrånkbar laglighet. Och då har bakom den oförklarliga våldspolitiken börjat framskymta planer af helt annan omfattning och bärvidd än blott undertryckandet af den finska autonomin. Man har på olika håll börjat känna sig alltmera öfvertygad om att denna politik endast utgör ett moment af en mera vidtutseende plan, Finland blott en etapp på tsarväldets väg mot världshafvet, dit det sedan århundraden sträfvat och vid hvars kust vinnandet af fotfäste anses oeftergifligen nödvändigt för Ryssland såsom världsmakt.Ännu år m&hånda icke det stora flertalet redo att godtaga denna förklaring af motiven för den ryska vålds-politiken mot Finland, om ock den gamla teorin, så all-mänt den ån omfattades före revolutionsutbrottet 1905, numera så godt som helt och hållet öfvergifvits. Ännu efter det af utbrottet i fråga framtvingade omslaget funnos rester af den förra uppfattningen kvar och stårktes väl till och med i någon mån genom tsaren-storfurstens upp-håfvande af de i strid mot lag vidtagna åtgårderna samt hans nya löfte att framgent respektera den finska statsförfattningen. Men i all hufvudsak upphörde då på de flesta håll spekulationerna rörande innersta innebörden af den föregående politiken, som man trodde graflagd för alltid efter utfärdandet af den ryska konstitutionen. Först sedan man kommit till insikt af att autokratins löften till Rysslands folk hvarken uppfylldes, eller sannolikast ens varit afsedda att uppfyllas, och samtidigt såg den förra politiken mot Finland återupptagas med allt större bestämdhet och i allt större omfattning, började på nytt letandet efter en rimlig förklaring däraf. Det nya löftesbrottet hade slutligt dräpt legenden om den personligen välvillige tsarens omedvetenhet om den rätta naturen af och det verkliga syftet med hans ministrars politik.

Det var uppenbart omöjligt att tro tsaren ånyo vilseledd af mot Finland fientliga rådgifvare, så envist man ån tidigare hängt fast vid denna tro. Genom sitt manifest om den lagliga ordningens återställande i Finland hade han ju själf indirekt erkänt oriktigheten af den tidigare följda politiken. Och därtill hade han på nytt högtidligen förbundit sig att respektera Finlands autonoma statsskick, men åsidosatte nu detta löfte lika fullständigt som det förra, vid hans tronbestigning afgifna. Det var otänkbart att Nikolai II ännu en gång skulle kunnat bibringas en i grund förändrad uppfattning af sin ställning såsom konstitutionell finsk monark, minst af allt sedan han proklamerat sig konstitutionell monark också i Ryssland. Motiven för återvändandet till den förra politiken

måsteklarligen sökas på annat håll, helst ingen längre kande betvifla att han också själf omfattade denna politik. Och lika tydligt var att dessa motiv i hans och hans råd-gifvares ögon måste te sig vida viktigare ån blott önskvärdheten att omöjliggöra jämförelser mellan fri, lagbunden utveckling i Finland och det ryska statsskickets alltmera fullständiga återbördande åt den oansvariga absolutismen. Det var icke antagligt att tsarregeringen, medan förbittrad kamp för sjålfhärskaremaktens återupprättande ännu pågick i Ryssland, skulle utan skenbart viktiga skål utsträcka denna kamp äfven till Finland, dår ju den skedda omhvålfningen, i motsats till hvad fallet var inom kejsaredömet, återställt i alla väsentliga af-seenden lugna och ordnade förhållanden.

Den ryska tsarregeringens politik har själf börjat gifva svar på frågorna, allt tydligare i mån som den vidare utvecklats och föranledt flera ingrepp i Finlands rätt att sjålf8tåndigt sköta sina inre angelägenheter. Fälttåget mot den finska autonomien har man, liksom tidigare, sökt — och söker alltjämt — maskera genom ideliga utläggningar om Finlands illojalitet och opålitlighet, om nödvändigheten på grund dåraf att ställa landet och folket under närmare kontroll af den ryska regeringsmakten, hvars intressen påstås vara af så mycket större vikt än hänsynen för den finska autonomin, att sådan hänsyn måste vika når de förra så kräfva. Men därvid underlåter man att påvisa huru och när den påstådda finska illojaliteten gifvit sig uttryck under den tid, då Finlands rått och de ingångna förbindelserna respekterades. Man underlåter att förklara i hvilka afseenden Finlands framåtskridande så på andliga som materiella områden varit till skada för Rysslands intressen och förebringar ingen utredning om skålen, hvarför det nu mera än tidigare är nödvändigt att stäcka den autonoma utvecklingen i stor-furstendömet. Man skyler med ett ord motiven för själf-hårskarmaktens löftesbrytande aggressionspolitik med en hop fraser, så trådslitna, att de knappast längre döljadenna politiks innersta och längst syftande afsikter, huru mycken möda man ån gjort och gör sig med uppkonstruerandet af stöd för fraserna.

Denna politik har, som sagdt, emellertid böljat själf lämna besked om sin verkliga innebörd. Hopandet af militär långt utöfver behofvet äfven för det fall, att våldsamt undertryckande af det åberopade revolutionära missnöjet i Finland blefve nödvändigt; användandet af betydande kapital för uppförande på olika orter af väldiga kasernkomplexer för härbärgerande af än mera trupper; det ifrigt påyrkade och redan beslutna byggandet af strategiska järnvägslinjer till och genom Finland; undersökningar af olika lokaliteter på finskt område i och för utrönande af deras lämplighet för militäranlåggningar; befästningar utförda och planlagda längs de finska kusterna; det finska lotsverkets omvandling till en rysk marininstitution — allt detta och mera därtill visar tydligt nog att undertryckandet af Finlands autonomi icke år slut* målet för den ryska aggressionspolitiken. Därtill skulle ingalunda — och det vet man godt på ryskt regerings-håll — behöfvas en så stor militärisk apparat. Och lika litet skulle en sådan, såsom man äfven sökt göra troligt, behöfvas i Finland för att skydda rikshufvudstaden under ett eventuellt krig. Ingen fiende, som öfver hufvud kunde tänkas angripa Ryssland, skulle rimligtvis kunna välja den i alla afseenden svåra vägen genom Finland, då annan och lättare våg står till buds. Någon annan slutsats återstår därför icke än att det är för ett såsom möjligt betraktadt anfallskrig Finland förvandlas till en utsträckt militärisk bas. Och då framtvingar redan landets geografiska läge den ytterligare slutsatsen att de eventuella anfallsplanerna måste gälla den Skandinaviska halfön, det enda återstående hindret för Rysslands utsträckande fram till ständigt öppet haf.

Sedd ur denna synpunkt blir den ryska tsarregeringens finska förtryckspolitik möjlig att förklara, blott därvid hålles i minnet, att man sedan lång tid i Ryssland varitöfvertygad om, att den finska lojaliteten under en konflikt med Sverige ej skulle bestå profvet, att de gamla kulturella banden skulle befinnas så mycket starkare än plikterna mot Ryssland, att dessa skulle svikas. Man betraktar med andra ord Finlands autonomi, så snäft begränsad den än varit, såsom ett binder för de länge hysta utvidgningsplanerna, hvilka af allt att döma nu anses kräfva aktuella åtgärder. Därför gör man nu hvad göras kan, utan att alltför mycket blotta sitt spel, för att undanrödja hindret och öppna vägen för utförande af planerna när tid och tillfälle yppa sig. För icke alltför många år sedan samlades Rysslands krafter på försöket att vinna fast fot vid världshafvet längst i öster och på befästande af ställningen där. Så riktades blickarna också västerut, mot det lockande perspektivet af ett Ryssland sträckande sig från Stilla oceanen till Atlanten, och aggressionen mot Finland böljade. Nu är förbindelsen med isfritt haf i öster afskuren, åtminstone för oberäkneligt lång framtid. Därför riktas förberedelserna nu mot väster

och bedrifvas med all möjlig energi, mindre öppet visst än tidigare i den yttersta östern, men knappast mindre målmedvetet, eller med större hänsyn för andras rätt.

För dem, som äro mindre förtrogna med vår tids storpolitiska strömningar än med den frodiga fraseologin om fredskärlek, internationell rättvisa, skiljedomstolar i stället för krig och annat mera, kan det måhända förefalla otroligt, att en europeisk stat i våra dagar skulle drifva sådan politik, som här i fråga om Ryssland antydts. Det måste gifvetvis synas mången otänkbart, att en stat i det tjugonde seklets Europa kunde under åratal kall-blodigt träffa förberedelser för öfverfall på fredliga grannar, särskildt då förberedelserna innefatta hänsynslöst förtrampande af ett annat folks flerfaldt besvurna rätt.

Men vid sådant betraktelsesätt glömmas fakta af grundläggande vikt för bedömandet, så nära många af dessa fakta än ligga den nyaste nutiden. För att icke gå längre tillbaka må endast erinras om Förenta staternasbeslagtagande af Spaniens kolonier, om Englands under-kufvande af boerrepublikerna, om Österrikes annektering af Bosnien och Herzegovina, Rysslands kupp i Mandschuriet och »arrende» på Liaotunghalfön, om den nyss utagerade Marockokonflikten, hvilken så när sändt någon million människor i fält, och om det ännu icke afslutade italienska röfvartåget till Tripolis. Man glömmer huru föga dessa och snarlika fall stå i sammanhang med de internationella rättsgrundsatser, som af både statsmän och andra så tidt och så salfvelsefullt framföras. Och sist, men måhända viktigast, glömmes i här närmast liggande fall, att det ryska tsarväldet, om ock geografiskt och i yttre måtto europeiskt, dock till sitt väsen och sin anda år asiatiskt, arftagare i rätt nedstigande led till tartar-khanernas välde, hvilket under århundraden outplånligt tryckte sin stämpel på det Stor-Ryssland, som än i dag utgör tsardömets kärna och tsarismens förnämsta stöd.

Det är denna utgångspunkt, som oftast förgätes vid bedömandet af rysk politik, inre som yttre, och af rysk samhällsutveckling. Bedömandet sker ur europeiskt väster-ländsk synvinkel och därför blir uppfattningen af de linjer tsardömets utveckling följer i väsentliga punkter oriktig. Det är asiatiskt hänsynslös utvidgningslystnad, som sedan tre hundra år dikterat rysk politik utåt och förvandlat det aflägsna moskovitiska storfurstendömet till den storryska världsmakt, som i vår tid utgör en ständig hotelse för sina grannar. Det är asiatisk anda och åskådning, som i Ryssland stå mot västerländska idéer i den kamp dår sedan snart ett sekel föres mellan oinskränkt själf-härskaremakt och de kräfvare af frihet och reformer, som äro revolutionärer, emedan i striden mot despotismen intet annat kampmedel än våld lämnats dem öfrigt. Det är den sista exponenten för den österländska absolutismens princip: allt för härskaren, för folket intet utom för så vidt det tjänar härskarens intressen, som bekämpar företrädarna för den västerländska folkstyrelseidén — den sista, sedan både Turkiet och Kina, ja, till och med Persientvingat oansvarig absolutism att vika, åtminstone för en lid.

Ur denna synpunkt förklaras också utan svårighet de oaflåtliga utvidgningssträfvanden, som gjort att under historisk tid endast en rysk härskare, Alexander III, icke fört något eröfringskrig. Utvidgningar äro nödvändiga för att hålla folkets uppmärksamhet och handlingskraft riktade utåt, bort från det inre tillståndet och de närmaste egna intressena. Inre utveckling, i bildning, i välstånd, i lagbundenhet, i medborgerlig verksamhet — allt sådant står i direkt strid med den oinskränkta själfhärskaremaktens intressen, emedan sådan utveckling ofelbart måste utmynna i en afgränsning af det autokratiska systemets maktfullkomlighet och därmed slutligen i störtande af systemet själft. Stillastående måste för tsardömet, liksom fallet varit med hvarje despoti historien känner, ohjälpligt resultera i upplösning och sönderfallande.

Själfhärskaredömet tvingas sålunda af en inre nödvändighet att oaflåtligt se sig om efter nya eröfringar. Och det världspolitiska läget i vår tid tvingar dessa sträf-vanden att rikta sig på vinnande af fast fot vid öppet haf, hvarvid helt naturligt linjen för det minsta motståndet följes, i detta fall dessutom den för närvarande enda möjliga linjen. Gentemot en sådan nödvändighet väga för den oinskränkta absolutismen alla andra hänsyn föga. De hinder som finnas, eller som man tror finnas, måste rödjas undan. Finland utgör det första hindret man tror sig se på den utstakade vägen, hvarför man nu gör sitt bästa för att nivellera det till den allmänna ryska nivån och ställa det helt under tsarregeringens kontroll. Men för att väcka möjligast minsta uppmärksamhet söker man skyla de innersta afsikterna genom det högljudda talet om nödvändigheten för riksenlighetens och för rikets värdighets

skull af det finska storfurstendömets »närmare förening» med kejsaredömet. Och för att i görligaste mån gentemot Europa bevara det bedrägliga sken af konslitutionalism man nödgats gifva sjålfhärskaredömet,begagnar detta den med konstlade ocb våldsmedel sam-manbragta, servila dumamajoriteten såsom en skärm för det despotiska undertryckandet af den verkliga, om än så kringskurna konstitutionalism, som varit rådande i Finland.

Ur synpunkten af det ryska tsarväldets tartariskt-asiatiska ursprung är det Rysslands utveckling bör betraktas för att kunna förklaras och förstås. De yttre förändringarna ba visst varit stora nog, despotismen har af utvecklingen själf drifvits att i många afseenden antaga andra former, men innerst är dess väsen alltjämt detsamma. Själf härska ren är fortfarande innehafvare af oinskränkt makt, därför den ende som äger några rättigheter. Sådana kan han öfverlåta på enskilda undersåtar eller på ministrarna i gemen, men då rättigheterna endast hårflyta af hans vilja, gälla de blott så länge denna vilja förblir oförändrad. Och lagen betraktas i enlighet med denna uppfattning icke såsom ett uttryck för samhällets rättsbegrepp, utan såsom ett utslag af härskareviljan, hvarför den ock i hvarje nu kan genom en ny viljeyttring skjutas åsido, förändras eller upphäfvas.

I förhållandet till andra länder och folk, som intvingats under det moskovitiska väldet, har denna åskådning alltid förr eller senare utmynnat i undertryckande af alla särprivilegier och rättigheter, om aldrig så uttryckligt bekräftade. Själfhärskareabsolutismen har aldrig i längden kunnat finna sig i inskränkningar, dår den haft makt att opåtaldt bryta de löften den gifvit, de fördrag den ingått. 1 dag är det Finlands tur, emedan man tror dess särställning kunna bli hinderlig för tsarismens maktutvidgning, men då Finland icke, såsom på andra håll skett, låtit locka sig att möta absolutismens öfvergrepp med våld, har denna icke erhållit tillfälle att med ett slag krossa motståndet, utan nödgas stegvis leta sig fram.

Det är med fasthållande af den ofvan antydda synpunkten här följande skildring af tsardömets förhållande till Finland är skrifven och belyst medelst de gjorda hän-visningarna till det ryska väldets uppkomst och utveckling. För riktigheten af denna synpunkt kunna självffallet inga afgörande bevis förebringas, men att den i hvarje händelse år berättigad såsom logiskt förklarande hypotes, bör ur självfva skildringen framgå.

Beträffande åter riktigheten af anförda data och fakta har framställningen granskats af tvenne, såväl med den allmänna utvecklingen i det ryska riket som särskildt med utvecklingen af tsardömets förhållande till Finland nära förtrogna finska män, för hvilka det år förf. en kär plikt att härmed betyga sin tacksamhet, ehuru af lätt insedda skäl förhindrad att framföra uttrycket för denna till öppen adress.

Stockholm i september 1912. Moskoviter och finnar i äldsta tid.

Det ryska folkets ursprung. — Uppkomsten af det storryska väldet. — Tartarernas invasion och deras inflytande. — Det moskovitiska riket. — Början af slavernas underkufvande. — Tidigare beröring mellan finnar och moskoviter.

Våra dagars ryssar nämna sig slaver och betrakta Ryssland i dess helhet såsom den slaviska rasens urhem, kärnan i det all-slaviska framtidsrike som i sinom tid skall taga arf också efter det i följd af individualism och parlamentarism degenererade våst-Europa. Om icke officielt så uttalas detta dock mer eller mindre tydligt af dem, som anse sig och sina meningsfränder vara de enda »sanna ryssarna», i motsats mot de af västerländsk-het smittade affällingarna, »den heliga modern Rossias» ovärdiga söner. 1 hvilken mån denna uppfattning och de därpå fotade förhoppningarna äro berättigade, framgår redan af en flyktig återblick på historiens uppgifter om det ryska folkets ursprung och det ryska väldets upp* kom st.

Synnerligt långt tillbaka i tiden sträcka sig icke dessa uppgifter och fullt tillförlitliga äro de äldsta af dem knappast heller. Men så mycket framgår dock med tåmlig säkerhet, att inemot tre fjärdedelar af det nuvarande Ryssland vid tiden då det ostligaste Europa börjar framskymta i historiens ljus, eller omkring medlet af det nionde seklet, voro bebodda af en mängd olika stammar af turanskt (fenno-ugriskt och turkiskt-tartariskt) ursprung. Endast en fjärdedel var befolkad af slaver, som också voro af olika stammar, men alla af arisk ras.Gränsen mellan de olika rasernas områden gick ungefär från Memels utlopp i Östersjön i allt utom rät linje

öfver Novgorod till floden Pruths källområde, ehuru väl de krigiska slaverna redan vid den nämnda tidpunkten gjort en del eröfringar på de östra grannarnas bekostnad.

De vid Östersjöns och Finska vikens kuster bosatta fenno-ugriska stammarna hade sedan gammalt haft beröring med de skandinaviska varågerna, som ofta nog utsatte dem för krigiska anfall, men äfven fredligt färdades genom deras område på väg till och ifrån Konstan-tinopel och därvid lärde känna det nuvarande västliga Ryssland och dess folkslag. Mera än en gång hade varågerna blandat sig i dessa stammars inbördes strider och hade vid olika tillfällen satt sig i besittning af det rika Novgorod, dit de enligt den ryska historikern Save-lieff kallats af förtryckta finska stammar såsom bundsförvanter i striderna mot Novgorods slaviska härskande klass. År 862 gjorde sig slutligen varäghöfdingen Rurik till furste af Novgorod och utvidgade sitt furstendöme ända till sjöarna Ilmen och Ladoga. Andra varäger följde hans föredöme och småningom erhöllo de områden varågerna underlagt sig benämningen »Russ», efter Roslagen i Sverige, därifrån Rurik och hans följeslagare stammade. Inom kort utsträckte så dessa furstar sina vålden också söderut, så att furst Oleg redan år 885 kunde göra Kieff till hufvudstad i ett varägiskt-slaviskt rike, som äfven omfattade en del finska stammar och deras områden längre i norr.

Benämningen »Russ» följde väldets utvidgning åt, men så länge russoslaverna själfva voro hedningar ägde ingen verklig sammansmältning rum mellan dem och de underkufvade stammarna af samma ras. Först sedan furst Vladimir af Kieff år 988 låtit döpa sig, inträdde häri en förändring, i det att det kristna omvändelsenitet icke nöjde sig med att endast påtvinga de besegrade den kristna läran, utan äfven nödgade dem att antaga detslaviska språk, som användes vid gudstjänsten liksom af den härskande klassen. Detta slags förryskning utbredde sig sedan allt vidare genom att ättlingar afRurik grundade nya furstendömen på fenno-ugriska områden och äfven i dem införde såväl byzantinsk religion som det slaviska språket, hvilket blef förhärskande inom de högre samhällslagren och från dem spridde sig äfven till massorna af folket. Men stort längre än till språket och religionen sträckte sig denna äldsta förryskning icke, då de härskande slavo-varägarna voro så få till antalet, att de, långt ifrån att genom blodblandning kunna öfver-lora de underkufvade till sin ras, tvärtom själfva led efter led mottogo alltmera turanskt blod och därför äfven antogo allt flera turanska lynnes- och karaktärsdrag.

1 ändå högre grad blef detta fallet då de varägiska furstarna flyttade sätet för sitt välde längre åt öster. I det slaviska Kieff orsakade inbyggarnas starkt individualistiska och stridsfärdiga raslynne oupphörliga oroligheter och omhvålfningar, sammansvärjningar och uppror mot furstarna, som aldrig kunde känna sig fullt säkra om väldet. Slutligen flyttade därför den varägiska fursten Åndrej Bogoliub under senare hälften af elfvahundra-talet sätet för sin styrelse från Kieff till Suzdal inom helt turanskt område. Han var själf dotterson till khanen af den finska Mera-stammen och stod sålunda i blodsförvantskap med sin nya omgifning, hvilken därigenom blef ett så mycket mera pålitligt stöd i de ständiga stridigheterna med hans slaviska undersåter. Enligt Nestor, författare till »Gamla ryska krönikor», voro visst de finska folkstammarna ännu vid denna tid i det ostliga Ryssland odöpta hedningar, men voro äfven på grund af sin fatalistiskt passiva folkkaraktär vida lättare att styra ån de oroliga slaverna i väster och äfven lättare att samla och sammanhålla för krigiska företag. Furstarna af Vladimir, som blefvo furstarnas af Suzdal arftagare och voro mera krigiskt företagsamma än dessa, funno sedan i dessa finska stammar det medel de be-höfde för att kufva de slavo-varågiska fursten dö men, som voro deras grannar och främst blefvo föremäl för de russo-turanska utvidgningsstråfvandena. Därför benämner också den kände historieskrifvaren Karamzin i sin »Rysslands historia» Vladimir och Suzdal med deras rent fenno-ugriska befolkning »vårt fäderneslands verkliga kärna». Sitt välde utvidgade så dessa furstar af Vladimir mycket snabbt, tills det i norr sträckte sig ända till Is-hafvet och i väster hotade att helt uppsluka de splittrade slaviska småfurstendömena.

Bland de slaviska folken hade ingen liknande utveckling ägt rum, utan voro de alltjämnt delade i en mängd olika småstater, hvilkas furstar dock icke ut-öfvade större makt öfver de ständigt oroliga stammarna än de med styrkans rått kunde tillvälla sig och försvara. Sina efterträdare utsågo dessa furstar vanligen själfva bland söner eller andra anförvanter och var den utsedde kraftig nog att göra sina anspråk gällande, så öfvertog han furste värdigheten, men lika ofta drefs han bort eller mördades. Furstendömena upplöstes tidt och ofta, sammanfogades

på nytt eller kufvades af grannar, och fingo ständigt nya gränser och nya härskare i följd af förrädiska intriger lika ofta som på grund af öppna strider och krig. Ingen samling hade där liksom längre i öster försiggått och därför lider det väl föga tvifvel att det fastare hopfogade turanska väldet redan då snart nog skulle absorberat ett efter annat af de slaviska höfdingedömena, såvida icke en ny faktor tillkommit. Och denna icke blott uppsköt den antydda, redan pä-började utvecklingen i denna riktning för århundraden, utan påtryckte också det russo-turanska väldet en prägel, som ännu i dag i flera väsentliga afseenden kännetecknar det och stämplar det såsom icke europeiskt annat än till det yttre.

Denna faktor utgjordes af Djingis-khan och hans tartarer, som år 1223 plötsligt inföllo i Europa och inom knappa tjugu år öfversvämmade ocli gjorde sig till herraröfver större delen af det nuvarande Ryssland. Tartarer-nas turanska rasförvanter i de ostliga trakterna föllo mycket snart till föga för inkråktarna och de slavo-varägiska småfurstendömena närmast väster om de förra voro alltför splittrade att kunna erbjuda synnerligt starkt motstånd. Men ju längre västerut de asiatiska barbarerna trängde, desto segare och mera energiskt blef det mot-stånd de rönte af där lefvande slaviska folk, tills polackerna tvingade dem att stanna. Gäng på gång företogo tartarerna nya mord- och plundringståg mot väster, men hejdades alltid af polackerna och deras förbundna, tills slutligen dessa försök att tränga längre in i Europa upphörde och khanerna af den »Gyllene Horden» nöjdes med det välde de vunnit öfver områdena i öster.

Någon egentlig stat i detta ords vanliga bemärkelse bildade tartarerna emellertid icke, utan gjorde sig khanerna till öfverherrar öfver de russovarägiska staterna, hvilka lämnades att bestå och att i de flesta afseenden sköta sig själfva pä samma sätt som förut, ehuru utan mera utsträckt handlingsfrihet annat än med stor-khanens bifall och samtycke. Endast genom krypande ödmjukhet kunde dessa staters furstar i någon mån värja sig och sina länder under de oupphörliga härjnings- och plundringståg tartarerna företogo mot områdena i väster och sydväst, där städer och byar brändes och landsbygden ödelädes, medan invånarna i tusen och tiotusental släpades bort såsom slafvar. Och endast genom kryperi kunde de tillvinna sig stor-khanens ynnest och mer eller mindre uttryckliga tillstånd att utvidga sig på sina medfurstars bekostnad. Tribut måste de erlägga och när de uppvaktade stor-khanen för att afbörda sig denna och betyga sin underdånighet, nödgades de såsom bevis därpå underkasta sig den skymfliga förödmjukelsen att vid mottagningen i audiens kyssa hans stöfvel. Men i gengäld tillätos de ock att i sin ordning behandla sina egna undersåtar efter behag, och hvad det led började de härutinnan allt närmare och allt fullständigare följa

2. —r Moskoviter och finnar.tartarkhanens föredöme. Både deras bojarer och massorna af deras folk nödgades småningom underkasta sig allt mera helt asiatisk despotism, medan furstarna själfva genom intriger, som omfattade både våld och mord och allt slags svek, sökte i möjligaste mån utvidga den makt khanerna af nåd tilläto dem besitta. Att en sådan utveckling, fortsatt under mera än två århundraden, icke kunnat undgå att lämna djupa spår i den storryska folk-karaktären, är naturligt. Att spåren icke utplånats bör ej förvåna, då i allt väsentligt samma despotism fort-bestått till dag som är och själffallet ej kunnat upphöra att frambringa enahanda verkningar.

Furstarna af Vladimir blefvo slutligen segrare i täf-lingen om stor-khanens gunst. Denne gaf dem titeln »storfurste» och bestämde att värdigheten skulle vara ärftlig, hvarjämte han bestämde att storfursten af Vladimir framgent skulle för hans räkning indrifva den tribut öfriga furstar hade att erlägga. De nya storfurstarna erhöllo sålunda en högre ställning och större inflytande ån deras rivaler och visste nogsamt begagna sig däraf, tills deras supremati under khanernas öfverhöghet blef så tämligen allmänt erkänd. År 1338 flyttade så den dåvarande storfursten, Johan Danilovitch, kallad Kalita, sätet för sin regering till Moskva, ett ord som på Mera-stammens språk betyder »läger». Det var denna helt turansk-flnska stam, som ägde Moskvaområdet och storfurst Kalita var gift med Mera-khanens dotter, men lät mörda sin svärfader och slog under sig dennes välde, hvarefter han nämnde sig storfurste af Moskva. Han och hans efterträdare utvidgade sedermera det nya stor-furstendömets område tills detta både i norr dch i väster nådde ungefär lika långt som furstarnas af Vladimir före tartarinvasionen.

Det var så det moskovitiska väldet uppstod, i skydd af de asiatiska tartarkhanernas makt, till en början med deras gunstiga bifall, senare utvidgadt oberoende dåraf, men alltid styrdt enligt samma principer, som besjäladederas egen maktntöfning. Storfurstarna af Moskva voro visst ursprungligen af varägisk ätt, liksom åfven till stor del deras bojarer, den härskande klassen, och i likhet med dessa fasthöllo de vid det slaviska språk de sedan århundranden gjort till sitt. Men såväl de förra som de senare hade under tidernas lopp genom de ständiga finska och tartariska giftermålen blifvit så mycket mera asiatiskt-turanska än ariskt-slaviska såväl till ras som — i följd af det tartariska infTytande de underkastat sig — till åskådning, att deras varågiska härkomst knappast längre hade annan betydelse ån den af en mer eller mindre fullt hevislig tradition. Sedermera trängde de härskandes slaviska språk liksom deras byzantiska religion så småningom* ned också bland de behärskade och bidrog till sammansmältningen af det finskt-tartariska biandfolket, med dess större eller mindre tillsats af slaviskt blod, till det moskovitiska eller ryska, den senare benämningen dock först långt senare tagen i bruk.

Samtidigt med denna samlande utveckling inom de af tartarerna behärskade områdena hade en liknande börjat äfven i de västra delarna af det nuvarande Ryssland. Konungarna af Polen hade, sedan de ståljat tar-tarernas påträngande, begagnat sig af de varägiska grann-furstarnas svaghet för att införlifva särskilda deras områden med sitt eget rike. Och något längre i norr hade grundats ett nytt välde, Lithauen, som under de senare åren af tolfhundratalet och början af följande århundrade ntbredt sig öfver både Hvit-Ryssland och Lill-Ryssland. År 1386 förenade så den lithauiska fursten Jagellon genom giftermål med arftagerskan till Polens tron båda dessa riken till ett enda, som omfattade så godt som alla de af slaver helt befolkade delarna af det nutida Ryssland. Det slaviska rasområdet stod sålunda samladt gentemot det fenno-tartariska, båda begagnande slaviskt

* Huru l&ngsamt framgår af den tidigare citerade krönikesamlaren Nestors uppgift, att de finska stammarna såväl i Vladimir och i Moskva som i åtskilliga andra områden ännu under det tolfte århundradet voro hedningar.språk, men annars i allt väsentligt olika, till religion som till folklynne och seder, till åskådning icke mindre ån till styrelsesätt, om ock både i dessa som i andra afseenden skiljande sig från det öfriga Europa. De verkliga slaverna voro individualister, som icke tålde långt drifven despotism, utan ständigt voro redo att med vapen i hand försvara sin rätt gentemot sina härskare, hvilka icke tillerkändes mera än en begränsad myndighet och ofta nog funno äfven denna satt i fråga. De fenno-tarlariska stammarna däremot utmärktes alla af stark asiatisk fatalism i sin åskådning och underordnade sig därför tämligen motståndslöst hvarje öfvermakt, om aldrig så despotisk och förtryckande. Då slaverna endast kunde hållas samman af egna intressen och känslor, mötte ringa svårighet att genom yttre tryck hoppressa deras grannar i öster inom ramen af ett enhetligt välde och att kvarhålla dem där helt oberoende af deras egen fördel och böjelse.

Härigenom förklaras på en gång såväl de moskovitiska storfurstarnas framgång i sträfvandet att utvidga området för sin makt och den lätthet, hvarmed de underkufvade antogo både deras religion och deras språk, som äfven deras eget antagande af tartarisk åskådning och tartariska seder. Ett af de måhända tydligaste bevisen för huru grundligt den asiatiskt-tartariska andan genomträngde det moskovitiska samhället utgöres af den förändring kvinnans ställning under det tartariska öfver-väldets tid undergick. Från att tidigare ha betraktats och i de flesta afseenden behandlats såsom mannens jämlike och — att döma af de gamla folksägnerna — deltagarinna i hans mödor och faror, gjordes hon småningom efter asiatiskt föredöme till hans egendom och inspärrades i hans »terem», den tartariska ekvivalenten och benämningen för turkarnas harem. Här lefde hon, hår födde hon sina barn och här dog hon, utan att annat än med mannens tillstånd kunna röra sig utom teremgårdens murar, eller ens visa sig för hans gäster.Och såsom tecken p& det oinskränkta välde mannen genom giftermålet erhöll öfver sin hustru, måste hon underkasta sig att vid vigseln mottaga ett symboliskt slag med en liten knutpiska, som till hennes nye herre öfverräcktes af hennes fader, under hvars välde hon dittills stått. Medgifvas bör dock att därvid äfven ett af religionsgemenskapen förmedladt byzantiskt inflytande medverkade, i det t. ex. ännu i dag bestående förbudet för den såsom »oren» betraktade kvinnan, att beträda kyrkans »allra heligaste», helt säkert var af byzantiskt* ortodoxt, icke af tartariskt ursprung. Kvinnans afskildhet fortfor ända långt in på sextonhundratalet inom det moskovitiska riket, bevisande i sin mån huru segt rotfäst det tartariska åskådningssättet hunnit blifva under de inemot trehundra år det varit härskande.

Ännu klarare belyses det tartariska inflytandets seghet och på samma gång den moskovitiska karaktärens ambitionslösa passivitet af denna tartarväldets långvarighet. Under årtionden före dess slutliga fall år 1482, hade tartarernas makt varit så försvagad, att en samlad ansträngning af de underkufvade utan tvifvel skulle frigjort dem från det förödmjukande beroende, hvari de kvarstodo, om också dåmera till största del blott nominellt. Men storfurstarna af Moskva föredrogo att i tartar-khanens namn och under hans hägn utvidga det välde de vunnit öfver öfriga lydfurstar, lämnande khanernas af den Gyllene Horden herradöme att småningom upplösas och sönderfalla, tills intet annat ån minnet däraf och traditionen mera återstod.

Ty traditionen uppehölls. Af allt att döma skilde sig de moskovitiska storfurstarna hvarken beträffande styrelsesätt eller behandling af undersåtarna i något väsentligt afseende från tartarkhanerna. Regeringsmeto-derna voro desamma, despotismen lika obegränsadt maktfullkomlig, folket lika rätts- och skyddslöst. Den enda institution, som icke helt underordnat sig de moskovitiska storfurstarnas makt, var under lång tid denortodoxa kyrkan, hvilken inom det moskovitiska riket styrdes af metropoliten i Kieff under patriarkens i Kon-stantinopel öfverhöghet. Men sedan den byzantinska kyrkan af fruktan för turkarna trädt i närmare förbindelse med den romerska och metropoliten af Kieff är 1448 jämte sitt prästerskap anslutit sig till denna riktning, afsatte den dåvarande storfursten af Moskva, Was-sili den blinde, utan vidare Kieffs metropolit. Och därpå utnämnde han metropoliten af Moskva till den moskovitiska kyrkans primas, hvarefter han förklarade denna kyrka oberoende af patriarken i Konstantinopel och gjorde den i stället i hufvudsak beroende af sig själf.

Härigenom ernåddes en ingalunda obetydlig maktförstärkning för storfursten, som därefter hvarken be-höfde räkna med andlig eller med världslig opposition och småningom i de vidskepliga massornas ögon blef den gudomliga lika väl som den världsliga maktens företrädare, mot hvilken hvarje slags motstånd eller olydnad var icke allenast ett brott, utan också en synd. Att storfursten fortfarande till namnet underlydde den tar-tariske storkhanen glömdes så mycket mera fullständigt som Ivan III år 1475 efter sitt giftermål med en byzan-tinsk prinsessa antog titeln »tsar», på samma gång han införde den tvåhöfdade byzantiska örnen i det moskovitiska vapnet. Tsardömet Moskva hade uppstått såsom arftagare till storkhanerna, hvilkas välde sex år senare åfven till namnet upplöstes.

Detta dock endast i fråga om den »Gyllene Horden». I sydliga delen af det nuvarande Ryssland fortfor under lång tid ett tartariskt välde, som blifvit oberoende af storkhanerna. Ännu ett sekel efter det nordliga tartar-rikets slutliga försvinnande utgjorde Krimtartarerna en skräck för det moskovitiska väldet och hade så föga förlorat sin krigiska anda, att deras khan, Devlet-ghirer, intog och uppbrände Moskva, i grund sköflade det kringliggande landet och bortsläpade många tiotusental människor i slafveri. Detta inträffade under Ivan IV:s, kalladden grymme, regering, den mest beryktade representant för asiatisk despotism, som innehaft tsartronen, hvarför några uppgifter om honom må anföras såsom belysande på en gång de moskovitiska tsarernas tyranni och deras undersåtars slafviska undergifvenhet.

Ivan IV blef tsar vid tre års ålder och hjälptes når han år 1543 fyllt tretton år af en bojarslåkt att, sedan han blifvit förklarad myndig, själf taga regeringstyglarna om hand. Huru han fattade sin maktfullkomlighet och sin myndighet såsom regent, visade han genast genom att låta en af de förmyndare-regenter, som under hans minderårighet förestått styrelsen, sönderslitas och slukas af utsvultna hundar. På en annan af sina förra förmyndare, som tillåtit sig några anmärkningar mot honom, lät ban skåra ut tungan. Fortsättningen blef denna början värdig och utmärktes enligt de moskovitiska krönikorna af en ändlös räcka af de blodigaste och mest bestialiska våldsdåd historien vet att omtala om någon regent, de värsta bland de romerska och byzantinska kejsarna icke undantagna. Men därför är det ock så mycket mera betecknande för den asiatiska undergifven-hetsanda, som besjälade hans moskovitiska folk, att detta betraktade hans vilddj urslika grymhet såsom bevis på nära nog öfvermänsklig hårskarkraft och begråt honom bittrare ån någon föregående tsar, när han ändtligen år 1584 skattade åt förgängelsen. Och knappast mindre betecknande är, att folket ännu i dag med alldeles särskild vördnad ser upp till de många tornen på den vidunderliga kyrka han låt uppföra i Moskva och med föga mindre vördnad berättar huru tsar Ivan, när kyrkan var fullbordad, låt utsticka arkitekten-byggmästarens ögon för att denne icke skulle kunna reproducera det egendomliga mästerverket.

Sitt rikes område utvidgade Ivan IV, främst genom eröfringen af den forna republiken Novgorod med dess rika hufvudstad af samma namn, hvilken han för all framtid ödeläde, dels genom att låta sina moskoviterunder sex veckors tid plundra och sköfla den, dels genom att låta nedslakta icke mindre än sextiotusen af dess invånare, både mån, kvinnor och barn. Novgorod förlorade därmed för alltid sin sedan hundratal år inne-hafda ställning som en af nordens förnämsta handelsstäder, för att nedsjunka till den obetydande provinsstad det i våra dagar år. Och det moskovitiska rikets gräns flyttades ett långt steg närmare Finland, Europas längst framskjutna utpost i öster.

Ivan den grymmes son var den siste tsaren af Ruriks ätt, som utslocknade med honom sedan den i sjuhundra år härskat öfver en småningom allt större del af det nuvarande Ryssland. Tronen öfvergick efter hans död till inkräktare, hvilka en efter annan mer eller mindre godtyckligt af bojarerna utropades till härskare. Att nämnas förtjänar den förste af dessa tsarer, Boris Godunofif, som var tartar till sin härstamning och som formligt införde lifegenskapsinstitutionen. År 1598 dekreterade han att bönderna framgent skulle vara fästade vid jorden — glebce adscripti — och endast vid försäljning af denna kunna öfverföras från en ägare till en annan. Synnerligt länge dröjde det dock icke förrän denna »reform» utvidgades därhän, att de lifegnas herrar erhöllo laglig rätt att sälja dem också oberoende af jorden, hvarigenom de förty gjordes till verkliga trålar, utan några som helst rättigheter.

År 1613 bestegs tronen af den förste tsaren af huset RomanofT*, under hvars regering den slutliga kamp med det slaviska Polen vidtog, hvilken, sedan ett efter annat af de slaviska gränsområdena eröfrats, först efter tvåhundra år ändades genom det återstående polska rikets slutliga delning — såvida den verkligen får anses ändad. Ty ännu ha hvarken andra slaviska områden eller allra minst Polen assimilerats, ha icke sammansmält med det

* I sitt arbete »Ryssland» uppger Chopin att huset Romanoff härstammar från det nuvarande Ostpreussen och ursprungligen burit familjenamnet »Kabila», ett slaviskt ord, som betyder »sto».härskande Stor-Ryssland, hvars folk de verkligt slaviska mindre än någon betrakta såsom stamförvanter.

Under den andre tsaren af ätten Romanoff, Alexei, gjorde moskoviterna sin första större eröfring på de slaviska grannarnas bekostnad, då liksom så ofta senare möjliggjord genom den inre splittring, som delade dessa grannar i fientliga fraktioner och gaf tredje man tillfälle till inblandning för egen räkning. Kosackrepublikerna i Lill-Ryssland, som väl icke tillhörde det polska riket, men jämte detta utgjorde det förnämsta hindret för moskoviternas utbredning åt väster, och åtminstone tidtals stått i nära förbund med sina polska stamförvanter, ansågo sig illa behandlade af den högmodiga polska adeln och började krig. Efter en del vunna framgångar, som till och med bragt den polska hufvudstaden i fara, blefvo kosackerna dock slagna och bragta i sådant trångmål, att de vände sig till den moskovitiske tsaren med anhållan om hjälp. Deras anhållan villfors, men »hjälpen» gafs i sådan form, att de dittills fria kosackrepublikerna tvingades att underkasta sig det moskovitiska väldet, hvarefter de småningom beröfvades alla sina gamla friheter och privilegier, tills de slutligen, om ock först omkring etthundra femtio år senare, nödgades finna sig i att lifegenskap också hos dem infördes.

Samma expansionsbegår, som drifvit de moskovitiska tsarernas föregångare, tartarkhanerna, att så länge deras makt stod bi ståndigt söka lägga under sitt välde nya områden, besjälade åfven deras moskovitiska arftagare och har fortlefvat genom tiderna till dag som är. Den moskovitiska eröfringspolitiken riktade sig därför åt alla håll, föranledande oupphörliga krig med grannstaterna, hållande dessa i beständig oro, aldrig helt upphörande att fullfölja de planer, som en gång uppgjorts, hvilande endast när öfvermäktiga omständigheter omöjliggjorde något annat val.

Tvenne fenno-ugriska folk hade emellertid ända till början af sjuttonhundratalet undgått att dela stamför-vanternas i öster öde, det finska i Finland och det magyariska i Ungern, och båda i främsta rummet af samma skål: förening med andra makter, som förmådde skydda dem mot påtrångningen från öster. Magyarernas land hade dessutom blifvit isoleradt från de östra stam-förvanternas genom att slaviska folk nedsatt sig i de mellanliggande områdena, medan Finland låg omedelbart intill de af finska stammar helt befolkade trakterna i öster, som underkufvats af de moskovitiska storfurstarna. Att de egentliga finnarna undgått att dela dessa stam-

förvanters öde berodde helt och hållet af den skickelse, som redan långt före den tartariska invasionen bragt dem under svenskt välde och därigenom under inflytande af en kultur, som snart nog uppdrog en bestämd gränslinje mellan dem och de besläktade stammarna i det nuvarande Ryssland.

Svenskarna hade tillfört Finland icke blott den kristna religionen utan ock det lagbundna samhällsskick de själfva utbildat och hade därigenom gjort finnarna, som vål icke ursprungligen väsentligt skilde sig från sina stamförvanter i öster och nordost, i de flesta viktigare afseenden till västerländingar. Och hade på samma gång gjort det till finnarnas eget viktigaste intresse, att vårja sig mot aggressionen från öster. Ty denna inställdes aldrig helt, om ock under längre eller kortare perioder afbruten genom fredsfördrag, som dock i regeln icke åvågabragte mera än stillestånd. De förbittrade gräns* fejderna upphörde knappast någonsin helt och hållet och bidrogo i hög grad till att under seklernas lopp bringa förhållandena därhän, att moskoviterna i Finland be* traktades såsom arffiender, med hvilka ingen verklig försoning var tänkbar. Utvecklingen hade hos folket i Finland utplånat känslan och medvetandet om förvant-skap med den öfvervägande del af det dåvarande Rysslands befolkning, som utgjordes af mer eller mindre närbesläktade stammar. Finnarna hade europeiserats under inflytandet af den ariska kultur och rättsåskådningsvenskarna företrädde och blefvo därigenom till det bästa värn för Skandinavien, pä samma gäng samhörigheten med Sverige gjorde det möjligt för dem själfva att motstå den påträngande, asiatiska östern.

Ty med Sveriges makt kunde den moskovitiska ännu under de sista årtiondena af sextonhundratalet icke mäta sig. Under de oupphörliga krigen hade, först nov-goroderna, senare moskoviterna alltid i längden kommit till korta, medan Sverige alltmera befästat sitt välde i de omtvistade gränstrakterna och underlagt sig vida områden, som tidigare hört motståndarna till. Längst i öster hade Sverige till gränsens skydd låtit uppföra de tre fästningarna, Nöteborg på en ö i Nevafloden vid dess utlopp ur Ladogasjön, Kexholm på den finska, västra stranden af denna sjö, och Nyenskans vid bifloden Ochtas utlopp i Nevan, icke långt från denna flods mynning. Det närmast Nöteborg och Nyenskans liggande området, Ingermanland, var svensk besittning och likaså Estland och Livland, hvadan således det moskovitiska våldet var helt och hållet afskuret från hafvet. Befolkningen så i Ingermanland som i Estland var finsk — dess språk år ån i dag nära nog oblandadt finskt — i Livland lettisk, en urgammal stam, hvars plats i den europeiska folkfamiljen fortfarande diskuteras.

Sådan var i få hufvuddrag ställningen i denna del af Europa vid tiden för den tredje tsarens af ätten Ro-manofif, Peter I, sedermera kallad Peter den store, tron-bestigning. Före hans tid hade de många krigen närmast haft karaktären af grånsfejder, utan stort annan grund ån landvinningsbegår så på den ena sidan som på den andra. Nu blef förhållandet ett annat och den moskovitiska politiken en målmedveten sträfvan mot hafvet. Tsar Peter och den europeiska nordens

omgestaltning.

Rysslands utträde ur medeltiden. — Tsar Peter såsom reformator och statsman. — Förberedandet af den ryska utvidgningspolitiken. — Kampen om suprematin i norden. — Grundläggandet af Rysslands ställning såsom europeisk makt. — Freden i Nystad. — Finlands tillstånd.

Under tvåhundra år efter den nya tidens inträde i västra Europa, stod det moskovitiska tsardömet kvar såsom representant för asiatiskt medeltida statsskick, sådant det seklerlånga tartarväldet utvecklat och Rysslands isolering bibehållit det. I formen hade visst under tidernas lopp någon olikhet utbildat sig, men i våsen och anda ingen, och därigenom skilde sig tsarväldet från allt hvad den väst-europeiska medeltiden kunde uppvisa. I det öfriga Europa hade å ena sidan den romerska kyrkan, å den andra feodalväsendet hindrat härskaremakten att växa öfver höfvan och gjort att begreppet om rättigheter för undersåtarna äfven mot monarken alltid bibehållits.

I det moskovitiska riket däremot funnos inga sådana skrankor. Någon samhällsklass motsvarande feodaladeln i västra Europa existerade ej. Äfven de förnämsta af rikets bojarer betraktades såsom lika fullständigt rättslösa gentemot härskaren som hvarje annan undersåte. Ofta nog hände det ju visst att dessa bojarer, när härskarens hänsynslöshet gick alltför långt, eller de af andra skäl önskade ett ombyte, sammangaddade sig i större eller mindre antal och bragte honom ur världen. Men detta var ingalunda liktydigt med inskränkande af, eller ens

opposition mot den obegränsade envåldsmakten så-som institution. De som gäfvo sitt missnöje sådant kraftigt uttryck synas aldrig ens ha tänkt på att uppställa några skrankor för den makt, mot hvars tillfälliga inne-hafvare de rest sig, och att framtvinga ett erkännande af dessa skrankor af den näste, som genom deras ingripande beklăddes med makten.

I västern hade enväldet under medeltiden småningom vuxit fram ur monarkernas sträfvan att ståfja de främsta undersåtarnas maktlystnad, men hade aldrig ens där det blifvit mest oinskränkt lyckats helt förkväfva medvetenheten om folkets, de styrdas rätt såsom oberoende af monarkens vilja. Där och hvar hade försök — och långt ifrån alltid utan framgång — gjorts att häfda och till och med att utvidga denna rätt, tills den omsider öfverallt erkändes och formellt fastslogs. Det västerländska begreppet om en alla förpliktande lag sträfvade alltid att göra sig gällande och nödgade till sist monarkerna att böja sig och låta sin maktutöfning begränsas af lagar, i hvilkas stiftande folken tillerkändes rätt att själfva taga del.

I östern förefanns däremot intet begrepp om lagliga rättigheter, oafhängiga af härskarens nåd. Han kunde tillåta hvad helst han behagade, men tillåtelsen gällde icke längre än han behagade och utgjorde därför icke grund för någon rätt, som kunde åberopas gentemot andra yttringar af härskareviljan. Makten hade beskärts härskaren af gudomen och ödet, som ingen kunde undandraga sig, och därför kunde ingen annan lag än hans vilja finnas, ingen annan rätt än hans gudomliga göras gällande. Det moskovitiska tsarväldet öfvertog denna åskådning af tar-tarerna och gjorde den så helt till sin, att den ännu i dag utgör .den innersta principen för tsarernas maktutöfning, om den ock i viss mån skyles under nyantagna västerländska former.

Ty smäningom trängde kunskap om den västerländska utvecklingen fram äfven till de moskovitiska tsarernas aflägsna land, om det ock dröjde länge förrän sådan kunskap väckte önskningar om förändringar i västerländskriktning. Först omkring medlet af sextonhundratalet började den då regerande andre tsaren af huset RomanofT, Alexei, söka införa reformer på ett par områden. Främst gällde hans re form strä fvan den en omorganisering af de odisciplinerade moskovitiska krigarhoparna till en armé i europeisk bemärkelse, mera användbar för utförande af hans utvidgningsplaner. Och därjämte sökte han få till stånd en inhemsk industri, som kunde bidraga till för-bättrande af rikets och folkets ekonomiska förhållanden. Han inkallade därför till riket ett antal på dessa olika områden förfarna män från det västliga Europa för att biträda vid genomförandet af de reformer han afsåg. Dessa främlingars verksamhet blef af grundläggande betydelse för den omvandling af det moskovitiska samhället, som icke långt senare vidtog, om ock mindre genom de praktiska resultat denna verksamhet till en början nådde, ån genom de impulser den väckte.

Nyhetssträfvandet väckte själffallet missnöje bland det stora flertal, som hängde fast vid de gamla traditionerna, ehuru detta missnöje icke gaf sig verksamt uttryck under tsar Alexeis lifstid. Men efter hans död år 1676, då tronen bestegs af hans äldste son Feodor, som a fl ed redan sex år senare, började verkliga partier för och mot införande af reformer bilda sig. Efter Feodors död borde tronen öfvergått till hans broder, Ivan, men då denne var halft idiot, utropade bojarerna hans yngre half-bror, Peter, till tsar och utsågo förmyndare att under hans minderårighet handhafva regeringen. Härmed var emellertid icke Ivans syster och Peters halfsyster, furstinnan Sofia, tillfreds, utan eggade >streltserna>, en mili-tärisk kår närmast motsvarande västerländska monarkers lifgarden, och jämte dem Moskvas pöbel till ett uppror, som slutade med att Ivan utropades till tsar jämte Peter, medan Sofia själf tog makten om händer såsom regentinna. Hon var en ifrig anhängarinna af de gamla traditionerna och gjorde därför slut på de af hennes fader inledda reformsträfvandena.I stället intresserade dessa så mycket mer hennes halfbror Peter, som af de inflyttade främlingarna hört så mycket om västerländska förhållanden, att han redan då, så nng han var, synes kommit till insikten, att hans eget rike endast genom att följa västerländernas exempel skulle kunna växa till deras like i makt. Han umgicks därför så uteslutande sig göra lät med de i Moskva lef-vande utlänningarna, särskildt med de äfventyrligaste elementen bland dem, och förde i deras sällskap ett vildt tygellöst lif, men inhämtade på samma gång af dem en mängd kunskaper' och idéer, som varit helt främmande for hans företrädare på tsartronen.

Den blifvande tsaren visade lika öppet och tydligt sin förkärlek för europeiska förebilder som han ådaga-lade en

så envis självfrådighet, att hans halfsyster, regent-innan, kom till öfvertygelsen att hennes inflytande och makt komme att fullständigt upphöra så snart Peter blifvit myndig. Och då detta alls icke ingick i hennes planer sökte hon ännu en gång framkalla ett uppror, som med streltsernas bistånd skulle utmynna i mord på Peter. Men denne hade redan vunnit en alltför stark ställning och alltför många anhängare. Med deras hjälp och tack vare sin egen ovanliga energi lyckades han utan större svårighet omintetgöra planen och öfvertog därpå själf regeringen.

Peter I, i historien benämnd »den store», var sålunda år 1689 blifven tsar och började omedelbart det stora reform verk han länge ansett nödvändigt för att hans rike skulle kunna upptaga täflingen med de västeuropeiska makterna. Hans främsta omsorger gällde organiserandet af en verklig armé i europeisk bemärkelse och därvid biträddes han af samma män, som tidigare hjälpt honom att bland sina jämnåriga bilda och europeiskt exercera en militärbataljon, hvilken nu blef till mycken nytta såsom en mönstertrupp. Och samtidigt började s omvandlingen på en mängd andra områden af rikets förvaltning. Särskildt låg grundandet af tsardömets sjömakt Peter näraom hjärtat, hvarför han anlade skeppshvarf såväl i närheten af som vid Ladogasjön.

Men på alla håll fann han sin bristande personliga kunskap om utvecklingen i väst Europa och om dess resultat utgöra ett svårt hinder för utförandet af de planer han uppgjort, hvarför han år 1697 företog sin så mycket omtalade resa till länderna i väster för att i egen person göra sig förtrogen med de där rådande förhållandena på flerehanda områden. Resan, hvarunder han med stor framgång gjorde olika staters politiska ställning och förbindelser, institutioner och praktiska framsteg till föremål för sin sällsynt skarpa iakttagelseförmåga, afbröts emeller tid hastigare än han afsett genom underrättelser från Moskva om att upproriska oroligheter på nytt utbrutit.

Det var furstinnan Sofia, som igen förmått streltserna till uppror för att till tsar utropa Alexei, Peters son med sin första gemål, Eudoxia Lopuhin, som själf också hörde till det gammal-konservativa partiet. Hade planen lyckats, så skulle furstinnan Sofia på nytt blifvit regentinna, men för tsaren mötte det ringa svårighet att kväsa de upproriska och denna gång beslöt han att krossa streltserna fullständigt. Icke mindre än ettusen af dem afrättades, eller kanske rättare slaktades ned, många af dem af tsaren personligen, en stor del efter ohygglig tortyr. Sin half-syster lät han inspärra i ett kloster, sedan han skymfat henne genom att låta raka hennes hufvud.

Tsar Peter hade i enlighet med Ivan den grymmes metoder häfdat sin oinskränkta makt och använde den liksom tidigare för att med hänsynslös energi genomföra sina reformplaner, trots det allt bittrare missnöje detta väckte. Tsaren var fullt medveten härom, men skänkte knotet ingen uppmärksamhet, så länge det icke gaf sig uttryck i öppet motstånd mot hans påbud. Motstånd mot sin vilja tålde reformatorn minst af allt, hvarför hans reformdekret också vanligen innehöllo hotelser om de ytterligaste straff för hvarje ohörsamhet. Och straffen uteblefvo icke, därom kommo de motsträfviga snart i till-fälle att öfvertyga sig. AU göra Ryssland* till en europeisk stormakt i enlighet med sin uppfattning af detta begrepp var tsar Peters mål och hvarje hinder p& vägen till uppnående däraf krossade han utan minsta betänklighet.

Ingen insåg dock tydligare än tsaren-reformatorn själf att härför kräfdes vida mera än blott en stark, väl organiserad armé, att bakom en sådan måste stå ett folk i stånd att uppbära armén och de företag, för hvilka den * komme att användas. Folkets förvärfskällor, eller med andra ord rikets näringar, måste därför utvecklas, nya sådana införas och — sist men ingalunda minst viktigt — förbindelser med den öfriga världen öppnas för att möjliggöra den nya utvecklingen på olika områden.

Under sin europeiska resa hade tsar Peter kommit till insikten att Ryssland hvarken i ekonomiskt eller i politiskt afseende skulle kunna spela den roll i Europa han ansåg tillkomma sitt rike, utan att komma i sådan beröring med västern, som endast kunde vinnas genom sjöförbindelser. Och minst lika tydligt insåg han att han endast i nordväst kunde under rådande politiska förhållanden finna möjlighet, att till tvinga sig fotfäste vid hafvet. Sveriges både traktatsenliga och faktiska besittning af finska vikens kuster utgjorde i tsar Peters ögon till och med i mindre grad ett hinder för ditåt syftande planer, än hvad fallet sannolikt skulle vara med nutida statsmän. För honom gällde frågan endast huruvida han vore stark nog att besegra Sverige, hvars stormaktsställning sedan Gustaf Adolfs tid framgångsrikt försvarats mot alla angrepp och därigenom ytterligare befastats.

Under all sin lika hänsynslöst energiska som olikartade reformverksamhet förlorade därför tsar Peter aldrig ur sikte den afgörande kamp med Sverige han var besluten alt framkalla när han väl vore redo och den han insåg icke skulle kunna slutgiltigt afgöras, såvida den ej kunde föras till sjöss lika väl som till lands. Han pådref

* Tsar Peter hade, på samma gång han själf antog titeln »imperator» (kejsare), officiellt gifvit sitt rike benämningen »Rossia» (Ryssland).

3. — Moskoviter och finnar.följaktligen förberedelserna för denna kamp med målmedveten ifver och bland dem såsom en af de viktigaste byggandet af en flotta på det varf han anlagt i Olonetz på den ryska Ladogastranden, därvid tillämpande det han lärt då han under sin europeiska resa gjort sig förtrogen med skeppsbyggeriet i Holland. Redan då hade målet att för Ryssland vinna tillträde till hafvet hägrat * för hans blickar och hade sedan dess aldrig upphört att så göra.

Slutligen ansåg han sina förberedelser tillräckligt långt hunna och bröt år 1700 med hufvudstyrkan af sin armé in i de svenska besittningarna söder om Finska viken och inneslöt fästningen Narva, den han ej kunde vinna utan belägring. Där led han ett blodigt nederlag, ehuru hans styrka var tiofaldt öfverlägsen den svenska, som anfördes af den unge svenske konungen, Karl XII, i egen person. Svenskarnas lysande seger blef emellertid utan afgörande verkan på krigets slutliga utgång, men utöfvade dock ett i hög grad olycksdigert inflytande på den svenske konungens uppfattning af ryssarna, hvilka han därefter i likhet med deras tsar och dennes företag icke ansåg förtjäna någon uppmärksamhet. I enlighet med denna uppfattning drog han en stor del af sina trupper bort från Östersjöprovinserna, för att med så mycket större kraft kunna bekämpa August af Sachsen, som valts till konung af Polen och hvilken han ansåg vida mäktigare såsom fiende än den moskovitiske härskaren.

Denne, som alls icke kände sig förkrossad af nederlaget, fick i följd af sin motståndares kortsynthet rådrum att samla och ordna sina stridskrafter på nytt. Redan följande år tillfogade också en af hans generaler den fåtaliga svenska styrkan i Livland ett svårt nederlag och likaså år 1702 då det svenska väldet i dessa trakter erhöll dödsstöten. Själf hade tsar Peter därunder ingalunda heller varit sysslolös, utan hade med sina i Olonetz byggda krigsfartyg angripit den svenska flottan på Ladogasjön och hade tvingat den att segla ut genom Nevan för att sökasin tillflykt under fästningen Viborgs kanoner. Därefter kunde tsaren utan fruktan att störas belägra Nöteborg, hvars svaga besättning efter ett synnerligen tappert försvar nödgades kapitulera och öfverlämna både vapen och andra krigsförråd åt segraren. I maj följande år, 1703, drabbades så fästet Nyenskans af samma öde och därmed var Sveriges makt äfven i dessa trakter slutligt bruten.

Ingen insåg tydligare hela betydelsen af dessa framgångar än den moskovitiske härskaren, som för att visa att han numera var herre öfver Ladogasjön och dess utlopp omdöpte det gamla Nöteborg till »Schlusselburg». Och tre dagar efter eröfringen af Nyenskans, hvilket han ansåg ligga för långt från hafvet, tog enligt sägnen tsar Peter själf det första spadtaget för grundläggande af en ny fästning och stad på en af öarna i självfva Ne va-mynningen, hvarvid han gaf det blifvande bålverket mot Sverige benämningen S:t Petersburg.

Ty först voro den nya staden och dess kärna, Peter-Paulfästningen, endast afsedda att blifva ett fast värn mot svenskarna, hvilka ännu voro långt ifrån slutligt besegrade, ehuru väl tsar Peter kände sig öfvertygad om att de tallösa skaror han kunde föra i fält till sist måste komma att öfverväldiga det folkfattiga svenska rikets härsmakt.

o

Åtminstone delvis dikterade väl därför farhågor för möjliga svenska anfall den barbariska hänsynslöshet, hvarmed tsaren pådref byggnadsarbetena, dem han själf öfver-vakade. Arbetarna, som till stor del utgjordes af svenska krigsfångar och af bönder från de kringliggande områdena, dogo i tusendetal af öfveransträngning och brist på tillräcklig föda, eller af febrar alstrade af sumpmarkerna öfverallt i nejden. Men nya tusenden släpades med våld till platsen och tvingades omänskligt till arbete med de bristfälligaste redskap eller, när sådana helt och hållet tröto, med blotta händerna. Arbetarnas elände lämnade tsaren oberörd, andra kunde alltid infångas för att ersätta de stupade. Han ville snarast möjligt säkerställa denport mot den öfriga världen han öppnat för sitt rike och gent emot hans vilja vägde flera eller färre tusental människolif mindre än intet. Och tsaren-despotens

hänsynslöshet verkade att inom otroligt kort tid säväl fästningen som en började stad reste sig i den kärrartade ödebygden.

Från svensk sida stördes stadsbygget endast i ringa mån. Flerfaldiga försök gjordes visst att hindra uppförandet af den nya fästningen, men alltid med så ringa styrka, att de utan svårighet omintetgjordes af tsarens trupper. Sveriges konung, hvars politiska blick var lika skum som hans fältherreegenskaper voro lysande, fortfor att offra allt hvad hans rike kunde erbjuda af manskap och medel på kriget i Polen och lämnade Östersjöprovinserna liksom Finland åt sitt öde. Han fattade icke huru oändligt mycket viktigare än besegrandet af August af Sachsen det skulle varit för Sveriges framtid att, om så med uppbjudandet af rikets sista krafter, krossa den växande makten i öster, som tydligt visade hvad den förde i skölden.

Tsar Peter var icke den, som försummade att begagna sig af sin motståndares blindhet. Han fortsatte med all kraft arbetet att göra sin ställning vid Neva-mynningen ointaglig och pådref samtidigt med lika hänsynslös ifver byggandet af krigsfartyg, så att han redan sommaren 1704 kunde uppträda med en stark flotta i Östersjön och icke blott tillbakaslå elt svenskt anfall från sjösidan mot de nya anläggningarna, utan också understöda sina längs kusterna af Östersjön och Finska viken opererande trupper. Dessa intogo inom kort fästningarna i de svenska Östersjöprovinserna, där endast svaga besättningar kvar-lämnats, och öfversvämmade helt både dessa provinser och Finland, för att till sist hemsöka Sverige sjålft med landstigningar på olika punkter af dess östra kust. Och öfverallt brände och härjade, plundrade och mördade tsaren-reformatorns krigare under sina anförares ögonmed sådan vild grymhet som dåmera knappast andra än asiater kunde lägga i dagen.

Slutligen ansftg sig Karl XII dock kunna och böra rikta sin uppmärksamhet mot den fiende, hvars besittningstagande af de svenska områdena både söder och norr om Finska viken han lika väl kände till som stads-och fåstningsanlåggningarna vid Nevas utlopp. Men i stället Jör att samla alla sina krafter på försöket att i grund omintetgöra tsarens planer i de trakter dår denne uppenbart inrättat sig för att stanna för all framtid, slog den svenske konungen in på vägen mot Pultava, där den europeiska nordens öde år 1709 slutligen afgjordes.

Kriget slutade visserligen icke med detta nederlag för de svenska vapnen, utan fortfor ännu under tolf långa år, om ock i mindre skala, ehuru därför ingalunda mindre barbariskt från rysk sida. Men tsar Peter var så öfver-tygad om att kampens slutliga utgång i alla fall var gif-ven genom segern vid Pultava, att han redan år 1712 beslöt flytta sätet för sin regering från den gamla tsarstaden Moskva till det nyanlagda S:t Petersburg, som framgent skulle vara det ryska rikets hufvudstad.

Beslutet väckte starkt knot bland de konservativa elementen, framför allt bland den gamla adeln, men detta hade ingen annan verkan på tsaren än att bringa hans despotism att äfven härvid gifva sig uttryck. Mot-sträfvighet mot flyttning till den ort, där han sjålf och hans hof uppehöllo sig, var i hans ögon liktydigt med ett förnekande af hans rätt att i allt förfara som han behagade, ett förnekande, som, enligt hvad tidigare erfarenheter gåfvo vid handen, lätt kunde urarta till stämp-lingar, om de missnöjda fingo hållas. Därför befallde han kort och godt att hvarje godsägare, som rådde om minst femhundra »själar» (lifegna), skulle i S:t Petersburg låta uppföra ett hus af sten och af minst två våningars höjd, hvarefter intet hinder kunde åberopas för vistelse dår under åtminstone någon del af året. Och för att bristande arbetskraft icke heller skulle bereda de mot-villiga möjlighet alt undandraga sig, utfärdade han samtidigt ett förbud mot byggande af stenhus på någon annan ort i riket, hvarigenom både murare och andra byggnads-handtverkare tvingades att i massor flytta till den nya staden. Hvarken i smått eller i stort förnekade sig den asialiskt-despotiska anda, som besjälade tsar Peters härskaregärning. De vid lutseende reformer han införde i Ryssland ursäkta vål i de flestas ögon den tyranniska hänsynslöshet, hvarmed förändringarna genomdrefvos, men hvilka fördelar hans folk än må hafva dragit af dessa reformer, antyder hela hans sätt att gå till väga att nyttan af förändringarna för massorna af folket på sin höjd var en bisynpunkt, att hans hufvudsakliga motiv var önskan att utvidga rikets makt, eller med andra ord sin egen. Mellan dessa två begrepp gjorde han lika sä liten skillnad som någon af hans företrädare, från tartarkhanerna nedåt.

Af den europeiska utvecklingen var det därför egentligen endast de materiella resultaten han önskade

tillgodogöra för sitt rike. Det kulturella framåtskridandet intresserade honom föga, utom för så vidt också dess resultat kunde utnyttjas för befrämjande af hans syften. De nya tjänstemän, som i mängd behöfdes för utförande af nyorganisationer på alla statliga områden, bekläddes icke med i lag fastslagen och begränsad myndighet, utan ställdes i helt rättslöst beroende af härskaren. De voro hans ombud och makten var hans, hans allena och oinskränkt, därför var hans vilja den enda lagen. Gentemot honom ägde ingen i riket, hög eller låg, någon egen rätt, hvarken i fråga om lif eller egendom, icke ens medlem-ma/na af hans egen familj, såsom han tydligt åskådliggjorde, då hans första gemål och hans son med henne, Alexei, inlåtit sig på en sammansvärjning mot honom. Sin förra gemål — han hade tidigare skilt sig från henne — pryglade Peter den store egenhändigt med knutpiska och sonen lät han döma till döden. Men förrän domen hunnit utföras, afled tronföljaren plötsligt i fängel-set. Olika uppgifter finnas, som ställa tsaren i mer eller mindre omedelbart kausalsammanhang med det hemlighetsfulla dödsfallet, men då ingen af dem torde vara bevisligt riktig, må de lämnas därhän.

Det långvariga kriget, hvarunder suprematin i norden oåterkalleligt öfvergått från Sverige till det moskovitiska tsardömet, slöts först genom freden i Nystad år 1721 och då voro såväl de svenska Östersjöprovinserna som Finland mera i grund ödelagda och härjade än det i våra dagar förefaller möjligt att fatta. Men därför har icke heller minnet af »stora ofreden» ännu helt dött bort, utan kvarlefva här och hvar bland det finska folket sägner om de ohyggliga dåd, som begingos af ryssarna under de många krigsåren. Och trovärdiga anteckningar från denna tid veta omtala huru tusentals människor, ofta på det mest barbariska sätt, hlefvo dräpta öfverallt där tsarens krigare drogo fram, huggna i stycken, spetsade på kosackernas lansar, lefvande brända i sina egna stugor, män och kvinnor, åldringar och barn utan åtskillnad. Andra tusental hade bortsläpats såsom trålar af moskoviterna, medan ytterligare tusental omkommit af sjukdomar, svält och köld i de härjade trakterna, där plundring och brand lämnat dem, som lyckats rädda sig undan fienden, utan medel att uppehålla lifvet och utan skydd mot regn och vinterfrost. I hela socknar fanns ingen enda inbyggare kvar, medan i många andra de öfvergifna ödehemmanen voro flera än de, för hvilka odlare funnos. Och oftast saknade odlarna både dragare och redskap för att börja odlingen på nytt. Finland hade fått grundligt lära huru föga mänsklighet och rätt enligt moskovitisk uppfattning betydde, där icke makt stod bakom rätten. Och sedan dess har det finska folket lämnats föga rådrum att glömma hvad det då lärde, om ock våldet under tidens lopp iklädt sig andra former.

Men fred var sluten och tsar Peter hade nöjts med en jämförelsevis ringa del af det land, som helt tagits i besittning af hans trupper och legat öppet för honom,härjadt, ödelagdt, utan möjlighet att göra vidare motstånd. Han låt vid fredsslutet förmå sig att i Finland behålla endast fästningarna Viborg och Kexholm med omgifvande landsbygd, men tog skadan igen på södra sidan om Finska viken, genom att dfir slå under sig alla områden Sverige förut ägt. Hvarför han på den finska sidan stakade ut gränsen så pass nära sin nya hufvudstad, år icke möjligt att på grund af tillgängliga uppgifter afgöra. Förmodligen ansåg han väl Viborg tillräckligt afiägset såsom skyddande utpost och betraktade sannolikt det folktomma och föga fruktbara landet i öfrigt såsom alltför värdelöst att göras till föremål för regcringsomsorger, som trängande kräfdes på så många andra håll och för så mycket viktigare ändamål.

I Finland hade man alltför länge och alltför ifrigt längtat efter fred, att låta förlusten af landets sydöstra hörn gå sig synnerligt djupt till sinnes. Den närvarande tiden och dess kraf upptog enhvar så helt, att alla andra bekymmer skötos åsido, ty hvarken i Finland eller i Sverige insåg man att uppgörelsen i Nystad, långt mera än såsom slutakten i det långa krigsdramat, vore att betrakta endast såsom början af slutet. Man kunde helt naturligt icke förutse att det ryska tsarväldet, som nu för första gången framträdt i full belysning på Europas skådebana, ingalunda komme att nöjas med detta första steg, att det half-asiatiska Ryssland komme att blifva en ny och mäktig faktor i världspolitiken och aldrig, så länge det bestode såsom tsarvälde, skulle upphöra att utgöra ett hot mot alla, som stängde dess väg till vidare utvidgningar. Ryssland och Sverige-Finland på sj utto n h u n d r atal et.

Fredligt arbete och politiska strider i Sverige. — Nytt krig med Ryssland. — Kejsarinnan Elisabeths plan rörande Finland. — Fram flyttning af gränsen västerut. — Katarina II och de ryska intrigerna under svenska frihetstiden. — Gustaf III och statskuppen. — 1788 &rs krig med Ryssland och Anjalaförbundet.

Efter freden i Nystad kom Finland liksom det öfriga riket för en tid i åtnjutande af lugn, hvarunder arbetet för botande af de många sår det långvariga kriget slagit småningom började visa resultat. Från Sverige återvände en mängd flyktingar, som räddat sig dit undan den ryska ockupationen med allt hvad däraf följde. Andra, om ock ej sä synnerligt många, sökte sig tillbaka från det inre af Ryssland, dels verkliga krigsfångar, som tillhört de svenska arméerna, dels sådana mer eller mindre fredliga individer, som släpats bort från Finland under härjningarna där. Självfva vissheten att fred åter rådde verkade som en kraftig sporre på företagsamhet och arbetslust. Landet begynte, om ock långsamt, att repa sig och befolkas på nytt.

I Sverige hade reaktionen mot den krigspolitik, som så länge följts och som både ekonomiskt och politiskt bragt riket till randen af undergång, bland större delen af folket gifvit upphof åt stark motvilja mot krig och mot hvarje slags politik, som kunde gifva anledning till aya strider med andra makter. Ett verkligt fredsparti hade bildats och blifvit starkt nog att öfvertaga makten, till stor förbittring för dem, som icke fattade att Sverige en gång för alla förlorat sin framskjutna ställning blandEuropas välden, utan hoppades kunna återeröfra den ledande plats det svenska riket ända sedan Gustaf Adolfs tid innehaft. Chauvinisterna benämndes »hattar», medan motståndarna kallades »mössor» och i lika mån hatades och föraktades af det förra partiet, som hade sina starkaste försänkningar inom de högre samhällsskikten. I spetsen för Sveriges regering och mössornas parti stod den finskfödde grefve Arvid Horn, hvilken med lika mycken kraft som skicklighet å ena sidan arbetade för upphjälpandet af rikets ekonomiska lif och hjälpkällor, å den andra motverkade hattpartiets oafiåtliga sträfvan att återvinna makten och länka rikets öden in på andra banor.

I mån som tiden led framåt började också resultaten af mösspartiets och dess ledares kloka och försiktiga politik göra sig skönjbara i den begynnande återupp-blomstringen af rikets näringar och handel. Icke minst var detta fallet i Finland, där, tack vare regeringsledarens kännedom om förhållandena och kraftiga understödande af utvecklingen, sträfvandena att utplåna spåren af stora ofredens oerhörda förödelse gjorde allt tydligare framsteg. Och från rysk sida lämnades denna utveckling att ostörd fortgå. Tsar Peters efterträdare hade tills vidare och under lång tid full sysselsättning med organiserandet efter moskovitiskt mönster af de eröfringar han gjort, samtidigt som ytterligare krig fördes mot de slaviska folken i väster och vidare eröfringar gjordes på deras bekostnad. I norden nöjdes man ännu så länge med den ställning Ryssland vunnit vid hafvet och med de nyöppnade europeiska förbindelserna, som visade sig allt viktigare i samma mån som handeln med länderna i väster beredde möjligheter för en ekonomisk utveckling, sådan man inom tsardömet icke tidigare kunnat tänka sig. Men på samma gång följde man där mycket noga med händelserna och det politiska tillståndets växlingar i Sverige, så noga att ingen helst i någon mån klarseende i fråga om tidens storpolitiska spel bort kunna undvika slutsatsen, att maninom de ledande kretsarna i Ryssland ännu ingalunda ansåg förhållandet mellan de båda rikena för all framtid regleradt. Rysslands sändebud i Stockholm icke blott höllo sig intimt underrättade om allt som försiggick, utan blandade sig ock mer eller mindre verksamt i den inre svenska politiken genom allehanda påtryckningar, intriger och »subsidier», sädana man i vår tid rent ut skulle benämna »mutor», men dem icke mången politiker under perioden i fråga ansåg sig förhindrad att mottaga.

I stort sedt understödde man från ryskt håll mösspartiets fredspolitik såsom den för tiden förmånligaste för Ryssland, där man ännu icke var redo för nya krigsföretag och vidare utvidgningar i nordväst. Men att man därför ingalunda var främmande för sådana tankar, visade sig snart nog efter det hattpartiet kommit till makten, sedan det slutligen efter ett otal intriger och många felslagna försök lyckats att störta den gamle ledaren, grefve Horn.

Hans motståndare och politiska arftagare hade satt som sitt mål att återupprätta de svenska vapnens anseende och om möjligt återvinna Sveriges förlorade stor-maktsställning. Från deras öfvertagande af makten år 1738 förändrades också den svenska utrikespolitiken i tydligt syfte att bereda tillfälle för sådana krigsbragder detta parti drömde om — men knappast heller stort mera än drömde. I hvarje händelse visade sig deras politik, når krig med Ryssland år 1741 bröt ut, ha varit i långt mindre grad fotad på verklig stridsberedskap än på stora ord och lösa förhoppningar. Den ryska regeringen, som utan tvifvel var noga underrättad om de svenska krigsplanerna och förberedelserna, bade hållit sin armé i beredskap och denna öfversvämmade inom kort ånyo största delen af Finland utan att de svenska trupperna förmådde göra framgångsfullt eller ens afsevårdt starkt motstånd. Ty

Finland blef igen krigsskådeplats, såsom alltid i fråga om de två förnämsta makternas i norden metlanhafvanden. Härjningen gick på nytt öfver det finska landet, om ockmindre svårt än på tsar Petérs tid, lack vare krigets kortvarighet i främsta rummet, men till en del olvifvel-aktigt fifven emedan den ryska politiken dåmera åsyftade annat och vida mera fin tidigare.

I alla de af ryska trupper besatta delarna af landet tvingades folket i så stor utsträckning sig göra lät att aflägga tro- och huldhetsed till den ryska härskarinnan, kejsarinnan Elisabeth, och de ryska befälhafvarna styrde och ställde såsom hade afsikten varit att för all framtid behålla -landet för Rysslands räkning. Och denna afsikt underströks med omisskännelig tydlighet genom en den 18 mars 1742 dagtecknad, af kejsarinnan utfärdad och till Finlands inbyggare riktad proklamation, däri Elisabeth tillförsäkrade finnarna sitt kraftiga bistånd, ifall dessa ville lösslita sig från Sverige och göra Finland till en oberoende stat under rysk protektion. Proklamationen utfärdades såväl på franska och tyska som på svenska och spriddes i vid utsträckning, men förblef utan all synlig verkan — ehuru man vål knappast då ännu i Finland hade närmare kunskap om huru det under det föregående seklet gått Lill-Ryssland då dess folk mottagit tsar Alexeis hjälp för sträfvandet att häfda sin ställning gentemot Polen.

Huru som helst visade proklamationen oförtydbart hvilka nya och vidtutseende planer man redan hyste i Ryssland. Såsom den, hvilken inspirerat kejsarinnan till den upplysande åtgärden, betecknades allmänt grefve BestuschefT, som före kriget under längre tid varit rysk ambassadör i Stockholm. Där hade han under mer eller mindre intim beröring med mösspartiets män kommit till insikt om huru djup motvilja man på många håll och särskildt i Finland hyste mot hvarje tanke på ett nytt krig och i huru stor utsträckning denna del af riket ännu led under följderna af det senaste. Från sådan insikt var steget klarligen icke långt till tanken att för Rysslands syften söka begagna det missnöje, som man visste vara rådande och som måste anses ha blifvit starkare och meraallmänt i följd af det nya fredsbrottet, helst man i Finland hade goda skäl att anse detta icke bero af nägon politisk nödvändighet, utan blott vara ett utslag af ett partis krigiska ärelystnad. Att den usla krigsledningen på svensk sida, hvilken omedelbart efter fientligheternas utbrott manifesterade sig, måste ökat missnöjet bland finnarna och visat dem hopplösheten af deras lands ställning föreföll så tydligt, att tiden ansågs mogen för det försök Bestuscheff planlagt.

Att denne mest af alla måste ansett planen äga utsikter att lyckas år lätt förklarligt. De slutsatser han dragit af de förbittrade partistriderna i Sverige och af den politiska demoralisation dessa medfört, hade han helt naturligt icke kunnat undgå att låta påverkas af erfarenheter rörande liknande företeelser på annat håll. Hans egna suveräner hade under framryckandet mot västern och underkufvandet af dess slaviska folk funnit intriger och förespeglingar, löften och mutor vara mycket effektiva såsom förberedelser och medel för utvidgning, ofta mera effektiva än direkt våld. Den inbördes oenigheten och bitterheten inom det svenska riket föreföll fullt lika vidt-gående och hänsynslös som inom flera af de slaviska länderna och den ryske diplomaten saknade självffallet förmåga att fatta det djupare folkpsykologiska drag, som i den skandinaviska norden, trots allt inre kif, enade det stora flertalet gentemot hvarje synligt hotande fara för fosterlandet, saknade sådan förmåga i lika hög grad som den af allt att döma ännu i dag saknas bland tsardömets statsmän.

Till några synliga påföljder ledde Bestuscheffs plan dSrför icke, men i ett och annat oroligt sinne kvarläm-nade väl den kejserliga proklamationen dock ett frö, hvars grodd icke helt förkväfdes under den följande utvecklingen. Det redan tidigare rådande missnöjet stegrades i afsevärd grad genom fredsslutet, enligt hvilket Ryssland erhöll städerna Fredrikshamn med Kymmenegårds län samt Villmanstrand och Nyslott jämte den dessa städeromgifvanile landsbygden på två mils afstånd. Den ryska gränsen hade igen flyttats ett stycke fram mot väster, ända till Kymmene älf, och därmed var Finland nära nog deladt itu. Man kunde där knappast längre värja sig mot farhågan att Ryssland icke i längden skulle nöjas med mindre än hela landets eröfring. Och lika så litet kunde man värja sig mot tvifvel om det svenska rikets förmåga att i framtiden verksamt försvara sig mot aggres sionen från öster.

Sådan aggression uteblef emellertid under längre tid än troligen någon vågat hoppas. Och därunder fortgick

arbetet för Finlands återupprättande så i kulturellt som i ekonomiskt afseende med så stor framgång, att spåren efter de ödeläggande krigen småningom verkligen började plånas ut i de delar af landet, som förblifvit under svenskt välde. I de områden däremot, som underlagts Ryssland, gjordes från de styrandes sida föga eller intet för det underkufvade folket, som därför ock i de flesta afseenden blef allt längre tillbaka i jämförelse med de förra landsmännen på västra sidan om den nya gränsen. Äfven inom den ryska delen af Finland verkade emellertid det relativt långa fredstillståndet, att folkmängden snabbt nog ökades och att i följd däraf odlingen på nytt utsträcktes till trakter, som under lång tid varit ödebygd. Men samtidigt gjorde sig äfven moskovitiska begrepp och moskovitisk rättsuppfattning allt mera gällande i fråga om den härskande klassens rättigheter i förhållande till den arbetande massan af befolkningen. Hela socknar bortskänktes den ena efter den andra åt de ryska härskarnas gunstlingar och dessas vänner, utan att några förbehåll gjordes beträffande de bortskänkta områdenas inbyggare, hvilka därför råkade i småningom alltmera oinskränkt och rättslöst beroende af sina nya herrar. Hvad tiden led kom sålunda allmogen i det ryska Finland och särskildt i de östra delarna däraf, som under längsta tid innehafts af Ryssland, i ett läge, hvilket i allt flera afseenden påminde om de ryska lifegnas, utan att lifegenskapdock ännu formellt infördes i de eröfrade finska områdena.

Att de underkufvade i Finland icke omedelbart och i alla afseenden ställdes i samma förhållande till de styrande som folket i Ryssland, berodde väl åtminstone delvis däraf att den ryska regeringen för tiden bade så många viktigare mål för sin såväl yttre som inre politik än införandet af helt rysk ordning i den nya riksdelen i nordväst. Främst gällde den yttre politiken utvidgnings-stråfvandena i väster och assimilerandet af de där vunna områdenas befolkning, som ingalunda frivilligt lät inpassa sig i det asiatiskt absolutistiska system, som rådde inom det storryska tsarväldet. Förutom det helt slaviska Lill-Ryssland, som ju redan länge hört tsardömet till, underlade sig detta under den förra delen af sjuttonhundratalet såväl Hvit-Ryssland som en stor del af Lithauen och påtvingade omedelbart dessa landsdelar det autokratiska statsskick, som stod i så skarp motsats mot deras slaviska iQbyggares individualistiska kynne. Äfven i dessa länder bade nog massorna af folket så länge stått i fullständigt beroende af sina herrar, att öfvergången för dem väl knappast tedde sig synnerligt svår. Men så mycket större frihet och mera vidsträckta rättigheter hade deras herrar i stället åtnjutit i förhållandet till sina furstar och så mycket svårare föll det sig följaktligen för dem att underordna sig den helt obegränsade makt de ryska tsarerna utöfvade, dels direkt, dels — och ännu mera irriterande för de behärskade — genom sina gunstlingar och ämbetsmän.

Hade ledarna af den tsaristiska politiken fattat huru fundamentalt djup skillnaden i verkligheten var mellan den verkligt slaviska folkkaraktären öch den ur helt andra raselement framgångna storryska, så hade de väl sannolikt gifvit assimileringspolitiken en annan form, gått mindre hänsynslöst till väga och möjligen rönt större framgång. Men därtill voro de alldeles för mycket genomträngda af asiatiska begrepp om absolutistisk maktfullkomlighet ochdåraf härflytande förakt såväl för andra nationaliteters rätt som för deras åskådning och sedvänjor. Följaktligen sökte de med ett slag genomtvinga det autokratiska systemet, som ju ytterst hvilar på principen att härskaren ensam äger rättigheter, folket inga, och stötte själ fTallet på segt motstånd bland de nya slaviska undersåtarna, hvilkas uppfattning af förhållandet mellan härskare och behärskade utgick från en så helt annan synpunkt. För-ryskningen af de slaviska landsdelarnas befolkning kunde därför icke blifva annat och mera än ytlig, kunde icke nå längre än det var möjligt att med maktspråk och våldsmedel fullfölja den. Till själfva folkkaraktären och till folkets åskådning nådde den icke med sådana propaganda-metoder och förmådde förty icke heller kväfva den slaviska motståndsandan, som tvärtom blivit mera medveten och spridt sig till vidare lager af de underkufvade i samma mån som flera af dessa genom utvecklingen bragts i mera direkt beröring med det absolutistiska systemets företrädare, de ryska tjänstemännen af olika kategorier.

Under sådana omständigheter säger det sig självt, att den inre politiken erbjöd den ryska regeringen full sysselsättning utan att den tog omedelbar befattning med vidare utvidgningsplaner rörande det svenska rikets återstående område i Finland. Därtill fanns så mycket mindre rådrum som det i Polen rådande oefterrättlighetstillståndet, hvilket gaf anledning till oupphörliga mer eller mindre våldsamma och omfattande inre stridigheter, lockade tsarregeringen till allt mera vidtutseende planer åt detta håll. Och på samma gång hade

man äfven börjat allt mera ihärdigt och målmedvetet rikta blickarna mot sydväst, mot Turkiet, hvars krigiska styrka icke utvecklals i samma förhållande som Rysslands, hvarför de ryska statsmännen begynte betrakta de gamla drömmarna om det byzantinska arfvet såsom mera möjliga att realisera än någonsin tidigare. Balkanhalfön med dess till stor del kristna befolkning, med Konstantinopel och därmed följande välde på Medel-hafvet, frestade såsom framtidsperspektiv i ingalundamindre grad än Polen och långt mera än den återstående delen af Finland.

Men därför uppgaf man dock ingalunda helt och hållet tankarna på vidare landvinningar i nordväst, endast uppsköt omsättandet af tankarna i handling till en lägligare tidpunkt. 1 Sverige fortforo alltjämt de förbittrade partistriderna mellan hattar och mössor och hade småningom bragt det därhän, att den suveräna riksdagen, som gjort konungamakten till föga mera än ett tomt ord, blifvit ett fält för utländska intriger i ungefär lika mån som för de inhemska partiernas strid om våldet. »Subsidierandet» af både riksdagsmän och andra, som ägde inflytande, bedrefs i större omfattning ån någonsin af de utländska makternas ombud, den inre politiken, sådan den uttryckte sig i debatterna inom riksdagen och i intrigerna både inom och utanför denna, hade så godt som helt och hållet urartat till strid om makt för partier och individer. Förhållandena började alltmera påminna om de i Polen rådande och tydde på ett begynnande upplösningstillstånd, som ofelbart komme att göra riket till ett lått åtkomligt byte för inkräktare, starka och förutseende nog att begagna sig af tillfället. Tankar på »delning» uppgifves också redan ha bysts i fråga om Sverige liksom rörande Polen, som icke heller länge undgick detta öde.

Den ryska tsartronen innehades af Katarina II, af det tyska furstehuset Anhalt-Zerbst. Hon hade genom giftermål med tsar Peter III och sedan denne af några hofmån, medlemmar af tsardömets högsta aristokrati, bragts om lifvet, blifvit tsardömets härskarinna, och hade trots sin tyska härkomst i de flesta afseenden helt och hållet gjort den storryska åskådningen till sin egen. Lika maktlysten som intelligent och lika sedeslös som hon var fri från alla hänsyn blef Katarina II en idealisk rysk härskarinna och gjorde mera för utvidgande af tsarväldets makt än någon föregående regent sedan Peter den store. Också åras hennes minne ännu i våra dagars Ryssland i nästan lika hög grad som tsar Peters, ehuru det är allmänt

4. — Moskoviter och finnar.kåndt och erkåndt, både att hennes år 1755 födde son Paul icke var son till hennes gemål * och att denne gemåls mördare åtminstone handlade med hennes samtycke — enligt annan och allmännare version på hennes uppdrag — och därför också undgingo straff.

Frånsedt hennes sedliga karaktär måste emellertid af enhvar medgifvas att Katarina II såsom ledarinna af det ryska tsardömets politik ådagalade lika framstående statsmannaegenskaper som hon i fråga om sitt personliga lif visade sig fri från alla moraliska betänkligheter. Tack vare sina förbindelser med många af Europas för tiden mest framstående mån på olika områden, kunde hon noga följa med den allmänna europeiska politikens skiftningar och förlorade därför icke ur sikte någon möjlighet för utvidgande af det rikes makt, med hvars intressen hon i allo införlifvat sig. I Sverige som i Polen höllos de ryska ambassadörerna genom svärmar af agenter noga underrättade om allting af vikt för de planer deras härskarinna hyste och hvilka det var deras uppgift att befordra. Sjålf höll Katarina i S:t Petersburg trådarna i sin hand och i fråga om det polska riket ledde ju också den ryska intrigpolitiken slutligen till önskad påföljd, i det Katarina genom detta rikes delning erhöll den återstående delen af Lithauen och inemot hälften af det egentliga konungadömet Polen. Där hade ingen oförutsedd händelse, ingen opåräknad faktor rubbat tsarinnans kombinationer, som förty förde tsardömet ett nytt och långt steg framåt mot västra Europa.

Beträffande Sverige kommo däremot alla liknande förhoppningar på skam i följd af konung Gustaf III:s år 1772 genomförda statskupp, som gjorde slut på riksdagens

* Historieskrifvaren Chopin säger i sitt arbete »Ryssland» att man inom hofkretsar i S:t Petersburg vid tiden för tronarfvingens födelse bestämdt uppgaf kammarherren Soltikoff såsom hans fader. Olika andra uppgifter ha dock p& skenbart lika goda grunder framställts om detta faderskap, rörande hvilket i betraktande af kejsarinnans vanor knappast n&gonting annat torde kunna fastslås, än att det af fysiologiska skäl icke kunde tillskrifvas tsaren-

gemålen.allmakt och därmed äfven pä det ovärdiga, med utländskt guld underhållna intrigspelet bland dess medlemmar. Hvarken den ryska kejsarinnans eller andra utländska monarkers ombud och agenter hade förstått att riktigt värdesätta den nya svenska konungens politiska omdömesförmåga, eller ännu mindre hans handlingskraft. Och lika föga hade de förmått rätt bedöma hans öfriga regentegenskaper, eller de genom dem möjliggjorda framtidsutsikterna för hans rike, hvilket långt ifrån att längre förefalla rofgiriga grannar som ett lätt åtkomligt byte, tvärtom inom ingen lång tid på nytt utvecklade sig till en faktor, med hvilken all politik i fråga om den europeiska norden måste räkna. Men trots den grundliga missräkning Gustaf 111 beredt kejsarinnan Katarina lyckades han skickligt bibehålla de till det yttre i allo vänskapliga förbindelserna med Ryssland, äfven sedan den snabba utveckling af såväl Sveriges som Finlands både andliga och materiella resurser, som pågick, helt undandragit det svenska konungariket alla vidare del-ningsspekulationer och intriger. Ställningen i norden var väsentligen förändrad, men Rysslands härskarinna var så fullständigt upptagen af sin politik i väster och i sydväst, att hon inte kunde tänka på att med maktmedel söka återföra förhållandena till det gamla.

Därmed var dock den från Ryssland hotande faran för den återstående delen af Finland och likaså för det egentliga Sverige ingalunda slutligt aflägsnad utan endast uppskjuten på längre eller kortare tid. Det till sin åskådning både i fråga om inre och om yttre politik alltjämt i grunden asiatiska tsardömet kunde lika föga som dess föregångare, tartar-khanatet, upphöra att vidga sig förrän det af en starkare makt tvingades till stillastående och därmed utsattes för faran af inre upplösning. Tsar Peter hade visst genom att på den asiatiska stammen inympa en del europeiska skott väsentligen ökat tsardömets maktmedel såväl utåt som i det inre samt därmed i viss grad dess motståndskraft gentemot upplösningstendensen,och Katarina hade arbetat vidare i samma riktning. Men därigenom hade det ryska själfhärskardömets verkliga väsen icke förändrats. Nödvändigheten fortbestod att afleda det väldiga rikets krafter utåt, för att de ej skulle vånda sig mot hvarandra och bringa hela den blott af yttre tryck sammanhållna massan i ödesdiger jäsning.

Huruvida och i hvilken mån medvetet Katarina II i sin politik utgick från ett betraktelsesätt som detta år knappast möjligt att afgöra, men i hvarje händelse utgjorde hela hennes statskonst ett bra nog konsekvent tillämpande af sådan åskådning. Lika så litet kan väl bevisas att Gustaf III såg Rysslands utveckling i detta ljus, men otvifvelaktigt är å andra sidan att han, som ju godt kände till de ryska intrigerna under frihetstiden, var fullt medveten om den fara, som hotade från öster och därför beredde sig att när tiden föreföll gynnsam afvårja eller i hvarje händelse förminska den. Med en gräns så konstlad som den vid det senaste fredsslutet fastställda mellan de svenska och ryska rikena, kunde konfliktanledningar hvilken dag som helst uppstå eller tillskapas, och då denna gräns framflyttats så mycket närmare Sverige än tidigare hade äfven faran af en eventuell konflikt i betydande mån ökats. Det är följaktligen lätt förklarligt, att konung Gustaf umgicks med planen att begagna sig af första tillfälle för att söka återvinna åtminstone så mycket Sverige under frihetstiden förlorat till sin östra granne.

Ett af de viktigaste föremålen för den svenska regeringens omsorger blef därför också rikets krigsmakt till lands och vatten. Flottan ökades och förbättrades, armén omorganiserades delvis, särskildt de i Finland förlagda trupperna, hvilka så till beväpning som i andra afseenden ställdes på ny fot. På samma gång gjorde konungen åtskilligt för Finlands utveckling också på andra områden, men kunde själffallet icke tillfredsställa alla kraf och förmådde därför icke fullständigt råda botpä det missnöje, som rält allmänt rådde inom landet. Man hade ännu ingalunda helt öfvervunnit följderna af de häijande krigen under seklets första hälft. Verkningar af dem kunde ännu spörjas och höllo minnet af lidandena vaket bland de breda lagren af folket, medan statskuppen af 1772 liksom i Sverige bland de högre samhällsklasserna skaffat konungen en mängd ovänner, som med misstroende betraktade och omildt bedömde såväl hans politik i allmänhet som, ehuru ofta utan tillräckliga skäl, hvarje hans regeringsåtgärd.

Särskildt hyste man på många håll farhågor i anledning af den krigiska ärelystnad och de ur denna framsprungna planer man ansåg konungen omhulda, farhågor som helt naturligt voro förbundna med minnet af det senaste krigets snöpliga utgång. Därför gjorde sig dylika farhågor också mest gällande i Finland, där Kymmenegränsen gjorde det omöjligt att glömma huru mycket sådan ärelystnad redan kostat landet, och lika omöjligt alt värja sig mot tvifvel rörande Sveriges förmåga att försvara riket mot vidare ryska inskräktningar, som själffallet komme

att ske på Finlands bekostnad. Sedan tre fjärdedels sekel hade ju Sverige undantagslöst dragit det kortaste strået i sina mellanhafvanden med Ryssland, och Finland hade livar gång fått betala räkningen med delar af sitt område, tills landet skurits itu. Att man i Sverige, huru mycket man än beklagade förlusten af de afträdda landsdelarna, icke i fråga om dem kunde känna på samma sätt som i Finland, är självklart. Man kunde hysa mer eller mindre stark förbittring mot dem, som direkt eller indirekt buro ansvaret för den förminskning af rikets område man beklagade, men sist och slutligen var det ju icke Sverige, som hlifvit stym-padt. I Finland däremot kunde man icke undgå att, huru mycket man ån kände sig såsom medborgare i riket, taga närmast till sinnes delningen af det egna fosterlandet och deras öde, som råkat under moskovitiskt välde.Man hade inom de bildade klasserna i Finland, i likhet med hvad fallet alltid varit bland massan af folket, småningom alltmera börjat betrakta sig såsom finnar, icke blott såsom svenska undersåtar, med särskilda plikter mot det egna landet jämte dem mot Sverige och riket. I hvilken mån kejsarinnan Elisabeths af Bestuschefif inspirerade plan om ett självständigt Finland bidragit till denna förändring af uppfattningen, eller om den öfver hufvud alls utöfvat något inflytande i sådant afseende, är icke möjligt att afgöra, men säkert är att man böljat tänka annorlunda än förut i fråga om det egentliga finska folket, om dess ställning, dess rättigheter och dess framtidsmöjligheter. Vetenskapsmän vid Åbo universitet gjorde det finska språket till föremål för studier och riktade den bildade världens uppmärksamhet på den ursprungliga andliga kultur, som fanns bland det finska folket och främst gifvit sig uttryck i den synnerligt rika folkpoesin. På rent praktiska områden arbetades likaså för folkets utveckling och yrkanden framställdes allt oftare att till ämbetsmän i Finland endast borde utses män, som voro förtrogna med flertalets af folket språk. Finskt nationalmedvetande började med ett ord göra sig gällande och födde insikten att Finland jämte det svenska rikets intressen hade egna att tillvarataga och egen så andlig som materiell utveckling att sträfva för. 1 Sverige fästes dock under rätt lång tid föga afseende vid dessa nya strömningar liksom vid de sträfvanden, som ur dem utgingo, och detta bidrog helt naturligt till spridande af den på många håll rådande missnöjesstämningen< Härtill kommo så inom de kretsar, som icke försonat sig med den begränsning af riksdagens inflytande statskuppen genomfört, farhågor för att Gustaf III vid lägligt tillfälle skulle söka än mera utvidga konungamakten, farhågor, hvilka i Finland som i Sverige underblåstes af konungens politiska och personliga ovänner och som ju äfven senare visade sig icke ha varit ogrundade.

Den verksammaste af dessa ovänner var GöranMagnus Sprengtporten, hvilken jämte sin äldre broder tidigare med råd och d&d stått konungen bi vid om-hvälfningen år 1772. Den yngre Sprengtporten hade därefter ombetrotts med nyorganiserandet af rikets krigsmakt i Finland, men hade senare i följd af sitt misstänksamma lynne, sin alltför starka självkänsla och sin böjelse för politiska intriger råkat i delo med konung Gustaf och småningom blifvit en af dennes bittraste vedersakare. Efter en tids vistelse utomlands hade han slagit sig ned på ett gods han ägde i Finland och samlade där tidtals omkring sig en krets af missnöjda officerare och adelsmän, några af dem lika benägna som Sprengtporten själf att omfatta hvilka äfventyrliga planer som helst. Dessa hans närmare förtrogna enades snart med honom om tanken på ett självständigt Finland och gjorde till och med ett försök att omsätta tanken i handling genom att erbjuda konungens broder, hertig Karl, Finlands storfurstekrona. Hertigen afböjde, såsom man bort kunna förutse, den konspirerande klickens anbud och Sprengtporten, som både kände sig ytterst missbelåten med utgången och därtill illa komprometterad, begaf sig ånyo utomlands. Efter längre tids uppehåll i olika länder styrde han så år 1787 kosan till S:t Petersburg, där han mottogs med stor utmärkelse och anställdes i rysk statstjänst af Katarina 11, som nogsamt insåg huru nyttig han kunde blifva för hennes politik i fråga om Finland och Sverige.

Tills vidare måste alla ditåt syftande planer dock lämnas att hvila, emedan kejsarinnans aggressiva politik mot Turkiet ställde en väpnad konflikt med detta land i snar utsikt och därmed gjorde förvecklingar i norden föga önskvärda. Men redan Sprengtportens nyvunna ställning såsom en af Katarinas rådgifvare måste verka såsom ett allvarsamt hot på Gustaf III, som utmärkt väl kände sin forne väns, men numera förklarade fiendes planer och samvetslöshet. Kriget mot Turkiet bröt ut följande år och beredde den svenske monarken det tillfälle hanaf allt att döma länge afvaktat. Han hastade därför också att begagna sig af den uppkomna konjunkturen med så stor ifver, att han åsidosatte den statsförfattning han själf med maktspråk utfärdat och enligt hvilken han bort inhämta

riksdagens samtycke till krigsförklaringen. Denna utfärdade han af egen maktfullkomlighet och skyndade själf till gränsen i Finland för att i egen person taga högsta ledningen af krigsoperationerna.

Det i strid mot författningen började kriget väckte starkt missnöje såväl hos dem, som öfver hufvud voro motståndare till all krigspolitik, som hos de många, hvilka länge befarat att Gustaf 111 ingalunda för all framtid komme att nöjas med den maktutvidgning han genom sin statskupp ernått och som nu i hans öfverträdande af författningens tydliga stadgande funno ny näring för sina farhågor. Starkast företrädt var missnöjet så inom Sverige som i Finland bland adeln och denna klass tillhörde flertalet af arméns officerare, hvarför ock dessas knotande stämning nu skänkte alla dem ett godt vapen, som redan tidigare stämplat mot konungen. Utan att låta sina verkliga och längst syftande afsikter framskymta arbetade dessa kung Gustafs ovänner ifrigt för att bringa det inom officerskåren jäsande missnöjet att gifva sig uttryck, ifrigast måhända Sprengtportens nära anhängare sedan gammalt, majoren vid de finska trupperna Anders Johan Jägerhorn. Sina planer dolde denne och hans medkonspiratörer under det såsom lockbete öppet framställda skälet för ett ingripande af officerskåren, att konungen borde tvingas till omedelbart inställande af fientligheterna och till sammankallande af riksdag för att gifva ständerna tillfälle att uttala sig om krigsförklaringen samt fatta de beslut, till hvilka ställningen kunde föranleda. Om önskvärdheten af riksdagens hörande voro de flesta ense, utan att i det föreslagna sättet för åvägabringande af detta se annat eller mera än ett häfdande af författningen, hvars åsidosättande af konungen nödvändiggjorde och ursäktade det tillvågagåendeman afsåg. Allt flera officerare, särskildt vid de trupper, som närmast kommenderades af generalen, baron Karl Gustaf Armfelt, anslöto sig därför till den konspiration, som erh&llit benämningen Anjala-förbundet, efter den plats vid Kymmene ålf, där de konspirerande samlades.

Syftet med sammansvärjningen var, såsom redan anlydts, att snarast möjligt bringa kriget till slut och längre gående afsikter ån så hyste knappast andra af de 113 ofhcerare af olika grader, som deltogo däri, ån Jågerhorn och några hans närmaste förtrogna. Förbundet beslöt därför att på eget bevåg och naturligtvis konungen ovetande inleda underhandlingar om fred samt enades i sådant syfte om en skrifvelse till kejsarinnan Katarina, till hvilken förbundets framställning skulle öfverlämnas af Jågerhorn. Skrifvelsen innehöll icke mera än ett fredsförslag som utmynnade i uttalandet af förhoppningen, att kejsarinnan åfven måtte återskänka Finland det område, som genom senaste fredsslut af 1743 afträdts till Ryssland. Men de sammsnsvurnas ombud, som utan konungens vetskap lämnat armén och som blef nådigt mottagen i den ryska rikshufvudstaden, nöjdes icke med endast den framställning hans hufvudmän enats om, utan gick vida längre ån så, från tilltänkt revolt mot konungens person till otvetydigt riksförräderi.

Han föreslog att Katarina skulle återupptaga och bringa till utförande kejsarinnan Elisabeths i hennes proklamation af 1742 framställda plan, att af Finland bilda en sjålfständig stat under rysk protektion. Och Jågerhorns förslag understöddes på det varmaste af Sprengtporten, med hvilken han tidigare lagt råd om saken, men rönte det oaktadt ett tämligen kyligt mottagande på regeringshåll.

Detta hade egentligen ock bort kunna förutses af konspiratörerna. Genom besittningen af östra delen af Finland var S:t Petersburg tillfyllestgörande tryggadt mot angrepp af den enda makt, Sverige, som kunde tänkas från den sidan rikta ett anfall mot Ryssland, för hvilketKatarina knappast heller ansåg Sverige längre vara någon farlig fiende. Sedan hon nödgats uppgifva delnings-planerna i fråga om det svenska riket, hade hennes utvidgningspolitik helt och hållet vändt sig mot väster och sydväst. Där funnos landvinningar att göra, i jämförelse med hvilka den Sverige tillhöriga delen af Finland var af ringa värde, i all synnerhet om härmed skulle följa en viss grad af självständighet för detta land och därtill ytterligare ett förflyttande af gränsen tillbaka till närheten af rikshufvudstaden. Minst af allt sympatiserade Katarina II med folkstyrelse och inskränkt regeringsmakt, såsom hon flerfaldt bevisat i de med Ryssland inför-lifvade slaviska områdena, för att ingenting nämna om att det var hon, som gjorde de lill-ryska bönderna till lifegna. För henne kunde följaktligen Jågerhorns och Sprengtportens plan icke innebära någon synnerlig frestelse.

Men därför hade kejsarinnan under rådande läge ingenting emot utsikten till fred och lika litet mot möjligheten af vidare landvinningar i Finland, blott hon sluppe ikläda sig några förbindelser eller andra garantier i fråga om den

ställning eventuellt nyvunna områden komme att intaga. Beträffande de redan i tsardömets ägo be* fintliga delarna af Finland kunde inga löften komma i fråga. I enlighet härmed var äfven det svar, Jägerhorn om ett par veckor erhöll, affattadt i så sväfvande och obestämda uttryck, att det egentligen icke förband kejsarinnan till någonting. Men på samma gång ingåfvo dock de med stor diplomatisk skicklighet formulerade fraserna de båda hufvudkonspiratörerna så stora förhoppningar, att Sprengtporten, för att vara till hands med råd och dåd vid den vidare utvecklingen af stämplingarna, ända till gränsen åtföljde de svenska arméofficerarnas ombud på hans återresa.

Emellertid hade det kommit till kung Gustafs kunskap, att Jägerhorn begifvit sig till den ryska hufvud* staden i ett uppdrag hvilket kungen både ansåg vara ochstämplade såsom förrädiskt, och detta hade drifvit de sammansvurna att gå vidare i sina planer för att snarast möjligt framtvinga ett afgörande. General Armfelt uppsatte ett bref till konungen, däri han försvarade officerarnas förbund under framhållande af alt dess syfte vore både lagligt och fosterländskt, och vann därigenom ytterligare anhängare bland officerare såväl af svensk som af finsk börd. Befälet vid den del af armén, som sändts att belägra Nyslott, upphäfde på eget bevåg belägringen, och i hufvudlägret började man öfverlägga om lämpligheten af att försäkra sig om konungens person, en åtgärd som af många ifrigt påyrkades såsom nödvändig. Men innan man hunnit komma till enighet härom, förändrades ställningen oväntadt genom ingripande af Danmark, som enligt bestämningarna i sitt med Ryssland afslutade fördrag förklarade Sverige krig.

Krigsförklaringen gaf konungen giltig anledning att lämna armén i Finland utan att hans afresa fick sken af flykt, för att i Stockholm vidtaga de åtgärder det förändrade sakläget kräfde, medan på samma gång den allvarliga fara, som hotade Sverige genom ett samtidigt krig mot tvenne dess grannar, bragte Anjala-förbundets konspirerande medlemmar till besinning. Och då därtill kunskap om hvad Jägerhorn i verkligheten sökt bringa å väga i S:t Petersburg spridde sig både inom och utom officerskåren, väcktes stark förbittring hos det stora flertalet förbundsmedlemmar, som ju icke åsyftat annat eller mera än framtvingandet af ett snart fredsslut och därvid ansågo sig stå på lagens grund gentemot konungen, som öfverträdt dess gränser. Anjala-förbundet föll i sär och de försök Sprengtportens närmaste förtrogna gjorde att trots allt vinna bistånd för utförande af hans planer förblefvo utan resultat, hvarför de mest komprometterade bland konspiratörerna sågo sig föranlåtna att genom flykt öfver gränsen undandraga sig följderna af sina stämplingar. Konung Gustaf åter vann ökade sympatier och större popularitet än han tidigareägt, i samma mån som kunskap om den förfelade sammansvärjningen spriddes i vidare kretsar och oviljan mot upphofsmännen i Finland som i Sverige blef allmännare och starkare.

Det är denna allmänna och berättigade ovilja, som verkat att de mer eller mindre medvetet förrädiska stämplingarna, som försiggingo på finsk jord, alltjämt i Sverige på många håll betraktas såsom utslag af finskt förräderi, ehuru i själfva verket flera svensk- än finskfödda män ingingo i Anjala-förbundet. Den verkligt förräderi åsyftande och måhända mest verksamma konspiratören, Jägerhorn, var visst finne och sä voro, ehuru af svensk härstamning liksom han, flera af dem som kände till och gillade hans afsikter. Men den som inspirerat den förrädiska planen och länge arbetat för liknande syften, Sprengtporten, var det icke. Skammen såväl af sammansvärjningen i dess helhet som af den vändning några af de sammansvurna utan de öfrigas vetskap sökte gifva däråt, kan följaktligen godt delas jämnt och återfaller slutligen icke på någondera nationen som sådan. I alla tider och i alla land ha yppats individer, som handlat oberoende af, eller i strid mot det allmänna tänkesättet bland de folk de tillhört och som för sina handlingar än haft goda motiv, än dåliga. Den stämning bland en del af de högre klasserna inom riket, som gaf sig uttryck i Anjala-stämplingarna, var innerst hvarken svensk eller finsk, utan ett följdriktigt utslag af det åskådningssätt, som under den svenska frihetstiden efter allmänt europeiskt mönster blifvit rådande inom alla samhällsklasser och partier, tills knappast flera ån ett ringa fåtal skydde att anlita främmande bistånd af olika slag för uppnående af egna syften.

Konung Gustaf begagnade sig omedelbart af den förändrade stämningen för att på riksdagen genomdrifva antagandet af den s. k. Förenings- och säkerhetsakten af 3 april 1789, hvilken till förmån för konungamakten i afsevärd mån inskränkte de rättigheter författningen af1772 inrymt åt folket och riksständerna. Men Gustafs popularitet förminskades därför icke bland massorna af folket, som ingalunda hyste större sympatier för den

missnöjda öfverklassen, ulan tvärtom gärna såg att dess inflytande blef kringskuret. Krigslyckan hade åfven, sedan förhalandet af fälttåget upphört, vändt sig till de svenska truppernas i Finland förmån. Sjösegern vid Svensksund och några framgångsrika träffningar till lands, gjorde att Gustaf III kunde afsluta freden i Wärälä utan förlust af annat än de summor krigföringen kostat.

Att Ryssland nöjdes med ett så magert fredsslut berodde främst däraf, att kejsarinnans politik på andra håll gåfvo henne tillräcklig sysselsättning för att bon skulle känna sig till freds med återställandet af lugn vid gränsen i nordväst och därmed af frihet att fullfölja de planer, som för tiden lågo henne närmast om hjärtat. Samma förhållanden fortforo att råda under de återstående åren af Katarina II:s regering, hvarjämte hennes liksom alla andra europeiska monarkers uppmärksamhet under dessa år i ständigt högre grad upptogs af händelserna i Frankrike.. Revolutionens seger betraktades såsom ett alltjämt växande hot mot monarkismen öfver bufvud och därmed mot hela det öfriga Europa. Finland och Sverige fingo följaktligen åtnjuta fred under dessa år och likaså under Katarinas sons och efterträdares, kejsar Pauls, kortvariga regering.

Men i och med hans äldste sons, Alexander I:s, uppstigande på tronen förändrades förutsättningarna för fort-beståendet af det rådande läget i väsentlig mån. I Sverige hade Gustaf IV Adolf efterträdt sin år 1792 mördade fader och hade hvad tiden led visat sådana prof på inskränkthet såsom statsman, på envishet och själfofverskattning, att man såväl i Sverige som i Finland böljat hysa allt starkare farhågor för den ovissa framtid de pågående omhvälfningarna i det öfriga Europa ställde i utsikt.

Den svenske konungen hade arbetat sig upp till enalltmera blindt fanatisk fiendskap mot den man, Napoleon, som af händelserna skjutits fram till främsta platsen i Frankrike, och lät sin politiska hållning på intet sått påverkas af deras öde, som på den europeiska kontinenten sökt motsätta sig den napoleonska maktutvecklingen. Icke ens sedan också tsaren af Ryssland, som tagit del i försöken att bekämpa det nya franska kejsardömet, nödgats böja sig för Napoleon, afstod Sveriges konung från sin politik, hvars främsta om icke enda syfte synes varit opposition mot Napoleon personligen, helt oafsedt hvilken nytta eller skada, som kunde följa af sådan politik för det svenska riket. Ännu efter mötet i Tilsit mellan Napoleon och Alexander I, därvid den senare på sin nyförvärfvade väns uppmaning åtog sig att börja krig med Sverige, såvida det svenska riket icke anslöte sig till Napoleons mot England riktade »kontinentalsystem», vägrade Gustaf IV Adolf enständigt att uppgifva sin ståndpunkt.

Därmed var Finlands öde beseglat. Napoleon hade ju lofvat det finska storfurstendömet såsom belöning åt tsar Alexander för ett krig mot den svenske konungen. Sverige stod isoleradt i kampen mot den stormakt, hvar-till Ryssland under det föregående århundradet utvecklat sig. Och hvarken den svenske monarkens personliga eller de regentegenskaper han ådagalagt ingåfvo förtroende till hans förmåga att till en lycklig utgång leda det krigiska äfventyr, hvari han egenvilligt inkastat sitt rike. Finlands slutliga eröfring och förening

med Ryssland.

Tsar Alexanders uppfostran och åskådningssätt. — Kriget 1808—1809. — Tsarens obeslutsamhet i fråga om Finlands framtida ställning. — Motiven för det beslut som blef gällande. — Bekräftelsen af Finlands autonomi.

Vid sin död efterlämnade Katarina II ett i yttre måtto homogent välde, i hvars olika delar den autokratiska styrelseprincip, hon i allo gjort till sin, blifvit lika fullständigt genomförd. Det var endast inom sin närmaste omgifning hon beträffande såväl denna som alla andra principer, religiösa som moraliska, tillåt sig gifva uttryck åt den djupa skepticism, som utgjorde ett af grunddragen i hennes karaktär. För sin autokratiska makt kräfde hon oinskränkt respekt och obetingad lydnad, huru respektlös hon än själf var i fråga om hvarje synlig eller osynlig makt. Det var främst hennes intresse för och hennes förtrogenhet med den nyare franska åskådningen, sådan denna funnit uttryck i encyklopedisternas skrifter, och särskildt Voltaires bittert satiriska skepticism, som utvecklat kejsarinnan Katarinas böjelser åt detta håll och verkat att inom hennes förtroligaste krets långt större frigjordhet från hänsyn för allt häfdvunnet i uppfattning och åskådningssätt blifvit rådande än på något annat håll bland hennes undersåtar.

En följd håraf, bland andra, var att hennes sonson erhöll en uppfostran, som i och för sig skulle varit mera ägnad att ingifva honom en frisinnad åskådning ån att göra honom till despotisk autokrat. Till den unge furstensguvernör eller intimaste uppfostrare, som under daglig och stundlig beröring med eleven starkast kunde påverka hans andliga utveckling, utsågs den erkändt frisinnade schweizaren La Harpe, hvars åskådning äfven i många afseenden utöfvade starkt inflytande på den blifvande tsaren. Men å andra sidan kunde denne självffallet icke heller undgå att påverkas af den konträrt motsatta åskådning, som gaf sig uttryck i styrelsesättet och samhällsskicket, i förhållandet mellan monarken och folket liksom i alla andra förhållanden, med hvilka tronarfvingen kom i beröring. Därför blefvo icke heller de västerländska idéer, som under de tidigare åren af hans regering besjälade Alexander I, tillräckligt starkt rotfasta, att förhindra den återgång till en fullt autokratisk syn på tingen, som utmärkte den senare hälften af den förste Alexanders regeringstid.

Ännu vid tiden för Finlands eröfring hade tsaren icke öfvergifvit den förra ståndpunkten, som utan tvifvel i viss mån påverkade hans handlingssätt beträffande den nya eröfringen. Men nog antyda händelserna och utvecklingen omedelbart före och under kriget 1808—09 å andra sidan tämligen bestämdt att tsar Alexanders fri-sinthet vann öfverhand öfver den autokratiska traditionen först sedan händelsernas utveckling tydligt visat att i detta fall frisinthet vore liktydig med framsynthet, alt Ryssland hade mera att vinna af ett i hufvudsak politiskt tillfreds-ställdt än af ett missnöjdt och därför opålitligt Finland. Och sedan han en gång gifvit det finska folket sitt löfte att upprätthålla den finska samhällsförfattningen och landets lagar, respekterade han detta löfte, trots de helt reaktionära inflytelser, som senare blefvo rådande.

Redan före utbrottet af kriget mot Sverige hade den i S:t Petersburg bosatte Sprengtporten, som var fullt öfvertygad om att ingen eftergifvenhet gent emot Rysslands i Tilsit beslutna ultimatum vore att vänta från den svenske konungens sida, till det ryska kabinettet inlämnat ett memorial, affattadt på franska, rörande Finland ochdess eröfring. Däri förordade han sitt gamla förslag, att det dåvarande Finland, tillökadt med de områden, som vunnits af Ryssland under tiden efter freden i Nystad år 1721, skulle göras till en i det inre självständig stat under rysk öfverhöghet. Och tillika rådde han tsaren att, på samma gång de ryska trupperna komme att öfver-skrida gränsen, utfärda en proklamation till Finlands inbyggare med löfte om bibehållande af deras gamla lagar och privilegier samt om sammankallande af landtdag.

Så långt var tsar Alexander emellertid ännu icke redo att gå, ehuru han å andra sidan icke heller i betraktande af Anjala-konspirationen tjugu år tidigare kunde helt förbise värdet af Sprengtportens råd. Han valde därför en medelväg. Några dagar efter det den ryska hären under grefve Buxhoevdens befäl ryckt öfver gränsen, utfärdades en proklamation af ungefär det innehåll den svenske öfverlöparen föreslagit, men i den ryske befälbafvarens, icke i kejsarens namn. I proklamationen talades om tsarens besittningstagande af landet »tills vidare», men det oaktadt uppfordrades folket att välja ståndsrepresen-tanter, som skulle sammanträda i Åbo. Och till råga på allt utfärdade tsaren snart därefter, eller den 16 mars, en »deklaration» riktad till de europeiska makterna, i hvil-ken Finland nämndes en »med vapenmakt eröfrad provins», hvilken tsaren för all framtid förenat med sitt rike.

Dessa svårförklarliga motsägelser gjorde att Buxhoevdens proklamation förblef utan all verkan. Huruvida tsar Alexander öfver hufvud afsett att gifva de däri antydda afsikterna någon längre gående påföljd, år svårt att afgöra, men förefaller rätt tvifvelaktigt i betraktande såväl af den ofvannåmnda deklarationen till Europa som däraf, att han något senare utfärdade en befallning till Finlands inbyggare att — alldeles som på kejsarinnan Elisabets tid — aflägga tro och huldhetsed till Rysslands monark. Befallningen åtlyddes i allmänhet icke ens i de af ryska trupper besatta landsdelarna utan väckte tvärtom på många håll starkt motstånd och förmådde mången att ge-

5. — Moskoviter och finnar.nom flykt undandraga sig deras inflytande, som sökte med våld framtvinga afläggande af eden. Det var tydligt att Finland ännu var långt ifrån moget för amalgamering med tsardömet, hvarför man ock tills vidare lät de ditåt syftande planerna hvila.

Inom icke alltför lång tid skiftade också krigslyckan, som i självfva verket icke blifvit tidigare på allvar pröfvad.

Den svenske öfverbefälhafvaren, hvars hela taktik gått ut på att, enligt hans eget uttryck, »sauvera armén», hade utan att leverera en enda batalj retirerat långt upp till den nordliga delen af landet. Men där vände sig hans underbefälhafvare, i strid mot fältmarskalkens uttryckliga ordres, mot fienden och tillfogade honom ett nederlag, som snart följdes af en räcka andra och visade att den svensk-finska arméns motståndskraft ännu ingalunda var slutligt bruten. Befolkningen i olika trakter hade, långt ifrån att aflägga den affordrade trohetseden, tvärtom gripit till vapen och gjort de ryska trupperna mycket afbräck genom oroande och afbrytande af förbindelser, bortsnappande af proviantkolonner o. s. v. Från Sverige gjordes försök att landsätta trupper i den ryska härens rygg, försök som visserligen misslyckades, men som lätt kunde upprepas och möjligen krönas med större framgång. Och slutligen hade politiska förvecklingsmoln börjat skocka sig på nytt öfver det öfriga Europa, hvarför Alexander måste förutse möjligheten af en sammanstötning inom ingen aflägsen framtid med den uppenbart efter världsherravälde traktande Napoleon, en sammanstötning, som lika uppenbart komme att taga alla tsarväldets krafter i anspråk.

Ingen som gifvit akt på finnarnas hållning under det pågående kriget kunde betvifla att de i det längsta skulle bekämpa en politik, som ginge ut på att béröfva dem den frihet och de rättigheter de af ålder åtnjutit. Sin stridsduglighet hade de flerfaldt bevisat och därför kunde knappast någon heller betvifla, att de, såvida deras ställning gåfve berättigad anledning till missnöje, komme att gripaförsta tillfälle att söka framtvinga en återgång till det gamla, hvarvid man ansåg att de otvifvelaktigt skulle kunna påräkna hjälp från Sverige. I händelse Ryssland, såsom med säkerhet kunde förutses, blefve inveckladt i krig mot Napoleon, skulle förty en afsevärd del af armén tvingas att kvarstanna i Finland för att förebygga ett fientligt anfall så att säga i tsardömets rygg. Å andra sidan skulle Ryssland aldrig kunna koinma att draga större nytta af ett till rysk provins förvandladt, missnöjdt Finland ån af ett i hufvudsak tillfredsstålldt och tacksamt, autonomt område, som af sin egen fördel bundes vid kejsardömet och i så fall komme att bidraga till dess skydd, icke att utgöra en fara.

Den ännu icke fullbordade eröfringen var Alexander I besluten att i alla händelser slutföra. För dess snabba och verksamma betryggande gafs under rådande omständigheter klarligen blott ett enda användbart medel: att garantera finnarna bibehållandet af den konstitution och de lagar, som hittills varit gällande i deras land. Detta hade tsaren under krigets fortgång bragts att inse och därmed, att genom beviljande åt Finland af det tidigare i utsikt ställda oberoendet bans eget rikes fördel bättre kunde tillgodoses än genom utsträckande af den oinskränkta själf härskarem akten äfven till detta land.

Tsaren tog följaktligen i nytt öfvervägande Sprengt-portens memorial rörande ordnandet af Finlands framtida ställning och då dennes förslag i hufvudsak öfverens-stämde med den uppfattning han på grund af de sista månadernas händelser själf bildat sig, beslöt Alexander I att utfärda det ofta åberopade manifestet af 5/17 juni, däri kejsaren, på samma gång han uttalar sin bestämda afsikt att införlifva det finska med »de folk, som lyda under den ryska spiran», uttryckligt lofvar, att Finlands »gamla författningar och lagar skola heligt vidmakthållas», hvaijåmte manifestet ställde i utsikt ett snart sammankallande af landtdag. Men kort därpå uppmanades finnarna i en proklamation, utfärdad liksom manifestet itsarens eget namn, att skrida till val af ett mindre antal deputerade för stånden, bvilka skulle infinna sig i S:t Petersburg för att meddela tsaren och hans ministrar upplysningar om befolkningens i Finland behof och önskningar.

Huruvida denna proklamation var uttryck för en ny omsvängning i de af tsaren i det ofvannämnda manifestet uttalade afsikterna och hvilka följderna skulle blifvit, om man i Finland utan vidare följt uppmaningen, är icke möjligt att afgöra. Men osannolikt är det ingalunda att Alexander I, i händelse en sådan deputation infunnit sig i rikshufvudstaden och där utan reservation inlåtit sig på diskussion af administrativa och lagstiftningsåtgärder, åtminstone skulle ansett sig kunna till en aflägsnare framtid uppskjuta sammankallandet af en landtdag. Och om så blifvit fallet är det tämligen tydligt att detta sammankallande aldrig skulle kommit till stånd.

Uppmaningen följdes emellertid icke, främst emedan en stor del af landet ännu innehades af den svensk-finska armén, hvarför man icke ansåg sig kunna träda i sådana förbindelser med fienden, men delvis också emedan man allmänt befarade att vederbörande i Ryssland skulle komma att betrakta en folkvald deputation som den påyrkade

såsom ett tillfyllestgörande surrogat för landtdag. Tsar Alexander förblef självfallet icke länge i okunnighet om dessa farhågor och såg sig därför föranlåten att ett par månader senare genom Buxhoevden utfärda en förklaring af innehåll att den deputation, som i enlighet med kejsarens önskan borde väljas, icke vore afsedd att ersätta en landtdag, utan blott kom me att gifva den ryske monarken råd och vägledning beträffande de åtgärder, som borde vidtagas för att afhjälpa befolkningens i Finland behof och så vidt görligt uppfylla dess önskningar. Denna förklaring lugnade i afsevärd mån de farhågor man hyst och då därjämte äfven de nordliga delarna af landet småningom blifvit besatta af de ryska trupperna ansåg man klokast att foga sig efter tsarens önskan.Motståndet mot påbudet om en deputation upphörde på grund håraf och val af medlemmar förrättades i allä de delar af landet, som ockuperats af tsarens armé. I slutet af oktober infunno sig de deputerade i S:t Petersburg, men på grund af de många viktiga frågOF, som vid denna tid upptogo Alexanders uppmärksamhet, mottogs deputationen i audiens först den sista november. Under de föregående veckorna hade emellertid täta öfverlägg-ningar ägt rum mellan tsaren och hans rådgifvare, som å sin sida stått i beröring med de ledande inom deputationen och ingalunda alla vore obetingadt ense med sin monark i fråga om upprättande af ett autonomt statsskick i det eröfrade landet.

Bland dem, som deltogo i rådslagen rörande Finland och dess blifvande ställning till tsardömet, intog Sprengt-porten en framskjuten plats och lyckades till sist göra sin åsikt gällande. Sedan Buxhoevden, med hvilken han råkat i oenighet, blifvit återkallad och annan öfverbefäl-hafvare utsedd, hade Sprengtporten förklarat sig beredd att foga sig efter tsarens önskan att han skulle öfvertaga generalguvernörsposten i Finland. Men förrän han slutligt mottog ämbetet, ansåg han sig böra oförbehållsamt meddela monarken de åsikter han hyste beträffande ordnandet af förhållandet till Finland, och inlämnade i sådant syfte ett skriftligt uttalande härom. Grundprincipen for den politik han ansåg böra inslås antydde ban i följande ord (originalet på franska):

»Sire, Finland är så godt som eröfradt genom edra vapens framgång. Det återstår att eröfra dess invånares hjärtan, hvilka nu mera än någonsin äro fjärmade från oss. Det år endast genom en moderat och rättvis förvaltning, öfverensstämmande med deras gamla konstitution och ägnad att läka de djupa sår, de försiggångna operationerna kvarlämnat, som denna för edra vapens vidare framgång så nödvändiga er-öfring kan komma till stånd.»Att bemärka såsom egendomlig och till synes omotiverad är i detta aktstycke den uttryckta förhoppningen om de kejserliga vapnens »vidare framgång». Det redan ockuperade Finland kunde allusionen icke gälla och synbart hotade ej heller något annat krig, hvars utgång kunde anses nog osäker att motivera antydningen, att framgång för Ryssland kunde bli beroende af den politik tsaren komme att besluta sig för i fråga om Finland. Sprengtporten kan därför knappast antagas ha syftat på någon annan konflikt än den bland politiskt invigda redan förutsedda sammanstötningen med Napoleon. Och detta bestyrker i sin mån den äfven på andra sannolikhetsskäl fotade uppfattningen, att tsar Alexander efter åtskilligt vacklande utförda beslut, att icke göra Finland till en provins, underordnad den oinskränkta ryska självhärskar-makten, i mindre grad härflöt ur hans af legenden såsom afgörande motiv vidtomtalade ädelmod, än ur en af politisk klarsynthet förestafvad önskan, att snarast möjligt och möjligast verksamt säkerställa sig mot all oro i den nya besittningen under den afgörande kamp han insåg förestå i en ingalunda aflägsen framtid.

Denna omständighet är af en viss vikt, i betraktande af den argumentering som mera än en gång på ryskt håll framförts för att försvara den i nyaste tid mot Finland bedrifna politiken, eller att en af fri vilja ensidigt lämnad gåfva när helst gifvarens intresse så fordrar kan lika ensidigt återtagas, om så kråfves med våld. Huru föga hållbar, vare sig logiskt, juridiskt eller moraliskt, sådan argumentering är, inses utan vidare af enhvar annan än försvararna af den nutida ryska förtrycks-politiken mot det finska folket. Men då knappast andra än politiska utilitetssynpunkter, sådana de fatta deni, synas äga någon betydelse för dessa försvarare, är det skäl att taga fasta på allt, som visar att Alexander I ingalunda leddes endast af personliga känslomotiv, utan minst i lika mån utgick från synpunkten af Rysslandsfördel och säkerhet vid uppgörandet af det fördrags-mässiga aftalet med Finlands folk.

Lika föga hållbart år ett annat, nära nog till dogm på ryskt reaktionärt håll upphöjdt påstående, att Alexander 1 ingalunda ägde full kännedom om hvad de svenska lagar innehöllo och betydde, hvilka han fastställde till efter-

lefnad, och följaktligen alls icke hade för afsikt att låta Finland behålla en konstitution. Kunde det bevisas att den . verkliga betydelsen af det svenska rikets grundlagar svekfullt dolts för tsaren, så skulle detta påstående gifvetvis äga en helt annan betydelse såsom argument än det närmast ofvan berörda. Men detta är, dess bättre, så föga fallet, att motsatsen tvärtom lika lätt som fullständigt kan ledas i bevis.

Huru härmed förhåller sig framgår antydningsvis redan ur det tidigare citerade utdraget ur Sprengtportens skrifvelse till tsaren rörande politiken mot Finland, men ändå tydligare af hans bestämda uttalande i samma skrifvelse, att det enda sättet för genomförande af den så att säga andliga eröfring af Finlands inbyggare han framhåller såsom nödvändig, vore sammankallandet af en landt-dag, som af tsaren själf borde öfvervaras, för ordnande af de nya förhållandena. Af den i S:t Petersburg vistande deputationen kunde nog enligt hans åsikt viktiga upplysningar vinnas, men heller icke mera, enär den icke utgjorde en laglig representation. Och tsaren förklarade sig gilla såväl de allmänna synpunkterna i denna framställning som äfven Sprengtportens i sammanhang därmed gjorda förslag om tillsättande för Finland af en provisorisk styrelse sammansatt af inhemska män.

Därutöfver hade den finska deputationen genom t. f. utrikesministern inlämnat ett memorial, som i oförtydbara ordalag utredde det från lag afvikande sättet för deputa-tionens tillkomst och den dåraf beroende begränsningen af dess kompetens. Memorialet var ställdt till monarken, men svaret framfördes af den nyutnämnde generalguvernöreu Sprengtporten, som på monarkens vägnar förklarade att H. M. nogsamt insett, att deputationen icke kunde fungera såsom representation för Finland, hvarför H. M. också beslutit »att en allmän landtdag hållas skall, så skyndsamt sig göra låter, till en borgen för dess hulda ömhet och omvårdnad för edra lagars själfbestånd». På samma gång uttrycktes i svaret äfven tsarens önskan, att de deputerade såsom med förhållandena och med folkets behof förtrogna män måtte uppgifva »de ämnen, uti hvilka de önska att dess godhet måtte komma dess nya underså ta re till hjälp och lisa». Deputationen hemförlofvades den 4/ie januari 1809 och den första februari utfärdades landtdagskallelsen, som utsatte tiden för ständernas sammanträdande i staden Borgå till den 22 mars.

I denna kallelse till landtdag nämner sig tsaren första gången »Storfurste af Finland», otvifvelaktigt för att därigenom, liksom genom att i stället för termen »provins» använda beteckningen »Storfurstendömet», betona att det eröfrade landet icke blifvit inkorporeradt med kejsare-dömet Ryssland utan gjorts till en särskild statlig enhet. Från ryskt håll har man härtill genmält, att de termer tsaren använde ingenting bevisa, utan endast äro att betrakta såsom älskvärda fraser utan särskild mening eller innebörd. Det är icke svårt att utreda ohållbarheten af äfven detta påstående.

Redan i slutet af föregående år hade den iinska deputationens ordförande, friherre Mannerheim, på utrikesministerns anhållan inlämnat en kortfattad framställning af monarkens och landtdagens ömsesidiga rättigheter enligt den svenska statsförfattningen. Då tsaren emellertid önskade erhålla fullständigare uppgifter härom, hade sådana affattats, dels af en tjänsteman vid ryska utrikesministeriet, Buck, dels af en finne, friherre Robert Rehbinder, hvilken i egenskap af ombud för Åbo hofrätt slutit sig till deputationen. Alla dessa tre framställningar påpekade i oför-tydbara ordalag, att monarkens rättigheter i det svenskariket voro begränsade genom grundlagarna. Särskildt innehöll friherre Rehbinders på franska affattade memorial i denna punkt ett uttalande, värdt att anteckna såsom af-görande bevis för att Alexander I noga kände hvilka förbindelser han ikläddе sig genom att fastställa det svenska rikets grundlagar att fortfarande gälla i Finland. I öfver-sättning lydde Rehbinders uttalande i denna del som följer:

»Finland, hvilket sedan de aflägsnaste tider varit förenadt med Sverige, har styrts i enlighet med sina såväl fundamentala som civillagar. De förstnämnda äro hufvudsakligen baserade på tre principer: l:o) att landet styres af en konung, som år underkastad lagarna; 2:o) att alla medborgare utan undantag äro fria likasom äfven skyddade såväl till lif som till egendom, och 3:o) att nationen genom sina representanter äger rätt att bestämma sin konstitution, stifta sina lagar och fastställa skatterna inom landet.»

Att påstå tsaren efter erhållandet af så kategoriska upplysningar dock ha varit okunnig om innebörden af de förpliktelser han ikläddе sig, är uppenbart orimligt. Och därvid betyder det intet, att han själffallet ej kunnat göra

sig förtrogen med enskildheterna af dessa lagars bestämningar, enär deras klart framlagda grundprincip, om bärskaremaktens begränsning genom lagen, tydligt nog angaf, att han såsom konstitutionell finsk storfurste kom me att vara underordnad lagen, icke såsom tsaren af Ryssland att oansvarigt stå öfver dess stadganden.

Hvarken Alexander I själf eller hans ryska och finska rådgifvare hade det naturligtvis kunnat undgå, att särskilda bestämningar i de svenska grundlagarna icke kunde tillämpas under de nya förhållandena, hvarför äfven diskussioner ägt rum om lämpligaste sättet att gå till våga beträffande dessa grundlagar. En af dem som del-togo i diskussionerna, Anjala-mannen Jägerhorn, hade för-slagit tsaren att genast anpassa grundlagarna efter det nya sakläget, genom att på grund af och i enlighet med dem utfärda en konstitution samt antaga titeln »Konung af Finland». Men de flesta tillrådde stadfästande af de gamla grundlagarna till deras allmänna innebörd och för så vidt de ännu kunde tillämpas — sannolikt icke utan skäl befarande den inverkan motståndarna till förslaget om autonomi i annat fall finge rådrum att utöfya på tsaren under det nödvändiga uppskofvet. Endast förslag till de mest trängande nödvändiga lagar borde enligt deras åsikt denna gång föreläggas den finska landtdagen. Till denna åsikt anslöt sig kejsar Alexander.

Den 29 mars 1809 försiggick den högtidliga akt, till hvilken det finska folket ända till nyaste tid tryggat sig såsom grund för sin frihet och sitt statsskick. Sedan tsaren, omgifven af flera af det ryska rikets högsta dignitärer * tagit plats på den för tillfället i Borgå gamla domkyrka uppresta och med Finlands vapen prydda tronen, lät han generalguvernören Sprengtporten uppläsa sin regentförsäkran, hvilken i öfversättning från det ryska originalet hade följande lydelse:

»Vi Alexander I, med Guds nåde, Kejsare och Själf-härskare öfver hela Ryssland, etc. etc. etc., Storfurste till Finland, etc. etc. Göre veterligt: att sedan Vi, efter Försynens skickelse tagit Storfurstendömet Finland i besittning, hafve vi härmedelst velat stadfästa och bekräfta Landets Religion och Grundlagar samt de privilegier och rättigheter hvart och ett Stånd inom berörda Storfustendöme i synnerhet, och alla dess innebyggare i gemen, så högre som lägre, hittills enligt Constitution åtnjutit: Lofvandes att bibehålla alla dessa förmoner och författningar fasta och oförryckte i sin fulla kraft. Till yttermera visso hafve Vi

* Bland dessa funnos äfven sådana t. ex. grefve Rumjantsoff, som i det längsta yrkat att Finland endast borde bli en rysk provins.tecknat denne Försäkrings-Act med Vår egenbändiga underskrift. Gifvit i Borgå den 15 (27) Martii 1809.»

»Alexander.»

Efter skedd uppläsning lät tsaren öfverlämna dokumentet till landtmarskalken såsom ständernas främste representant. Därefter och sedan samtliga talmän uttalat underdåniga tacksägelser, framträdde stånden hvart efter annat in corpore inför tronen och aflade tro- och buldhets-eden, förbindande sig:

»att för sin rätta öfverhet hafva och hålla den stor-mäktigste Furste och Herre Alexander den förste, Kejsare och Själfhärskare öfver hela Ryssland och Storfurste till Finland, samt oryggelige upprätthålla landets grundlagar och constitution, sådana de för närvarande äro antagna och gällande.»

Af hela tillgången vid akten i domkyrkan framgår med full tydlighet att kejsaren-storfurstens försäkran och ständernas trohetsed betraktades såsom hörande ihop och betingande hvarandra. Att också tsaren så uppfattade förhållandet, framgår ur ordalydelsen af en af honom utfördad och egenhändigt undertecknad kungörelse, medels hvilken han rörande försäkringsakten tillkännager, att han velat:

»bekräfta och försäkra dem» (ständerna) »om bibehållandet af deras religion och grundlagar samt de fri- och rättigheter hvarje Stånd, i synnerhet, och alle Finlands-inbyggare, i allmänhet, till närvarande tid åtnjutit»

och emedan han så gjort anser den trohetsed ständerna

»å egna och deras hemmavarande med bröders vägnar, frivilligt och otvunget aflagt, såsom god och förbindande hvarje Finlands inbyggare, utan allt undantag.»

Landtdagen förbjef samlad under tre månader, ehuru icke flera än fyra, men i stället så mycket viktigare ochmera

betydelsefulla lagförslag förelagts ständerna, bland dem ett om inrättande af en »regeringskonselj» för Finland, i anslutning till det tidigare nämnda förslag Sprengtporten framställt. I medlet af juni återvände tsar Alexander till Borgå för att i egen person afsluta ståndermötet och betonade därvid i sitt afskedstal ytterligare sina af-sikter rörande Finlands framtid, särskildt i de ofta citerade orden:

»Upphöjdt för framtiden bland nationernas antal, under sina lagars skydd skall det» (finska folket) »ihåg-komma sin forna styrelse blott för att så mycket fastare underhålla de vänskapsförbindelser, som freden skall återföra.»

Af det, som tidigare anförts rörande hvad man kunde nämna förspelet till Borgå landtdag 1809, bör liksom af de citerade uttalandena af Alexander I fullt tydligt framgå att hans beslut att medgifva åt Finland en ställning af statlig autonomi icke härflöt ur en ädelmodig impuls, utan småningom bragtes att mogna genom utvecklingen af de storpolitiska konjunkturerna i det öfriga Europa. Man är därför otvifvelaktigt berättigad att betrakta den högtidliga akten vid landtdagens öppnande icke blott såsom ett bevis för Alexanders nådiga välvilja, utan därutöfver och främst såsom beseglandet af ett fördrag mellan själfhärskaren af Ryssland, som ensam kunde uppgöra bindande aftal för sitt rike, och det finska folket, företräd t af sina lagliga representanter, ständerna, ett fördrag i lika mån förpliktande för båda de kontraherande parterna och därför icke möjligt att utan bådas samtycke lagligen förändra eller upphäfva.

Man bar invändt, att Finland såsom varande en del af det svenska riket icke kunde ingå ett sådant aftal utan riksregeringens samtycke, ja, att det finska folket svek sin trohetsplikt mot Sverige genom dess representanters handlingssätt. Men härvid glömmas tvenne omständigheter, som jäfva en sådan invändning. Densvenska riksarmén hade vid ifrågavarande tid helt och h&llet utrymt - Finland, som sålunda fann sig faktiskt lösslitet från riket och ej kunde hysa några förhoppningar att detta skulle förmå på nytt häfda sina rättigheter, hvaijämte den svenska monark, till hvilken man aflagt trohetsed, genom ett revolutionärt ingrepp blifvit aflägsnad från tronen. Och trots att vapenstillestånd rådde, hade intet försök gjorts att inkalla ombud för Finland till den riksdag, som utlysts för att bestämma om tronföljden i riket. De för tiden styrande i Sverige hade sålunda stillatigande erkänt förlusten af Finland såsom ett redan full-bordadt faktum, eller med andra ord visat sig liksom finnarna själfva anse dessa fria att före fredsslutet så godt . de kunde reglera sitt lands framtida öde. Ryssland och Finland under Alexander I.

Fredatraktaten i Fredrikshamn. — Innebörden af Alexander I:s löften. —

Reaktionens stigande inflytande öfver tsaren. — Missnöje i Polen

och stämplingar i Ryssland. — Kringskärandet af Polens autonomi.

— Stagnation i den finska lagstiftningen. — Alexanders död.

Åfven den i Fredrikshamn den hj\i september 1809 undertecknade fredstraktaten, däri Sverige formellt afstod sina rättigheter till Finland, har på reaktionärt håll inom tsardömet åberopats såsom stöd för påståendena att Finland aldrig haft någon rått till den autonoma ställning det under ett århundrade intagit, bland andra af den senaste mördade ministern Stolypin. Traktaten i fråga innehåller icke såsom annars vanligt i dylika fall något förbehåll rörande invånarnas i den afträdda landsdelen framtida ställning, utan inskränker sig till uttalandet, att nödvändighet för sådant förbehåll icke finnes, emedan Rysslands monark allaredan tillförsäkrat Finlands inbyggare bibehållandet af deras religion samt åtnjutandet åfven för framtiden af alla deras fri- och rättigheter. Detta skulle enligt den storryska argumentationen utvisa att öfverenskommelsen i Borgå var betydelselös och att tsarregeringen följaktligen är berättigad att »lagstifta» rörande Finland lika oinskränkt som i fråga om kejsardömet. Logiken i denna argumentering förefaller mer än lofligt haltande, enär den fullständigt förbiser, eller förnekar, att tvenne särskilda aftal uppgjordes af Alexander 1, hvars rätt att binda sitt rike, kejsaredömet Ryssland, vid hvilka som helst villkor han fann lämpligt, aldrig satts i fråga. Det första aftalet ingicks, på tidigareöfverenskomna villkor, af tsaren-själfhärskaren med Finlands folk, företrädt af landtständerna. Fred straktaten i Fredrikshamn afslutades mellan tsaren och den svenska regeringen, hvarvid Rysslands ombud, genom att i traktaten intaga, och tsaren genom att godkänna hänvisningen till det tidigare aftalet i själfva verket

äfven gent emot utlandet, företrädt af Sverige, erkände att ett sådant in-gåtts. Påståendet att tsarens ord och underskrift endast i det ena fallet äro förpliktande för hans rikes regering, men i det andra betydelselösa, måste följaktligen betecknas såsom falskt och orimligt, utan annan utgångspunkt än en helt godtycklig distinktion.

Lika falskt är ett annat af den nutida reaktionen framfördt argument, afsedt att bevisa att tsar Alexanders tidigare uttalanden endast åsyftat att aflägsna möjliga svårigheter af finsk motstråfvighet mot införlifvande med det ryska riket, eller det faktum att han aldrig senare sammankallade den finska landtdagen, utan styrde landet oberoende af denna. I och för sig skulle denna tolkning af tsarens uttalanden, äfven om den vore riktig, icke utgöra något bevis för berättigandet af den nyaste tidens ryska politik i Finland, enär ju en till och med fullt bevislig afsikt hos den ena af två kontra-herande parter, att icke fullgöra ingånget aftal, ingalunda grundar vare sig juridisk eller moralisk rätt att ensidigt bryta aftalet eller förändra villkoren därför. Men nu visa tvärtom andra tsar Alexanders uttalanden, som ej varit afsedda för offentliggörande, att han alldeles icke i fråga om Finland besjälades af sådan perfiditet honom i våra dagar påbördats. Afgörande såsom bevis i detta afseende är ett reskript, hvilket tsaren kort efter valet af den franske marskalken Bernadotte till svensk tronföljare aflät till dåvarande generalguvernören i Finland, friherre, sedermera grefve, Steinheil, ett reskript som under tiotal år förblef ett för allmänheten okändt arkivnummer, tills det af en rysk forskare offentliggjordes i en samling »Historiskt material». Däri talar tsaren om det genomvalet af den franske marskalken förändrade sakläget och om den politik, som borde följas för att detta läge ej skulle inverka på de ännu icke fullt stabila förhållandena i Finland. Och för att fullt klargöra för sin ställföreträdare sin egen uppfattning af den ställning det finska storfurstendöraet intog, förklarade tsaren i momentet 4 af reskriptet:

»Vid ordnandet af Finlands förhållanden har min afsikt varit, att gifva detta folk polititisk tillvaro; så att det icke må anse sig såsom af Ryssland eröfradl, utan såsom förbundet med detsamma genom sin egen uppenbara fördel: därför

1) Hafva icke blott dess borgerliga utan också dess politiska lagar bibehållits.»

Flera från denna tid stammande bevis än detta till generalguvernören personligen riktade och icke för offentligheten afsedda uttalande, vore det onödigt att i detta sammanhang anföra, enär man icke ens på mest reaktionärt håll i Ryssland gittat påstå att äfven detta reskript blott varit afsedt att lugna finnarna — som alls icke fingo del däraf! Tydligare än detta uttalande kunde knappast någonting angifva att äfven tsar Alexander var fullt medveten om den karaktär af fördragsmåssigt aftal öfverenskommelsen i Borgå ägde, i det han i gengäld för den gifna autonomin ville försäkra sig om full handlingsfrihet på andra håll, oinskränkt af några farhågor för säkerheten i väldets rygg.

Sprengtportens förslag, att med det nyeröfrade Finland förena äfven de delar af landet, som 1721 och 1742 underlagts Ryssland, lät tsaren emellertid hvila ända till de första dagarna af 1812, då han inför den redan oundvikliga kraftmätningen med Europas diktator, omsatte detta förslag i handling. Äfven härvid afgaf tsaren ett bevis för sin uppfattning af det statsskick, han sanktionerat för Finland, i det han i utkastet till författningrörande återförening af de nämnda områdena med det öfriga landet med egen hand antecknade, att

»Ståndens representationsrätt vid riksdagarna bestämmes för Viborgs län i enlighet med hvad uti Storfurstendömets constitution därom stadgadt är.»

Ordet »constitution» bör härvid vara tillräckligt upplysande. Och så öfvertygad var tsaren om att hans politik haft åsyftad verkan, att han, sedan man i Finland med frivilligt hopsamlade medel värfvat trupper för att taga del i försvaret mot Napoleon, under en tid använde dessa trupper för att garnisonera det på rysk militär nära nog utblottade S:t Petersburg.

Nämnas må slutligen ytterligare ett offörtydbart bevis för Alexander I:s uppfattning af Finlands förhållande till Ryssland och af sin egen ställning såsom konstitutionell finsk monark, ett bevis afgifvet efter hans återkomst från segertåget till Paris och efter Wienerkongressen, då han stod på höjden af sin makt och ingen fara hotade riket. Beviset innehålles i den år 1866 utfärdade kungörelse, hvarigenom den dittills såsom »Regeringskonselj»

betecknade högsta finska regeringsmyndigheten erhöll benämningen »Kejserliga Senaten för Finland» och däri tsar Alexander säger sig i samrådan med landets ständer hafva tillförordnat den styrelse,

»som under namn af Vår Regerings-Conseil, sammansatt af Finska män, hittills i Vårt namn besörjt Landets Civila förvaltning och rättvisans skipande i sista Instance, oberoende af all annan makt, än lagarnes, och den Vi, såsom regent, i följe af dem, Sjelfve utöfva.»

och hvilken konselj genom kungörelsen då erhöll namn af

»Vår Senat för Finland, utan förändring likväl af

*

dess nuvarande organisation, och ännu mindre af den Författning och de Lagar, Vi för Finland stadfäst och härmedelst än vidare till alla delar bekräfte.»

6. — Moskoviter och finnar.Mera oförbehållsamt än i detta dokument vore det knappast möjligt att erkänna konstitutionalismens princip, att monarkens makt liksom undersåtarnas rättigheter härflyta ur lagarna och begränsas af dem. Om Alexander I, såsom på ryskt håll föreburits, icke haft för afsikt att uppfylla de löften han tidigare gifvit, hade han näppeligen valt en tidpunkt, då han saklöst kunnat afkasta masken, för att ännu en gång betona att han betraktade sin regentmakt i Finland såsom både grundad på och begränsad af lagarna, hvilka han i motsats till hvad förhållandet var i kejsaredömet, enligt dessa samma lagar, konstitutionen, icke egenmäktigt kunde upphäfva eller ändra.

De farhågor tsar Alexander tidigare kunnat hysa för möjliga oroligheter i Finland hade aflägsnats genom det förbund med Sverige, som fyra år tidigare afslutats i Åbo. Förre marskalken Bernadotte hade, på samma gång han själf vändt sig mot Napoleon, lyckats i andra afseenden gifva det svenska rikets politik en helt ny riktning. Såsom främling i det lånd, till hyars monark han blifvit korad, var han icke med några traditionens band fastad vid det nyligen förlorade Finland, som ju endast långt i norr omedelbart gränsade till Sverige och till största del var bebodt af ett folk af helt annan härstamning och med ett helt annat språk än det svenska. För honom tedde sig en eröfring af Norge långt förmånligare än ett återvinnande af Finland och då Alexander I i allo gillade tanken på en sådan utvidgning åt väster af Sveriges område, mötte intet hinder för afslutande af 1812 års öfverenskommelse.

Eröfringen af Norge hade så år 1814 blifvit utförd. Följande år hade kongressen i Wien försiggått och hade reglerat de olika europeiska staternas förhållanden och gränser. Ryssland, som där intagit ett af de främsta rummen, hade genom den därunder öfverenskomna sista delningen af Polen vunnit en afsevärd tillökning af sitt område. Alexander 1 hade beredt sitt rike en ställningi Europa, sftdan det aldrig förut intagit. Hvarken i Finland eller i Sverige kunde under sådana omständigheter den minsta förhoppning hysas om en återgång till gamla förhållanden, eller kunde något som helst hinder resas mot den till synes allsmäktige tsarens vilja. Ingen yttre hänsyn inskränkte hans handlingsfrihet inom riket, men det oaktadt utfärdade Alexander I det dokument, som hår ofvan styckevis citerats och afslutade detsamma med förklaringen, att han velat

»för evårdeliga tider, befästa den försäkran de» (Finlands innebyggare) »af Oss mottagit, angående bibehållandet af deras särskilda författning under Vår och Våre efterträdares spira.»

Åfven i Polen hade Alexander I afstått från att utöfva själfhärskaremakt genom att sanktionera den för konungariket Polen, sådant det på Wiener-kongressen blifvit or-ganiseradt, oktrojerade konstitutionen. Det är sålunda tydligt nog, att tsaren, där omständigheterna annars gjorde det önskvärdt, under den förra delen af sin regeringstid fullt medvetet sökte tillämpa de frisinnade idéer han under sin uppfostringstid inhämtat. Att han sedermera hvarken i Finland eller i Polen vidare utvecklade det konstitutionella statsskicket berodde icke af bristande uppriktighet i de afsikter han tidigare hyst, utan af yttre förhållanden, som i småningom allt högre grad inverkade på hans åskådningssätt och gjorde att detta under de senare åren af hans regering blef alltmera reaktionärt.

Härtill bidrog tvifvelsutan i mycket hög grad den allmänt reaktionära strömning, som efter Wiener-kongressen allt starkare gjorde sig gällande i hela Europa. Den franska revolutionen, som öfverallt bland massorna gif-vit anledning till så stora förhoppningar om en ny tid, hade utmynnat i det napoleonska envåldet, hvilket väl icke längre liksom republiken utgjorde ett bot mot de härskande klasserna i Europas samhällen, men fortfarande och i än högre grad mot de härskande dyna-stierna. Därför hade dessa dynastiers företrädare utan svårighet enats med Wiener-kongressens reaktionäre ledare, Metternich, om hufvuddragen af den politik, som borde följas i de olika staterna. Och den allmänna andan i denna politik var reaktionär i nästan samma grad som den monarkiska politiken före revolutionen, om ock denna verkat så mycket, att större hänsyn än tidigare måste tagas till medelklassen, hvilken under den långvariga kampen mot Napoleon litet hvarstädes kommit att spela en småningom allt viktigare roll.

Härmed hade de idéer, som födts af revolutionen, dock ingalunda blifvit slutligt graflagda. De lefde fortfarande, om ock i tysthet, de spridde sig, slogo allt starkare rötter bland de bildade elementen, enkannerligen de borgerliga, i alla Europas länder och började småningom tränga ned äfven bland massorna. Följden blef ett vidtutbredt ‘tillstånd af doft missnöje och oro, som tillväxte i samma mån som de olika folken repade sig efter de många ödeläggande krigen.

I Ryssland fanns egentligen ingen bildad medelklass och nästan lika så litet i Polen. Men i stället hade den ryska adeln, hvilken arméns officerare på få undantag när tillhörde, delvis insupit nya idéer under den långa kampanjen i Europa och särskildt genom beröringen därunder med medlemmarna af det frisinnade tyska tTugendhund», hvilket Tyskland främst hade att tacka för sin befrielse. Och de nya idéerna gåfvo inom tsar-dömet liksom öfverallt upphof åt oro och missnöje med de bestående förhållandena, om ock dår inom långt mindre talrika kretsar.

I Polen åter hade, sedan förhoppningarna grusats om det polska rikets återupprättande i dess helhet genom Napoleon, förbittringen öfver landets delning och hufvud-delens ställande under ryskt välde ingalunda lagt sig, trots att den ryske tsaren proklamerat sig konstitutionell polsk monark. Knappast någon hyste full tillit till tsarens löfte att upprätthålla det autonoma statsskick landet ännu&tojÖt, liksom väl ingen helt uppgifvit hoppet om återförening med riket af de landsdelar, Galizien och provinsen Posen, som tilldelats Österrike och Preussen. Såsom slutligt lugnadt och politiskt pålitligt kunde Polen därför ingalunda betraktas, något hvarom tsar Alexander gifvetvis var medveten och som knappast kunde undgå att bidraga till dämpande af hans frisinthet.

Lika föga kunde han vara omedveten om den jäsning, som pågick inom officerskåren vid hans egen armé, som därifrån spridt sig också till andra element bland den yngre generationen inom samhällets högre lager och som tog sig uttryck i de mest vidtutsvåfvande, delvis blodigt revolutionära planer, åsyftande en ny organisation af det ryska statsskicket. De till stor del rätt unga entusiasterna hade sett, hört och låst så mycket under vistelsen i västra Europa, att de fasade för den oansvariga despotism, som tryckte hela det ryska folket och som de själfva nödgades underkasta sig, såvida de icke ville riskera att i sin tur krossas af dess makt. Systemet måste förändras och då ingen utsikt fanns att kunna i godo bringa en förändring till stånd, måste så ske med våld — så långt var de missnöjdas syfte klart, enigheten allmän, men icke heller längre. I fråga om sättet för uppnående af detta enhälligt åsyftade mål liksom rörande arten af det nya statsskick man lika enhälligt ville införa, var antalet olika åsikter nära nog lika stort som antalet konspiratörer. Regentmord, införande af republik, mord på alla storfurstar för att på en gång bortsopa hela dynastin, tillfångatagande af tsaren för att tvinga honom att abdikera, eller att genom utfärdande af en konstitution afskaffa själfhärskaremakten — alla dessa förslag och särskilda andra diskuterades ifrigt och allvarsamt och tillvunno sig skiftesvis mera eller mindre understöd. Rörelsen, som tagit sin början redan kort efter arméns återkomst 1816, fortgick år efter år, men utan att leda till någon allmänt omfattad plan för genom-drifvande af den omhvälfning alla dock voro ense om att man borde söka bringa till stånd.

Det är knappast tänkbart att dessa under många är fortsatta stämplingar, i hvilka så många personer voro delaktiga, icke skulle blifvit förrådda för tsaren, om det äfven å andra sidan af hans passivitet gentemot

konspiratörerna synes framgå, att han icke kunde vara underrättad om stämplingarnas fulla räckvidd och om de längst gående förslag rörande medel och metoder, som framställts. Men om han så var förtrogen med flera eller färre af sammansvärjningens enskildheter, visade ju redan själfva faktum alt sådana ståmplingar pågingo inom de kretsar tsaren måste betrakta såsom tronens och rikets förnämsta stöd, att tanken på ett frisinnadt och fram-stegsvänligt, men oinskränkt själfhärskaredöme var en utopi, att ett första steg i reformvänlig riktning ofelbart måste leda till kraf på allt flera följande, tills intet vidare än namnet återstode af själfhärskaremakten.

Alexander I fann sig med andra ord ställd inför samma val som flera ån en autokrat både före och efter hans tid, valet mellan de två alternativen, att antingen afstå från sin oinskränkta maktfullkomlighet, eller återgå till den obemängda absolutism, som skapat hans rike och alltjämt höll det samman. Att han valde det senare är i betraktande af alla omständigheter knappast förvånande och därför icke heller, att de frisinnade afsikter han tidigare uttalat i fråga om de med riket nyinför-lifvade länderna lämnades därhän, eller såsom i fråga om Polen till och med i handling förnekades.

Enligt den konstitution tsaren stadfäst för sitt polska konungarike, skulle lagstiftande makten utöfvas gemensamt af konungen och representationen, som bestod af tvenne kamrar:' senaten, sammansatt af kejserliga prinsar, biskopar och palatiner samt kastellaner, utnämnda på lifstid af konungen, och >landtbudskammaren>, hvars medlemmar valdes för sex år, men efter landtdagssessionen hvart annat år till en tredjedel afgingo på grund af lott-ning. Tryckfrihet medgafs, men skulle genom särskild lag regleras, och till offentliga ämbetsmän skulle endast polacker utses.

I enlighet med denna konstitution hade en inhemsk man, Zajonczek, utnämnts till ståthållare, men befälet öfver den polska armén hade lämnats åt kejsarens broder Konstantin, hvilken såsom öfverbefälhafvare äfven var medlem af statsrådet liksom han i sin egenskap af kejserlig prins hade säte och stämma i senaten. Snart nog visade det sig också att det var han, som helt och hållet ulöfvade makten, medan ståthållaren endast till namnet förestod styrelsen, och då storfurst Konstantin var alltför egenmäktig och despotisk att låta binda sig af konstitutionen, utan i allt flera afseenden öfverträdde dess bestämningar, blef han föremål för småningom allt bittrare och allt mera allmänt hat bland det polska folket och särskildt inom dess högre lager. I det längsta tåldes dock hans godtycklighet i förhoppningen att, såsom Alexander I ställt i utsikt, de polska landskapen Volhy-nien, Podolien och Lithauen, som länge hört tsardömet till, blefve återförenade med Polen. Men då storfurstens egenmäktighet gick allt längre, tilläto sig tidningarna att kritisera och protestera mot öfvergreppen, hvilket gaf anledning till allehanda förföljelser mot pressen och slutligen till införande af censur, eller med andra ord undertryckande af all yttrandefrihet.

Följden blef den vanliga Öfverallt där icke öppen kritik af en regering och dess åtgärder kan utöfvas, eller bildandet af allehanda hemliga sammanslutningar, hvilka snart gingo mycket längre i uttalanden och. framkastande af förslag än någon öppen opposition kunnat göra. Endast inom den polska landtdagen rådde ännu yttrandefrihet och där blef också under sessionen år 1820 kritiken af regeringen så skarp, motståndet så allmänt, att landtdagen redan inom två månader upplöstes. Alexander I, som vid den tiden helt och hållet vändt sin tidigare liberalism ryggen, var på det högsta missnöjd medpolackernas visade »otacksamhet», hvarfor han gaf sin bror fria händer i fråga om repressalier mot oppositionen — och denne begagnade sin handlingsfrihet i fullt mått. Censuren tillskärptes ytterligare och för att intet för regeringen misshagligt ord skulle kunna nå allmänheten afskaffades till och med landtdagsförhandlingarnas offentlighet. Tillika infördes politiskt polisspioneri i sådan utsträckning, att ingen längre kunde känna sig säker om att icke bli angifven, men så mycket mera förvissad om att icke undgå ofta helt lagvidriga påföljder af hvil-ken angifvelse som helst. Missnöjet ökades i följd häraf alltmera, de hemliga stämplingarna blefvo alltmera omfattande och syftade allt längre i mån som förbindelsen med de revolutionära konspiratörerna i Ryssland inleddes och utvecklades.

1 Finland gingo dåtida ryska makthafvande icke lika långt, måhända delvis för det man visste, att finnarna hvarken ensamma kunde tänka på någon opposition i handling, eller under de nya förhållanden, som inträdt på den Skandinaviska halfön, kunde hysa något hopp om understöd från väster. I fråga om Finland inskränkte sig

därför tsar Alexander till att, i kraft af grundlagens stadgande att inkallandet af landtdag ankom på monarken, underlåta att sammankalla ständerna, ehuru en mängd viktiga lagstiftningsfrågor kräfde lösning och sådan lösning ej kunde åvägabringas utan landtdag. Fullständig stagnation inträdde sålunda på lagstiftningens område och verkade hvad tiden led i allt högre grad och i allt flera afseenden hämmande på all utveckling i landet.

Alexanders förre rådgifvare och förtrogne, den verkligt upplyste och frisinnade statssekreteraren Mikael Speranski, hade fallit i onåd och efterträdts i tsarens gunst af den ytterligt reaktionäre Araktschejeff, hvars inflytande småningom utplånat ända till de sista spåren af tsarens tidigare framstegsvänlighet. Den förre svenske konungagunstlingen Gustaf Maurilz Armfelt, den endesom ägt större personligt inflytande hos Alexander I, bade gätt ur tiden och ingen annan finne kunde taga hans plats bland tsarens intima rädgifvare. Man visste i Finland att den period af reformer, som inledts i Ryssland af den regerande tsaren, kommit till ett tvärt slut, men gent emot de olika strömningar, som betingade utvecklingen i tsardömet, stod man sä godt som undantagslöst helt oförstående. De tidigare sä högt flygande förhoppningarna förbleknade alltmera i mån som upp-skofvet med landtdagens sammankallande och därför med det nödvändiga lagstiftningsarbetet blef mera långvarigt. Oro och osäkerhet i fråga om framtiden rådde i de flesta sinnen, men allt som stod att göra var att efter förmåga sträfva för såväl andlig som materiell utveckling bland folket, särskildt i den återvunna sydöstra delen af landet, där det gällde att godtgöra så många ärs försummelser och att på nytt organisera hela lands-delens förvaltning.

I Ryssland gaf stagnationen inom den inre politiken tsar Alexander så mycket mera rådrum att ägna sin uppmärksamhet åt den yttre. Han hade genom förvårfvan-det af Finland och Polen i betydande mån utvidgat sitt område på samma gång han inom Europa för sitt rike vunnit en plats, som på en mängd områden öppnade förut oanade möjligheter för dess vidare utveckling så i ett som annat afseende. Men Ryssland var fortfarande under en stor del af året afstängdt från det öppna hafvet och under öfriga månader för sina sjöförbindelser beroende af andra makters goda vilja. »Nycklarna till Rysslands portar» innehades af andra, i väster af Danmark, som vaktade Öresund och de båda Bälten, i sydväst af Turkiet, hvars tillstånd behöfdes för genomfart till Medel-hafvet. Alexander 1 insåg fullt lika vål som Peter den store hvad obehindrade sjöförbindelser betydde för Ryssland och böljade därför sedan den napoleonska arfs-följden blifvit slutligt reglerad, se sig om efter utvägaratt vinna den öppna port mot den öfriga världen hans rike saknade.

1 sådant syfte gjordes af tsarregeringen försök att på basen af en traktat från midten af tolfhundratalet uppkonstruera anspråk på en del af Norges nordliga kust med särskilda, året om öppna hamnar. Underhandlingarna om dessa anspråk, hvilkas orimlighet det mötte föga svårighet att uppvisa, men som det oaktadt enstän-digt vidhöllos af tsar Alexander, hade ännu icke ledt till annan påföljd än en spänd situation, då de afklipptes genom tsarens plötsliga död i Taganrog år 1825.

Därmed inträdde ett helt nytt skede så för Ryssland som för Finland, hvars öden trots landets autonomt självständiga ställning under ett hundratal år visat sig på det intimaste sammanhänga med de härskares personliga kynne, som innehaft tsartronen. Beträffande Finland hade Alexander I icke gjort sig skyldig till något direkt löftesbrott, enär hans tidigare hänsyftningar på sammankallande af landtdag ju icke varit formella löften, sådana han i andra hänseenden uttryckligt afgifvit. Vid dessa fasthöll han ända till slutet, ehuru det ingalunda är otänkbart att äfven härutinnan en förändring skulle inträdt, såvida icke detta slut kommit så tidigt. I alla händelser finnes en antydan om att han under sina sista regeringsår icke längre såg på Finlands särställning med samma blickar som tidigare. Till generalguvernör i Fin* land hade utnämnts den ultrareaktionäre Zakrevsky, som genast visade sig ovillig att respektera Finlands särskilda privilegier, hvilka han vid hvarje sig erbjudande tillfälle sökte skjuta å sido. Så t. ex. lät han med förbigående af den finska senaten uppgöra förslag till förordningar i en del ärenden, rörande hvilka monarken enligt grundlag icke kunde lagstifta utan landtdagens medverkan, hvarpå han, med förbigående också af ministerstatssekreteraren, själf föredrog dessa förordningar för monarken och lyckades förmå denne att stadfästa dem. Men den finska senaten vägrade att bringa förordningarna till verk-ställighet och ingick i stället till monarken med en hemställan, däri påpekades att en olaglighet, till hvilken senaten icke kande bidraga, blifvit begången, men ännu kunde återtagas. Något direkt svar hårå erhöll senaten icke, utan lät tsaren-storfursten saken tills vidare bero, synbarligen ännu icke besluten att helt åsidosätta de

grundlagar han lofvat upprätthålla. Men å andra sidan lät han också den viktiga frågan om sammanfattande af grundlagarnas fortfarande tillämpliga bestämningar bero vid sina tidigare löften, oupphörligt uppskjutande att gifva dessa löften någon praktisk påföljd, tills hans oväntade död omöjliggjorde hysande af några som helst vidare förhoppningar i denna riktning. Den förste Nikolais regering.

Decemberupproret — Nikolai I såsom regent i Finland och i Ryssland.

— Det polska upproret 1830. — Utvidgningspolitik. — Uppvaknandet i Finland. — Krimkriget och tsar Nikolais död.

De ståmplingar som under många år pågått i Ryssland sårskildt bland arméns officerare, hade någon tid före Alexander I:s död nått så långt, att deltagarna i dem slutligen enats om att till en början bemåktiga sig tsarens person och på sått eller annat tvinga honom att utfärda en konstitution. Hvad därefter skulle följa var man mindre enig om, men ansåg att en formlig konstitution vore det viktigaste, såsom universalt botemedel för alla de brister, som vidlådde samhällsskicket. Hans resa till södra Ryssland syntes erbjuda ett gynnsamt tillfälle att utföra planen, hvarför man beslöt att Alexander, när han anlände till den s. k. södra arméns högkvarter, skulle arresteras. Men på vågen sjuknade tsaren häftigt i Taganrog och afled redan efter några fä dagar.

Hans oväntade död innan någonting i sak hunnit tillgöras orsakade fullständig förvirring bland de sammansvurna, som minst af allt förutsett nödvändigheten, såsom reserv, af en annan plan än den ofvan nämnda. Och förvirringen ökades i hög grad i följd af den allmänna obekantskapen med den omständighet, att den synlige tronföljaren, storfurst Konstantin, redan långt tidigare afsagt sig tronföljden till förmån för sin yngre broder Nikolai. Afsägelsen, som skett skriftligen, hade strängt hemlighållits af de få, som ägde kännedom därom^och afsågelsedokamentet hade deponerats hos metro-politen af Moskva.

Når det blef bekant att storfurst Nikolai intagit tronen, trodde följaktligen många att detta utgjorde en usurpation af Konstantins rått, och dåraf begagnade sig de sammansvurna för att bringa till stånd den revolt, som år kånd under benämningen Decemberupproret. Illa förberedt och utan enhetlig ledning som detta uppror var, utgjorde det knappast någon verklig fara för tsar Nikolai, som med jämförelsevis ringa svårighet genast undertryckte utbrottet i S:t Petersburg, men därför ingalunda mindre omildt bestraffade upphofsmännen och öfriga deltagare i det misslyckade försöket. Fem af ledarna hängdes, ett hundratal andra sändes i lifstidsförvisning till Sibiriens aflägsnaste trakter — alla dessa medlemmar af den högre aristokratin — och massor af soldater dels afråttades, dels pryglades på det ohyggligaste, in-stuckos i straffkompanier etc., ehuru soldaterna icke ens haft något begrepp om hvad saken egentligen gällde, utan endast på sina officerares ordres följt dem i det hufvudlösa åfventyret.

Nikolai I hade framgångsrikt häfdat den oinskränkta sjålfhärskaremakten och hade på samma gång genom nödvändigheten att försvara denna makt drifvits ån längre in i det blindt absolutistiska åskådningssätt, hvarför han redan tidigare gjort sig känd. Hos honom hade inga frisinnade idéer någonsin vunnit minsta insteg. Hans härskarevilja och ord måste vara obetingadt afgörande, helt oberoende af lagar och institutioner liksom af allting annat. Men på samma gång respekterade han också detta härskareord i långt högre grad än många andra despoter och bröt icke villigt något aftal han ingått.

Detta visade han äfven i fråga om Finland, så föga han än i grunden sympatiserade med den autonoma ordning, som rådde i denna del af riket. När generalguvernören i Finland, den tidigare nämnde Zakrevsky, omedelbart efter hans tronbestigning inkom med enframställning om att Nikolai icke skulle genom en regent-försäkran bekräfta Finlands författning, afvisade tsaren bestämdt detta förslag, emedan Alexander I förbundit äfven sina efterträdare att respektera det finska statsskicket, och utfärdade en försäkran af samma innehåll som Alexanders i Borgå. Nikolai föreslog visst själf några förändringar i den honom af ministerstatssekreteraren Rehbinder förelagda texten till sådan försäkran, men då Rehbinder framhöll att äfven ändringar stredo mot tsar Alexanders på sina efterträdares vägnar gifna löfte och sammanfattade silt yrkande i orden Tout ou rien} Sire! fogade sig Nikolai och undertecknade den försäkran han också sedermera under hela sin regeringstid i allt väsentligt respekterade.

Någon förhoppning om sammankallande af landtdag kunde emellertid ingen i Finland längre bysa och därför ingen om sådan utveckling af lagstiftningen, som blifvit alltmera nödvändig. Men det finska folket lämnades i alla fall i ro att efler förmäga och på silt eget sätt arbeta för sin förkofran inom de gamla lagarnas gränser, om ock regeringen ofta nog gick så nära det yttersta af dessa gränser, att dess handhafvande af makten i mån som utvecklingen fortskred i allt flera fall tedde sig och kändes såsom förtryck.

Nikolai I var upptagen af helt andra regeringsom-sorger än befordrandet af Finlands framåtskridande. Inom kejsardömet gingo hans ålgärder främst ut på för-kväfvande af ända till minsta skymt af den upprorsanda, som yttrat sig i tdekabristernas» revolutionsförsök, och hand i hand därmed på reorganiserande af armén och ökande af dess styrka. Utåt riktade han åter närmast sina blickar mot sydväst, där förhållandena i Turkiet syntes erbjuda utsikter till framgång för ett försök att träuga fram till Medelhafvet. Därför afstod han också för tiden från tanken på utvidgning i nordväst och gjorde slut på spänningen med Sverige-Norge genom gräns-regleringstraktaten af 1826, enligt hvilken Ryssland vis-serligen erhöll ett områdestillskott i det nordligaste Skandinavien, men dock icke nådde fram till vårldshafvet.

Året därpå utbröt så krig mot Turkiet och beredde visst de ryska vapnen rätt betydande framgångar, men visade tillika att tsarrikets militära makt ännu på långt når icke var tillräcklig för den slutliga uppgörelsen med sultanen och krossandet af hans välde i Europa. Rysslands vinst af kriget blef jämförelsevis obetydande och denna utgång dref tsar Nikolai att med större ifver ån någonsin pådrifva den vidare utvecklingen af sin armé, en sträfvan som isynnerhet efter kväfvandet af det polska npproret 1830 helt upptog honom.

I Polen hade underrättelserna om den franska Julirevolutionens utbrott bragt den sedan lång tid jäsande oron till sin höjd och når det så blef kåndt att denna revolution segrat, kunde intet längre afhålla det polska revolutionära partiet från att bryta ut i öppen revolt. Natten före den 30 november började upproret därmed, att de revolutionära i Warschau satte sig i besittning af tyghuset och utdelade där befintliga 40,000 gevär bland de tillströmmande skarorna, som voro mer ån villiga att kämpa mot ryssarna och till afsevärd del bestodo af soldater från de polska trupperna i staden. Storfurst Konstantin blef fullständigt öfverrumplad af det oväntade utbrottet och drog de ryska regementena bort från hufvudstaden för att samla och förena dem med trupper från andra orter. Men därigenom gaf han endast revolutionen fria händer. Alla polska trupper slöto sig till upproret, som utbredde sig med sådan snabbhet, att storfursten för att ej bli kringränd måste med sin styrka draga sig tillbaka till gränsen, där han nödgades afvakta förstärkningar förrän ett framåtryckande mot Warcbau kunde göras.

Först i början af februari 1831 var den ryska armén i stånd att på nytt rycka in i Polen, dår den oaktadt sin stora numeriska öfvervikt led en räcka blodiga nederlag. Polackerna kämpade med förtvifiad tapperhet och tillfogade ryssarna sådana förluster, att slutligentsarrikets hela krigsmakt, det kejserliga gardets regementen inbegripna, måste tagas i anspråk för att kunna hålla stånd mot de polska insurgenternas skaror. Dessa, som icke kunde draga till sig sådana förstärkningar som den ryska hären, decimerades emellertid småningom alltmera och på samma gång beredde den revolutionära regeringens i Warschau oenighet krigföringen allt flera och allt större svårigheter. Sådan oenighet gjorde sig gällande äfven bland truppernas ledare och följden vardt den oundvikliga: att den ena afdelningen efter den andra af den splittrade insurgenthären drefs öfver gränserna in på österrikiskt eller preussiskt område och dår måste sträcka vapen. Den 5 oktober öfvergick den polska hufvudstyrkan om tjuguett-tusen man den preussiska gränsen och därmed var upproret slut.

Tsaren hade segrat, ehuru med oerhörda uppoffringar både i folk och penningar. Men därför utöfvades också repressalier i förhållande till de offer segern kråft. Antalet af dem, som under upprorets fortgång hängdes, arkebuserades eller helt oceremoniöst aflifvades är icke kåndt, men åtta hundra af de mera bemärkta upprorsmännen sändes efter dess slut till Sibirien och alla de, som sökt räddning i flykt till västra Europa, beröfvades genom konfiskation all egendom de hade i Polen, medan otaliga arresteringar ägde rum af sådana, som af någon, hvem som helst, angåfvos för deltagande i upproret, utan att någon undersökning anställdes. Arresteringarna skedde i regeln nattetid och i de flesta fall erhöllo de försvunnas närmaste aldrig någon upplysning om deras vidare öde. Konstitutionen uppbäfdes omedelbart och de polska trupperna införlifvades

med den ryska armén samt ställdes under helt ryskt befäl, medan en utskrif-ning af en man på tjugufem af Polens hela manliga befolkning med yttersta skonslöshet genomfördes. De ut-skrifna instuckos för tjugufem år i den ryska armén och återsågo på få undantag när aldrig vidare sitt land. Och slutligen bortsläpades tusental gossar af sex till sjuttonårs ålder till ryska militärkolonier alt där uppfostras till soldater, medan de båda universiteten i Warscbau och i Vilna stängdes och likaså för två års tid alla polska skolor, som därefter helt omorganiserades och till större del ställdes under inseende af ryska officerare.

Själfhårskaredömets maktfullkomlighet hadc på ett dess asiatiska ursprung fullt värdigt sätt ännu en gång blifvit häfdad och tsar Nikolai kunde på nytt ostördt ägna sig åt det mer än tidigare nödvändiga reorganiserandet af rikets härsmakt, på samma gång han med om möjligt ännu större hänsynslöshet ån tidigare kväfde hvarje yttring af missnöje, som inrapporterades af hans allestädes närvarande hemliga polis. Polisdepartementets öfver hvarje möjlighet till kontroll stående chef var den mäktigaste och mest fruktade mannen i riket, som af ingen annan ån tsaren själf kunde ställas till svars för hvad det så måtte vara och aldrig behöfde befara något sådant, så länge blott yttre lugn var rådande. Och häraf begagnade sig såväl polischefen som hans underordnade på ett sätt och i en utsträckning, som trots rika senare erfarenheter af samma art ännu icke glömts i Ryssland.

Men trots all denna polisens maktfullkomlighet och dess spionerande Öfvervakande af alla klasser af tsarens undersåtar utom de lifegna lyckades Nikolai I dock icke fullständigt hindra samtidens tankeströmningar att intränga åfven i det ryska riket och där såtta sinnena i jäsning. Tsaren synes betraktat sig såsom ett slags guda-korad väktare af den reaktionära monarkismens pre-rogativ sådana de gestaltats på och efter Wienerkongressen. Därför var han ock ständigt redo att med sin militära makt medverka till undertryckande af hvarje yttring af revolutionär opposition äfven utanför sitt eget rikes gränser, utan en aning om att liknande oppositionslust samtidigt trots allt vann ständigt vidare spridning och ökad styrka också inom Ryssland. Den statliga ordningen och främst monarkin som sådan ansåg Nikolai 1 heliga,

7. — Moskoviter och finnar.liksom ock de mera eller mindre långt gående rättigheter respektive monarker under tidernas lopp förmått tillskansa sig, medan han hvarken ville erkänna eller ens kunde fatta någon annan rätt för folken än den, att låta sig regera och lyda.

Dock var det knappast mera än monarkernas rättigheter öfver sina folk tsar Nikolai ansåg böra helighållas. Mellan monarkerna inbördes gällde nog i hans ögon föga annan än styrkans rätt, hvarför hans maktutvidgningsplaner äfven synas varit mera vidtutseende än de flesta föregående ryska härskares. Härom vittnar på det vältaligaste ett från medlet af 1840-talet stammande dokument, en diktamen till protokollet af dåvarande inrikesministern, grefve Perovsky, vid ett rikskonseljens sammanträde under tsar Nikolais eget presidium. Afskrifter af dokumentet torde finnas i mera ån ett statsarkiv i västra Europa, dår man kände sig så mycket mera intresserad af det gjorda uttalandet som man väl förstod, att ett sådant icke skulle kunnat göras af en den despotiske tsarens minister, såvida denne icke på förhand öfvertygat sig om att härskaren var ense om de framställda synpunkterna.

I denna framställning berörde grefve Perovsky först de icke-ryska folk, som underlagts Rysslands herradöme, yrkande att de obetingad! borde helt införlifvas med massan af tsarens undersåtar och icke tillåtas hafva mera ån ett språk, det ryska, samt icke underlyda mera än en enda auktoritet, den ryska sjålfhärskaremakten, finnar såväl som östersjöprovinsare, polacker som ester, letter och andra, hvilka ännu besulto några enskilda privilegier. Därefter öfvergick Perovsky till de slaviska folkslagen utanför Rysslands gränser och framhöll att de snarast möjligt borde underläggas tsardömet, hvarvid han uppdrog gränsen mellan de slaviska och icke-slaviska områdena medels en linje från Oderflodens mynning vid Östersjön till Adriatiska liafvet. Alla medlemmar af andra folk i områdena öster om denna linje, om såtyskar, ungrare, italienare, turkar, rumäner eller andra, borde jämte deras slaviska landsmän förryskas för att Ryssland, såsom det borde, skulle blifva en »verkligt fruktansvärd makt».*

Att Nikolai 1 gillade de uttalade åsikterna framgår, såsom redan påpekats, däraf att de i hans närvaro kunde framställas och därtill intagas i konseljens protokoll. Att han i sin utrikespolitik faktiskt utgick från liknande

synpunkter synes icke osannolikt i betraktande af särskilda utslag af denna politik. Huru som helst började tsaren, sedan han kommit i ordning med reorganisationen af armén, på nytt och allt mera ifrigt att rikta blickarna utåt. I sydväst afhöll honom det föga storartade resultatet af kriget 1827—28 från ett upprepande af försöket, men i nordväst förelåg intet sådant skäl för återhållsamhet. Tsar Nikolai kände sig missnöjd med gränsregleringen af 1826 och låt därför ett Petersburgei-press-organ skarpt angripa denna reglering, något ingen tidning på kejsar Nikolais tid kunnat göra annat ån på befallning, då ju angreppet utgjorde ett direkt klander af tsaren, i hvars namn uppgörelsen träffats. Snart nog framställde också den ryska regeringen förslag om ett byte af områden längst uppe i nordväst, hvarigenom Ryssland skulle nått fram till det öppna hafvet, ett önskemål, hvars uppnående man på svensk-norsk sida själf-fallet icke hyste minsta lust att befordra. Underhandlingarna drogo ut på längden, men den konflikt, man på ryskt håll synbarligen ej skulle varit obenägen att framkalla, afvärjdes genom andra politiska förvecklingar, i hvilka tsar Nikolai inblandade sitt rike.

Februari-revolutionen i Frankrike 1848 hade på nytt bragt sinnena öfverallt i Europa i orolig rörelse. Efter det revolutionära ovädret aderton år tidigare hade den

* Dokumentet finnes omnämndt i en uppsats, »Några blad ur skandinavismens historia» i decemberhäftet 1903 af tidskr. »Nordisk Revy», af Emil von Qvanten, som uppger att en fullständig afskrift erhållits också af det svenska utrikesdepartementet.allmänna reaktionen blifvit starkare än förut och hade i allt högre grad uttröttat alla Europas folk, på samma gång den genom sin skuggrädsla gjort sig själf alltmera löjlig. Utbrottet i Frankrike kom därför som en väckelse och åstadkom inom kort äfven bland de flesta andra europeiska folk en jäsning, som flerstädes gaf sig uttryck i mer eller mindre omfattande upprorsförsök. I Ungern utbröt en hotande revolution, åsyftande att lösslita landet från Österrike, hvars reaktionära välde blifvit det ungerska folket olidligt, och till en början föreföll det som om den ungerska revolutionen icke saknat betingelser för att nå sitt mål. Men då ingrep tsar Nikolai i öfverensståmmelse med sin själflagna roll af den reaktionära monarkismens beskyddare och därmed var den ungerska frihetskampens utgång gifven.

Huruvida tsaren härvid hade äfven något annat syfte än blott det allmänna, att försvara monarkismen af guds nåde, är icke utredt, men icke heller osannolikt, då ju den allmänna oron i Europa lätt kunnat skapa ett läge, hvarunder den starkaste i vidsträckt mått kunnat tillgodose sina egna fördelar. Ett sådant läge uppkom emellertid icke. Ungern besegrades snart och i det öfriga Europa lade sig upprorsböljorna småningom, sedan själfva oroshärden i Frankrike bragts att slockna genom republikens införande och entusiastiska antagande af folket.

Tillfället till fiske i upprördt vatten hade gått förbi för Nikolai I, men ingalunda utan att efterlämna spår. Hans aktionsplaner mot Sverige-Norge hade nödtvunget blifvit uppskjutna. Fälttåget i Ungern hade icke aflupit utan betydande kostnader så i material och manskap som i pengar. Och — värst af allt ur tsarens synpunkt — därutöfver hade den friska vind, som svept fram öfver Europa, äfven trångt in i det ryska riket och väckt till nytt lif idéer, tankar och förhoppningar, som länge skenbart slumrat så djupt, att den enväldige härskaren trott dem jordade för alltid och därmed sin makt oan-gripligt befästad.Äfven i Finland gjorde sig dessa nya strömningar gällande, måhända till och med i högre grad än inom tsardömet. Sedan förhoppningarna om vidare utveckling af det konstitutionella statsskicket mot slutet af Alexander I:s regering småningom dött bort och efter tsar Nikolais tronbestigning helt och hållet öfvergifvits, hade de politiska bemödandena i Finland uteslutande gått ut på undvikande af konflikter med tsarregeringen. Den finska autonomin hade ju visst på nytt blifvit bekräftad af tsar Nikolai och särskilda gånger, då regeringen sett sig nödsakad att vidtaga oafvisligt nödvändiga lagstiftningsåtgärder, som bort ankomma på landtdagen, hade ju tsaren förklarat utfärdade förordningar vara endast temporära och komma att i sinom tid underställas landt-dags godkännande. Men på samma gång hade man sig nogsamt bekant huru i grund autokratisk Nikolai I var till sin åskådning, huru uttalande, ja, redan hysande af åsikter afvikande från hans egna, af honom betraktades såsom symtom af upproriskhet, och visste huru hänsynslöst han inom kejsardömet sökt krossa all opposition, hvarför man på goda grunder befarade att han icke längre skulle anse sig bunden af sin regentförsäkran, i händelse några orostecken i Finland gåfve honom anledning att anse sig böra ingripa med våldsmakt.

Allt som kunnat tydas såsom bevis på politiskt missnöje undveks därför på det sorgfälligaste. De få tidningar, som funnos, tillätos icke af censuren att dryfta andra än jordbruks- och liknande praktiska frågor. Den studerande ungdomen vid universitetet underkastades ett förmynderskap af enligt nutida begrepp rent barnslig ängslighet och öfvervakades på hvarje steg, dels af uni-versitetsmyndigheterna själfva, dels af de i rysk sold stående polisagenter, som äfven i Finland på alla håll vädrade upprorisk opposition. Och allmogen, folkets stora massa, som saknade all möjlighet att följa med utvecklingen vare sig inom eller utom eget land, försjönk ohjälpligt i småningom allt djupare likgiltighet föralla u(pm rent ekonomiska frågor och för religiösa, som ännu kunde afhandlas utan fara för öfverhetligt ingripande.

Att hårunder stämningen äfven bland de bildade klasserna i stor utsträckning sjönk till allt större liknöjdhet för allt utom de närmaste personliga intressena, år föga förvånande, och knappast heller, att man äfven inom akademiska kretsar småningom i all högre grad förlorade det politiska själfmedvetande, som tidigare varit så starkt och så allmänt vaket. Huru långt utvecklingen bakåt i detta afseende gick, antydes måhända bäst af ett drag som det, att studenterna vid särskildt högtidliga tillfällen fyrståmmigt sjöngo den till svenska öfversatta kejsarhymnen »Bevare Gud vår tsar»-------------

Men trots allt detta var nationalkänslan ingalunda slutligt död, endast domnad under det öfverallt rådande andliga trycket. När väckelsen af februari-revolutionen 1848 gick fram öfver hela vår världsdel, lämnade den därför ingalunda heller Finland oberördt. Och samtidigt som denna väckelse satte sinnena i rörelse framträdde Finlands blifvande nationalskald med sina »Fänrik Ståls sägner», sångerna om Finlands sista stora strid mot den ryska öfvermakten, om folkets, högres som lägres, bildades som obildades, krigares som fredliga medborgares känslor och insats i kampen under »våra striders, våra segrars och vår äras gyllene tid». Den Önska nationalkänslan vaknade i ett ögonblick till nytt lif, starkare åri någonsin i medvetandet att folket icke blott hade minnen att lefva på, utan ock ett mål att lefva för, målet att bevara och förkofra det kulturella och statliga arf fädren kämpat för och lämnat åt de efterkommande att förvalta och skydda.

Väckelsen gjorde sig gällande inom alla lager och på alla områden. Filosofen och statsmannen Snellman uppträdde kraftigt till förmån för det finsktalande flertalets af befolkningen både språkliga och andra rättigheter och gaf därmed signalen till det intensiva arbete, som inom kort tid spridde ett starkt nationalmedvetandebland alla lager af folket. Lönnrot, Cygnseus, Castrén ocb andra med dem bidrogo, hvar i sin stad och hvar på sitt sätt, till det stora verk att lägga ny andlig grund för Finlands framtida utveckling, som utfördes under början af det sista halfseklet, alla yttre hinder och vidrigheter till trots.

Politiskt var väckelsen minst lika stark som kulturellt. Man började snart nog allt bestämdare uttala, att en landtdag vore oeftergifligt nödvändig för att råda bot på den stagnation i utvecklingen, hvilken inträdt på alla områden såsom följd af det långa afbrottet i lagstiftningsarbetet. Framtidsförhoppningar af olika slag föddes och växte sig starkare i samma mån som den nya andan spridde sig i vidare kretsar. Så kom slutligen underrättelsen att kejsar Nikolai krossats under tyngden af det förintande nederlag hans statskonst lidit i ocb genom Krimkriget, och bragte med ett slag hela folket att omfatta det hopp om en ny tid, som icke längre syntes ouppfyllbart.

Nikolai I hade ännu en gång gjort ett försök att lyfta det byzantinska arfvet, men hade byggt försöket på i de flesta afseenden i grund felaktiga beräkningar. Frankrikes intressen i Medelhafvet sköt han helt och hållet åsido såsom verkande faktor, i tanken att den nyss till makten komne Napoleon III, hvilken han i hög grad ringaktade såsom en äfventyrare och uppkomling, icke skulle riskera ingripa i hans turkiska politik. Och åt England erbjöd han såsom andel i det blifvande rofvet Egypten och Kreta, visserligen utan direkt påföljd, men dock utan att erhålla ett svar, som skulle ingifvit honom farhågor för engelsk inblandning. På sin armé, som efter den ungerska kampanjen ytterligare utvecklats, litade han obetingadt och ansåg sig därför hafva så godt som vunnet spel, när kriget år 1853 bröt ut.

Missräkningen blef därför äfven så mycket bittrare och större i mån som krigshändelserna utvecklade sig.Det tsar Nikolai minst af allt kunnat vånta, var att de sekelgamla fienderna England och Frankrike skulle sluta förbund för att genom skyddande af Turkiet tillvarataga sina egna intressen, men just detta inträffade. Och följden vardt att

tsaren i stället för det segertäg till Kon-stantinopel han tänkt sig, snart såg sig tvungen att uppbjuda alla sina militära krafter till försvar af sitt eget rike. En ännu bittrare missräkning beredde honom sammanstörtandet af den arméorganisation han med anlitande af alla sitt rikes väldiga resurser och med åsidosättande af för folket långt viktigare intressen under hela sin regeringstid arbetat på att fullkomna. Ju längre den mångfaldt skildrade belägringen af Sebastopol fortgick, desto tydligare vardt det ock, att Rysslands militära makt, hvilken tsaren ansett sig ha gjort oemotståndlig, i sjålfva verket var föga mera ån ett tomt skal, utan någon kärna att lita på. När det omsider vardt för hvar man uppenbart, att fullständigt nederlag blifvit det enda resultatet af det med så stora förhoppningar började kriget, var det därför ock slut både med Nikolai I:s motståndskraft och med hans lust att lefva. Af allt att döma år den uppgift icke helt grundlös, enligt hvilken han afsiktligt vårdslösat en i och för sig icke farlig sjukdom och sålunda frivilligt aflrädt från skådebanan, hellre än att möta den storm, som väckts af de genom kriget blottade följderna af hans statskonst. Han visste att en ny tid måste inträda. Dess inbrytande kunde han icke hindra, men ville icke heller bevittna. Alexander II och reform perioden

i Ryssland.

Tillståndet efter Krimkriget. — Bondeemancipationen och dess följder. — Upproret i Polen. — Den panslavistiska riktningen. — Förrysknings-politik. — Slavofilerna och rysk-turkiska kriget 1877—78. — Den revolutionära rörelsen och kejsaremordet.

Når Alexander II efter sin faders död år 1855 besteg tronen var förvirringen i riket allmän och gjorde såsom motsats till den stramt militära ordning, som endast något år tidigare i yttre afseenden varit rådande på alla områden, ett intryck nära nog af upplösningstillstånd. Missnöjet var lika allmänt som öfvertygelsen, att stora reformer måste införas, ehuru meningarna om reformernas art och omfattning voro allt utom enhälliga.

Den fred tsaren var nödd och tvungen att afsluta med västmakterna och Turkiet blef i hög grad förödmjukande för Ryssland, hvars handlingsfrihet ännu i dag i vissa afseenden inskränkes genom den i Paris undertecknade fredstraktatens bestämningar. Ehuru det icke utsädes, var dessa bestämningars syfte uppenbart att instånga det ryska tsardömet inom gränserna för dess dåvarande besittningar i Europa, eller med andra ord, att afskära den expansionspolitik åt väster, h vil ken sedan Peter den stores tid utgjort en ständig hotelse mot Ryss* lands europeiska grannar. Nu nödgades tsaren förbinda sig att framgent icke hålla någon krigsflotta på Svarta hafvet, en bestämning som först i nyaste tid, under det engelska boerkriget, blifvit upphäfd. Och därutöfver före-skref traktaten att Ryssland hvarken iinge återuppbyggaden under kriget förstörda fästningen Bomarsund på Åland eller öfver hufvud finge anlägga några befästningar på Ålandsöarna. Tsaren tvingades med ett ord att finna sig i kringskärandet genom England och Frankrike af de ryska utvidgningsmöjligheterna såväl i sydväst som i nordväst. Den dominerande ställning i Europa Ryssland under Alexander 1 vunnit och ännu under hans efterträdare till stor del behållit, var förlorad.

Knappast mindre nedslående voro de öfriga följderna af kriget, dem det för den nye tsaren gällde att möta och råda bot på. Armén var i grund demoraliserad, dels i följd af de många nederlagen, dels och ändå mera i följd af insikten att såväl nederlagen som de mångfaldiga och svåra lidanden, trupperna haft att utstå, i främsta rummet orsakats af den glupska korruption bland chefskapet och om möjligt ännu mera inom intendenturen, som under kriget bragts i dagen. Den i detta afseende blottade, oerhörda ruttenheten, särskildt inom den militära, men åfven inom den öfriga förvaltningens olika grenar, hade gjort klart för enhvar, att organiserad stöld sedan lång tid bedrifvits på alla områden af såväl högre som lägre tjänstemän, likgiltigt om militära eller civila. Förhållandena inom armén kråfde reformering i lika mån som hela den civila administrationen och domstolsväsendet, inom hvilket de gröfsta missbruk innästlat sig, samt likaledes statsfinanserna, som genom kriget bragts i bottenlös oreda. Och slutligen spordes bland bönderna, de lifegna, bland hvilka armén tvångsrekryterats och som i sista band buro alla bördor, så allmänt och så hög-röstadt knot, att man icke kunde undgå att inse möjligheten under gifna omständigheter af allvarlig fara från detta håll för hela det öfriga samhället.

Inom de bildade lagren underblåstes missnöjet på det skarpaste af de radikalt-liberala, som redan under tsar Nikolais tid bildat hemliga oppositionella sammanslutningar och nu vunno anhängare i massa för sina idéer,

isynnerhet bland högskolornas ungdom. Mångaaf de mest avancerade företrädarna för sådana idéer, såsom artilleriöfversten Lavroff och skriftställaren Herzen — för att nämna endast de mest framstående — hade nödgats genom flykt undandraga sig regeringens förföljelser och hade i Schweiz och England bildat revolutionära sammanslutningar, åsyftande Rysslands frigörelse med hvilka medel som helst. Dessa flyktingar drefvo genom sina i hemlandet kvarblifna meningsfränders förmedling en ifrig propagandaverksamhet, främst bland dem den i London bosatte Herzen, hvars eggande skrifter trots all myndigheternas vaksamhet i mängd insmugglades till Ryssland och spriddes inom alla i någon mån bildade kretsar. Särskildt utöfvade hans från och med året 1856 utgifna tidning »Kolokol» (Klockan) ett inflytande, som alls icke kan fattas i samhällen och af en generation, som icke nödgas göra bekantskap med censur och minst af allt med censur sådan den utöfvas i Ryssland. Tidningen var, tack vare sin utgifvares personliga förbindelser inom alla samhällslager i riket, ända upp till tsarens närmaste omgifning, synnerligen väl underrättad om allting af vikt så på militära som på civila områden, bland massan af folket som bland de högsta kretsarna, och låstes därför af enhvar, som blott kunde komma öfver den, icke undantagande tsaren själf, som regelbundet fann hvarje nummer på sitt arbetsbord. I alla frågor uttalade sig »Klockan» med lika mycken öppenhet och sakkunskap som kritisk skärpa och inom alla kretsar betraktades dessa uttalanden såsom synnerligt viktiga inlägg i diskussionen om de reformer, hvil-kas nödvändighet egentligen ingen kunde förneka, om ock meningarna voro ytterst delade om huru långt de borde utsträckas och hvilka områden de borde omfatta.

Först som sist yrkade Herzen och jämte honom alla andra, som genom tsar Nikolais oefterrättliga despotism bragts att ansluta sig till oppositionen mot regeringssystemet, att de lifegna måtte frigifvas och sålunda ny grund läggas för det ryska samhällets utveckling. Ochi alla händelser så långt sammanföll tsar Alexanders uppfattning med oppositionsmännens. Han var upplyst nog att fatta huru omöjligt det blifvit att ännu under senare hälften af det nittonde århundradet upprätthålla en institution, som gaf en del privilegierade individer rätt såväl att äga medmänniskor som att sälja och köpa dem likt boskap. Han insäg att Rysslands folk icke längre med några medel kunde hållas så isoleradt, att det icke småningom i allt vidare lager skulle vinna kunskap om massornas ställning och rättigheter i det öfriga Europa och börja tillämpa sådan kunskap vid betraktandet af förhållandena i eget land. De lifegnas antal uppgick till väl fyratio millioner, hvarför en allmän jäsning bland dem lätt kunde bli en allvarsam fara, och det högröstade missnöje, som på alla håll gaf sig luft, varslade omisskänneligt om att jäsningen där och hvar redan börjat.

Allt detta insåg Alexander II tillräckligt tydligt att icke lyssna till deras röster, spm velat råda bot på missnöjet genom att kväfva alla yttringar däraf med våldsmedel i enlighet med kejsar Nikolais metoder. Han såg hvart den föregående regimen bragt riket och förstod att han måste slå in på en väg af reformer, af hvilka den första och förnämsta icke kunde bli annan än massornas af folket frigörande från egendomsförhållandet till deras herrar. Men hvad han icke insåg var, att genom denna reform ett första steg, hvilket aldrig kunde återkallas, blefve taget i riktning mot omvandling af hela det autokratiska systemet, som i längden omöjligt komme att kunna upprätthållas gentemot massornas i och genom friheten vunna tillfallen att skaffa sig upplysning och dessa massors i samma förhållande växande kraf på utvidgade rättigheter, mänskliga såväl som medborgerliga och politiska. Röster höjdes nog redan då för yrkanden att steget med ens måtte tagas fullt ut och en konstitution, som ändå förr eller senare måste komma, genast utfärdas för Ryssland. Men till sådana röster ville tsaren icke lyssna, ehuru otvifvelaktigt är, att man då ännuinom alla samhällslager skulle nöjt sig med mycket snäft begränsade konstitutionella rättigheter, och möjligt, att den framtida utvecklingen skulle tagit ett helt annat och lugnare förlopp än hvad fallet varit under det sista halfseklet.

Alexander II var oaktadt all naturlig frisinthet alltför mycket bunden af själfhärskaredömets gamla, ända frän tartarväldet stammande traditioner, att låta binda sig och sin härskarevilja gent emot sina undersåtar. Han var villig att af egen maktfullkomlighet införa mer eller mindre frisinnade reformer såsom gåfvor åt folket, men att underordna sin oinskränkta makt under lagen och därigenom begränsa den samt i och genom en konstitution afstå en del däraf åt undersåtarna — därtill var han icke villig. Han fattade med andra ord icke, att en frisinnad och framstegsvänlig despotism är en utopi, som aldrig i verkligheten kan realiseras, emedan ingen autokratisk

härskare, om aldrig så upplyst, aldrig så ärligt sträfvande för sitt folks bästa, kan göra stort mera än utfärda de bästa möjliga förhållningsregler för dem, hvilka han är nödsakad att anförtro det omedelbara ut-öfvandet af sin makt. Dem och deras tillämpande af förhållningsreglerna kan härskaren själf endast delvis Öfvervaka, desto mindre i samma mån som föremålen för maktutöfningen, undersåtarna, bli mera talrika och statsförvaltningen vidare förgrenad.

Lika ringa möjlighet ha undersåtarna, att med tillhjälp af lagen och dess skipare, som själfva endast äro härskaremaktens af denna helt beroende ombud, invärka på dem, som fått sig utöfvandet af större eller mindre del af självhärskarens makt uppdraget, emedan dessa ställföreträdare af olika kategorier, domare som andra, i stort sedt äga samma intressen och däraf bringas att understöda hvarandra äfven med åsidosättande af lagen, i stället för att tillämpa den till skydd för folket. I sista hand åro vål alla dessa ställföreträdare ansvariga gent emot innehafvaren af högsta makten, men denna ansva-righet blir till största del illusorisk, såvida den högsta maktinnehafvaren nödgas anförtro äfven all kontroll åt ombud, som i sin tur måste beklädas med okontrollerbar myndighet och därigenom sättas i tillfälle att utöfva ändå mera omfattande maktmissbruk än de, som skulle i sådant afseende öfvervakas.

Att under sådana omständigheter de självhärskaren företrädande och hans makt utöfvande ämbetsmännens egenmäktighet och godtycklighet måste erhålla vidsträckt spelrum, är lika självklart som att öfvervakandet af deras maktutöfning måste bli allt svårare i mån som vidare lager af befolkningén underordnas deras myndighet. Så länge lifegenskapen fortbestod, hade endast en del af undersåtarna, de öfre lagren, omedelbar beröring med regeringsmakten och dess ombud, tjänstemännen, medan massorna närmast berodde af sina herrar och styrdes af dem. Hela den ryska samhällsbyggnaden hvilade med andra ord ännu på patriarkalisk grund, huru mycket förhållandet mellan hårskaren och folket ån förändrats genom rikets utvidgning och invånarantalets liksom den af tsar Peter organiserade tjänstemannaklassens tillväxt. Nu blefvo äfven bönderna såsom fria medlemmar af folket direkt föremål för centralregeringens omsorger och ställdes under tjänstemännens, byråkratins omedelbara myndighet, denna byråkratis, som i allt högre grad blif-vit en verklig stat i staten och på grund af sin oumbärlighet för självhårskaremaktens utöfvande lyckats tillskansa sig alltmera af denna makt och ställa sig alltmera helt utom hvarje möjlighet till kontroll.

Teoretiskt och etiskt sedt var det självfallet ett stort framsteg för de lifegna att från den ställning af säljbar lösegendom, de tidigare intagit, bli uppböjda till fria människor med något så när fullständiga mänskliga, om ock starkt kringskurna medborgerliga rättigheter. Och säkert är att ingen bonde i våra dagars Ryssland, om han visste sig komma att bli aldrig så väl omhuldad, ville återgå till det gamla tillståndet. Men lika säkert är äfvenatt den stora reformen, långt ifrån att skänka de lifegna sådana praktiska, särskildt ekonomiska fördelar dessa väntat sig, tvärtom i vida delar af riket försämrade deras ställning i hithörande afseende. Dittills hade trålarna af olika kategori, ehuru visserligen fullständigt rättslösa, för sina ägare representerat ett icke alldeles obetydande kapital och hade åtminstone af detta skäl åtnjutit en viss omvårdnad, hade kunnat påräkna understöd när skördarna slogo fel, skyddades liksom annan egendom mot öfvergrepp af utomstående o. s. v.

I följd af emancipationen icke blott förlorade bönderna detta stöd, utan bragtes äfven i mera direkt intressekonflikt med sina förra ägare än hvad tidigare varit fallet. Den jord, som tilldelades dem, erhöllo de icke såsom personlig egendom, utan öfverlåmnades den åt bondekommunen — på ryska »mir» — till samfälld besittning och fördelning för bebrukande efter husbål], hvarför den ock periodiskt måste delas på nytt. I godsägarnas intresse låg det naturligtvis att denna bondejord, som de nödgades sälja, blef möjligast knappt tillmätt för att bönderna icke skulle befrias från nödvändigbeten att arbeta för andra, d. v. s. för sina förra ägare, hvilka äfven i vida trakter lyckades nå sitt syfte. I följd häraf blef fördelningen af jorden högeligen ojämn och därigenom de frigifna böndernas ställning i olika delar af riket mycket olika. I alla trakter, där det lyckats att nedbringa den bönderna tilldelade jordens areal till ett minimum, blefvo de forna lifegna så godt som omedelbart på nytt beroende af godsägarna för tillfällen till arbetsförtjänst, eller med andra ord för möjlighet att lefva. I andra trakter åter, dår bönderna blifvit mindre illa behandlade af de kommissioner, som fått i uppdrag att reglera jordafsöndringen, kunde de till en början reda sig med den jord de erhållit, om ock ofta med rått stor svårighet på

grund af den öfver hufvud taget dryga jordlösen de i årliga afbetalningar måste erlägga. Men äfven i sådana trakter verkade den starka folkökningen att detstycke, som vid den periodiska jordfördelningen tillföll hvarje familj, snart nog blef otillräckligt.* De årliga af-betalningarna erlades till kronan, som medels utfärdade obligationer utbetalat priset för den till bönderna öfverläm-nade jorden åt godsägarna och i sin ordning uttog detta pris i form af annuiteter af bondekommunerna, hvilka samfälldt svarade för att de blefvo erlagda. Härutöfver ålades så hvarje lifegen att i trenne rater betala sextio rubel för sin personliga frihet, hvilket själffallet bidrog till att i början väsentligt försvåra de frigifnas ekonomiska ställning.

Alexander II genomdref emellertid reformen trots det sega, om ock stillatigande motstånd den rönte inom större delen af den adliga godsägareklassen, öppet motstånd mot tsarens flerfaldt och bestämdt uttalade vilja kunde man icke göra och förmådde därför icke heller hindra att fri-gifningsdekretet utfärdades. Men när det sedan gällde att i detalj reglera de nya förhållandena, särskildt i fråga om den jord de frigifna skulle erhålla och lösen därför, satte godsägarna i stället alla bäfstänger i rörelse för att tillskansa sig så stora fördelar som möjligt, öfverallt där deras intresse var starkare företrädt inom reglerings* kommissionerna skapades i följd häraf en sådan mängd svårigheter, att både Alexander II själf och likaså de entusiastiska frivilliga, som ställt sig till förfogande för det praktiska arbetet med reformens genomförande, började tröttna. Arbetet öfverlämnades därför helt och hållet åt regeringens tjänstemän, hvilka härvidlag ingalunda visade sig mera obestickliga än i andra fall, utan i regel mer eller mindre helt ställde sig på godsägarnas sida.

* Härtill bafva dock äfven andra omständigheter medverkat och verka ännu i dag i samma riktning. I flera andra länder, t. ex. England, Danmark, Frankrike, Tyskland, är medelarealen jord, som innebafves af den åkerbrukande befolkningen, afsevärdt mindre än i Ryssland. Men de ryska böndernas okunnighet och betungande med dryga Bkatter göra det omöjligt för dem att uppdrifva afkastningen af sin jord, som främst måhända af detta skäl ej förslår för deras uppehälle.Följden håraf vardt den naturliga, att bland bönderna i vida kretsar snart uppstod lika stort missnöje med enskildheterna af reformverket, som bland gods* ägarna med reformen öfver hufvud. Bönderna funno inom kort att deras nyvunna oberoende af de forna herrarna blifvit långt ifrån så fullständigt som de hoppats, och dessa herrar åter sågo i de flesta fall, att de trots alla försök att motverka följderna af frigörelsereformen, dock lidit afsevärd förmögenhetsförminskning. Oblandad tillfredsställelse med de nya förhållandena var undantag och missnöjet med jordfördelningen bar icke blott till dag som är fortfarit bland bönderna i en stor del af Ryssland, utan ock under årens lopp alltmera ökats i mån som folkmängden stigit och hvarje enskilds andel af samhällighetsjorden vid hvarje nyfördelning nödtvunget blifvit mindre.

I andra afseenden än beträffande fördelningen af jorden blef motståndet mot bondefrigörelsen och dess nödvändiga konsekvenser ännu mera verksamt. Det nya förhållande till samhället i dess helhet, hvari de frigjorda bönderna inträdt, medförde en mängd nya rättigheter, som måste fastslås och på samma gång begränsas, liksom de nya skyldigheterna måste utstakas och förvaltningen af bondekommunens angelägenheter ordnas. Allt detta kråfde utfärdande af en mängd nya lagar och förordningar, hvilka endast delvis blifvit på förhand förberedda och som därför nu dels erhöllo en olycklig karaktär af bastverk, dels i ett stort antal fall och i många afseenden visade spår af deras inflytande, som hade största intresse af att den stora reformens praktiska verkningar blefve möjligast snåft begränsade. Bönderna erhöllo på långt när icke fullständiga medborgerliga rättigheter utan ställdes i många hänseenden under undantagslagar och tmder mera eller mindre långt gående förmynderskap af en hop nykreerade tjänstemän, hvilka inom kort i stor utsträckning blefvo till ett verkligt plågoris för de fri-

8. — Moskoviter och finnar.gifna. Den vidtutseende, med så stora förhoppningar motsedda och så varmt efterlängtade reformen förvanska* des med ett ord alltigenom i följd af en mängd olika inflytelser, onödiga att hår närmare belysa.

Tsaren, som själffallet icke kunde förbli i okunnighet om allt det knot och missnöje, som väckts af hans så många olika områden berörande reformförsök, började småningom också själf i allt högre grad betvifla riktigheten af de impulser, som i början af hans regering dikterat frisintheten i hans politik. Härtill bidrogo i mycket hög grad händelserna i Polen, där Alexander II också i början af sin regering låtit framskymta afsikter om reformer. Men

så tacksamma polackerna än voro för dessa afsikter, fortsatte de dock i stor utsträckning att drömma om och stämpla för vinnande af autonomi. Stämplingarna pådrefvos af i Frankrike vistande polska flyktingar, af hvilka några, som tillhörde sitt lands högsta aristokrati, hade personliga förbindelser med Napoleon III och af hans sväfvande uttalanden leddes till förhoppningar att han eventuellt kunde låta förmå sig att ingripa till Polens förmån. I Polen själf var det åter ungdomen, särskildt i Warschau, som omfattade själf-ständighetsdrömmarna och sammanslöt sig för att om tillfälle yppades med vapen i hand återeröfra friheten. Jäsningen var stark, men skulle måhända stannat vid ord och planer, om icke ingripande från rysk sida fram-drifvit ett utbrott.

Tsarens broder, hvilken i likhet med den tidigare ståthållaren, Alexander II:s farbroder, bar namnet Konstantin, hade utnämnts till vice konung i Polen och hade vid sin sida tvenne rådgifvande medregenter, polacken markis Vielopolskij och den finske generaladjutanten, baron Ramsay. Den polske markisen föreslog att jäsningen, hvarom de styrande ingalunda voro okunniga, skulle kväfvas i lindan genom att man utan vidare skulle häkta och i den ryska armén insticka alla unga mån, hvilka man visste eller kunde misstänka vara inblandadei de pågående stämplingarna. * Baron Ramsay motsatte sig bestämdt en sådan åtgärd såsom både omänsklig och farlig, men efter en flera timmar lång diskussion, anslöt sig storfursten till den polske rådgifvaren och den beryktade »razzian i Warschau» sattes omedelbart i verket. Men resultatet blef konträrt motsatt det åsyftade. Förbittringen öfver detta utslag af asiatiskt despotisk regeringskonst verkade, att hela Polen på en gång reste sig i uppror. Under närmare ett helt år pågick detta, men slutade med att Polen efter ohygglig blodsutgjutelse och repressalier, som bragte tusental polacker i galgen eller till Sibirien, återförsattes i samma läge som under Nikolai I och om möjligt i ännu högre grad blef föremål för ryska tjänstemäns godtycklighet och korruption.

Det skulle kräfts större karaktärsstyrka och viljekraft än Alexander II ägde för att motstå inflytandet af det allmänna missnöjet, som väl icke annat än i Polen utmynnat i uppror, men också på andra håll gaf sig mera eller mindre revolutionärt uttryck och som af de konservativa elementen helt och hållet tillskrefs den började reformeringen af rikets styrelse. Enligt dem hade tsaren redan beviljat folket alldeles för mycken frihet. De hade lärt föga af den allmänna upplösning, hvari tsar Nikolais system utmynnat, och yrkade att endast en starkt koncentrerad regeringsmakt, som på alla områden hölle undersåtarna stramt i tygeln, kunde skänka Ryssland lugn och säkerställa det ryska väldet. Och händelsernas utveckling syntes gifva sådana yrkanden stöd, alltmera i samma mån som tsarens reformvånlighet mera helt gaf vika för omsorger att befästa det från alla håll angripna autokratiska systemet. Förhoppningarna om fullständig omdaning af samhället hade varit så högt spända att besvikenheten öfver att de icke blefvo helt uppfyllda i

* En förordning om utskrifning af rekryter i Polen hade utfärdats, lämnande &t de ryska myndighetarna att bestämma såväl antalet sådana som äfven hvilka utskrifningen skulle träffa. Det var denna förordning Vielopolskij ville bringa till användning för att med ett slag bortrensa de oroliga elementen bland ungdomen.vida kretsar gaf sig högljudt, i enstaka fall våldsamt till känna och föranledde de styrande att å sin sida till* gripa våldsmedel för att skydda det botade själfhärskare-dömet.

Allmännast gjorde gig sådan besvikenhet gällande och gaf sig mest oförbehållsamt uttryck bland ungdomen vid högskolorna, hvilka därför alldeles särskildt blefvo föremål för myndigheternas, främst den politiska polisens uppmärksamhet och ingrepp. Till en början var dock denna rörelse bland ungdomen ingalunda i egentlig mening revolutionär. Man hade inom ungdomskretsarna liksom bland de frisinnade elementen öfverhufvud kommit till öfvertygelsen att ingen verklig omvandling af den ryska staten vore att räkna på förrän själfva folket, dess djupa lager, toge medveten del i arbetet därför. Man trodde icke längre på nydaningen uppifrån, emedan man sett huru föga de privilegierade klasserna i själfva verket voro hågade att uppgifva sina företrädesrättigheter, men man insåg också att massorna ännu icke voro mogna för deltagande i det politiska lifvet, eller ens enhetligt medvetna om att andra än ekonomiska reformer vore af nöden för att förbättra deras betryckta läge. Upplysning för folket! blef därför ungdomens lösen utöfver hela Ryssland och tusen sinom tusental unga män och kvinnor kastade sig med otrolig entusiasm in i upplysningsarbetet bland allmogen, många af dessa entusiaster tillhörande de högsta samhällskretsarna, allt utom väl förberedda för den verksamhet de valde, eller för de umbäranden och faror, för hvilka de utsatte sig.

Ty på regeringshåll uppfattades detta upplysningsarbete såsom fientligt mot autokralin och stämplades omedelbart såsom revolutionärt. Man insåg att upplysning bland massorna ovillkorligen förr eller senare måste utmynna i medvetet sträfvande att störta det bestående systemet och förklarade därför genast de ungdomliga framstegsifrarna, deras idéer och sträfvanden vara upproriska. Deras arbete bland allmogen förbjöds och desjålfva förföljdes skonslöst, häktades pä de lösaste misstankar, kvarhöllos under månader och år i fängelse utan rannsakning, deporterades utan dom massvis till Sibirien, behandlades med ett ord såsom rättslösa samhällsfiender, om de så blifvit förvunna om någon öfverträdelse af lag och författningar eller icke. Och den hänsynslösa egenmäktighet, som härvid ådagalades af regeringstjänste-män af olika kategorier, främst naturligtvis af den alls-mäktiga polisen, icke blott lämnades obeifrad, utan uppmuntrades tvärtom och belönades med befordran, ordnar, gratifikationer o. s. v.

Att de förföljda, som funno sig utsatta för helt laglöst våld, i sin tur drefvos till våldsdåd, är knappast ägnad t att förvåna. Ett och annat sådant dåd hade väl redan tidigare förekommit, men tillfälligt, på enskildt initiativ, medan man nu började tänka på att sätta våldet i system, för att genom undanrödjande af regeringssystemets mera bemärkta och nitiska företrädare afskräcka andra från att följa deras spår. Man ville visa att de frisinnade elementen, ehuru helt undandragna lagens skydd, dock icke voro försvarslösa utan kunde ställa våld mot våld, och hoppades därigenom kunna bringa de styrande till eftergifter. Så föddes terrorismen och drabbade snart en mängd af det härskande systemets mest verksamma tjänare af olika slag, högre som lägre, utan att dock i minsta mån afskräcka andra från att följa i deras spår. Våldsdåden endast drefvo Alexander II att i allt högre grad för själfhärskaremaktens försvar trygga sig till den hemliga polisen, hvars utom lagen fallande verksamhet allt ifrigare pådrefs, på samma gång dess befogenheter utvidgades och dess ansvarslöshet blef alltmera fullständig.

Reformstråfvandet hade urartat till en blodigt revolutionär kamp, som dref autokratin allt längre in i reaktionen och till lika fullständigt åsidosättande af mänsklighets-och laglighetshånsyn i fråga om försvaret som motståndarna beträffande angreppsmedlen. På ingendera sidansträfvade man längre för en utjämning af konflikten, utan blott för att fullständigt krossa motparten, hvarför terroristerna ock med allt större ifver böljade uppgöra och diskutera planer för attentatförsök mot tsaren själf, i tanken att med honom äfven systemet måste falla.

Samtidigt, men mera direkt, påverkades Alexander II äfven af de element, som själfva nämnde sig panslavister, af andra kallades slavofiler, men rätteligen icke voro annat än storryssar. De egentliga, mera idealistiskt seende panslavisterna, som drömde om en allslavisk statsfedera-tion under Rysslands öfverhöghet, hade småningom blifvit en i allt mindre grad tongifvande minoritet inom partiet. Ledningen hade öfvergått till de storryska elementen, hvilka i enlighet med sitt asiatiska ideal yrkade införlifvande rätt och slätt af alla slaviska folkslag med själfhärskaredömet och tvångsförryskning af alla andra folk, som lydde eller komme att lyda under tsarernas spira. Yrkandet stödde de främst på den nyvunna erfarenheten från Polen, dår uppror utbrutit trots de reformvänliga afsikter man ansåg Alexander II ha visat äfven i fråga om polackerna, något man anförde såsom afgörande bevis för att endast absolutistiskt styrelsesätt borde sättas i fråga för det blifvande all slaviska riket.

Mest bemärkt såsom företrädare för detta slags panslavism gjorde sig den beryktade Moskva-journalisten Katkoff, hvars tidning, »Moskovskia Vjedomosti», blef kvasi-offlciellt språkrör för denna rörelse, som sedermera utvecklats till våra dagars storryska nationalism och småningom alltmera fullständigt utbytt den panslavistiska fraseologin mot oförbehållsam brutalitet i politiken mot allt, som icke är storryskt inom riket. Katkoff yrkade i partiets namn utan omsvep, att Polen såsom straff för sitt uppror borde på alla områden fullständigt beröfvas sin nationella särställning och delas i ett antal ryska guvernement. Därefter borde, förklarade han, Östersjöprovinserna och Finland snarast möjligt förryskas, i och för vinnande af såsom nödvändig framhållen likformigheti alla rikets olika delar, och sedan borde införlifvandet med tsardömet af alla andra af slaver befolkade områden göras till den ryska politikens främsta mål. De storryska panslavisterna yrkade med ett ord på återupptagande och genomförande af det tidigare nämnda utrikespolitiska program, som af grefve Pero vsky* redan 1842 föreslagits Nikolai I. Och i fråga om den inre politiken yrkade de, om möjligt ännu mera enständigt, på återgång till helt autokratisk absolutism i alla afseen* den. Det blef denna riktning, hvilken i våra dagar af sina

motståndare i Ryssland erhållit benämningen »zoologisk nationalism», som i allt högre grad vann insteg hos Alexander II och slutligen blef afgörande för hans politik så utåt som inom riket.

Först lyckades denna riktning göra sig gällande hos tsaren i fråga om Polen. I stället för att efter upprorets kufvande söka vinna de besegrade genom skonsamhet vid skipande af rättvisa och utmätande af straff, följde Alexander II helt och hållet det Katkofifska programmet och gjorde allt för att helt utplåna den polska nationen som sådan. Det polska språket förbjöds i skolorna liksom inom administrationen och kyrkan, hvars präster och biskopar vid minsta anledning förvisades eller häktades lika hänsynslöst som andra medborgare, bvilka i stort antal instuckos i de ryska trupperna. Och konfiskation af jordegendomar ägde ånyo rum i stor skala, hvarvid de beslagtagna godsen endera förlänades åt ryssar, som visat särskildt nit vid upprorets kufvande, införlifvades med de kejserliga domänerna, eller fördelades — ungefär hälften af all den konfiskerade jorden — bland de frigifna polska bönderna, hvilka i likhet med de ryska tidigare varit lifegna. Tsarregeringen hoppades genom denna politik mot allmogen kunna skilja massan

* Såsom ett egendomligt sammanträffande må nämnas, att det var en sondotter till denne reaktionäre statsman, Sofia Perovskaja, som &r 1881 personligen ledde utförandet af terroristm ordet p& Alexander II och därför jämte särskilda medsammansvurna blef hängd.af folket från de högre samhällslagren, som visat sig starkast nationellt sinnade, och sålunda afhålla bönderna från att biträda möjliga framtida upprorssträfvanden. Men denna beräkning slog helt och hållet fel. Genom att själf bli ägare till ett om aldrig så litet stycke af silt land blef den polske bonden tvärtom en så ifrig anhängare af den nationella rörelsen, att denna numera i själfva verket hämtar sin största styrka ur de djupare samhällslagren. Dessa jämte den bildade medelklass, som småningom vuxit upp, ha i mindre grad än några andra rönt inflytande af förryskningen.

Näst i ordningen kommo i sinom tid Östersjöpro-vinserna, hvilkas förryskning icke ansågs erbjuda större svårigheter och i främsta rummet riktade sig mot godsägareklassen på landsbygden och medelklassen i städerna. Det var dessa, så till härstamning som till språk mer eller mindre helt tyska samhällslager, som gåfvo Östersjöprovinserna deras tyska prägel och som drogo hufvudsaklig nytta af de privilegier dessa provinser i i en del afseenden sedan gammalt åtnjöto framför rikets öfriga delar. Några andra element bland dessa provinsers befolkning än de tyska togos därför icke i beräkning såsom på förryskningsproblemet verkande faktorer och därför beräknades icke heller följderna af den nyinslagna politiken riktigt.

Förryskningen till det yttre af de tyska elementen rönte icke afsevärdt motstånd. Särskildt den tyska godsägareklassen kände sig endast i ringa mån solidarisk med det egentliga folket, som icke var homogent till språk och ras utan i olika landsdelar af helt olika härstamning. Godsägareadeln hade länge spelat en i förhållande till dess numeriska antal mycket framstående roll inom de ledande och styrande kretsarna i Ryssland och ägde i följd däraf i en mängd fall andra intressen af långt större personlig vikt än de, som härflöto ur deras hemtrakters särprivilegier. Den tyska adeln gaf därför i allmänhet lätt nog vika och de tyska borgerligaelementen förmådde icke ensamma göra verksam opposition, hvarför också den nya politiken, för så vidt den gällde den tyska delen af befolkningen, inom jämförelsevis kort tid kunde genomföras.

Men därmed hade också den skiljemur nedrifvits, som i många stycken stått emellan det egentliga folket och det ryska tsarväldet. Till stor del underhafvande under de talrika godsägarna, hade menige man närmast varit beroende af dessa och haft föga beröring med andra än dem och med de samma klass tillhörande tjänstemännen, som i allmänhet af folket förblandades med den öfriga tyska herremannaklassen. Massornas missnöje med det bestående hade följaktligen främst riktat sig mot godsägarna och hade själffallet varit mera eller mindre starkt i samma mån som individerna inom den härskande klassen visat större eller mindre mänsklighet och rättvisa gentemot det arbetande folket af annan ras.

Genom förryskningsåtgärdena, eller treformerna» såsom de mera eufemistiskt än egentligt benämndes, bragtes nu folket i långt mera direkt beröring med och beroende af den rofgirige ryske »tschinovniken», regeringstjänstemännen, som i stor utsträckning efterträdde de förra inhemska och i någon mån med folkets språk och seder förtrogna statstjänarna. Och tschinov-nikens godtycklighet, besticklighet och egenmäktighet förnekade

sig här lika litet som annanstädes, där han hade makten. Östersjöprovinsernas befolkning bibragtes sålunda närmare kännedom om det autokratiska systemet, som hvilade ungefär lika tungt öfver alla och därför framstod såsom allas gemensamma fiende, men därigenom också i ständigt vidare utsträckning enade alla i medvetandet af gemensamma intressen. Och detta medvetande kunde lika litet undgå att i trängre gemenskap inbördes förena medlemmarna af de olika nationaliteterna som att hos dessa gifva upphof åt och utveckla en främst af det gemensamma språket betingad nationalkänsla, hvilken dittills i stort sedt varit latent och overk-sam. Huru långt detta nationalmedvetande nått visade sig under revolutionsåret 1906, då upprorsrörelsen mot autokratin nådde minst lika stor omfattning i Östersjöprovinserna som i någon annan. del af riket och uttryckligt förklarade sig åsyfta autonomi på nationalistisk grund.

Den reaktionåra panslavismens företrädare voro dock för tiden tillfreds med de uppnådda resultaten, emedan de lika litet som den synliga regeringen insågo huru ytliga dessa resultat i självfva verket voro, i huru ringa mån det verkliga folket i Östersjöprovinserna sammansmälts med befolkningen i Ryssland. De storryska pan-slavisterna gingo därför vidare, riktande sin uppmärksamhet mot nya vinningar, främst på Balkanhalfön, där slitningar som alltid ägde rum mellan de kristna stammarna och deras muhammedanska herrar och erbjödo lämpliga tillfällen till inblandning. Inom de af storryskhet inspirerade kretsarna hade man ånyo upptagit och omhuldade ifrigt de sedan Krimkrigets tid hvilande drömmarna om att utsträcka det ryska tsardömet till Aegeiska hafvet och att se det ortodoxa korset ånyo kröna Konstantinopels Sofia-moské, som alltför länge varit i de otrognas händer.

År 1876 lyckades så Moskva-panslavismen genom allehanda intriger förmå kung Milan af Serbien att gripa till vapen mot turkarna och frivilliga i mängd strömmade till från Ryssland för att — till stor del på den pan-slavistiska partikassans bekostnad — bjälpa de ortodoxa slaviska bröderna. Kampens utgång blef skäligen snöplig för Serbien, men ledde tack vare den fanatiska agitation, som drefs af Katkoffs organ och andra blad, hvilka följde i dess kölvatten, till det rysk-turkiska kriget 1877 —78, som bragte Ryssland närmare det byzantinska målet än någonsin förut, ehuru inhöstandet af det ytterst blodiga fälttågets frukter i sista stund afstyrdes af England. Den ryske tsaren måste finna sig i att låta sin armé stanna utanför Konstantinopels portar, emedanRyssland, trots den genomgripande omorganisation af dess krigsmakt, som §gt rum sedan Krimkriget, såg sig nr stånd att föra ett nytt fälttåg, minst af allt mot någon europeisk stormakt. Kriget hade igen bragt i dagen sådana brister såväl inom armén och inom rikets finansväsende som inom administrationen i dess helhet, sådan blind vårdslöshet i förberedelserna för krigföringen och sådan otrolig korruption, att Ryssland icke blott måste afstå från hvarje direkt vinst af sina ansträngningar, utan äfven stillatigande tåla att Österrike och England ströko vinsten till sig såsom lön för att de hållit Turkiet under armarna.

Förbittringen mot det system, som ytterst var ansvarigt både för de lidna förlusterna, för den förödmjukelse Ryssland lidit och för det eländiga korruptionstillstånd, som blottats, spridde missnöjet med rådande förhållanden till vidare kretsar än någonsin och därmed äfven sympatier för den radikala opposition, som länge yrkat att en förändring med hvilka medel som helst borde framtvingas. Ännu kunde man inte tänka på en allmän revolution, därtill voro de radikala elementen alltför fåtaliga, massorna af folket alltför likgiltiga och i politiskt afseende föga förberedda. Men man trodde sig fortfarande med skräckmedel kunna bringa de maktägande i sådan förvirring att de slutligen skulle gifva eller. Den terroristiska verksamheten pådrefs därför med större ifver än någonsin förut, trots all den vilda hänsynslöshet, hvarmed den politiska polisen och främst gendarmeriet slog ned på alla, som kunde misstänkas om så blott för kunskap genom hörsägen om de aktivt revolutionära, deras förbindelser och deras företag.

Men långt ifrån att däraf låta sig skrämma till upp-gifvande af attentaten, mångdubblade tvärtom terroristerna dessa så till antal som i djärfhet. Tidigare hade de hufvudsakligen riktat sina ansträngningar mot systemets redskap af olika slag och ställning, men nu började de i allt högre grad samla sig på atlentatförsök mot sy-stemets hufvud, mot tsaren själf. Gång på gång gjordes sådana försök, men bragtes hvarje gång genom någon oberäknelig tillfällighet att gå om intet, om sedan aldrig så skickligt planlagda och förberedda. En efter annan af konspiratörerna och ännu flera af deras vänner föllo i polisens händer och försvunno i Peter Paul-fästningens beryktade fängelsehålor, eller hängdes summariskt, men de kvarblifna endast utvecklade så mycket större energi

i förberedandet af ständigt nya och ständigt djärfvare försök. Och till sist nådde de sitt mål, i det de den 1 (13) mars 1881 lyckades med en bomb slungad på öppen gata dödligt såra Alexander II, okunniga om att tsaren till följande dag utsatt offentliggörandet af ett manifest om inkallande af en rådgifvande församling af valda representanter för folket, i och för öfverläggning med regeringen om återupptagande af reformarbetet.

Ovisst är väl huruvida de af helt blind fanatism besjälade terroristerna, som i Alexander II:s person sågo det förnämsta hindret för allt framåtskridande, ens af kännedom om bans afsikter skulle låtit afhålla sig från utförandet af attentatet. Och i betraktande af tsarens vacklande och obeslutsamma karaktär är det väl minst lika ovisst, att en verklig reformering af det autokratiska systemet skulle kommit till stånd, äfven om ett eller annat steg i sådan riktning blifvit taget. Men inom de allmänt frisinnade ehuru icke revolutionära samhällskretsarna trodde man att så skulle blifvit fallet och beklagade därför så lifligt uppskjutandet i följd af terroister-nas dåd af förhoppningarna om förändring till en oberäkneligt aflägsen framtid, att många, som tidigare sympatiserat med, eller till och med i hemlighet understödt den revolutionära kampen, nu på nytt slöto sig till regeringens anhängare. Det finska statsskickets nydaning.

Alexander II och Finland. — Åternpplifvandet af de finska landtdagarna.

— Framsteg p& alla områden.

I Finland som i Ryssland möttes Alexander II vid sin tronbestigning af vidtgående förhoppningar, för hvilka man ansåg sig hafva fast grund att bygga på sedan den nye tsaren utfärdat en likalydaude regentförsäkran som hans företrädare om upprätthållande af Finlands lagar och styrelseskick. Allt hvad man önskade och begärde var ett återupplifvande af de existerande institutionernas verksamhet, hvarom ett indirekt löfte ju ingick i regent-löftet att upprätthålla styrelseskicket, till hvilket onekligen hörde deltagande af landets representation, landt-dagen, i lagstiftningen. Man hoppades därför också allmänt att monarken inom kort skulle utfärda kallelse till landtdag och hoppet steg i samma mån som man erfor mera om tsaren, om hans uttalanden och afsikter i fråga om Ryssland. Om tsaren, såsom med bestämdhet uppgafs, var besluten för en så genomgripande reform som frigörelse af de ryska bönderna, hvaraf man åfven i Finland trodde att en omgestaltning af hela det ryska statsskicket måste följa, ansåg man det otänkbart att han skulle vägra att tillmötesgå de jämförelsevis mycket blygsamma önskningar man på finskt håll hyste.

Det dröjde emellertid rätt länge förrän något tecken kunde varsnas, bestämdt antydande att Alexander II hade för afsikt att beträffande Finland inslå på den våg man allmänt hoppades. De första åren af hans regeringstid upptogos helt af arbetet för afhjälpande af den svåraoreda Krimkriget på alla områden orsakat inom kejsare-dömet, och därnäst af förberedelser för den vidtutseende bondeemancipationen. Finska angelägenheter kunde icke på allvar upptagas förrän åtminstone de värsta refvorna i Ryssland botats och helst de allmänna planerna för nydaningen där blifvit uppgjorda. Först i maj 1859 erhölls ett bevis för att frågan om landldag blifvit föremål för mera ingående uppmärksamhet från monarkens sida, i och genom en anmaning till generalguvernören och senaten att inkomma med uppgift om de i landets lagstiftning och penningeförhållanden ingripande frågor, »hvilka för närvarande kunde påkalla H. M:t höga uppmärksamhet», men »enligt storfurslendömets grundlagar icke kunna på administrativ väg erhålla en sådan lösning, som skulle uppfylla landets behof». Senaten fördelade sig i anledning häraf på särskilda kommittéer, som skulle utreda hvilka de af landtdagens åtgärd beroende frågor främst borde upptagas, men dessa befunnos vara så många och så omfattande, att de icke alla kunde medhinnas under en landtdag, hvarför en tidsödande ut-gallring måste företagas. Den slutliga förteckningen kunde därför först i början af året 1861 insändas till monarken.

Under detta långa uppskof hade emellertid betänkligheter rörande landtdagsfrågan börjat yppa sig i S:t Petersburg. I Polen hade otvetydiga jäsningssymptom visat sig, i form af demonstrationer, som ledt till sammanstötningar med ordningsmakten. Upphäfvande af lifegenskapen i Ryssland föranledde intriger och mot-intriger af allehanda slag och beredde monarken så många svårigheter, att han kände sig allt mindre böjd för ytterligare reformföretag. De som i rikshufvudstaden företrädde Finlands intressen började misströsta om möjligheten att af monarken utverka en landtdagskallelse och att se sig om efter någon utväg att tillgodose de

ifriga önskningarna i Finland utan att komma i kollision med kejsarens betänkligheter.För att lösa svårigheterna framställde då en finsk senatsledamot, som deltog i öfverläggningarna i S:t Petersburg, ett förslag om anlitande af en medelväg, och förslaget gillades både af den finske ministerstatssekreteraren och af Alexander II, hvilken i enlighet därmed i ett manifest af den 10 april 1861 anbefallde val af representanter för de fyra stånden till medlemmar i ett »utskott», som skulle förelägga monarken lagförslag afseende att möta de mest oafvisliga lagstiftningskrafven. Dessa förslag skulle, för så vidt de af monarken gillades, stadfastas att gälla såsom lagar tills omständigheterna med-gåfve inkallandet af en landtdag, då de skulle densamma föreläggas. Planen hade som synes nära beröringspunkter med det liknande råd, i enlighet hvarmed den förste Alexander anbefallt val af medlemmar i en deputation, likaledes afsedd att vara ett slags surrogat för landtdag, och innebar klarligen ett åsidosättande af den statsförfattning det finska storfurstendömet tillförsäkrats.

Påbudet väckte därför också allmän oro i Finland, där man befarade att en sådan grundlagsvidrig karikatyr af ständerrepresentationen skulle komma att skjuta nödvändigheten af en landtdag å sido och sålunda möjligen bli regel för framtiden. Oron ökades i ingen ringa mån däraf, att majoriteten inom den finska senaten, för hvilken manifestet kommit som en fullständig öfverraskning, icke tydligt protesterat mot åtgärden, utan åtnöjts ined att, jämte uttalande af tacksamhet för monarkens nådiga välvilja, påpeka att ett lagstiftningsförfarande som det anbefallda icke stode i öfverensstämmelse med landets grundlagar. Endast en minoritet af fem ledamöter hade röstat emot promulgering af manifestet och prokuratorn hade i en reservation till protokollet uttalat, att det varit önskvårdt att åfven öfriga ledamöter förenat sig med denna minoritet.

Bland allmänheten hade man i anledning häraf redan beslutit söka åstadkomma en adress, undertecknad af landets mest framstående medborgare, i hvilken förmonarken skulle utläggas lagstridigketen af ett tillväga-gående som det ifrågasatta. Men förrän någonting i detta afseende hunnit göras, hade man inom senatsmajoriteten kommit till insikt om huru saken allmänt uppfattades och hade skyndat att genom Finlands ministerstatssekreterare, grefve Armfelt, meddela monarken hvilken oro manifestet väckt. Därjämte delgafs honom en skrifvelse, formellt riktad till roinisterstatssekreteraren, däri den ursprunglige förslagsställaren oförbehållsamt erkände sig ha begått ett misstag, för hvilket han anhöll att ensam fä bära ansvaret, på samma gång han varmt förordade minoritetens i senaten förslag att en förklaring från högsta ort måtte aflåtas, ägnad att lugna de allmänt i Finland hysta farhågorna. Och Alexander II, som ingalunda hade för afsikt att öfverträda de grundlagar han själf så nyligen bekräftat, utfärdade ett reskript till den redan utsedde ordföranden i utskottet, förklarande att dettas uppgift endast skulle vara, att »uti de frågor, som kunna blott på grundlagsenlig väg lösas, uppgöra förslag till de propositioner, som böra landtständerna i sinom tid föreläggas».

Därmed var frågan länkad in i regelrätta gångor och i Finland gick man med de bästa förhoppningar till värfvet att förbereda de många viktiga lagförslag, som af utvecklingen nödvändiggjorts, men kunde trots all energi ej afsluta det förberedande arbetet förrän inpå året 1863, hvarefter också kallelse till ständerna utfärdades att samlas på hösten samma år. Och den 18 september öppnade Alexander II i egen person den första landt-dagen i Helsingfors med ett trontal, däri han utlofvade en vidare utveckling af det konstitutionella styrelseskicket jämte sammankallande, i anseende till den mängd viktiga frågor, som kräfde afgörande, af en ny landtdag inom tre år. Vidare förklarade monarken i samma tal i fråga om grundlagarna, att emedan flera af deras bestämningar icke längre vore lämpliga, ett förslag till sammanfattningaf dem skalle komma att utarbetas för att i sinom tid föreläggas landtdagen, och tilläde:

»Fasthållande de konstitutionellt monarkiska grundsatser, som uppbäras af Finska folkets öfvertygelse samt äro sammanvuxna med landets lagar och in* stitutioner, vill jag genom sagda förslag utsträcka den rätt till själfbeskattning ständerna grundlags-enligt äga» o. s. v.

*

Alexander II framhöll sålunda själf Finlands ställning af konstitutionell stat under hänvisning till de grundlagar, ur hvilka detta framgick. Också skred han efter den sju månader långa landtdagssessionens slut till uppfyllande af sitt löfte genom att tillsätta en kommitté, som erhöll det dubbla uppdraget, att uppgöra förslag såväl till ny

regeringsform som till ny landtdagsordning.

Kommittén behandlade emellertid uppdraget att utarbeta förslag till regeringsform med så mycken försiktighet och betänksamhet, att endast en del förarbeten voro undangjorda, när 1867 års landtdag öppnades. Men förslaget till ny landtdagsordning hade slutbehandlats och gillats af kejsaren storfursten. Det förelädes följaktligen ständerna, af hvilka det äfven antogs, hvarefter det i april 1869 af Alexander II erhöll stadsfästelse i följande ord:

»Jemte det Vi förbehålla Oss Vår rätt, sådan densamma i Regeringsformen af den 21 Augusti 1772 samt Förenings- och Säkerhetsakten af den 21 Februari och 3 April 1789 försäkrad finnes och icke blifvit genom uttryckliga ord uti förestående Landtdagsordning förändrad, vele Vi i Nåder denna Landtdagsordning såsom en oryggelig Grundlag gilla och fastställa. Till yttermera visso hafve vi detta egenhändigt undertecknat, som skedde i S:t Petersburg den s/i& April 1869.»

Ett tydligare och mera oförbehållsamt uttalande om monarkens rätt såsom grundad på och begränsad genom

9. — Moskoviter och finnar.uttryckligt åberopade lagbud vore det svårt att begära. Men så ha icke heller det finska folkets vedersakare lyckats påfinna något värdigare och mera bevisande inkast mot dessa tsarens ord om sin rätt såsom Finlands storfurste, än påståendet att den finske ministerstatssekreteraren skulle förmått honom till undertecknande af stad-fästeisen genom ett bedrägeri, i det han skulle undanhållit monarken den verkliga betydelsen af de två grund-lagsakter, som i denna stadfastelse åberopas. Till stöd för detta påstående har man emellertid på ryskt reaktionärt håll icke ens förmått anföra några sannolikhetsskä), medan å andra sidan bevisen för, att Alexander II till fullo insåg betydelsen af hvad han gjorde och yttrade i fråga om Finland, äro så många, att icke mera än några få här behöfva närmare beröras.

Främst visar ju det här ofvan relaterade frångåendet af det redan officiellt tillkännagifna beslutet om ett folk-valdt utskott såsom ersättning för en landtdag, tydligt nog, att den begränsning af monarkens makt, som betingades af de finska grundlagarna, ingalunda var någon hemlighet för tsaren-storfursten.* Vidare stadgades i den landtdagsordning, som till antagande förelädes 1867 års ständerförsamling, att landtdagen framgent skulle sammanträda hvart femte år, i stället för att enligt det gamla grundlagsstadgandet härom, samlas efter obestämdt långa mellantider, när monarken behagade så förordna. Att påstå det Alexander II icke skulle fattat hvilken utvidgning af Finlands konstitutionella rättigheter detta stad-

* Ännu tydligare framgår detta af tillgången vid föredragningen af manifestet rörande val af ledamöter i det tilltänkta utskottet. Närvarande vid tillfället voro, utom den finske upphofsmannen till utskottsplanen, Finlands ministerstatssekreterare och dennes adjoint, den dåvarande generalguvernören i Finland, grefve Berg, samt tvenne ryska ministrar, Gortscha-koff och Valujeff. Efter uppläsandet af mani festförslaget anmärkte utrikesministern Gortschakoff, att åtgärden möjligen kunde tydas såsom en statskupp. Kejsaren vände sig då till de finske ämbetsmännen med frågan: »Kan jag missförstås?» Men då desse försäkrade att så icke kunde blifva fallet, undertecknade tsaren manifestet. Ordet »statskupp» ensamt är härvid belysande nog för den uppfattning af Finlands ställning och förhållande till riket, som hystes både af tsaren själf och af hans ministrar.gande innebår, är så uppenbart orimligt, att något bemötande icke tarfvas.

Anföras må ytterligare den ställning Alexander II inlog till frågan om upprättande af militär i Finland. Vid Krimkrigets utbrott hade några bataljoner infanteri organiserats på basen af det gamla, från den svenska tiden härstammande militärsystemet, men hade upplösts igen för att lindra folkets bördor under det svåra läge, som uppkommit i följd af 1867—68 års missväxt och hungersnöd. Så hade år 1874 införts allmän värneplikt i kejsaredömet genom en lag, hvilken dåvarande krigsministern Miljutin ansåg böra utan vidare utsträckas också till Finland. Men uppmärksamgjord på den finska landtdagens grundlagsenliga rätt att deltaga i afgö-randet af frågor som den om uppställande af militär, afböjde monarken Miljutins framställning och lät i stället vederbörande finska myndigheter uppgöra förslag om allmän värneplikt i Finland, att föreläggas näst sammanträdande landtdag. Detta af monarken gillade förslag förändrades i rätt väsentliga afseenden af ständerna, som bland annat gjorde det förbehåll, att de finska vårne-pliktiga skulle fullgöra sin militärtjänst inom eget land och under finskt befäl, men godkändes oaktadt de gjorda inskränkningarna till alla delar af tsaren-storfursten och

promulgerades till efterlefnad år 1878.

Äfven i fråga om detta lagstiftningsfall är det från rysk sida framförda påståendet, att tsaren var mer eller mindre ovetande om hvad han genom sin underskrift förband sig till, lika uppenbart absurdt som tidigare relaterade dylika. Hade ett i monarkens namn fram-ställdt förslag till finsk vårnepliktslag utan förändringar blifvit godtaget af landtdagen, så vore det ju ännu tänkbart, att man vid föredragningen i ett eller annat af-seende kunnat hålla honom i okunnighet om innebörden och räckvidden af dess bestämningar. Men nu hade det af honom gillade lagförslaget i särskilda stycken mötts af opposition och blifvit af landtdagen i viktiga punkteråndradt, något som omöjligt kunnat döljas när den af ständerna antagna lagen förelädes monarken till stad-fåstelse. Frånsedt också Alexander II:s af böj ande af förslaget att genom ett maktbud utsträcka den ryska mili-tårlagen till Finland, ett afböjande som dock skåligen klart antyder att han var medveten om hvad den finska konstitutionen kräfde, så visar ju hans stadfästande af de ändringar ständerna vidtagit, att han både kände och erkände landtdagens rätt att deltaga i lagstiftningen.

Därmed må det vara nog af hithörande exempel. I självfva verket kan icke något enda faktum påvisas, som skulle antyda att Alexander II trots de inflytelser, som förmått honom att i Ryssland öfvergifva den regim af framåtskridande han själf infört, skulle förändrat sina afsikter beträffande Finland, eller hyst någon tanke på att svika de löften han både i sin regentförsåkran och senare afgifvit. Inga politiska stämplingar hade i Finland förekommit, ingen hade där visat sympatier för, ån mindre deltagit i den allt skarpare vordna revolutionärt oppositionella rörelsen inom kejsaredömet. Endast i Finland hade den frisinnade politik, Alexander II i början af sin regering inslagit, burit sådan frukt han hoppats, därför vidhöll han ock för Finlands vidkommande denna politik ända till slutet.

Häraf förklaras äfven, att man knappast någonstådes uppriktigare än i Finland beklagade den monarks död, som trots den absolutistiska despotism, hvartill han så i Ryssland och Polen som i alla andra delar af riket återgått, icke svikit sina löften till det finska folket. Den länge hvilande frågan om en ny regeringsform hade vål icke, såsom Alexander II ställt i utsikt, blifvit löst, utan uppskjutits och uppskjutits på nytt, tills knappast någon längre hoppades en lösning. Men folkrepresentationen hade lämnats att ostördt funktionera i enlighet med landt-dagsordningen af 1869 och särskilda andra reformer af vikt hade genomförts, såsom år 1873 ett fullständigt nytt system för kommunalförvaltningen, hvilken an fört rot tsåt valda förtroendemän, en reform som snart visade sig vara af genomgripande betydelse för utvecklingen. Denna befordrades äfven på de flesta andra områden genom landtdagarnas och regeringens samfällda verksamhet, hvarför allt Alexander II:s regeringstid blef till en blomst-ringsperiod sådan man icke förut i Finland upplefvat. Därför föreföll det ock så mycket mera ofattbart, att den monark, man ansåg sig hafva så mycket att tacka för, bland sitt eget folk blifvit föremål för ett hat så oförsonligt, att det ej kunde tillfredsställas med mindre än hans död.

I Finland kände man i allmänhet blott helt ytligt de inre politiska förhållandena i kejsaredömet och saknade därför möjlighet att riktigt värdesätta den politik tsaren där åter upptagit i stället för den i början af hans regering så omfattande och så vidtsyftande reformverksamheten. Utgående från den laglighetssynpunkt, ur hvilken alla samhällsföreteelser inom eget land betraktades, glömde man i Finland, att de härskarepåbud, som i Ryssland benämndes lagar, icke voro obetingadt och för alla i lika mån gällande, utan när som helst kunde godtyckligt skjutas å sido eller återkallas, och därför bedömde man skeft den kamp mot det härskande systemet, som där med lagstridiga medel fördes af den revolutionära oppositionen. Man kunde med andra ord ännu icke förstå att kamp med lagliga vapen icke var möjlig mot ett system, som självt satte godtyckligt våld i stället för lag, öfverallt och så snart lagen visade sig hinderlig för utöfvande af godtycket. Därför bedömde man knappast heller någonstädes skarpare än i Finland det dåd, som drabbat en monark, hvars frisinthet, ordhållighet och folkvänlighet man icke ansåg sig hafva giltig anledning att betvifla, om han ock visat brist på förståelse för mera än ett af det finska folkets önskningsmål.

Framstegen hade i alla fall under den mindre än ljuguåriga perioden sedan återupplifvandet af landt-dagarna varit långt större än någon i början af dennaperiod med fog kunnat vänta och hoppas. Kommunikationerna hade

genom byggandet af järnvågar och öppnandet af nya sjöförbindelser nått en utveckling, som i grund omskapat samfärdseln såväl inom landets gränser som med utlandet. Både export och import hade under denna period flerdubblats och den inhemska industrin började bli en ekonomisk faktor af allt större betydelse, medan landtbruket och dess afkastning genom införande af nya metoder drifvits till en höjd, som knappast någon en mansålder tidigare skulle ansett möjlig att uppnå. Och hand i hand med denna materiella utveckling hade gått ett intensivt arbete äfven på alla andliga områden, särskildt i fråga om folkbildningen, som byggts på bredaste grund och inom kort tid både utvecklat massornas nationalkänsla och i andra afseenden höjt dem på ett sätt man förut ej kunnat drömma om. Hela det finska samhället var omskapadt och tacksamheten bland alla lager af folket för de vunna framgångarna gällde i rikt mått den monark, hvars frisinnade uppfyllande af löftena till Finland möjliggjort nydaningsverket. Den tredje Alexander och reaktionen.

Terroristernas förklaring. — Beslut att häfda Bjälfhärskaremakten. —

Ohranan. — Reaktionen allr&dande.

Då Alexander III besteg tronen var hans personlighet så till karaktärsegenskaper som till åskådningssätt för de flesta ett oskrifvet blad. Under hans uppväxttid hade hans äldre broder i egenskap af tronföljare varit föremål för den allmänna uppmärksamheten, liksom för sin faders alla uppfostringsomsorger. Den andre sonen i ordningen hade i de flesta afseenden mer eller mindre helt försummats och lämnats att i all hufvudsak gå sin egen väg, hvilken hvarken ledde till förvärfvande af statsraanna-insikter eller af kunskaper i allmänhet. När han efter brodern Nikolais död oförmodadt blef tronföljare, gjordes visst allt hvad göras kunde för att snarast och i så vid utsträckning som möjligt af hjälpa bristerna i den blifvande tsarens uppfostran, men utan att framgången kunde bringas att ens något så når motsvara ansträngningarna. Arfvingen till tsartronen arbetade visst, liksom senare under hela sin regeringstid, plikttroget och ihärdigt för att göra sig förtrogen med så många som möjligt af de samhällsfrågor och förhållanden, hvilkas utveckling han såsom själfhärskare en gång skulle komma att enväldigt leda. Men hans naturliga begåfning var på långt när icke så stor, alt han inom några få år kunnat taga igen allt, som under hela hans uppväxt förbisetts.

Hvad man verkligt visste om den nye tsaren inskränkte sig noga taget till, att han personligen var lika ordhållig och hederlig som oförvitlig i sin sedliga vandel,att han visat bestämd lutning ät konservatism samt i allmänhet var sluten till karaktären och ovillig att uttala sig i någon fråga förrän han bildat sig en bestämd åsikt. Men äfven att han var minst lika ovillig att frångå en en g&ng fattad &sikt, om den ock senare visade sig vara långt ifrån riktig. Därtill på grund af sin egen bristande förtrogenhet med en mängd samhälls-, politiska och statliga frågor i hög grad böjd att hånga sig fast vid förgångna tiders prejudikat och af samma skål mottaglig för andras inflytande och åsikter, blott dessa framställdes med nödig skicklighet och med behörigt hänsynstagande till hans karaktär och böjelser. Under sådana omständigheter är det lätt förklarligt att man inom som utanför Ryssland med större spänning än vanligt afvaktade den nyblifne tsarens första regenthandlingar för att om möjligt af dem draga sannolikhetsslutsatser beträffande framtiden.

I ändå ringare mån än andra hade klarligen de från det öfriga samhället isolerade terroristerna möjlighet att riktigt bedöma den nye tsarens karaktär och åskådning samt därmed utsikterna för en systemförändring. De trodde sig emellertid genom mordet på Alexander II ha slutligt påtvingat såväl hans efterträdare som de ledande inom riket i allmänhet öfvertygelsen, att det absolutistiska systemet icke längre kunde upprätthållas, och afläto därför en förklaring, hvari de uttalade att tsarmordet betingats af omöjligheten att af Alexander II vänta en sådan omgestaltning af statsskicket, som hela det ryska folket kräfde, men att sedan det hufvudsakliga hindret för en sådan omgestaltning nu aflägsnats och den nye härskaren förty vore oförhindrad att slå in på en väg af verkliga reformer, de som bekämpat själfhärskaremakten å sin sida vore villiga att, om denna väg beträddes, nedlägga vapnen och ställa sig obetingadt till förfogande för reformarbetet.

Huruvida denna förklaring ens i någon mån bidrog till den kortvariga tveksamhet Alexander III ådagalade ifråga om den hållning, han borde intaga gentemot de allmänna krafven på reformer, är icke möjligt att på grund af tillgängliga uppgifter afgöra. Mera sannolikt förefaller dock att hans tvekan i vida högre grad härrörde dels af

pietet för minnet af hans fader, hvars sista viktiga regentbeslut ju gått i reformvänlig riktning, dels af hans misstroende till sin egen förmåga att finna det riktiga i den invecklade situation, som rådde. Lång blef i ingen händelse denna tvekan.

Den 13 mars hade Alexander 11 fallit. Hans son sammankallade riksrådet till den 20 för att inhämta dess åsikt om det s. k. förslag till konstitution, som uppgjorts af grefve Loris-M elikoff och sedan gillats af den aflidne tsaren. Beteckningen »konstitution» är dock fullständigt vilseledande i afseende å detta förslag, som i själfva verket icke gick längre än till inrymmande af en rådgifvande röst åt valda representanter för en del af folket i några, ingalunda i alla lagstiftningsfrågor och andra statsangelägenheter. Allra högst skulle ett genomförande af förslaget kunnat betecknas såsom ett steg i konstitutionell riktning, men ingalunda mera, och såsom något annat uppfattades det icke heller hvarken af monarken själf eller af öfriga deltagare i den nämnda öfverläggningen om utstakande af riktningen för Rysslands inre politik under den nye regenten.

Tsaren öppnade sammankomsten* med en upplysning om att förslaget i fråga i all hufvudsak gillats både af den aflidne tsaren och af en särskild konferens, hvari såväl han, Alexander III själf, som den likaledes närvarande storfursten Konstantin Nikolajevitch deltagit. Men tillika uppmanade han de närvarande att öppet och oförbehållsamt uttala sig om förslaget i hela dess vidd, enär frågan så mycket mindre kunde betraktas såsom slutligt afgjord som äfven hans fader varit besluten att

* Skildringen af denna öfverläggning meddelas efter anteckningar gjorda af en af de närvarande och tagna ur hans dagbok. Positiv uppgift om dagboksförfattarens namn har icke offentliggjorts, men skäl finnas för antagandet, att denne var identisk med grefve Loris-Melikoff själf.inhämta riksrådets åsikt därom, förrän han skred till afgörande åtgärd.

För förslaget uttalade sig under den följande diskus-sionen särskilda af de närvarande, bland hvilka äfven storfursten Konstantin Nikolajevitch, men så godt som alla med mycken återhållsamhet, sannolikt för det man på goda grunder betviflade att den nye tsaren hyste någon egentlig sympati för den ifrågasatta reformen. Endast grefve Miljutin uttalade sig bestämdt för förslagets genomförande och motiverade sin åsikt bland annat genom att rått skarpt nagelfara med det sått, hvarpå de tidigare af Alexander II planlagda och påbörjade reformerna blifvit, dels kringskurna, dels helt och hållet öfvergifna.

När grefve Miljutin så yttrade att ryktet om reformförslaget spridt sig bland allmänheten och hos alla rätt-tänkande människor funnit hjärtliga sympatier samt likaså trängt till utlandet, afbröts han af tsaren, som anmärkte att ryktet äfven nått kejsar Vilhelm af Tyskland och föranledt honom att i en egenhändig skrifvelse bestämdt afråda Alexander II från att utfärda en konstitution för Ryssland, eller att åtminstone så starkt begränsa den till-ärnade representationens rättigheter, att regeringen på alla områden behölle den afgörande makten. Grefve Miljutin replikerade, att det icke vore fråga ens om »skuggan af en konstitution», utan endast om att i och för öfver-låggningar rörande vidtutseende lagstiftningsåtgärder tillkalla praktiska mån, för att förslagen till sådana åtgärder icke skulle blifva enbart ur byråkratisk och kanslisynpunkt, utan allsidigt granskade ocli bedömda.

Voro anhängarne af förslaget, undantagande grefve Miljutin, föga energiska i sina uttalanden, så syntes i stället motståndarna täfla i skarpt nedsablande kritik. Så t. ex. slutade grefve Stroganoff sitt nedgörande uttalande med förklaringen, att antagande af Loris-Melikoffs förslag vore att inslå den direkta vägen till en konstitution, något han både för tsarens egen skull och för Rysslands ansåg under inga omständigheter böra göras.Alexander III uttryckte sitt instämmande i hans äsikt med orden: »Åfven jag befarar att detta blefve första

steget till en konstitution.»

Mest energiskt motsatte sig dock prokuratorn i Heliga Synoden, K. P. Pobedonostseff, det omdebatterade förslaget. Redan under de sista åren af Alexander II:s regering hade denne man börjat nämnas såsom en den svartaste reaktionens förkämpe och efter den tredje Alexanders öfvertagande af makten växte hans inflytande oaf-låtligt ända till hans död under den nu regerande tsarens tid. Alexander III:s förtroende föreföll det som om han helt och fullt vunnit genom sitt uttalande under här ifrågavarande öfverlåggning.

Pobedonostseff började sitt andragande med att förklara sig förtviflad öfver att ett stadfästande af Loris-Melikoffs förslag alls kunde tänkas möjligt och uttalade sin åsikt, att om så skedde man med lika mycket skål som man i framfarna dagar inför Polens annalkande fall utropat Finis Polonice nu hart när borde säga Finis Russice. Vidare utlade prokuratorn att konstitutionerna i västra Europa vore »verktyg för allsköns orättfärdighet, källor till allehanda intriger» och sade sig öfvertygad om att valda representanter ingalunda komme att gifva uttryck åt folkopinionen, utan endast att uttala sina personliga åsikter.

Här af bröts talaren af tsaren, som yttrade:

»Jag tror detsamma. I Danmark hafva ministrarna mer än en gång försäkrat mig, att de deputerade som sitta i kammaren ingalunda kunna betraktas såsom språkrör för nationens verkliga fordringar.»

Pobedonostseff fortsatte och förklarade att man i Ryssland, åfven utan att inrätta »konversationsklubbar» i stil med de franska »états généraux», hade tillräckligt af »pratinråttningar», hvilka under inflytande af odugliga, intet värda tidningar endast upptände folkets lidelser. Såsom konversationsklubbar stämplade han vidare både semstvoförsamlingarna på landsbygden och dumaförsam-lingarna, kommunalfullmäktige i städerna samt, såsom »den förfärligaste af alla s&dana klubbar, 'pressen/ som ur alla vinklar och vrår af det ryska riket, på tusen och tiotusen vårsts afstånd tadlar och klandrar regeringen»

--------och hvilken talaren därför ansåg bära en dryg

del af ansvaret för det timade monarkmordet. Sitt långa anförande slöt Pobedonostseff med orden: »Majestät,

under sådana förskräckliga förhållanden böfves det oss att tänka, icke på inrättandet af en ny klubb, dår nya,

skändliga tal skulle hållas, utan på att handla-----—.

Till verket!»

Grefve Loris-MelikofT försvarade helt kort sitt förslag i följande ord: »Det är absolut nödvändigt att alla rätt-

tänkande människor stå på regeringens sida. Den nu föreslagna åtgärden år i hög grad ägnad att åstadkomma detta. I detta nu skall den fullkomligt lugna och tillfredsställa samhället, men om vi töfva, låta vi tiden rinna oss ur händerna — efter tre månader skola våra nuvarande, i själfva verket mycket anspråkslösa förslag redan komma för sent.»

De under sammankomsten gjorda uttalandena bragte Alexander III att lämna all tvekan. Han slöt sig till Pobedonostseffs och de med honom likatänkandes åsikt. Det redan af hans fader gillade reformförslaget lades å sido och den nye tsaren gjorde det därefter till sin främsta stråfvan och sitt hufvudsakliga mål att upprätthålla och befästa den oinskränkta själfhärskaremakten. Detta innebar själffallet ett bekämpande till det yttersta och med alla tillgängliga medel af personer och åsikter, af samhälls-rörelser och sträfvanden, som i något afseende voro denna makt misshagliga, och därvid gällde det klarligen att samla de autokratin tillgifna krafterna och att organisera dem på ett mera betryggande sätt ån förut.

Främst gjorde sig härvid gällande nödvändigheten att bereda verksammare skydd för monarken själf. Man kände sig inom alla lojala kretsar upprörd öfver att den lika fruktade som hatade »tredje afdelningen», trots alloansvarig maktfullkomlighet, hvarmed denna institution utrustats, befunnits oförmögen att ens försvara tsarens egen, heliga person. Och lika oförmögen hade den visat sig att uppdaga terroristernas inre orgnisation, källorna for de rikliga penningeresurser deras mänga och kostsamma företag visade att de måste haft till förfogapde, eller arten af de förbindelser, genom hvilka de höllos underrättade om de högsta personernas görande och låtande, om deras rörelser och afsikter. Såväl dessa som en mängd andra omständigheter af vikt för den revolutionära oppositionens bekämpande voro okända för polisen af olika kategorier, hvarför det endast i sällsynta undantagsfall lyckats denna att förekomma något af de revolutionäras attentatförsök, om den också efteråt — ehuru långt ifrån alltid — lyckats gripa en eller flera af de skyldiga. Felet ansåg man allmänt ligga i polisens bristfälligt organiserade och oskickligt bedrifna kunskapare-verksamhet.

Detta gaf upphof åt tanken på den organisation, skyddsligan, »ohrana», som i våra dagar utvecklat sig till en verklig stat i staten och utöfvar lika vidsträckt som okontrollerbar makt öfver hela det ryska samhället och som för att utvidga och försvara denna makt skyr inga som helst medel. Till en början var dock denna organisations enda erkända syfte, att med hvilka medel och på hvilket sått som helst, helt oafsedt lag och lagliga myndigheter skydda monarkens person och därigenom det system han representerade. Icke ens mord på revolutionära samhällsflender voro uteslutna, såsom uttryckligt påpekades, och medlemmarna af organisationen voro till en början frivilliga, som rekryterades inom alla samhällslager, enligt uppgift till och med ur tsarens egen familj och icke minst bland den officiellt existerande hemliga polisen och gendarmeriet.

Kunskapande, eller mera rent utsagdt spioneri, utgjorde de meniges bland ohrana-medlemmarna bufvud-hufvudsakliga uppgift, men i högre grad afsevärda fram-gångar af denna art nåddes knappast af andra än dens, som i egenskap af provokatörer lyckades innästla sig i de revolutionära organisationerna. De mest kända af de komplotter, som under Alexander lll:s tid smiddes och af de attentatförsök, som sattes i scen, voro också både planlagda och organiserade af provokatörer, enligt hvad senare kommit i dagen. Men inom de högsta kretsarna, eller kanske rättare inom tsarens närmaste omgifning, var man i allmänhet så ovetande härom, att man tvärtom trodde sig hafva ohrana n ensam att tacka för upptäckt och afstyrande af de mot tsarens lif riktade företagen och inskred därför icke mot organisationens alltmerna omfattande och talrika maktmissbruk. Denna hade för öfrigt snart nog förlorat sin karaktär af frivillighet och förvandlats till en aflönad regeringsorganisation, men utan att beröfvas sin af de officiella myndigheterna i de flesta afseenden oberoende ställning, och hade därigenom erhållit till och med större inflytande än tidigare. Det godtyckliga polisväldet var allhärskande i själfhärskare-maktens namn och denna lika obunden af alla hänsyn som under Nikolai I, Katarina II, Peter den store, Ivan den grymme och vidare bakåt till tartar-khanerna, den storryska åskådningens tidigaste exponenter. De få och kortvariga afbrott som förekommit, hade knappast lämnat några spår i de härskandes åskådningssätt och ännu mindre i deras, som på den envåldiges vägnar utöfvade makten. Formerna hade nog i en del afseenden förändrats eller civiliserats, men andan var densamma, om den ock något mindre öppet gaf sig uttryck.

Försvaret af den oinskränkta själfhårskaremakten inskränktes emellertid ingalunda till endast utvidgande af polisvåldet. Sedan Alexander III en gång beslutit sig för upprätthållande af den autokratiska absolutismen, blef det lätt för de ultra-reaktionära rådgifvare, med hvilka han omgifvit sig, att leda honom allt längre in i reaktionen. Själf trodde han att dessa rådgifvare voro besjälade af verklig öfvertygelse om det absoluta envåldetsnödvändighet såsom styrelseskick för Ryssland, men att sä var fallet kan pä goda grunder betviflas. Många af dem voro det helt säkert icke, utan hyllade och proklamerade sina reaktionärt-absolutistiska åsikter blott för att vinna och befästa sig i tsarens ynnest och därigenom förvärfva tillfällen att tillgodose egna fördelar.

Ett undantag .härutinnan utgjorde Pobedonostseff. Hvad man än med fog kunnat säga om honom såsom fanatisk reaktionär och anhängare af asiatisk despotism, såsom gengångare från den medeltida inkvisitionens dagar och obönhörlig fiende till all andlig utveckling, har han icke blifvit beskylld för användande — åtminstone i större utsträckning — af sitt inflytande till egen materiell fördel. Till dödedag nöjdes han med den i yttre afseende jämförelsevis anspråkslösa ställningen såsom prokurator vid synoden, så lätt det än säkert skulle varit för honom att erhålla h vilken lysande ställning som helst, och i sitt enskilda lif iakttog han liknande tillbakadragenhet. Men just därigenom vann han också ständigt ökadt inflytande hos tsaren, som kände sig öfvertygad om den personligen så anspråkslöse prokuratorns oegennytta. Maktlystnad för maktens egen skull synes varit nyckeln till den tillbakadragne prokuratorns karaktär och sitt maktbegär vann han allt flera möjligheter att tillfredsställa i samma mån som hans inflytande hos själfhårskaren ökades.

Detta inflytande använde Pobedonostseff på alla områden i enlighet med den obskurantism, som helt besjälade hans åskådningssätt, främst på det kyrkliga, som ju också låg honom närmast. I hans ögon kunde ingen verklig välfärd för Ryssland tänkas annat än i den strängt ortodoxa kyrkans hägn, och därför fördes på hans tillskyndan och under hans ledning ett förbittradt krig mot anhängarna af andra religioner än den ortodoxa, liksom mot de talrika sekterister, som i en eller flera punkter logo af-stånd från den rättrogna förkunnelsen. Äfven härvid gjorde sig dock ett visst, af hänsyn för autokratins intressen förestafvadt politiskt urval gällande. Af sekternaförföljdes

egentligen endast de, hvilkas läror förmådde deras anhängare till motstånd också mot den världsliga makten, såsom t. ex. i fråga om militärtjänst. Och af främmande religioners bekännare lämnades alla sådana tämligen ostörda, som icke ansågos erbjuda någon fara för självhärskaredömet, såsom exempelvis muhammedaner och lutheraner, medan andra, särskildt judar och romerska katoliker, utsattes för regeringens hela stränghet, personi* fierad af Pobedonostseff.

I de romersk-katolska områdena med slavisk befolkning, såsom Polen och Lithauen, utgjorde den religiösa bekännelsen det måhända förnämsta hindret för förrysk-ningen af folket, eller ansågs åtminstone som sådant af de styrande, i all synnerhet sedan det polska upproret 1863, då det katolska prästerskapet i de flesta fall mera eller mindre öppet understödt upprorsmännen. Här ställdes därför det katolska prästerskapet i sådant beroende af de ryska myndigheterna att t. ex. biskoparna ej få lämna sina residensstäder, icke ens för visitationsresor inom stiften, utan särskildt tillstånd af guvernören. Och lika litet får prästen lämna sin församling utan myndigheternas begifvande och får icke alls predika på polska, eller ens på ryska utan att först uppvisa sitt koncept och låta det stämplas af polisen, hvilken äfven kan förbjuda honom att fullgöra sina andra prästerliga plikter, öfverträdelser af de ryska myndigheternas förbud straffas med inspärrning i kloster eller förvisning, som kan drabba både underordnade präster och biskopar (så blefvo ännu under år 1902 icke mindre är tre biskopar afsatta och förvisade), och visa sig församlingarna gensträfviga, stångas eller till och med förstöras kyrkorna. Under årens lopp hade tillämpningen af detta system i någon mån mildrats, men sedan Pobedonostseff tagit den grekiskt-ortodoxa kyrkans sak om händer och vunnit sådant inflytande, att han på det kyrkliga området kunde utöfva så godt som oinskränkt makt, icke blott återupplifvades systemet, utan tillskärptes i hög grad. Så t. ex. lät guver-nören i Grodno, Klingenberg, år 1892 spränga tvenne kyrkor med dynamit, emedan församlingarna satt sig till motvärn mot godtyckliga åtgärder och på en annan ort låt han kosacker med piskor och pikar misshandla och utdrifva deltagarna i en gudstjänst, som trots guvernörens förbud att använda kyrkan anordnats af församlingen. Vid begrafningar slutligen få helgonbilder icke bäras med i processionen, inga hymner få sjungas på polska eller latin och intet tal på polska hållas vid grafven.

Ännu mera oblidkeligt förföljdes på Pobedonostseffs tillskyndan judarna, hvilka han särskildt hatade på grund af många judars kraftiga deltagande i den revolutionära rörelsen. Redan kort efter mordet på Alexander II började dessa förföljelser, enligt uppgift under ledning af dåvarande chefen för polisdepartementet, sedermera inrikesministern von Plehve, med en räcka plundringar och massakrer, då liksom under många följande år utan att polisen på något sätt ingrep för att skydda judarna. Och år 1882 utgaf regeringen det beryktade »temporära reglementet» angående judarna, som förblifvit i kraft till dag som år och som i allt väsentligt icke blott gör judarna fullständigt rättslösa, utan åfven genom stängning af skolorna för deras barn söker göra det omöjligt för dem att annat ån i en del undantagsfall skaffa sig en sådan bildning, som kunde förbjälpa dem ur deras eländiga läge.* Att dessa förföljelser, långt ifrån att af hålla judarna från revolutionära såmplingar och företag, tvärtom drifvit dem att i ständigt större antal ansluta sig till rörelsen, vet enhvar, som följt med de inre-politiska händelserna i Ryssland under de sista tjugu åren.

I lika hög grad som på det kyrkliga betraktade den mäktige prokuratorn på alla andra områden åfven den mest rudimentära frihet och självbeståmningsrätt såsom en styggelse och var därför städse redo att taga initiativ

* Singul&rformen i fråga om nämnda reglemente är i viss mån vilseledande, enär detta blifvit kompletteradt med en rad andra, lika »temporära», men också lika seglifvade påbud och förordningar i samma syfte.

till eller att understöda åtgärder syftande att ställa folket helt och oinskränkt under regeringens och dess tjänstemäns välde. Den viktigaste dittills införda reformen» de lifegnas frigörelse» insåg enhvar, till och med Pobedo-nostseff, att man icke kunde återtaga, men dess verkningar kunde i afsevärd mån begränsas och därför skred man till kringskärande i största möjliga mån af de rättigheter de forna lifegna erhållit, särskildt i fråga om deras dock så ytterst inskränkta deltagande i förvaltningen af egna lokala angelägenheter genom de s. k. semstvoför-samligarna. Dessa gjordes i allt högre grad och i allt flera afseenden beroende af regeringens tjänstemän, själf-härskaremaktens ombud, tills dessa ombud blefvo böndernas verkliga styresmän

äfven i sådana stycken, som noga taget icke bort intressera den centrala makten. På detta liksom på de flesta andra områden gafs allt större spelrum åt de administrativa tjänstemännens godtycke och åsidosattes gällande lag för att lämna rum för allehanda undantagsstadganden, eller för helt oreglerad makt-utöfning. Man trodde sig häfda den autokratiska maktens oinskränkthet genom att ställa den öfver och utanför alla lagliga skrankor, men inskränkte den i själfva verket genom att öfverflytta allt mera däraf på allt flera okontrollerbara ombud, som i flertalet fall och främst utöfvade sin myndighet till egen fördel.

Och därunder trodde tsaren-själfhärskaren, trodde ärligt och uppriktigt, att detta system och dess verkningar lände till hans rikes välfärd och till hans folks sanna lycka. Såsom medel att befrämja dessa syften framställdes för honom alla förslag till den knapphändiga frihetens ytterligare inskränkande, förklarades den laglösa godtycklighet, som af både högre och lägre tjänstemän utöf-vades, liksom ock det utöfvande af våld, som nämndes administrativ rättskipning, såväl som nödvändigheten af det vidsträckta polisväldet med alla dess öfvergrepp och maktmissbruk. Man hade lyckats fullt öfvertyga tsaren om, att endast den ortodoxa aulokralin erbjöde någon möjlighet tillandlig eller timlig lycka för hans folk och att autokratin icke kunde upprätthållas och försvaras annat än genom vidmakthållande i alla afseenden af det rådande systemet. Denna öfvertygelse bibehöll Alexander III under hela sin regeringstid och i enlighet med den utöfvade han sin själfhärskaremakt, som med kväfvande tyngd hvilade ofver riket och i vida trakter bragte folket att med en suck af lättnad mottaga underrättelsen om hans död. Alexander III såsom finsk storfurste.

Tsarens förhållande till Finland. — Den nationalistiska presskampanjen.

— Omsvängning i den finska politiken. — Förryskningsplaner och åtgärder för att genomföra dem.

I fråga om Finland motstod emellertid Alexander III under många år de storryska inflytelserna, som sökte bringa honom till att också mot det finska folket inslå samma politik som inom det öfriga riket. Främst berodde väl detta på hans starka motvilja mot allt som hade karaktär af löftesbrott, men delvis utan tvifvel och i ingen ringa mån också på den lojalitet han personligen visste vara rådande inom alla lager af det finska samhället. Själf hade den tredje Alexander gjort det till regel, då han sommartid gjorde sig fri från de mest tyngande regeringsomsorgerna, att tillbringa någon tid i den finska skärgården för att där jämte sin familj under dagar eller veckor ombord på den kejserliga yachten lefva ett obe-sväradt och bekymmerslöst friluftslif omgifven af den enkla fiskarbefolkningen, som han närmade sig med fullt förtroende. Han visste att intet allmänt missnöje rådde i Finland, liksom att ingen finne deltagit hvarken i politiska eller än mindre i revolutionära eller terroristiska stämplingar och kände sig därför fullt säker på finsk botten.

Därför hade han äfven omedelbart efter sin tronbe-stigning till det finska folket aflåtit en likalydande regent-försäkran som hans företrädare. Och för att ytterligare tydliggöra sina afsikter och betona sin välvilja i fråga om Finland hade han samtidigt utfärdat ett reskript, därihan förklarade sig hafva tillförsäkrat det finska stor-furstedömet dess rättigheter

»med innerlig tillfredsställelse, enär Vi därvid haft i nådig åtanke de mångfaldiga bevis af orubblig till-gifvenhet och tacksamhet för sin monark och välgörare detta lands inbyggare ådagalagt.»

Sina tänkesätt och afsikter i fråga om Finland visade Alexander III icke heller endast i ord, utan fortsatte han till en böijan åfven i handling den politik hans fader i de flesta och viktigaste afseenden ända till det sista vidhållit. Så t. ex. utfärdade han den 25 juni 1886 ett i samråd med ständerna beslutet manifest, däri han för att uppfylla sin faders härom gifna löfte tillerkände landt-dagen motionsrätt i alla andra än grundlagsfrågor, frågor rörande försvaret till lands och vatten samt frågor rörande presslagstiftningen. Och tillika gjorde han det till regel att sammankalla ständerna till landtdag hvart tredje år, i enlighet med den monarken i landtdagsordningen förbehållna rätten att förkorta de perioder af fem år, som längst borde skilja landtdagssessionerna.

Synnerligen långe förmådde tsaren emellertid icke heller i fråga om Finland motstå det reaktionära, stor-ryskt-nationalistiska inflytande, för h vil ket han så helt fallit undan beträffande kejsaredömet. Med kännedom om den tredje Alexanders ordhållighet riskerade man dock icke direkt söka förmå honom till ingrepp i Fin* lands

autonomi, hvilken han ju själf bekräftat, utan inledde fälttåget på omvägar, först i tidningspressen, genom att söka undergräfva själf va grunden för den rätt man i Finland byggde på. I spetsen för angreppen gick det tidigare nämnda, reationära slavofil-organet »Moskovskia Vjådomosti», hvilket i likhet med den storryska nationalismens andra, redan då mycket spridda och numera utan jämförelse förnämsta språkrör, »Novoje Vremja», sökte göra troligt att Finlands särställning vore grundad på vantolkning af historiska dokument, således på bedrägligtuppkonstruerade, långt mera än på verkliga rättigheter. Till dessa tidningsorgan slöto sig så särskilda ryska juridiska, statsrättsliga och andra författare, som sökte stöda press-påståendena genom kvasi-vetenskapliga utläggningar af Finlands ställning inom det ryska riket, och ännu mindre vetenskapliga bevis för att det finska storfurste-dömet såsom autonom stat under mera än tre fjärdedels sekel existerat på en fiktion, på medvetet förvrängd tolkning af regentuttalanden och statsakter. Det var så teorin uppkom, att föregående regenter, särskildt både den förste och den andre Alexander, förts bakom ljuset af illfundigt skickliga finska statsmän och hållits i okunnighet om rätta innebörden af de statshandlingar de undertecknat liksom af de löften och försäkringar de afgifvit.

På finsk sida mötte det självfallet ringa svårighet att uppvisa ovederhäftigheten af dessa påståenden och utläggningar, men då sådana finska inlägg i diskussionen befunnos alltför dräpande för den storryska argumenteringen, förbjödos de helt enkelt af den ryska censuren att offentliggöras och spridas inom kejsardömet, hvarjämte man utan tvifvel sörjde för att de icke heller kommo till tsarens kännedom. Man befarade klarligen att både han och den bildade ryska allmänheten kunde låta förleda sig af sådana inlägg och af sansade ryska uttalanden om deras beviskraft, att modifiera uppfattningen af Finlands rätt och ställning, sådan man med långvarig möda lyckats på många håll gestalta denna uppfattning. Därför ansåg man lämpligast att med de tjänstvilliga censurmyndigheternas bistånd kväfva den finska motbevisningen, medan ryska uttalanden i frågan, om aldrig så hätska och san-ningslösa, fortfarande opåtaldt fingo se dagen. Och Alexander III, föga andligt begåfvad som han var och i grunden lika varmt sympatiserande med den storryska riktningen som han var lätt att med nödig skicklighet påverka, förmådde icke genomskåda det intrigspel, som bedrefs i afseende å Finland, ulan låt sig leda allt längre i den riktning hans reaktionära rådgifvare utstakat, tillsdessa slutligen lyckades förmå honom till ett steg, som innebar direkt åsidosättande af hans härskareord.

I januari 1890 tillkännagafs i Finlands officiella tidning att i St Petersburg tillsatts tvenne kommittéer under generalguvernörens ordförandeskap, med uppdrag att uppgöra förslag till åtgärder för bringande af tull-väsendet, myntväsendet och postverket till öfverensstäm-raelse med motsvarande institutioner i kejsaredömet. Hvad detta förebådade låg i öppen dag, hvarför också tillkännagifvandet väckte allmän oro inom det finska samhället, men man tröstade sig med hoppet att enligt all sannolikhet ingen definitiv åtgärd skulle hinna vidtagas, eller ens beslutas före landtdagens sammanträde följande år och att ständerna skulle lyckas afvärja hotet.

Däruti misstog man sig emellertid så fullständigt som möjligt. Inom de kretsar i rikshufvudstaden, som förmått tsaren till det tagna steget, var man ingalunda sinnad att vänta tills den finska landtdagen hunne göra en framställning, hvilken möjligen kunde utöfva någon inverkan på monarken. Behandlingen af frågan påskyndade man därför så mycket sig göra lät och lyckades redan den 12 juni erhålla tsarens underskrift på ett manifest, hvilket dock först den 7 juli offentliggjordes i Finland och hvars ingress lydde som följer:

»Emedan Vi funnit för godt att införa likformighet i postväsendet inom hela ryska riket, bjuda och befalla Vi att ledningen af det finska postverket skall koncentreras i kejsardömet och öfverstyrelsen för posten och telegrafen.»

Befogenhet på ett af den inre finska förvaltningens områden tillerkändes sålunda i uppenbar strid mot konstitutionen ämbetsmän, som icke voro finska medborgare och icke lydde under finsk lag. Ett första steg öfver den finska autonomiens gräns var taget och därmed vågen öppnad för vidare öfvergrepp, som icke heller uteblefvo. Den med kränkande af den finska statsförfattningen vidtagna åtgärden förmådde dåvarande prokuratorn von Weissenberg att inlämna afskedsansökan, sedan den skrif-velse, hvari han sin ämbetsplikt likmätigt framhållit lagstridigheten af denna åtgärd, lämnats utan afseende. Ungefär samtidigt anhöll äfven senatorn L. Mechelin, den mest bemärkte af den inhemska regeringens medlemmar, om sitt entledigande. Hans

ställning under den inträdda politiska konjunkturen hade blifvit ohållbar, förnämligast i följd af hans långt utom landets gränser uppmärksammade skriftställareverksamhet till utredande af och försvar för Finlands rätt och lagar.

öfverläggningarna om de två öfriga till S:t Peters-burgerkommittéernas behandling öfverlämnade frågorna ledde beträffande tullen till ingen praktisk påföljd, i fråga om myntväsendet åter blott till en förordning om mottagande efter kurs af ryska kreditsedlar och ryskt skiljemynt vid vissa likvider i Finland. Men samtidigt var man i rikshufvudstaden sysselsatt med förberedande af ett nytt öfvergrepp.

Den finska landtdagén hade antagit en ny strafflag, hvilken af monarken fastställts att träda i kraft från och med året 1891. Under den tidigare delen af föregående år hade emellertid den ryska tidningspressen med de storryska chauvinistorganen i spetsen begynt rikta allt tätare och allt hätskare angrepp mot denna lag, som förmenades i särskilda stycken icke i tillbörlig grad tillvarataga Rysslands värdighet och intressen. Denna presskampanj, som klarligen icke fördes utan stöd af en del maktägande, ledde på sommaren 1890 till det resultat, alt en kommission tillsattes i S:t Petersburg för afgifvande af utlåtande om huru med den finska strafflagen borde förfaras för att få dess förmenta brister afhjälpta. Och kommissionen var snart nog redo med förslaget att lagen i fråga borde suspenderas för att sedan i nödiga stycken omarbetas. Att den redan blifvit stadfästad af monarken och i hans namn kungjord till efterlefnad, togs lika litet i betraktande som att suspendering af under landldagensmedverkan tillkommen lag enligt Finlands författning icke kunde utan landldagens begifvande af monarken ensidigt vidtagas, utan utfärdades den 1/13 december samma år ett manifest, som förklarade den nya strafflagen tills vidare försatt ur gällande kraft. Närmaste följden däraf blef den, att ledamoten af den vid finska statssekretariatet i S:t Petersburg verkande kommittén, senatorn R. Montgomery, hvars påminnelser om den tilltänkta suspenderingens olaglighet icke beaktats, anhöll om och erhöll afsked. Och därnäst, att särskilda domare i Finland, som tillämpat lagen trots det olagliga påbudet om dess suspendering, blefvo föremål för straffåtgärder.

Detta nya öfvergrepp väckte stor oro i Finland, där man visste för mycket om den politiska kurs Alexander III följde inom kejsaredömet, för att icke befara att den så tydligt manifesterade förändringen i hans hållning gentemot det finska storfurstendömet skulle komma att få vidare följder. Men ännu hoppades man dock att den inom kort sammanträdande landtdagen skulle lyckas åvägabringa en återgång till regelrätt lagliga förhållanden. Och till en början såg det också ut som om förhoppningarna i detta afseende icke skulle komma att svikas. Såsom svar på ständernas talmäns tydliga uttalanden om både post- och strafflagsmanifestens stridighet mot finsk grundlag, aflät tsaren ett till generalguvernören riktadt reskript, däri han i mot Finland synnerligen välvilliga ordalag försäkrade sig alldeles icke hafva för afsikt att åsidosätta det finska storfurstendömets grundlagar. Men bärutöfver tillädes i reskriptet:

»bristen på öfverensstämmelse mellan några af Finlands författningar och de allmänna rikslagarna, äfvensom otillräcklig bestämdhet i lagstiftningen rörande storfurstendömets förhållande till kejsaredömet gifver beklagligtvis anledning till vrång uppfattning af den verkliga betydelsen af de mått och steg, som vidtagas till uppnående af ändamål, gemensamma för ryska rikets alla delar.»För dem som i någon mån voro förtrogna med de inre politiska strömningarna i Ryssland, varslade de citerade orden tydligt nog om alltjämt hotande faror från det håll, där man framhöll att åvägabringande af likformighet inom hela det ryska riket vore tsarregeringens viktigaste uppgift. Man visste att ifrarna för likformighet enständigt yrkade ett hopsmältande med hvilka medel som helst af de icke-ryska folken med den storryska kärnan, och stämplade såsom svaghet den hänsyn sjålfhärskaredömet dittills i ett eller annat fall tagit till sådana icke-ryska folks nationella särdrag och rättigheter. Inom dessa kretsar kunde man följaktligen ingalunda känna sig lugn för framliden, ehuru man äfven inom dem hoppades att tsaren, såvida han blott kunde bringas till insikt om att hans löften verkligen brutits, ännu skulle återgå till den förra politiken beträffande Finland. Man visste icke huru helt Alexander III redan hemfallit åt de storryska inflytelserna och ännu mindre visste man det bland den stora allmänheten, som hufvudsakligen fäste sig vid den välvilja mot det finska folket monarkens reskript till öfvervägande del uttryckte och därför fortfarande hoppades det bästa. Den alltjämt och med större hätskhet än någonsin fortsatta kampanjen i Rysslands reaktionära press hade dock bort utgöra en tillräcklig antydan om att onda tider voro att vänta.

Synnerligt lång blef icke heller denna väntan.

På sommaren 1891 utfärdades en förordning, stadgande att till tjänstemän vid statssekretariatet och generalguvernörens kansli skulle utses personer bland ryska tjänstemän, som afslutat (rysk) universitetskurs och därtill förvärfvat kunskap om Finlands lagar. Dock kunde äfven finnar utnämnas till sådana tjänster, blott de visade sig äga grundlig kunskap i ryska. Och mot slutet af året emanerade ytterligare en förordning, som förklarade äfven finska tjänstemän skyldiga att känna detta språk och föreskref att vid besättande af hvilken som helst statstjänst i Finland obetingadt företräde skulle gifvas den,som ägde kunskap i riksspråket, såvida han i öfrigt fyllde lagens fordringar på kompetens.

Hvilka groft lagstridiga öfvergrepp dessa förfoganden utgjorde, framgår utan vidare af grundlagens stadganden, att finska statstjänster endast kunna beklädas af inhemska män och att för utnämning till sådana tjänster fordras, jämte aflagda kunskapsprof af helt annan art än i Ryssland, »skicklighet, förtjänst och bepröfvad medborgerlig dygd», men hvarken rysk eller annan utländsk språkkunskap. Denna gång fattade man äfven mera allmänt i Finland hvad det slutliga syftet med alla dessa påbud egentligen var och förstod att man från storryskt-nationalistiskt håll med allehanda sofistiska utläggningar lyckats for Alexander III dölja den löftesbrytande karaktären af de åtgärder han låtit förmå sig att vidtaga. Ty på hans personliga hederlighet och önskan att hålla sitt ord trodde man sig i Finland ännu kunna lita i vida högre grad än på hans förmåga att genomskåda de rådgifvare, som med allehanda perfid argumentering sökte öfvertyga honom om att han var i sin goda rätt i fråga om den nya politik han inslagit mot det finska folket.

Mera hotande än äfven de ofvannämnda åtgärderna tedde sig monarkens förordnande hösten 1891 om tillsättande af en blandad rysk-finsk kommission för förnyad behandling af frågan om kodifikation af Finlands grundlagar. Frågan hade, såsom i det föregående flerfaldt visats, sedan mycket lång tid varit föremål för uppmärksamhet, i det redan den förste Alexander varit ense med de ledande i Finland om nödvändigheten att sammanfatta de gamla grundlagarnas fortfarande tillämpliga bestämningar till ett helt, till en regeringsform. Under Nikolai I hade denna liksom öfver hufvud alla lagstiftningsfrågor fått hvila, men af Alexander II upptagits på nytt, ehuru utan att vinna slutlig lösning. År 1885 hade så uppdrag att affatta förslag till ny regeringsform lämnats åt en finsk kommitté, som äfven fullgjort uppdraget, men om detta förslag hade Rysslands justitieminister afgifvit ett sådantutlåtande, att den fortsatta behandlingen af ärendet tills vidare uppskjulits.

Nu upptogs frågan på nytt och öfverlämnades af Alexander III till behandling af en kommission, sammansatt af både ryska och finska ämbetsmän, de förra utgörande flertalet. Åsikterna inom kommissionen visade sig genast så vidt skilda, att ingen förhoppning kunde hysas om ett enhetligt resultat af förhandlingarna, hvarför äfven den ryska majoriteten och det finska mindretalet uppgjorde hvar sitt förslag. Det senare anslöt sig nära till det här ofvan nämnda, finska kommittéförslaget af 1885, medan den ryska majoriteten i hufvudsak omfattade ett alldeles nytt, af generalguvernören i Finland, grefve Heyden, uppgjord t förslag, bärande den långt syftande benämningen »Reglemente för styrelsen af storfurslendömet Finlands län».

Den finska senaten sattes i tillfälle att uttala sig såväl om de finska ledamöternas förslag som om sistnämnda aktstycke, hvars syfte att helt och hållet åsidosätta Finlands karaktär af autonom stat icke kunde missförstås. Senaten förordade i sitt utlåtande själflallet det finska förslaget och påvisade tillika huru fullständigt Finlands regentbcsvurna rätt förnekades i det Heydenska utkastet till reglemente, hvarför ärendet ännu en gång hånsköts till en ny blandad kommission. Utgången blef densamma som tidigare, eller att de finska och de ryska medlemmarna stannade i helt olika beslut. De förra utgingo från åsikten att Finlands autonomi, sådan den af alla dess ryska monarker tillförsäkrats landet, skulle ovillkorligt respekteras och omfattade därför det tidigare finska förslaget, medan de senare igen framkommo med någonting nytt, i det de föreslogo, att af det ryska riksrådet skulle tillskapas en särskild lagstiftande myndighet för afgörande af alla ärenden, hvilka kunde anses beröra Finland och Ryssland gemensamt. Härvid stannade våren 1893 utvecklingen af denna fråga, som på nytt upptagits först af den nuvarande monarken. En ytterligare blandadkommission tillsattes väl för slutlig sammanfattning af Finlands grundlagar pä basen af de olika utlåtanden, som tidigare afgifvits, men förrän denna

sista kommission ännu alls hunnit sammanträda, afled tsar Alexander III, hvarpå kommissionen af hans efterträdare upplöstes.

I Finland såväl som i Ryssland verkade den tredje Alexanders död som en befrielse. Den ytterliga reaktion, hvaråt han hemfallit i allt högre grad, hade länge känts som olidligt förtryck inom hela det ryska kejsaredömet och hade småningom blifvit alltmer hotande äfven för Finland. Om tronföljaren, som nu öfvertog regeringen, visste man föga mera än att han ansågs godhjärtad och tillbakadragen, men därför trodde man sig ock kunna hysa förhoppningar om förståelse hos honom äfven för andra rättigheter än hans egna. Till och med de mest skeptiska sökte stöd för sådana förhoppningar i tanken att reaktionen knappast kunnat gå längre, förtrycket knappast bli tyngre ån under den aflidne monarken. Man glömde som vanligt att räkna med den ryska auto-kratiens ursprung och däraf betingade väsen, som oefter-gifligt förr eller senare måste göra sig gällande på nytt och i ständigt högre grad, så länge monarken öfver hufvud fortfar att vilja vara autokrat och nödgas försvara sjålf-härskaremaktens integritet. Nikolai U:s första regeringsår.

I)en nye tsarens första uppträdande som regent. — Utvidgningspolitik i Asien. — Dess inverkan på de politiska planerna i Europa. — Nikolai U:s uppfattning af sin själfhärskareställning. — Tsaren såsom kyrkans öfverhufvud. — Omsvängning i politiken mot Finland.

Om Alexander III vid sin tronbestigning i de flesta afseenden var ett olöst problem både för sitt folk i allmänhet och för flertalet af rikets dignitärer, så var detta i ännu mycket högre grad fallet med hans son och efterträdare. Såsom tronföljare hade Nikolai II spelat en så tillbakadragen och obemärkt roll, att knappast någon kunnat bilda sig en tydlig föreställning om huru han kom me att uppbära värdigheten af tsar och sjålf-härskare och ännu mindre om de regentegenskaper han komme att ådagalägga. Det var därför med icke ringa intresse man afvaktade den unge monarkens första offentliga framträdande, för att däraf draga slutsatser beträffande hvad man kunde hafva att vänta. Huru profvet utföll har en af hans egna högre ämbetsmän så åskådligt skildrat, att ingen tydligare bild däraf kan gifvas ån genom citerande af detta ögonvittnes egna ord*, hvilka lydde som följer:

»Många minnas ännu lifligt tsarens första uppträdande inför en af kejsardömets historiska institutioner. Det var en rå novemberdag 1894. Medlemmarna af riksrådet, många af dem ämbetsmannaveteraner, som tjänat tsarens

* Skildringen ingick i juli-häftet för år 1903 af den engelska tidskriften »The Quarterley Review» och var själffallet osignerad. Samma skäl, som då talade för hemlighållande af författarens namn, gälla till stor del fortfarande.farfars far, hade sammankallats för att bringa den nye monarken sin hyllning och hade långt före den utsatta tiden samlats på bestämd plats, iförda lysande dräkter och med ansikten lagda i hofveck, uttryckande vördnad och beundran. Men han kom och försvann igen som en vindpust i en sandöken, lämnande dem att gnugga sina ögon. De hade väntat kejserligt majestät, men fingo skåda barnslig blyghet, en osäker gång, en förstulen blick och spasmodiska rörelser. En nödvuxen, märglös gosse kom in i salen, där dessa grånade dignitärer väntade honom. Med nedslagna ögon och i gäll falsett uttalade han hastigt en mening: ’Mina herrar, i min aflidne faders namn tackar jag eder för edra tjänster’--------så tve-

kade han en sekund, svängde sig om på klacken och var försvunnen. De sågo på hvarandra, några i förvåning, andra i sorg, många uppsände en tyst bön för nationens välfärd; och efter en obehaglig paus skingrades de till sina hem.

Folkets nästa sammanträffande med hans majestät ägde rum några få dagar senare, vid ett tillfälle lika högtidligt som det första, men under mellantiden hade han blifvit hypnotiserad af Pobedonostseff, autokratins icke prästvigde biskop, som besitter hemligheten att andligen smörja och intellektuellt utrusta Herrans utvalda. Grundtonen i kejsarens andra uppträdande var värdighet — otillnärmelig, nästan öfvermänsklig värdighet. Hela Ryssland hade då samlats i representanternas för semstvo-församlingarna personer, för att bringa hans majestät sin hyllning i anledning af hans tronbestigning. Lojala adresser utan tal, affattade på orientaliskt servilt blomsterspråk, hade inlämnats af alla dessa församlingar. Ett af dessa dokument — endast ett — hade tyckts herr Pobedonostseff hafva en bismak af liberalism. Ingalunda mindre lojal till form och innehåll än de öfriga semstvo-adresserna, hade Tver-församlingen tveksamt uttryckt den blygsamma förhoppningen, att hans majestäts

förtroende icke måtte uteslutande inskränkas till byråkratin,utan likaledes utsträckas till det ryska folket och till semstvo-församlingarna, hvilkas tillgifvenhet for tsaren blifvit till ett ordspråk. Detta var en förnuftig önskan, som icke på allvar kunde stämplas såsom brottslig; och till och med om den vittnade om en viss anda af mild själfständighet, så uttalades den ju blott af en enda semstvo, medan de män, som kommit att hylla tsaren, företrädde icke en semstvo utan hela Ryssland. Men dock trådde autokraten majestätiskt in i den strålande upplysta salen och vände sig med rynkade ögonbryn och hopknipna läppar i vrede till folkets valda representanter, stampade med sin lilla fot och befallde dem att afstå från sådana fantastiska drömmar, åt hvilka han aldrig skulle skänka gehör. Sådan var tsarens första förklaring af sitt gudomliga vicekonungadöme och till och med ifriga anhängare af autokratin klandrade den såsom skarp och obetänksam.»

Tsarens här skildrade första uppträdande såsom monark väckte, i mån som det blef kändt, förstämning i de vidaste kretsar. Enhvar förstod att Nikolai II valt att fortgå i sin »oförglömmeliga faders» fotspår. Och snart nog fick man åfven besked om att detta val icke inspirerats ensamt af PobedonostsefT, utan i minst lika mån af tsarens moder, den danskfödda ånkekejsarinnan Maria Feodorovna, eller Dagmar. Varmt tillgifven Alexander III som hon varit och oförmögen att fatta huru olycklig hans regeringstid, trots all god vilja att befrämja folkets bästa, blifvit för Ryssland, hyste hon uppriktig vördnad för hans minne och framhöll städse hans exempel såsom efterföljansvårdt för sin son, öfver hvilken hon i början af hans regeringstid hade ett icke obetydande inflytande. I främsta rummet berodde detta inflytande måhända just däraf, att hon ständigt så att säga talade i den aflidne tsarens namn, då äfven Nikolai II synes ha varit öfvertygad om dennes framstående egenskaper såsom regent. Och därmed sammanhängde högst sannolikt äfven det förtroende den unge tsaren från förstadagen visade Pobedonostseff, hvars tillgifvenhet för den aflidne han lika litet ansåg sig kunna betvifla som hans uppriktiga och ärliga vilja att göra allt för själfbärskare-dömets befastande.

Ånkekejsarinnans inflytande trodde man sig på många håll i Finland hafva att tacka för det lugn landet fick åtnjuta under Nikolai ll:s första regeringsår. Man visste att hon hyste uppriktigt intresse för Finland och förtroende för dess folks lojalitet, om man ock inom kretsar, där man var mera förtrogen med förhållanden och stämningar i Ryssland, ingalunda kände sig öfvertygad om att detta intresse under alla omständigheter skulle kunna afvärja befarade komplikationer. Men bland den stora allmänheten bekymrade man sig icke om stort mera än att det aktuella botet mot konstitutionen från Alexander III:s sista regeringsår så vidt man kunde döma skjutits å sido. Och då ju äfven Nikolai II utfärdat en regent-försäkran till Finland af samma innebörd som föregående tsarer, invaggade man sig i nya förhoppningar beträffande framtiden. Trots den då snart nittioåriga föreningen med Ryssland och trots den kunskap man under tidernas lopp vunnit om huru föga laglighet respekterades af de styrande inom kejsardömet vid häfdandet af monarkens absolutistiska makt, byggde man ännu i Finland på kejsarordet och hängde envist fast vid tron, att de fall då detta ord brutits vore att tillskrifva hänsynslösa råd-gifvares inflytande, icke monarkens bristande vilja att hålla sina löften.

Beträffande Alexander III var vål ock denna uppfattning i hufvudsak riktig. Men i fråga om Nikolai II lider det föga tvifvel att det politiska lugn, man under några år fick åtnjuta i Finland, ingalunda berodde af tsarens respekt för sitt gifna ord, utan däraf att hans och hans rådgifvares uppmärksamhet var alltför helt upptagen på annat håll att lämna rådrum för ingående sysslande med Finlands angelägenheter och för uppgörande af aggrcssionsplaner rörande detta land.

11. — Moskoviter och finnar.Det var händelserna i ostligaste Asien, som sysselsatte de ryska statsmännen och deras monark. Japan hade fört krig mot Kina och hade, tack vare sin europeiskt nyorganiserade armé, tvärtemot hvad man i västerländerna väntat, med lätthet besegrat de kinesiska trupperna, hade intagit den viktiga fästningen Port Arthur och tvingat regeringen i Peking till ett fredsslut, som i hög grad skulle befordrat Japans utveckling till den förnämsta makten i Ost-Asien. Men denna ställning hade Ryssland sedan lång tid ansett tillkomma sig och skyndade därför att med understöd af Frankrike och Tyskland blanda sig i leken, för att hindra japanerna att skörda de frukter af segern, som redan öfverenskommits i Shimonoseki, där fredsunderhandlingarna försiggingo.

Den europeiska inblandningen hade främst till följd, att Japan nödgades afstå från de förnämsta vinningar det

genom fredsslutet tillförsäkrat sig, och därnäst att Ryssland tillskansade sig både dessa vinningar och mera därtill. Tsardömet tilltvingade sig rätt att bygga en järnväg genom det kinesiska Mandschuriet till Port Arthur och nödgade Kinas suverän att »på arrende» åt sig upplåta såväl fästningen som det närliggande området på Liao-tung halfön. Att arrendeformen valts för att i görligaste mån skona Kinas ambition, insåg hvar och en lika väl som att Ryssland aldrig skulle komma att anse arrendekontraktet utlupet och att därtill äfven Mandschuriet, hvilket »för att skydda järnvägen» besatts af ryska trupper, skulle komma att, om också utan arrendekontrakt, annekteras af tsardömet. Men så mycket färre voro i stället de, som insågo, både att Ryssland genom denna politik ofelbart skulle komina att drifvas till en kraftmätning på lif och död med Japan, och alt denna kraftmätning med största sannolikhet skulle komma att på Japan öfverflytta suprematin i östra Asien.

Mindre än någonstädes tänkte man sig i Ryssland denna möjlighet, ulan tog tvärtom omedelbart ihop med ett verkligt jättearbete för utnyttjande och befästande afden nyvunna ställningen. Den sibiriska järnvägen utsträcktes genom Mandschuriet ned till Liao-Tung hallon och Port Arthur, hvars befästningar utvidgades och förstärktes, tills man ansåg denna utpost ointaglig. Och i dess närhet anlades med oerhörda kostnader hamnstaden Dalny, som afsågs att bli in- och utförselhamn för hela östra Asien. Ingen i Ryssland ens drömde om något hinder för denna väldiga utveckling från Japans sida, utan böljade man fastmer uppgöra planer för indragande äfven af Korea inom tsarväldets maktsfär. En sådan ställning såsom världsmakt, skenbart så oangripligt stark, hade det ryska själfhärskaredömet aldrig tidigare innehaft, hvarken under tiden efter Napoleons fall, eller medan den förste Nikolai trodde sig kunna diktera Europas politik.

Härtill bidrog i icke ringa mån den genomgripande omgestaltning och förbättring af tsarrikets finansiella ställning, som tack vare ministern Wittes skickliga förvaltning af statsfinanserna kunnat genomföras. Blifven finansminister år 1893 hade Witte begagnat sig af statsbudgetens skiljande mellan ordinarie och extraordinarie inkomster för att, genom så låg beräkning af de förra, att ett betydande årligt öfverskott uppkom, medan brist i de senare täcktes genom upptagna lån, samla en tillräcklig guldfond för att kunna öfvergå till guldmyntfot. Härigenom vanns större stabilitet i finansväsendet än under någon tidigare period och stärktes gifvetvis Rysslands kredit i väsentlig mån. Men samtidigt måste också denna kredit i större utsträckning än någonsin anlitas för att täcka betalningarna till utlandet liksom de väldiga kostnader utvidgningen i Asien medförde.

För att kunna erlägga annuiteterna på den stigande lånesumman måste så nya inkomstkällor öppnas och den till dato mest gifvande man funnit utgöres af det af Witte 1895 införda brännvinsmonopolet, som småningom utsträckts icke blott till hela det europeiska Ryssland, utan ock till dess asiatiska provinser. Genom att öfver-allt i riket, ända till de minsta ocb mest aflägsna byar, öppna försäljningsställen för kronans brännvin — sedan 1895 ha icke mindre än 30,000 (trettiotusen) nya krogar inrättats — har detta monopol kunnat bringas att af-kasta en god tredjedel af alla inkomster den ryska staten åtnjuter, på samina gång dryckenskapen bland folket naturligtvis starkt ökats. Samtidigt framdref man äfven med konstlade medel en industriell utveckling, sådan ingen tidigare kunnat tänka sig. Men därvid tog man icke i beräkning att denna på ruinerande höga skyddstullar byggda industri, i likhet med den i följd af monopolet starkt ökade brännvinskonsumtionen, måste i hög grad bidraga till att utarma massorna af folket och att sålunda för bönderna afskures alla möjligheter att förbättra jordbruket, den näring, hvaraf rikets ekonomiska ställning först som sist är fullständigt beroende. För hela det stora flertalet både inom och utanför riket, som icke hade tillfälle att blicka bakom kulisserna, tedde sig emellertid ställningen så i politiskt som i finansiellt hänseende lysande nog och därmed nöjdes man på ledande håll såsom grund för de ytterligare maktutvidgningsplaner man med allt större ifver började uppgöra.

Rysslands ställning i Europa var icke lika tillfredsställande som i Asien, särskildt dess ställning såsom sjömakt, hvarpå sedan tsar Peters tid lagts synnerlig vikt. I sydväst hade förhållandena utvecklats därhän, att ingen om aldrig så sangvinisk rysk politiker kunde drömma om herravälde inom en beräknelig framtid pä Medel-hafvet, till hvars båda portar England hade nycklarna i godt förvar. Till och med obehindradt tillträde till detta haf måste efter Berlinerkongressen 1878 för tiden förefalla som ett oupphinnligt mål. Och i Östersjön, där Ryssland ända sedan Peter den stores tid varit tämligen obestridt herre, hade det enade Tyskland trädt fram som en farlig rival. Dess flotta hade utvecklats så snabbt, att Ryssland till och med måste räkna med möjligheten att under en

eventuell konflikt bli helt och hållet afskuret från sjöförbindelser med den öfriga världen. Ty förbindelserna i norr öfver det aflägsna Hvita hafvet kunna ju knappast under stort mera än en tredjedel af året begagnas och äro äfven då både farliga och opålitliga.

Att man i Ryssland kände detta som en förödmjukelse för den största af världsmakterna är icke förvånande, isynnerhet då man ju ej kunde undgå att anställa jämförelser med den lysande ställning, som vunnits längst i öster. Särskildt inom det storryska lägret, där man aldrig upphört att omhulda de under den förste Nikolais tid formulerade all slaviska eröfringsdrömmarna, gaf man sig icke till freds med de oblodiga framgångar, som fört tsarväldet till den dominerande ställningen i norra och östra Asien, utan sysslade ifrigt med ytterligare utvidgningsplaner, för hvilkas realiserande man ansåg tiden börja närma sig. Det närmaste målet för den storryska äregirigheten var obehindradt tillträde till världshafvet också i väster, med andra ord ett Ryssland sträckande sig från Stilla hafvet till Atlanten. När detta mål en gång uppnåtts skulle den ryske själfhärskaren, jordens utan jämförelse mäktigaste monark, med ringa svårighet kunna gå vidare, tills det heliga Ryssland vunnit den ställning af världshärskarinna man ansåg det predestinerad t att intaga.

Hos den unge tsaren hade den storryska åskådningen i de flesta stycken småningom blifvit fullständigt gällande. Från det personliga inflytande hans moder till en början besuttit öfver honom och som för öfrigt i flera afseenden sammanföll med det storryska, hade han helt och hållet frigjort sig och därmed äfven från de västerländska synpunkter, från hvilka änkekejsarinnan i allt, där icke Alexander lll:s exempel kunde åberopas, utgick i den politik hon förordade. 1 stället hade Nikolai II blifvit så mycket mera helt beroende af det välde Pobedonostseff så godt som från första dagen vunnit öfver honom, men med stor skicklighet dolde att lian utöfvade. Den heligasynodens prokurator hyste själf en mystisk, halft vidskeplig uppfattning af själfhärskaredömet såsom en gudomlig institution, helt oafsedt den större eller mindre vördnad han erfor för den tillfällige innehafvarens af väldet person. Han hade utan sv&righet lyckats ingifva tsaren samma orubbliga tro på heligheten af monarkens ställning såsom ett slags mellanlänk mellan gudomen och de vanliga dödliga, massan af hans undersåter. Den redan tidigare citerade författaren i »Quarterly Review», som både haft tillfälle att själf iakttaga den unge tsaren och att af andra i dennes närmaste omgifning få sina iakttagelser bekräftade, yttrar på tal om Nikolai II:s tvenne första uppträdanden såsom monark, följande om detta Pobedonostseffs inflytande:

»Mellan dessa båda offentliga uppträdanden af Nikolai 11 låg den korta period af suggestion, hvarunder han bragts att, icke så mycket tro som känna, att han var Guds ståthållare, den gudomlige härskarens jordiska motstycke. Sedan denna tid har hans majestät varit uppfylld af en anda af själföfverskattning, som har blifvit allt starkare i enlighet med den psykologiska lag, som fastslår att högmodet utbreder sig lika mycket som serviliteten är beredd att lämna det plats och tillfälle. Nikolai Alexandrovitch började snart att betrakta sig själf såsom världens centrum, mänsklighetens fredsmåklare, civilisationens fackelbärare bland de »gula» och andra »barbariska» raser och såsom den där bragte sitt eget folk nära nog allt tänkbart godt.»

PobedonostsefTs ortodoxi-autokratiska fanatism innehöll emellertid äfven ett starkt element af politisk världsklokhet. Han visste så väl som någon huru utbredt missnöjet med den autokratiska absolutismen och dess metoder var i Ryssland, visste att stark jäsning pågick såväl bland högskoleungdomen som bland industriarbetarna öfverallt, där dessa hopats i större antal. Orsaken härtill såg]Than uteslutande i de afsteg från oför-falskadt absolutistiska regeringsmetoder, som gjorts afföregående tsarer, särskildt af Alexander II, hvarför han ock konsekvent yrkade att alla utbrott af sådan jäsning skulle undertryckas med våldsmedel och inga eftergifter i liberal riktning göras, utan tvärtom alla tidigare sådana så vidt möjligt återtagas eller åtminstone inskränkas. Men på samma gång insåg han såväl som någon att våldsmedel ensamma måste komma att förr eller senare visa sig otillräckliga, hvarför han ingalunda var någon motståndare till sådan yttre politik, som vore ägnad att afvända uppmärksamheten från de inre förhållandena. Långt ifrån att motarbeta den storryska slavofilismens inflytande hos tsaren, understödde därför Pobedonostseff denna riktnings företrädare, liksom han själf deltog i uppgörandet af maktutvidgningsplaner och i förberedelser för deras utförande.

Främsta förespråkare för storrysk utvidgningspolitik var väl inom tsarens omgifning krigsministern Kuropatkin,

hvilken hans anhängare framhöllo som en sant-rysk krigare, i allo ägnad att bana väg för Ryssland til) den vårldshärskareställning storryskheten ansåg tsarväldet böra sträfva till och intaga. Sitt anseende såsom härförare hade Kuropatkin förvårfvat i Centralasien, där han ansågs ha visat prof på framstående egenskaper både såsom krigare och som administrator. Att han vunnit sina krigiska lagrar i strider mot de turkestanska khanernas och emirernas odisciplinerade och illa beväpnade skaror, men icke mot europeiskt utbildade och rustade trupper, togs lika så litet i betraktande som att administrationen i Turkestan i det allmänna medvetandet blifvit inbegreppet af allt hvad korruption och maktmissbruk hette. Krigsministern hade vunnit en del segrar och på de besegrades bekostnad ställt det så väl för sina trupper, att både soldater och officerare sjöngo hans lof såsom en öfver-befalhafvare utan like. Och sedan dess hade han slutfört den periodiska omorganisationen af armén, som fortgått under den ene krigsministern efter den andre ända sedan det senaste kriget, hvarför man både på storryskthåll och i mänga andra kretsar trodde Rysslands krigsmakt fullt i stånd att upptaga täflan med hvilken som helst armé i Europa. Kuropatkin var mannen, som kunde och skulle föra Ryssland till nya segrar och er-öfringar. Den öfvertygelsen hade vunnit insteg såväl hos storryskhetens målsmän i allmänhet som också hos tsaren, hvars förtroende krigsministern därför åtnjöt i vid utsträckning äfven på andra områden än de rent militära.

Under den tidigaste perioden af Nikolai II:s regering var det minnet af hans »oförglöm melige fader», ett uttryck han jämt bar på tungan, som sannolikt i de flesta fall bestämde hans beslut och handlingar. Kunde i fråga om ett eller annat förslag hans faders åsikt åberopas, eller honom bibringas tron att han handlade i öfverens-stämmelse med denne faders vilja och politik, så var hans beslut i regeln gifvet och gick i önskad riktning. Senare refererade han nog också tidt och ofta till den oförglöm melige, men på samma gång hade äfven hans eget självförtroende vuxit så starkt, att han ofta förväxlade sina egna, af andra inspirerade åsikter med sin aflidne faders.

Ty mera egna än så voro hans åsikter i regeln icke och att döma af allt, som med antaglig visshet blifvit kändt om Nikolai 11, äro de knappast mera egna i dag som är. Han hade snart hunnit så långt i självtillräcklighet, att hans rådgifvare i allmänhet icke kunde uppnå önskade resultat genom att direkt söka förmå honom till beslut och åtgärder de i ett eller annat afseende ansågo nödvändiga, utan måste suggerera honom att själf framställa sådana förslag de åsyftade att få genomförda. Hans nästan sjukliga föreställning om sin egen maktfullkomlighet gjorde honom högeligen misstrogen i fråga om direkta råd, hvil-kas fulla innebörd han mer eller mindre medvetet kånde sig oförmögen att bedöma, men på samma gång också i hög grad mottaglig för idéer, så skickligt framställda, att han kunde tro dem hafva upprunnit hos sig själf. Och så snart denna punkt nåtts, mötte det lika ringa svårighetatt med väl afpassadt smicker öfvertyga honom om klok* heten af de tagna initiativen som att förmå honom till hänsynslöst genomdrifvande af de förslag, till hvilka han trodde sig ensam upphofsman, på samma gång han var öfver-tygad om att han inspirerats till dem af en högre makt.

Hand i hand med denna, hufvudsakligen af Pobedo-nostseff honom ingifna mystiska tro på själfhärskareofelbar-heten, går nämligen hos tsaren en lika mystisk, men ännu mera vidskeplig vördnad för allehanda öfvernaturliga krafter och gåfvor, där han anser sådana på sätt eller annat manifesterade, en vördnad som af allt att döma icke blott forlbestått till dag som är, utan till och med ökats. Kändt år ju hvilket inflytande den franske spiritisten och andebesvärjaren, »monsieur Philippe», utöfvadc öfver Nikolai II, som var öfvertygad om att den serie döttrar tsarinnan bragt till världen skulle i följd af den franske charlatanens inflytande hos hans andepatroner kunna af-brytas genom födelsen af en son, såsom herr Philippe ställt i säker utsikt. Tsarens ombud hos andevärlden blef väl bortkördt, når trots hans ingripande hos de osynliga makterna ytterligare en dotter blef född, men därför förlorade Nikolai II ingalunda sin tro på möjligheten af direkt öfvernaturligt ingripande i såväl familje- som statsangelägenheter.

I någon mån underhålles detta slags mysticism tvivels-utan af det kända förhållande att tsaren af Ryssland på samma gång som statens äfven är den ortodoxa kyrkans öfverhufvud, ett slags världslig påfve, om hvars nära förhållande till gudomen och däraf härflytande ofelbara maktfullkomlighet på de andligt-religiösa områdena väl knappast någon föregående tsar varit mera öfvertygad än den nuvarande. I kraft af denna öfvertygelse och i enlighet med hvad ett flertal föregående tsarer, på det högsta prästerskapets anhållan, gjort, men ehuru hans oförglömmelige fader icke låtit förmå sig att vidtaga någon sådan åtgärd, bar Nikolai II redan upphöjt tvenne

aflidna kyrkofurstar till helgon, den ene af kandidaterna, Seraphini af SaroiTaf eget initiativ och trots opposition i de heliga traditionernas namn af åtminstone en biskop.1

Nikolai U:s förfoganden på det kyrkliga området inspirerades naturligtvis i främsta rummet af Pobedonostseff. 1 sin egenskap af prokurator vid den heliga synoden var han i själfva verket tsarens ställföreträdare inom denna och kunde på grund af sitt personliga inflytande hos härskaren utöfva så godt som oinskränkt makt inom kyrkan, hvilken lika helt som rikets världsliga institutioner är underordnad själfhärskaremakten. Medlemmar af synoden äro, utom prokuratorn och hans adjoiut samt chefen för synodens kansli: metropoliterna af Novgorod, S:t Petersburg, Moskva, Kolomna och KiefT samt nio ärkebiskopar och biskopar, som utses af tsaren. Såväl metropoliterna som ärkebiskoparna och biskoparna föreslås till utnämning af synoden, men utnämnas slutligt af tsaren, som äfven efter behag kan afsätta dem. Synoden och kyrkan kunna förty användas såsom synnerligt kraftiga redskap för upprätthållande af själfhärskaremakten och för dess utvidgande genom propaganda bland de folk af annan religion, som intvingats under tsarernas spira.

Det var Peter den store, som med vanlig omsorg om själfhärskaremaktens befästande gjorde sig själf till den ryska ortodoxa kyrkans öfverhufvud i stället för dess tidigare andliga styresman, patriarken af Moskva. Så föga själfständigt denne än kunnat utöfva sin myndighet

1 Såsom grund för giltiga anspråk på kanonisering anses enligt den grekisk-ortodoxa kyrkans tradition (åtminstone i Ryssland) beväring ntan artificiella medel i oförmultnadt tillstånd af den begrafda kroppen under en längre tid, ett hundratal år eller så. Den numera helige Seraphim hade icke legat i sin graf mera än sjuttio år, men befanns dock så sönderfrätt af tidens tand, att endast benknotor, hår och tänder funnos kvar, såsom ju icke ovanligt är, när kroppen i öfrigt förmultnat. På grund häraf protesterade biskopen i Tamboff, Dmitri, mot kanoniseringen såsom icke öfverensstämmande med kyrkans kraf på materialiserad helighet, men tsaren resolverade att de rester mun funnit oförmultnade utgjorde tillräcklig grund för den aflidnes anspråk och meddelade Seraphim helgona-värdigheten. på samma gång tsaren själf med en stor del af sitt hof och åtföljd af högre statsfunktionärer företog en pilgrimsfärd till det nya helgonets graf. Biskop Dmitri af Tamboff afsattes och förvisades till Vjatka.var det dock för mycket för tsar Peter, som ej kunde lida n&gon institution inom riket ens i minsta mån oberoende af hans makt och vilja samt dårför afskaffade patriarkatet och i stället stiftade den »Heliga Synoden», med sig själf såsom enväldig1 ledare, för handläggande af alla kyrkliga ärenden.

Därmed var äfven kyrkan gjord till den världsliga maktens tjänare och betagen möjligheten att liksom i västerländerna utveckla sig till en stat i staten med anspråk på öfverhöghet så öfver monarken som öfver hans folk. Och på samma gång ökades ytterligare de oupplysta massornas vördnad och undergifvenhet för härskaren, hvilken med eviga lika väl som med timliga straffdomar kunde hemsöka enhvar, som icke blindt och ordlöst underkastade sig hans heliga makt och vilja.

Ingen bar åtminstone i nyare tid med större nit och mörkare fanatism än Pobedonostseff häfdat denna den ortodoxa tsarens egendomliga dubbla maktställning, en ställning, som i vår tid knappast haft annan motsvarighet än Dalai Lamas i Tibet. Och ingen har väl hvarken i äldre eller nyare tid varit mera genomträngd af medvetandet om den maktfullkomlighet han anser böra tillkomma sig, än Pobedonostseffs lärjunge, den nuvarande tsaren. Men just därigenom har han också blifvit så mycket lättare att påverka för dem, som förstå att med nödig skicklighet vädja till och smickra hans maktmedvetenhet och stimulera hans självförgudning. Mångt och mycket, som annars vore oförklarligt i fråga om Nikolai II såsom härskare och människa, blir med fast-

1 Upplysande i fråga om utsträckningen af den makt, tsarerna genom denna »reform» tillförsäkrades på det kyrkliga området, är följande ed, som synodens medlemmar efter sin utnämning af själfhärskaren nödgas afiägga:

»Jag svär att troget och lydigt tjäna och lyda min själfskrifna och verkliga Härskare och den Höga efterträdare Han med ovedersäglig rätt behagar utse; jag erkänner att Han är detta andliga kollegiums högsta domare; jag svär vid Gud, som ser allt, att jag uppfattar och tyder denna ed enligt hela den kraft och med all den betydelse dessa ord innebära för dem, som läsa eller åhöra dem.»hållande af denna utgångspunkt möjligt att förstå, många af motsägelserna mellan hans ord och handlingar möjliga att förklara, huru svårfattlig deras inkongruens än i

förstone må förefalla.

En sådan till synes oförklarlig motsägelse, som öfver allt i världen mycket kommenterades innan man lärt sig riktigare bedöma tsarens karaktär, var den mellan Nikolai U:s officiellt proklamerade människo- och fredskärlek och den politik den ryska regeringen i hans namn bedref. I yttersta Asien hade denna politik genom åsidosättande af all hänsyn till andras rätt skapat oförsonliga fiender. Inom kejsardömet förföljdes minst lika obarmhärtigt och med lika laglösa medel som någonsin alla olika tänkande såväl på det ortodoxt religiösa som på det världsligt politiska området. Och i Finland bröt tsaren fullständigt med de traditioner, som ända sedan det finska storfurstendömets förening med Ryssland åtminstone i hufvudsak upprätthållits af hans företrädare på tronen.

Omsvängningen i Nikolai Il:s finska politik väckte så mycket större uppseende som den skenbart i främsta rummet gällde den finska värnepliktiga militären, hvilken tsaren förklarade sig ärna öka i betydande mån, ehuru han kort förut aflåtit sitt beryktade manifest till världens öfriga makter om inskränkande af den allmänna beväp-ningen och gemensamt arbete för världsfreden. Manifestet hade öfverallt mottagits med största erkännande och allmänt jubel, hvarför ock den snart därefter proklamerade nya politiken mot Finland föreföll så mycket svårare att förklara för enhvar, som ej var närmare förtrogen med rådande ryska regeringsförhållanden. Man visste icke huru helt, om ock till stor del sig själf ovetande, Nikolai II stod under sluga och samvetslösa råd-gifvares inflytande och kunde därför icke föreställa sig, att fredsmanifestet utfärdats för att maskera den politik man i verkligheten förberedde. Icke ens de mest invigda gingo längre än till tron att tsaren låtit blända sig aftanken att inleda en ny aera i mänsklighetens utveckling, medan han samtidigt förmåddes att omfatta de storryska politiska planer man uppgjorde och hvilka han sannolikt trodde utförbara utan att krig behöfde framtvingas. I Asien hade ju diplomatin ensam varit i stånd att genomföra utvidgningen af självhärskaredömet. Hvarför skulle icke i Europa en situation kunna uppstå eller framkallas, hvarunder liknande framgångar kunde vinnas på lika oblodigt sätt? Mindre än någon annan trodde Nikolai II själf, att hans mer eller mindre direkt af gudomen inspirerade planer och afsikter kunde stöta på allvarliga hinder vare sig inom eller utanför hans eget rike. Det första försöket att bringa Finland under själfhärskaremakten.

Kallelse till urtima landtdag. — Militärreformen och dess syfte. — Februarimanifestet af 1899. — Protester af senaten och af landtdagen. — Folkets vädjan till monarken. — Europas inlägg till Finlands förmån. — Landtdagens svar. — Olika förryskningsmetoder.

När omslaget i tsarregeringens politik mot det finska folket på sommaren 1898 oförmodadt gaf sig till känna, fann man sig i Finland lika oförmögen som i den öfriga världen att fatta orsakerna bvarför så skedde. Varningar

i

hade nog icke saknats, men det lika allmänna som oreflekterade förtroende man i alla tider hyst för kejsareord och regentförsäkringar gjorde att varningarna af de utan jämförelse flesta lämnades obeaktade. Redan tidigare hade man väl på ryskt håll visat sig umgås med planer rörande den finska militären, i det på dåvarande krigsministern Vannovsky's föranstaltande tvenne blandade kommittéer tillsatts för att uppgöra förslag till ny värne-pliktslag för Finland. Och i dessa kommittéer bildade de ryska ledamöterna efter mönster från Alexander lllrs tid en afgjord majoritet, h vil ket i och för sig bort förefalla som ett hotande förebud. Men då de finska medlemmarna enständigt opponerat mot de ryska förslagen under tydligt påvisande af deras stridighet mot Finlands konstitution och lagar, och hela frågan därefter lämnats att hvila under mera än ett år, kände man sig icke i högre grad orolig.

Så blef Kuropatkin krigsminister i Ryssland och aktionen upptogs på nytt, ehuru till en början i störstahemlighet. Den nye krigsministern framlade för tsaren de ofvannämnda, under hans företrädares tid uppgjorda förslagen och anhöll om bemyndigande att fullfölja »reformen». Svaret blef en handlingarna åtecknad resolu-lution, som lydde: »icke tidsenligt». Men därmed lät Kuropatkin sig icke nöja. De storryska krafterna i tsarens omgifning, med Pobedonostseff i spetsen, saltes i rörelse och resultatet blef, att Nikolai 11 på sommaren 1898 utfärdade en kallelse till Finlands ständer att sam* raanträda till urtima landtdag den 19 januari påföljande år, för att behandla frågan om reformering af den finska värnepliktsinstitutionen.

1 Finland väckte den oförutsedda kallelsen till landtdag för sådant ändamål största oro inom alla samhällskretsar. Man frågade sig förgäfves hvilka de orsaker väl kunde vara, som gjorde frågan om en militärreform så brådskande, att den icke kunde vänta till nästa ordinarie, endast ett år senare infallande landtdagssession. Och oron minskades ingalunda då några veckor senare till generalguvernör i Finland utnämndes generalen Bobri-koff, om hvars person och föregående verksamhet i Östersjöprovinserna man snart erfor tillräckligt för att befara det värsta. Oroande verkade ock i hög grad nedsättandet i S:t Petersburg af ytterligare tvenne kommittéer för förberedande af militärreformen. 1 den ena, som erhöll uppdraget att afgifva utlåtande om sättet för frågans behandling, hvarigenom tydligt nog angafs att man ämnade skjuta å sido grundlagens oförtydbara stadganden i detta afseende, sutto utom t. f. ministerstatssekreteraren för Finland idel ryssar såsom medlemmar och till dess ordförande förordnade tsaren — Pobedonostseff! Till den andra, hvars uppdrag omfattade särskilda, i samband med militärfrågan stående administrativa och finansiella frågor, inkallades två finska ämbetsmän, men i Öfrigt utgjordes åfven den af ryssar.

Dessa kommittéer hade snart nog sina utlåtanden färdiga och utan att fästa afseende vid de finska med-lemmarnas reservationer stadfäste tsaren dessa utlåtanden att tjäna som grund för ett lagförslag, hvilket den finska senaten erhöll i uppdrag att utarbeta och som sedan skulle föreläggas landtdagen. Utan att groft öfverträda grundlagens stadganden kunde senaten dock icke uppgöra förslag till finsk värnepliktslag på sådan grund de ryska kommittéerna uppställt, utan inskränkte sig till att ur dessas förslag utmönstra de värsta oformligheterna, enär ju tsarens befallning förhindrade utarbetandet af en ny, med grundlagarna öfverensstämmande proposition. Men samtidigt med återsändandet af det ändrade ryska förslaget aflät senaten en förklaring, att den icke kunde tillstyrka den ifrågasatta s. k. reformen.

Tsaren befann sig vid denna tid på Krim och dit afsände t. f. ministerstatssekreteraren, general Procopé, handlingarna i saken jämte sitt eget, med senatens öfverensstämmande utlåtande. Men den ryske krigsministern åtnöjde sig icke med en sådan skriftlig föredragning, utan reste själf ned till Krim, och följden af detta general Kuropatkins personliga ingripande vardl cn befallning af tsaren, att det ursprungliga ryska förslaget, utan de af senaten gjorda ändringarna och tilläggen, skulle föreläggas den finska landtdagen i och för afgifvande af »utlåtande» därom.

Redan härigenom angafs tydligt nog syftet med detta »lagförslag». Enligt författningen ägde landets ständer otvifvelaktig rätt att besluta i en fråga som denna, men nu skulle de endast ha att afgifva ett utlåtande. Äfven i öfrigt framlyste klart, att detta ryska förslag afsåg att undergräfva Finlands autonomi så på lagstiftningsområ-det som på andra, och såsom korollarium dåraf, att inleda en förryskning både af det finska samhällsskicket och af det finska folket. Till en början förklarades den finska militärtjänsten afse »den kejserliga Tronens och det Ryska rikets», icke såsom i den gällande lagen Finlands och därigenom äfven kejsarcdömets, försvar. Därjämte upphäfdes bestämningarna, att öfver- och under-befäl vid de finska trupperna skulle utgöras af finska medborgare, att finska värnepliktiga fullgjorde sin militärtjänst inom eget land och att de finska trupperna skulle vara förlagda inom Finland. Vidare skulle förberedelser träffas för att sä snart ske kunde afskaffa den finska militärstyrelsen och den finska staben, hvarefter de finska trupperna skulle helt underordnas vederbörande ryska militärmyndigheter. Och de för innehafd högre bildning enligt finsk lag beviljade förkortningarna af tjänstetiden skulle enligt det ryska förslaget medgifvas endast dem, som äfven ägde kunskap i ryska språket.

Härutöfver innehöllo de ryska förslagen ytterligare, att gällande lags bestämningar om landtdagens rätt att granska militärbudgeten skulle upphäfvas, att den finska militärens numerär framgent skulle fastställas af Rysslands krigsminister och att afgöranderätten beträffande lagstiftningen om värneplikt i Finland skulle tillkomma den ryska regeringen, som därom endast behöfde inhämta den finska landtdagens åsikt, när så nödigt befunnes. Den sista punkten var icke uttryckligt formulerad, men framgick med all möjlig tydlighet af förslagets bestämningar i öfrigt.

Syftet att i allo förryska den finska militären gaf sig oförtydbart uttryck i dessa bestämningar och betonades ytterligare i de s. k. »utjämningsförslag», hvilka senare öfverlämnades till landtdagen. I dessa stadgades att

årskontingenten af finska värnepliktiga icke skulle bestämmas efter de finska truppernas behof af kompletteringsmanskap, utan fastställas till lika stor procent af folknumerären som antalet af de till militärtjänst uppbådade i Ryssland, öfverskottet öfver den kontingent, som behöfdes för de finska bataljonerna, hvilkas antal icke komme att ökas, komme att sändas till tjänstgöring i den ryska armén. Likaså skulle den finska militärbudgeten afpassas efter den ryska enligt samma aritmetiska metod, icke efter behofvet af medel för de finska

12. — Moskoviter och finnar.trupperna, och öfverskottet inlevereras till det ryska krigs-ministeriet.

Enligt detta förslag skulle antalet af för aktiv tjänst årligen uttagna finska värnepliktiga ökas från 1,900 till 7,200 man och — då samtidigt tjänstetiden skulle utsträckas från tre till fem år — totalsumman af i aktiv tjänst stående finnar sålunda uppdrifvas från 5,600 till 36,000. Efter de fem åren skulle manskapet ytterligare kvarstå i reserven under tretton års tid, hvarför denna skulle blifva 13 x 7,200, eller 93,600 man stark, således — med frånräknande af en dryg procent för dödsfall etc. — hela den styrka, som kunde utkommenderas från Finland, uppdrifvas till godt 100,000 man. Detta helt och hållet på Finlands bekostnad äfven i fråga om krig, som hvarken direkt eller indirekt berörde landet och dess intressen.

Bland den stora allmänheten kände man sig till en början mera häpen än i högre grad orolig öfver räckvidden af dessa förslag, hvilkas orimlighet enligt de flestas åsikt bevisade, att monarken blifvit fullständigt vilseledd af sina ryska rådgifvare. Man hängde trots allt fortfarande fast vid tron alt Nikolai II själf nog ville stå vid sitt ord till Finlands folk och ansåg därför otänkbart, att han icke skulle återgå till den förra politiken så snart han blefve till fullo upplyst om och insåge, att hans ryska rådgifvares planer och afsikter icke kunde utföras utan tydligt löftesbrott. Och att såväl senaten som ännu mera landtdagen komme att utreda och i oför-tydbara ordalag för monarken framlägga hvad den finska konstitutionen och hans bekräftelse däraf förpliktade honom till, därom kände man sig allmänt öfvertygad.

Händelsernas utveckling rubbade emellertid snart i afsevärd mån denna förhoppningsfulla stämning genom att visa att tsaren-storfursten i till och med långt högre grad än man föreställt sig var påverkad af det storryska inflytande man visste vara i allo fientligt mot Finland. Bestämda antydningar härom erhöll man, då det småningom blef bekant i hvilken anda tsaren tagit del af den finska senatens hemställan rörande befallningen att på basen af det ryska kommittéförslaget uppgöra proposition om ny värnepliktslag för Finland. På ett par ställen i denna hemställan hade senaten användt uttrycket »Finlands autonomi», hvilket föranledt tsaren att förse doknmentets marginal med frågetecken. Och då senaten såsom stöd för sin uttalade åsikt åberopat de sedan Alexander I af alla tsarer högtidligt och uttryckligt bekräftade^ grundlagarna, Regeringsformen af år 1772 samt 1789 års Förenings- och Säkerhetsakt, hade tsaren behagat anteckna, »att det vore på tiden att finnarna började glömma sådana föråldrade lagar» — hvilkas giltighet hans majestät själf endast några få år tidigare genom sin bekräftelse erkänt och på samma gång förbundit sig att äfven för framtiden upprätthålla.

Bland den finska allmänheten kunde man icke gärna tveka om den hotande innebörden af monarkens tydligt framskymtande afsikt att själf »glömma» sina åtagna förpliktelser i fråga om Finlands statsskick. Man frågade sig med bitter ängslan hvad som väl funnes kvar att lita till, ifall tsaren ansåg sig kunna ensidigt rygga den öfverenskommelse, som nittio år tidigare ingåtts mellan Alexander 1 och Finlands folk och som senare vid hvarje regentskifte förnyats. Svar på denna och liknande frågor erhölls snart nog i och genom det beryktade manifestet af den 15 februari 1899, däri Nikolai II indirekt, men därför ingalunda mindre tydligt, förklarade sig icke längre anse sig bunden af löftet att oförkränkt bibehålla det finska folket vid de lagar, fri- och rättigheter det dittills åtnjutit.

Sedan början af året hade frågan om denna stats-kuppsåtgärd varit å bane i S:t Petersburg, antagligen emedan man där kommit till klarhet om att den finska landtdagen icke komme att motståndslöst foga sig i den särskilda ordning för behandling och afgörande af värne-pliktsfrågan, som föreskrifvits. En kommitté, beståendeaf prokuratorn Pobedonostseflf, justitieministern MuravjefiF, rikssekreteraren von Plehwe, generalguvernören Bobrikoff, några ledamöter af det ryska riksrådet och t. f. ministerstatssekreteraren för Finland, hade tillsatts för ärendets behandling och hade så strängt iakttagit den påbjudna tystnadsplikten, att ingenting blifvit på förhand

kändt i Finland om det hotande öfvergreppet. Endast t. f. ministerstatssekreteraren hade så till vida gjort ett undantag i detta afseende, att han tillåtit sig rådgöra med en af de politiskt ledande i Finland om hvad som stode att göra. Men sedan han fått del af dennes åsikt, att man ej kunde göra annat än foga sig, afstod general Procopé från att taga något steg och iakttog sekretessen lika obrottsligt sotn den han rådgjort med.

Manifestet kom förty såsom en fullständig öfverrask-ning i Finland, för senaten, den inhemska regeringen*, ingalunda mindre än för andra, och häri får väl i alla fall delvis sökas orsaken till att större enighet om huru man borde handla icke kunde uppnås bland ledamöterna af landets högsta domstol och styrelseverk. På morgonen den 15 februari återvände generalguvernören från S:t Petersburg, där han närvarit vid manifestkommitténs sista sammanträde, och lät senare på dagen genom chefen för sitt kansli kalla till sig senatens vice-ordförande — själf är generalguvernören ordförande, ehuru han endast undantagsvis utöfvar denna funktion — samt prokuratorn. Dem meddelade general Bobrikoff, att H. M. aflåtit ett manifest och utfärdat en författning innehållande »grundstadganden» rörande de i manifestet fastslagna principernas tillämpning vid stiftandet af lagar, som kunde på samma gång anses beröra både Finlands och Rysslands intressen. Därpå uppläste han de båda betydelsefulla dokumenten.

I manifestet förklarades att, enär inga föreskrifter funnes i gällande lag angående stiftande af lagar, som

* En uppgift att någon ledamot af senaten också känt till saken har åtminstone af förf. icke kunnat verifieras.pä en gång berörde såväl Finlands enskilda som de allmänna riksintressena, tsaren funnit för godt att afhjälpa denna brist genom att i de medföljande grundstadgan* dena fastställa en lagstiftningsordning för sådana fall, hvarjämte han förbehöll sig själf att afgöra hvilka frågor, som skulle bli föremål för den nya lagstiftningen.

Grundstadgandena åter gingo i korthet sagdt ut på, att undandraga den finska landtdagen lagstiftningsrätt i alla frågor det behagade majestätet att förklara af intresse äfven för Ryssland, då de ryska ministrarna och det ryska riksrådet skulle handlägga dem. Finlands senat, liksom >i behöriga fall» den finska landtdagen, skulle endast äga att afgifva »utlåtanden», men utan möjlighet att, då dessa ginge i annan riktning än de ryska myndigheternas önskningar, kunna på något sätt inverka på frågornas afgörande.

Ehuru det själffallet icke i de båda aktstyckena utsädes, afsåg den genom manifestet påbjudna nya ordningen uppenbart ett fullständigt upphäfvande af de rättsliga garantierna för Finlands autonoma statsskick. Ty om hvilken som helst fråga af monarken ensidigt och godtyckligt kunde förklaras beröra rikets allmänna intressen, var det tydligt att ingen lagstiftningsåtgärd af i någon mån större betydelse skulle kunna undandragas de ryska myndigheternas inblandning och afgöras i enlighet med hvad Finlands rätt och fördel kräfde. Allt berodde ju på huru långt tsaren och hans rådgifvare ansåge de s. k. riksintressena sträcka sig. Och så vidt man kunde döma af det inom kejsaredömet tillämpade regeringssystemet, fanns egentligen intet enda område af allmän eller enskild verksamhet, där den ryska regeringen icke hade särskilda, från medborgarnas afvikande intressen att bevaka.

Den ene af de tillkallade finske ämbetsmännen, pro-kuratorn Söderhjelm, frågade också omedelbart generalguvernören huruvida han fattade att den beslutna åtgärden vore liktydig med ett upphäfvande af Finlands regent-besvurna rättigheter. Men general Bobrikoff förnekade detta under förklaring att manifestet tvärtom vore ett bevis på monarkens välvilja och nåd mot storfursten-dömet, enär han ju åtagit sig att i hvarje uppkommande fall personligen afgöra huruvida en fråga skulle behandlas i enlighet med den nya ordningen eller i »lokal lagstiftningsväg». Tillika yrkade generalguvernören att de två dokumenten omedelbart skulle offentliggöras i Finlands officiella tidning, d. v. s. af senaten utan vidare promul-geras. Detta afböjdes dock af den andre närvarande finnen, senatens vice ordförande Tudeer, på hvars åtgörande sådant offentliggörande närmast skulle ankommit, emedan dokumenten tills vidare förelågo endast i afskrift och förty saknade monarkens underskrift.

De båda finska ämbetsmännen, som erhöllo hvar sitt exemplar af aktstyckena, meddelade oförtöfvadt deras innehåll åt öfriga senatorer och öfverläggningar vidtogo såväl mellan senatens ledamöter inbördes som — något senare — mellan ett par af dessa och en utom senaten stående, på det politiska området ledande personlighet, hvars omdöme man tillmätte största betydelse. Man visste icke då ännu att denne redan tidigare af t. f. ministerstatssekreteraren erhållit kännedom om manifestet och då ansett att intet annat stode att göra än att foga

sig. Hans råd till dem, som nu önskade få del af hans åsikt, blef detsamma som till general Procopé.

Kännedom om manifestet spridde sig emellertid under följande dags lopp äfven inom andra än senatskret-sar, hvarför de tvenne landtdagsklubbarna vid sina sammanträden på aftonen upptogo frågan huruvida mani festet borde af senaten promulgeras eller icke. Inom den svenskspråkiga klubben höjdes ingen röst för pro-mulgation och inom den finskspråkiga uttalade sig de flesta, som öfver hufvud yttrade sig, äfven för promulga-tionsvägran. Den ofvan antydde politiske ledaren, som i sin egenskap af landtdagsman öfvervarit den svenskspråkiga klubbens sammanträde, men icke deltagit idiskussionen, meddelade efter mötet skriftligen dem, som tidigare rådgjort med honom, att han numera ändrat åsikt och ansåg att promulgation icke borde ifrågakomma.

Kunskap om manifestet hade härunder småningom också trångt ut bland allmänheten och samtidigt förspordes att åsikterna inom senaten vore mycket splittrade i frågan om promulgering af de lagstridiga författningarna. Rörande denna frågas behandling inom landtdagsklubbarna erfor man äfven att den svenskspråkiga klubben beslutit genom deputationer delgifva senatens ledamöter klubbens enhälliga åsikt att promulgation icke borde äga rum, medan den finskspråkiga, ehuru en stark opinion fanns för promulgationsvägran, stannat vid beslutet att icke söka utöfva direkt påtryckning på senatens ledamöter. Alla dessa meddelanden och rykten uppdrefvo ytterligare den rådande oroliga stämningen, tills denna utmynnade i sammankallandet af ett allmänt medborgerligt möte för öfverläggning om möjligheten att vidtaga någon åtgärd. Mötet beslöt utan meningsskiljaktighet att genom deputationer meddela senatens ledamöter den enhälliga meningen att promulgation borde vägras.

Äfven inom senaten hade öfverläggningar ägt rum och särskilda profomröstningar försiggått rörande frågan huruvida promulgation genast borde ske, eller först en hemställan utredande lagstridigheten af de utfärdade påbuden a fl åtas till monarken. Såväl omröstningarna som diskussionerna visade att åsikterna icke blott voro delade, utan äfven hos många af ledamöterna så föga stadgade, att ingen med någon grad af visshet kunde förutsäga hvilken den slutliga utgången komme att bli. 1 anledning häraf hade prokuratorn, hvilken sedan första dagen stått fast vid åsikten att promulgation borde vägras, hyst afsikten att förrän afgörande beslut inom senaten fattades personligen söka audiens hos monarken för att i sin egenskap af lagarnas högste väktare söka öfvertyga denne om nödvändigheten att på ett eller annat sätt återkalla det mot finsk lag och mot monarkens egen regentförsäkranstridande manifestet. Till och med den om nödvändigheten af promulgation starkt öfvertygade gammalfinske partihöfdingen Yrjö-Koskinen tillrådde ett sådant försök, men vid sammanträffande med den i det föregående berörde politiker, som tidigast erhållit kunskap om manifestet, afråddes pro ku ra torn från det afsedda steget af denne, som påpekade att de rörande prokuratorns ämbete gällande lagstadgandena icke erbjödo någon formell grund för en demarche som den tilltänkta. Prokuratorn böjde sig för detta skäl och vid följande dags afgörande omröstning inom senaten föllo rösterna till antalet lika på ömse sidor, hvarvid vice ordförandens röst afgjorde att promulgation blef besluten. Mot detta beslut reserverade sig prokuratorn.

Inom vida kretsar af allmänheten kände man sig ytterligt upprörd öfver denna utgång. Man hyste — på huru otillräckliga skäl har utvecklingen senare visat — öfvertygelsen att en promulgationsvägran, motiverad såsom den otvifvelaktigt skulle blifvit, ej kunnat undgå att bringa monarken till full insikt om den löftesbrytande naturen af den åtgärd han vidtagit, och att afstå därifrån, hvarför man äfven med samma bitterhet och skärpa bedömde alla dem, som biträdt promulgationsbeslutet. Och dock lider det intet tvifvel att i hvarje händelse flera af dessa leddes endast och allenast af sin öfvertygelse om hvad för land och folk vore bäst och innebure minsta våda för vidare öfvergrepp, om man ock beträffande andra icke kan känna sig lika säker om att inga bisynpunkter inverkade på den hållning de iakttogo.

Man lefde ännu i inbillningen, att tsaren-storfursten af andra låtit sig intalas att han vore i sin goda rätt beträffande de vidtagna åtgärderna, men vägrade enständigt tro att han med öppna ögon slutit sig till dem, som an-sågo ett litet folks rättigheter, om aldrig så många gånger bekräftade, väga mindre än intet när de ansågos stå i vägen för den större riksdelens intressen. Det syntes omöjligt att fatta hvilka de åberopade riksintressena kundevara och lika omöjligt att tro monarken kunna, endast för att tillgodose ett blindt nationalistiskt

uniformitetskraf, skjuta åsido såväl sina egna som sina företrädares löften. Allmänt antog man därför ännu, att Finlands storfurste, blott han blefve tydligt och bestämdt upplyst om hvad de vidtagna åtgärderna inneburo och huru de af hela det finska folket uppfattades, otvifvelaktigt skulle återkalla dem. I enlighet med denna tro och för att gifva folkets mening oförtydbart uttryck skred man därför till handling.

Man visste att senatens beslut om promulgation äfven omfattat beslut att till monarken aflåta en hemställan, hvari de utfärdade påbudens lagstridiga natur utreddes och anhållan gjordes om en förklaring, att Finlands grundlagar icke komme att öfverträdas. Likaså visste man att landtdagen komme att i en eller annan form protestera mot öfvergreppet, men detta ansåg man ännu icke tillräckligt. Man ville bereda folket självt tillfälle att i vidaste möjliga utsträckning uttala sig, för att visa huru stark och enhällig den opinion var, som senaten och representationen stödde sig på. Därför sammankallades till den 20 februari på nytt ett allmänt medborgerligt möte i Helsingfors och detta möte enades omedelbart om att man borde söka få till stånd en allmän massprotest, undertecknad af män och kvinnor i alla under vintern tillgängliga delar af landet, att på lämpligaste sätt till-ställas monarken. Längre i enskildheter ville mötet icke gå, utan valde genom utsedda elektorer en tolfmanna-kommitté, åt hvilken utförandet af beslutet anförtroddes.

Den 21 februari på aftonen sammanträdde denna kommitté och beslöt vid detta samt följande sammanträden: att omedelbart söka få till stånd en garanti för de dryga kostnader förslaget komme att medföra, att på bestämd dag föranstalta möten såvidt möjligt i alla landets kommuner för meddelande af adressföretaget åt allmänheten och förklarande af dess betydelse, att på hvarje sådant möte framlägga exemplar af adressen till underskrift och alt för utförande häraf utsända ombud, hvilka äfvenskulle uppmana de vid de kommunala mötena närvarande att utse representanter. Dessa borde den 13 därpä följande mars samlas i Helsingfors för att besluta om de vidare stegen.

Ingen af kommitténs medlemmar hade tidigare tagit del i organiserandet af något allmänt företag och för tillvägagåendet i ett fall som det föreliggande fanns intet kändt exempel att följa. Men enhvar litade på den stämning, som rådde bland folket öfverallt i landet och allt gick efter önskan. Inom mindre än tjugufyra timmar efter det första sammanträdet hade en garantiteckiiing för 460,000 mark fåtts till stånd. Inom ytterligare ett dygn hade mångfaldt flera frivilliga än det behöfts anmält sig, både för att såsom ombud resa till de olika kommunerna i landet och för utförande af det dryga skrif-nings- och kansliarbete, som komme att bli af nöden, då man för censurens skull icke kunde använda tryckning.

Inom de två första dygnen sedan listorna med underskrifter börjat inkomma nådde man upp till mera än 100,000 namn och siffran steg oafbrutet. Unga damer och herrar ur Helsingfors* sällskapsvärld aflöste hvarandra dag och natt vid sorterings- och hopräkningsarbetet. På aftonen den 12 mars hade den ofvannämnda siffran tredubblats och ett dygn senare visste man att adressen undertecknats af 524,931 kvinnor och mån, ett långt bättre resultat ån man kunnat vänta och som fyllde enhvar med stolthet och hopp. Man ansåg med rätta att ett sådaut resultat under strängaste vintertid i ett land med så svåra kommunikationer som Finland, vittnade om en sällsynt enhällig opinion och en lika ovanlig entusiasm bland alla lager af nationen. Det var tanken att folket självt skulle gå till kungs, som satt alla och enhvar i rörelse.

Den 13 mars på morgonen anlände de sista af kommunernas representanter till Helsingfors, alla försedda med pass för utrikesresa, emedan ett rykte från S:t Petersburg något tidigare velat förmäla att tsaren skulle komma att företaga en resa till Nizza och man var besluten alti så fall sända femhundramannadeputationen dit. Ryktet hade visat sig grundlöst, men afresan till rikshufvud-staden kunde af särskilda orsaker dock icke äga rum förrän den 15 mars pä aftonen. Och trots att flera tusentals människor i Helsingfors haft reda på deputationens därvaro och att hundratusenden landet rundt känt till adressföretaget, erhöll generalguvernören rapport därom först en timme efter det deputationens extratåg ångat i väg från den finska hufvudstaden.

General Bobrikoff var självfallet allt utom belåten och gjorde energiska försök, först att förmå myndigheterna i Sd Petersburg att utan vidare hemsända deputationen, och då detta misslyckades, att afstyra dess mottagande af tsaren. Häri hade han större framgång. På deputationens, genom t. f. ministerstatssekreteraren för Finland, skriftligen framförda anhållan om företräde, aflät Nikolai II — likaledes skriftligt — det beryktade svar, som

inleddes med orden:

»Tillkännagif för medlemmarna af denna fem-

hundramannadeputation, att jag naturligtvis ej tager

emot dem, ehuru jag dock icke är ledsen på dem.»

Svaret meddelades en af deputationen utsedd delegation af general Procopé, hvarefter de deputerade beslöto att omedelbart återvända till Finland. Men trots det föga uppmuntrande resultatet kände man sig icke alltför nedslagen, emedan man visste att general Bobrikoff gjort alldeles särskilda ansträngningar för att genom dåvarande inrikesministern Goremykin förmå tsaren att vägra mottaga deputationen och adressen. Och däri såg man liksom i det barnsligt vänliga om också intetsägande svaret till deputationen en bekräftelse af den allmänna åsikten, alt monarken personligen nog var välvilligt stämd mot Finland och dess folk, men af sina ryska rådgifvere hölls fången i den uppfattning de lyckats ingifva honom. Följaktligen sökte man fortfarande hålla fast vid tron att tsaren, blott han blefve fullt och oförbehållsamt upplystom de förpliktelser han såsom konstitutionell finsk storfurste ikládt sig, skulle afstå från den inslagna förtrycks-politiken. Och när inom kort den europeiska pressen allmänt började uttala sig om adressföretaget och kriticera tsarens sätt att upptaga denna ett helt folks ängsliga vädjan, stego förhoppningarna på nytt i följd af de lifliga sympatier för Finland och dess kamp för sin rätt, som i sammanhang härmed öfverallt lades i dagen. Allt som behöfdes, antog man, vore att nå fram till monarken med en sanningsenlig framställning af det verkliga läget.

Svårigheterna härvidlag löste sig själfva. Massadressen, dess tillkomst och dess öde hade väckt lifligt intresse för Finland i hela västra Europa. Från olika håll kommo mer eller mindre direkta erbjudanden att åvägabringa protester i lämplig form mot det brutala våld, som med ingen annan än styrkans rätt utöfvades af en större nation mot en mindre, men kulturellt högre stående. Intet tvifvel kunde råda om att det bildade Europa önskade göra sin åsikt hörd om den kulturfientliga aktion tsarregeringen börjat mot det folk, hvars ställning och rättigheter den ryske själfhärskaren var skyldig att upprätthålla. Detta gaf upphof åt tanken att söka samla de förnämsta europeiska representanterna för samtidens kultur till cn vädjan för Finlands hotade rätt, en vädjan hvilken, om aldrig så hofsam, dock blefve liktydig med en enastående kraftig protest mot den politik, upphofsmannen till freds- och afväpningsmanifestet inslagit mot det enda folk under hans spira, som dittills åtnjutit frihet och självstyrelse.

Tanken slog omedelbart an, i högre grad än någon egentligen först vågat hoppas. I icke mindre än elfva europeiska länder — alla där man i anseende till tidens korthet öfver hufvud ansett sig kunna framställa förslaget — bildade sig omedelbart kommittéer för att utföra planen. 1 hvarje land afTattades adresser helt oberoende af den lydelse, hvarom man i andra enats, men i alla betonades den finska kulturens samhörighet med den allmänna europeiska. Och i sex stater utsågos delegeradeför att framföra de samlade adresserna till tsaren, i Frankrike senatorn, förre justitieministern L. Trarieux, i Italien professorn i internationell rätt E. Brusa, i Holland professorn W. van der Vlugt, i Norge professorn W. Brögger, i Danmark doktorn C. M. Norman Hansen och i Sverige den i Finland födde, berömde forskaren A. E. Nordenskiöld, nordostpassagens upptäckare, kring hvilken den öfriga deputationen samlats.

De olika adresserna voro undertecknade af samman* lagt mer än ettusen af de förnämsta representanterna för vår tids vetenskap, litteratur och konst, hvarjämte i flera länder de mest framstående statsmännen och politiska personligheterna anslutit sig till undertecknarna. Men icke heller den internationella deputationen blef mottagen af tsaren. Efter en mängd demarcher och sedan en rådplägning ägt rum mellan tsaren och flera af hans ministrar samt heliga synodens prokurator, erhöll deputationen slutligt besked att den ej kunde mottagas. Men därför väckte äfven försöket att i kulturens namn vädja till tsaren själfhärskaren så mycket större uppmärksamhet både i Ryssland och ännu mera i den öfriga världen och gaf anledning till så många flera uttalanden af allt utom smickrande art rörande tsarriket, dess regering, regent och politik.

Redan tidigare hade emellertid den finska landtdagen slutfört vårfvet att behandla tsarregeringens förslag

angående värnepliktsinstitutionen och därmed sammanhängande frågor. I och för sig skulle detta värf hvarken upptagit lång tid eller kräft synnerligt omfattande öfver-låggningar, då de ryska förslagen så i formellt som i alla andra afseenden stodo i strid mot Finlands lagar och därför icke kunde annat än afböjas. Men då landtdagen ansåg ett afböjande utan vidare mindre lämpligt såsom icke erbjudande någon väg till lösning af konflikten, hade ständerna enats om ett motförslag, hvari de icke allenast förklarade sig villiga att i betydande mån — till drygt det dubbla — öka den finska militärens fredsstyrkautan ock att göra särskilda andra medgifvanden inom den finska statsförfattningens gränser.

För att fullt klargöra såväl sin uppfattning af hela frågan som äfven af de rättsgrunder, hvarpå denna uppfattning stödde sig, förebragte landtdagen därjämte i sitt svar en utredning om Finlands förhållande till och ställning inom det ryska riket samt om landtdagens beskattnings- och lagstiftningsrätt, detta för att i hela dess vidd gendrifva den åskådning, som gifvit sig uttryck i februarimanifestet. Utredningens slutsatser uttalades i följande klämmar:

»Sammanfattande hvad i det föregående blifvit an-fördt, få Ständerna här till Eders Kejserliga Majestät i underdånighet frambära följande:

»att enligt Finlands konstitution lag, som skall lända till efterrättelse för Finlands folk, kan stiftas endast i den genom landets grundlagar bestämda ordningen, hvilken förutsätter, ej mindre att Monarken därvid biträdes af inhemska myndigheter, än att lag i ämnen, som icke äro att hänföra till s. k. ordnings- och hushållningsmål, tillkommer med Ständernas vetskap och samtycke;

»att däremot den ordning för stiftande af lagar, afsedda att gälla äfven i Finland, som uppställts i de berörda manifest åtföljande grundstadganden, är stridande mot Finlands grundlagar och den konstitution landet enligt dem äger;

»att manifestet och därtill hörande grundstadganden, hvilka tillkommit utan Finlands Ständers bifall och samtycke, samt jämväl i öfrigt i annan ordning än landets grundlagar föreskrifva, förty icke i Finland kunna äga helgd af lag;

»att särskildt lag om värneplikt för Finlands invånare således icke kan utan kränkning af landets konstitution utfärdas såsom rikslag eller eljes afKejsaren och Storfursten fastställas utan att lagen blifvit af Ständerna antagen;

»att nu gällande värnepliktslag, hvilken tillkommit i den genom landets konstitution stadgade ordning, icke kan ändras eller upphäfvas annorlunda än genom samstämmande beslut af Kejsaren och Storfursten och Ständerna;

»att i händelse Eders Kejserliga Majestät emellertid funne en särskild ordning för stiftande af lagar, gemensamma för Kejsaredömet och Finland, vara af behofvet påkallad, Ständerna emotse att Eders Kejserliga Majestät täcktes i afseende å grundlagsenlig behandling förelägga Ständerna nådig proposition med förslag till sådan ändring i landets grundlagar, som för ändamålet är af nöden;

»hvarhos Ständerna slutligen velat uttala:

»att Ständerna anse det vara sin i en högre världsordning grundade plikt att fastbålla vid den lag och rätt, som år 1809 högtidligen tillförsäkrats del finska folket att oförryckt bibehållas.» 1

1 sitt utlåtande angående ständernas svar, förenade sig den finska senaten i allo därmed. Dessa båda uttalanden visade tydligt nog att genomförandet af en vårne-pliktsreform, som icke godkänts af landtdagen och därför komme att af folket betraktas såsom olaglig, sannolikt komme att möta stora svårigheter. Däri får antagligen sökas anledningen till att militärfrågan lämnades att hvila under närmare två års tid förrän den slutligt afgjordes.

Men därmed afstannade ingalunda förryskningssträf-vandena i öfrigt. Såväl tidningarnas uttalanden under landtdagen som ständernas hållning visade oförtydbart, att man i Finland ingalunda var sinnad att motstånds-löst böja sig för hvilka maktbud som helst. Generalguvernören gjorde det därför till sin närmaste omsorg att med alla till buds stående medel nedtysta den öfver*allt hörbara oppositionen, på samma gång han vidtog en del åtgärder för att söka omstämma den inom alla olika samhällslager enhälliga opinionen rörande den förrysk-ning af landet han åtagit sig att genomföra. I det ena som det andra afseendet förfelades dock ansträngningarna till allra största

del, hufvudsakligen i följd af den obekantskap med västerländsk uppfattning och västerländska förhållanden, som karaktäriserade general Bobrikoffs politik. Han utgick från helt ryska synpunkter vid alla sina åtgärder och i alla sina planer, utan vidare antagande att enahanda mått och steg som i kejsaredömet äfven i Finland skulle hafva enahanda påföljd.

För att nå de ofvanantydda närmaste syftena anlitades i hufvudsak tre olika utvägar. Åmbetsmannaklas-sen sökte generalguvernören påverka genom allehanda, mer eller mindre förtäckta hotelser om de svåraste På-följder för landet af allt slags motstånd mot tsarens nådiga vilja, d. v. s. mot förryskningspolitiken, påföljder som kunde undgås endast genom att visa undfallenhet och foglighet. Till en början var framgången af denna politik, utom i fråga om promulgeringen af februarimanifestet, tämligen ringa. Men småningom bildade sig dock i landet ett parti, som ställde sig på denna undfallenhets-ståndpunkt och blef general Bobrikoffs enda verkliga stöd i Finland. Ty såsom stöd kan man icke betrakta de lycksökareelement, som flockade sig kring generalguvernören, om de ock såvidt möjligt sökte segla under det antydda partiets flagg.

Bland massan af folket sökte man åter genom agenter, hvilka i allmänhet uppträdde såsom gårdfarihand-lande, sprida allehanda fantastiska uppgifter om de lyckliga förhållanden, som rådde i Ryssland och som komme att inträda också i Finland så snart ryska lagar bragts att ersätta de finska. Särskildt lades vikt på att söka öfvertyga den talrika icke-jordägande befolkningen på landsbygden om att den ryska tsarregeringen komme att genomföra en ny fördelning af jorden, så att fram-deles enhvar komme att på statens bekostnad erhålla ett eget stycke. Agenternas förklädnad var dock i så måtto illa vald, att gårdfaribandel i Finland var i lag förbjuden, hvarför det mötte ringa svårighet att, så snart deras vidtutbredda propaganda-verksamhet blef känd, befria landet från dessa ambulerande förkunnare af förrysk-ningens välsignelser. Och samtidigt organiserades ett omfattande upplysningsarbete, hvarigenom massorna snart bragtes till insikt om de tröstlösa jordförhållanden, som i verkligheten voro rådande i Ryssland, och sålunda vidare försök från rysk sida att uppvigla den lösa befolkningen mot andra samhällsklasser omöjliggjordes.

Mera effektivt var det vapen censuren gaf generalguvernören och det han hänsynslöst använde för kväf-vande af alla i minsta mån oppositionella uttalanden om hans politik och åmbetsåtgärder. Ända sedan Finlands förening med Ryssland hade, liksom under de sista årtiondena af föreningen med Sverige, lagstiftningen rörande pressen varit en regeringens ensak och tidtals hade makten på detta område utöfvats på ett sätt, som omöjliggjorde alla uttalanden såväl i politiska som i andra viktigare frågor. Men under de närmast föregående decennierna och ännu under de första åren af Nikolai II:s regering hade censuren i Finland handhafts med i alla fall så pass stor urskillning, att det mesta man ansett nödigt att utsäga kunnat offentliggöras, om ock i regeln i mycket försiktig form och ofta med många omskrif-ningar. Häri inträdde nu en fullständig förändring, i det general Bobrikoff införde en om möjligt ändå strängare regim beträffande pressen än den i Ryssland rådande och tillsatte en kommitté af ryska tjänstemän såsom näst honom själf högsta myndighet i pressangelägenheter. Pressombudsmännen-censorerna öfvervakade visst med pinsamt nit att ingenting förgripligt fick offentliggöras i tidningarna, men deras tillstånd till utgifvandet hindrade icke censurkommittén att det oaktadt slå ned

på hvarje tidning, som i något nummer lyckats få fram till allmänheten ett eller annat uttalande, som väckte misshag. Och påföljden för tidningen i fråga blef undantagslöst indragning för längre eller kortare tid. Så indrogs redan i februari 1899 en tidning i landsorten för alltid och icke långt därefter för en tid af resp. två och tre månader tvenne af hufvudstadens dagliga tidningar. Under resten af samma år indrogos sedan ytterligare tre tidningar för alltid och icke mindre än sjutton stycken för en till tre månaders tid, en af dem fyra gånger under årets lopp. Ingen skymt af kritik af regeringens åtgärder tilläts, om aldrig så rent saklig och så hofsamt framförd, att pressombudsmännen ingenting funnit att anmärka.

Delta tillvägagående i fråga om yttrandefriheten borde vål i högre grad än någonting annat varit ägnadt att visa hvad de styrande slutligt åsyftade. Man hade bort kunna inse att man på ryskt håll ville betaga de breda lagren af folket all möjlighet att följa den politiska utvecklingen för att bringa dem till ett tillstånd af likgiltig slöhet, som skulle göra dem till lika viljelösa regeringsobjekt som massorna i kejsaredömet. Men trots allt kvarlefde den

finska optimismen äfven på många inflytelserika håll och gjorde att man ännu rätt allmänt trodde på möjligheten af en uppgörelse i godo med de maktägande. I afsevärd mån stödde sig denna optimism på och underhölls af uttalandena i den europeiska tidningspressen om Finlands försvarskamp mot den ryska despotismen, uttalanden, hvilka man ansåg icke kunna undgå att verka, främst på monarken men också på hans omgifning. Men i högre grad än på allting annat byggde man dock förhoppningarna för framtiden på den följande år sammanträdande ordinarie landtdagen.

K Förryskmngspolitikens utveckling

i Finland.

Kysk miniate retat »sekreterare. — Landtdagen år 1900. — Ständernas petition och svaret d&rpå. — Nya förryskningspåbud. — Deras promul-gering. — Censuren och tidningspressen. — Kringgåendet af censuren. — Söndring mellan partierna i Finland. — Kysk värneplikts-lag. — Värnepliksstrejker. — Repressalier af regeringen.

Nar den finska landtdagen på nyåret 1900 sammanträdde, hade ställningen i landet väsentligt försämrats. En rysk man, W. von Plehwe, hade utnämnts till ministerstatssekreterare för Finland, trots grundlagens uttryckliga stadgande, att finska ämbeten kunde beklädas endast af finska män. Ehuru han var okänd för de flesta finnar kunde enhvar dock förstå, att han ej skulle blifvit utnämnd till denna post, såvida han ej varit i allo tacknämlig både för tsaren själf och för hans ryska rådgif-vare. Därtill hade von Plehwe varit ledamot af den kommitté, som uppgjort förslaget till februarimanifestet, och hade enligt uppgift författat aktstycket. Hvad man senare småningom erfor om honom och hans föregåenden, bekräftade till fullo den uppfattning alla utom de mest envisa optimisterna på grund af hans verksamhet i manifestkommittén bildat sig om den nya ministerstatssekreteraren såsom statsman.

Sin egentliga karriär hade von Plehwe gjort först inom jnstitieministeriet, sedan inom polisdepartementet, dår han fäst den högsta uppmärksamheten vid sin person genom sin kallblodiga rådighet under den allmänna förvirringen efter mordet på Alexander II, då han spelat en framstående roll i förföljelserna mot de revolutionära.Sedan dess hade han snabbt avancerat till posten af statssekreterare och hade dokumenterat sig såsom en man den där icke ryggade tillbaka för någonting i själf-härskaremaktens tjänst. Han ansågs af tsaren — liksom otvifvelaktigt af Pobedonostseff — lämpligare ån någon att företräda förryskningspolitiken på den finska mini-sterstatssekreterareposten, som lämnats af general Procopé, och blef följaktligen utnämnd utan ati minsta afseende fästes vid åtgärdens lagstridighet.

Till en början förblef dock det lugn rådande, som i de flesta afseenden — utom i fråga om tidningspressen — inträdt under senare hälften af det föregående året. Det föreföll nästan som om man inom de högsta ledande kretsarna i S:t Petersburg känt sig i någon mån villrådig beträffande lämpligaste sättet för genomförande af den inslagna politiken. Den föregående landtdagens svar på tsarens anmodan att afgifva endast ett utlåtande om den påbjudna värnepliktsreformen, hade visat att man i Finland ingalunda var sinnad att finna sig i åsidosättandet af landets författning. Massadressen, folkets egen vädjan, hade betygat att man äfven inom de breda lagren af befolkningen i Finland var besjälad af samma anda. Och slutligen hade de internationella adresserna klargjort, att man inom de bildade samhällskretsarna i västra Europa var så tämligen ense om att den nya politiken mot Finland var våldspolitik rätt och slätt, lika föga juridiskt som moraliskt berättigad. Generalguvernören hade visst i sina rapporter till tsaren sökt göra troligt, att dessa opinionsyttringar inspirerats och bragts till stånd af endast en liten klick i Finland, liksom han och den storryska reaktionens tidningsorgan i Ryssland påstodo att denna samma finska klick äfven inspirerat de talrika och ytterst skarpa uttalandena i den västeuropeiska pressen om förryskningspolitiken. Men de styrande voro icke naiva nog, att kritiklöst godtaga sådana påståenden, utan insågo nogsamt att, hvad än finska politiker förmått uträtta, de hvarken kunnat förleda enhalf million människor att mot egen öfvertygelse underteckna ett dokument som den stora folkadressen, eller öfvertala ett tusental af de i olika länder mest framstå^ ende företrädarna för samtidens kultur att protestera mot en främmande makts politik, utan att vara öfvertygade om dess orättmätighet. Tsaren och hans rådgifvare an-sågo därför opportunt, att låta denna

politik hvila en tid för att gifva stämningen så inom som utom Finland tillfälle att i någon mån lugna sig. De voro alltför ovana vid öppen opposition och kritik, att icke känna sig i viss grad förbryllade, men uppgåfvo därför ingalunda de pla-ner, som redan uppgjorts.

Man hoppades sannolikt, att den finska landtdagen, då inga särskildt brännande frågor komme att bänskjutas till dess behandling, ej skulle komma att drifva direkt opposition och inskränkte sig följaktligen för tiden till förberedande af framtida åtgärder. Förhoppningarna i fråga om landtdagen visade sig dock snart vara fåfänga. Ständerna enades om att ingå till monarken med en petition angående »missriktningarna i landets förvaltning», hvari protesterades såväl mot lagöfverträdelserna i allmänhet som särskildt mot det spioneri- och angif-velsesystem generalguvernören infört och mot den verksamhet det ryska gendarmeriet i Finland begynt utöfva, ehuru saknande all laglig befogenhet därtill. Och då ständerna därtill erhållit kännedom om de i S:t Petersburg till behandling upptagna frågorna: om utvidgande af generalguvernörens maktbefogenhet, om införande af ryska språket vid de högre ämbetsverken samt om inskränkande af församlingsfriheten, togs äfven detta till tals i petitionen och påvisades huru lagstridiga och för landets utveckling skadliga sådana åtgärder vore. Äfven de hänsynslösa förföljelserna mot tidningspressen berördes i sammanhang med alla andra »missriktningar», allt i det ännu af de flesta hysta hoppet, att Nikolai II, blott han blefve fullt och tydligt upplyst om arten af den politik han inslagit mot Finland, komme att förändra dessriktning. Såsom karaktäriserande den allmänna stämningen i detta afseende och den hofsamhet hvarmed petitionen var affattad, må dess sista del anföras:

»Det finska folket åstundar icke några nya förmåner eller privilegier. Men det kan icke afstå från den fordran, att landets styrelse och förvaltning böra ledas enligt grundsatser, som öfverensstämma med

gällande rättsordning och landets bästa —-------------.

Ständerna känna sig ock förvissade, att Eders Kejserliga Majestät, upplyst om sanningen i dessa frågor, icke skall gifva sitt samtycke därtill, att till grund för Finlands styrelse lades ett program som ginge ut på att till förmån för ett förment riksintresse undertrycka det finska folkets rätt till egen politisk och nationell tillvaro samt därmed åfven tillintetgöra

detta folks lycka och välfärd.-----------För folkets

representanter är det en bjudande plikt emot monarken och fäderneslandet, att inför Eders Kejserliga Majestät tala sanningens uppriktiga språk.

Det är på ofvananförda skäl Finlands ständer äfven nu velat öppet och vördnadsfullt framföra det finska folkets djupaste bekymmer till Eders Kejserliga Majestät, som har i sin makt att skingra de mörka moln, som hopat sig öfver Finlands framtid.

Ständerna få därför i underdånighet anhålla: det täcktes Eders Kejserliga Majestät allernådigst vidtaga sådana åtgärder, som vore ägnade att aflägsna ofvan omförmälda missriktningar i ledningen af Finlands förvaltning samt bringa densamma i öfverens-stämmelse med landets lagar och samhällsskick.» Någon förhoppning om att folket i Finland, såsom generalguvernören sökt göra troligt, komme att stillatigande foga sig, kunde efter landtdagens afiåtande af denna petition icke längre hysas i S:t Petersburg, hvarför också vidare uppskof med förryskningspolitiken ansågs onödigt. Det direkta svaret på ständerpetitionen afgafs i en till generalguvernören riktad och af herr von Plehwe,som föredragit ärendet, undertecknad skrifvelse af följande lydelse:

»Vid underdånig föredragning af detta ärende, bar H. M. Kejsaren täckts den 14/27 augusti innevarande år anbefalla:

l:o att ständernas petition, såsom tillkommen i strid mot paragraf 51 i Landtdagsordningen och innebärande ett oförsynt klander ej mindre af administrativa förfoganden, än äfven af åtgärder, som vidtagits i den för den högsta förvaltningen gällande ordning, skall lämnas utan afseende;

2:o att till Eders Excellens’ kännedom skall bringas, att edra tillgöranden befunnits riktiga och motsvarande eder allernådigst meddelade anvisningar, sanit

3:o att Senaten för Finland ålägges att skrida till revision af Landtdagsordningen i och för närmare bestämmande af landtdagens kompetens och för fullkomnande af ordningen för ärendenas behandling vid densamma.»

Svaret gjorde icke något synnerligt starkt intryck, emedan långt därförinnan afgifvits ett indirekt svar på ständernas uttalande, bevisande att deras petition icke gjort minsta verkan i afsedd riktning. Landtdagen hade afslutats den 6 juni och redan den 20 i samma månad undertecknade monarken ett manifest »angående införande af ryska språket vid ärendenas behandling i vissa bland Storfurstendömet Finlands administrativa ämbetsverk». Enligt detta manifest skulle statssekretariatet för Finland jämte passexpeditionen i S:t Petersburg samt general-guvernörskansliet i Helsingfors från den 1 nästföljande oktober uteslutande använda ryska språket, medan senaten för Finland — ekonomidepartementel, den egentliga regeringen — i hemställningar till monarken och vid skriftväxling med generalguvernören likaledes från ofvan-nämnda dag skulle använda samma språk samt från och med samma datum året därpå äfven inom senaten vid ärendenas såväl muntliga som skriftliga behandling be*gagna ryska. Dock skulle senaten äga rätt att, dä sökan den därom anhölle, utfärda afskrifter af besluten på de inhemska språken samt att ännu under de närmast följande fem åren låta ledamöterna på dessa språk afgifva »muntliga» förklaringar. Från den 1 oktober 1905 skulle äfven vederbörande öfverstyrelser, guvernörerna och guvernörsämbetena skriftväxla med sina öfverordnade uteslutande på ryska, men tillätos alla dessa verk dock att mottaga och handlägga enskilda personers ansökningar, »affattade på någotdera af de lokala språken». Och slutligen befalldes alla däraf berörda myndigheter, att »under generalguvernörens ledning och inseende i god tid och i föreskrifven ordning vidtaga åtgärder för bringande inom ofvannämnda terminer af tjänstemanna-personalens vid dem underlydande verk sammansättning i sådant skick, som erfordras för ett framgångsrikt införande af ryska språket vid ärendenas behandling och skriftväxlingen inom sagda verk».

Manifestets lagstridighet låg i öppen dag liksom dess innersta syfte och oundvikliga konsekvenser voro tydliga. Då Alexander 1 år 1909 i de tydligaste ordalag erkände det finska storfurstendömets rätt till statlig tillvaro, erkände han eo ipso äfven rätten för landets styrelse att använda de9s språk. Denna rätt följer så självklart af den förra, att bvarje särskildt uttalande därom både var och betraktades såsom obehöfligt. Det ifrågavarande manifestet måste därför anses såsom ett ytterligare, om ock indirekt förnekande af Finlands ställning såsom stat och förty dess syfte vara att underminera grunden för det finska folkets samhällsskick. Lika tydliga voro konsekvenserna; å ena sidan afskedande inom en nära framtid af hundratals tjänstemän, som hvarken ville eller kunde uppfylla de i manifestet uppställda fordringarna, å den andra deras ersättande med personer, på hvilkas kompetens knappast andra fordringar komme att ställas, än kunskap i ryska språket — som icke talades af flera ån 8,000 individer i landet, hvaraf en afsevärd del såsom där föddaoch uppfostrade lika väl voro mäktiga de inhemska språken.

Samtidigt med detta manifest öfverlämnades till senaten i och för promulgering tvenne förordningar, den ena rörande offentliga sammankomster, den andra om handels idkande af ryska infödingar.

Den första afsåg intet mindre ån upphäfvande af församlingsfriheten, i det däri stadgades, att framgent inga som helst offentliga sammankomster eller möten finge aga rum utan tillstånd af generalguvernören eller af dem, åt hvilka öfverlämnats att å hans vägnar bevilja sådant tillstånd. Intet uttryckligt lagbud förefanns, som stadgade församlingsfrihet för finska medborgare, och därpå fotade ryska vederbörande förordningen därom, i enlighet med den österländska grundåskådningen, att inga rättigheter existera utom för såvidt de af härskaren med-gifvits och att förty allt, som icke uttryckligen förklarats tillåtet, är förbjudet. Detta i konträr motsats mot den västerländska uppfattning, som låg till grund för det finska samhällsskicket, att alla rättigheter naturligen tillhöra folket, medborgarna, och kunna upphäfvas eller inskränkas endast i den mån dessa enats om att så bör ske, samt att förty allt, som icke af lagen förbjudes, är tillåtet. I enlighet härmed hade regeringen i det svenska riket aldrig utöfvat någon längre gående rätt i fråga om församlingsfriheten än den själffallna, att se till det allmän ordning genom och vid dess utöfvande icke stördes, hvarför icke heller något lagstadgande, som uttryckligt fastslog sådan frihet, varit af nöden. Äfven den nya finska strafflagen förutsatte tillvaron af församlingsfrihet i stadgandena om de myndigheter, hvilka ägde öfvervaka ordningen vid allmänna sammankomster. Den ryska förordningen stod sålunda i strid äfven mot af monarken sanktionerade, positiva lagbud.

Den andra förordningen var visst af långt mindre betydelse och afsåg egentligen icke stort mera än att bereda generalguvernören tillfälle att använda de gårdfari-handlare-agenter, som föregående år med lagens till-hjälp massvis utdrifvits ur landet. Men äfven den utgjorde en öfverträdelse af Finlands författning, genom att påbjuda en förändring af gällande näringslag, sådan monarken icke kunde grundlagsenligt vidtaga utan landt-dagens medverkan.

Förhoppningarna om gynnsam påföljd af landtdagens petition nedslogos helt och hållet genom dessa nya påbud, men i stället hoppades man så mycket mera allmänt, att senaten denna gång skulle genom en promulga-tionsvägran söka bringa monarken till insikt om den löftes- och lagbrytande naturen af de åtgärder han låtit förmå sig att vidtaga. Vid promulgeringen af februarimanifestet hade åtminstone några medlemmar af majoriteten såsom stöd för sin åsikt att promulgation borde ske, anfört, att manifestet i och för sig icke utgjorde en lag-stridig åtgärd, utan endast ställde framtida sådana i utsikt. Dessa senatorer, ansåg man, borde denna gång icke kunna göra annat ån ansluta sig till dem, som föregående år vägrat proiiiulgera, och sålunda göra promulgation omöjlig.

Till en början föreföll det äfven som om man bland allmänheten icke misstagit sig i denna beräkning. Det förspordes till och med att senaten i fråga om språkmanifestet vore enhällig om att promulgering icke borde ske. Beträffande de två förordningarna däremot hyste man föga hopp om promulgationsvägran, sedan det blifvit kändt att senatens plenum efter omröstning förklarat ekonomidepartementet ensamt behörigt att besluta rörande dem. Och beträffande detta departement, den egentliga regeringen, hyste man starka tvifvel om majoritetens af ledamöterna vilja att motsätta sig befallningar från högsta ort. Tviflen visade sig äfven välbefogade, då vid den slutliga omröstningen endast tvenne ledamöter röstade för vägran att promulgera. Prokuratorn reserverade sig mot detta beslut, liksom tidigare mot beslutet att öfver hufvud lämna åt ekonomidepartementet ensamt att afgöra frågan om promulgering af förordningen om upphäfvande af församlingsfriheten.Frågan om språkmanifestets promulgation afgjordes däremot af senatens plenum, d. v. s. af justitiedepartementet, högsta domstolen och ekonomidepartementet gemensamt. Till en böljan höjdes ingen röst för promulgation. Alla ledamöter yttrade sig visserligen icke, men de som uttalade sig yrkade samtliga, att till monarken skulle aflåtas en hemställan, hvari den påbjudna åtgärdens stridighet mot landets konstitution oförtydbart skulle påvisas. Alla syntes ense härom och en kommitté utsågs för att affatta förslag till sådan hemställan, men når detta förslag vid senatens nåsta sammanträde upplästes af senatorn Eneberg, som själf suttit i stiliseringskommittén och därvid icke yttrat afvikande mening, gjorde han ett enskildt tillägg till kommitténs text genom att inflicka en mening af innebörd att promulgation föregått aflåtandet af den öfverenskomna hemställan. Genom denna perfida manöver bragtes ånyo på tal den af flertalet såsom redan afgjord betraktade frågan huruvida promulgation skulle ske omedelbart eller åtminstone uppskjutas tills svar på senatens hemställan ingått. Vid omröstning härom beslöts visst med alla röster mot fem, att hemställan först skulle aflåtas, men då majoriteten ej kunde afslå minoritetens yrkande att omröstningsprotokollet skulle biläggas den sålunda beslutna hemställan, kunde icke längre någon förhoppning hysas om att senatens protesterande utlåtande skulle göra någon verkan.

Svaret vardt också blott en förnyad befallning att promulgera, och då böjde sig ytterligare sju ledamöter, hvadan promulgation blef besluten med tolf röster mot åtta. Men af dessa tolf inlämnade fyra i likhet med dem, som röstat emot beslutet, afskedsansökningar, hvilka inom kort beviljades, liksom senare enahanda ansökan af prokuratorn. Därmed var senatens motstånd slutligt brutet, då endast sådana ledamöter stodo kvar, som visat sig anse hvaije befallning af monarken, om aldrig så uppenbart lagstridig, böra utan vidare åtlydas, och dessa ihufvudsak kompletterades med personer, om hvilkas villighet att foga sig man på förhand gjort sig, eller åtminstone trodde sig förvissad. Generalguvernören hade lyckats bringa det därhän, att han i Finlands högsta styrelseverk erhållit ett böjligt och villigt redskap för förryskningspolitiken.

Tidningspressen hade emellertid trots alla föregående förföljelser nog så skarpt kritiserat de nya påbuden och yrkat att de under inga omständigheter borde promulgeras. De på högsta ort beslutna förfogandena hade som vanligt hemlighållits tills de officiellt behandlats af senaten. De hade sålunda icke blifvit kända af pressombudsmännen, men väl af tidningspressen, hvarför denna, genom att behandla de redan allerhögst sanktionerade öfvergreppen såsom lösa rykten, lyckats få fram till allmänheten rätt oförblommerade uttalanden

om de nya olagligheterna. Allmänheten hade länge sedan vant sig att läsa mellan raderna och kunde därför tolka äfven de mest indirekta uttalanden i de brännande frågorna, men tyvärr hade äfven de maktägande lärt samma konst och då de i förevarande fall väl visste, att icke några rykten utan faktiskt utfärdade förordningar voro föremål för den skarpa kritiken, tvekade de icke att inskrida. Finlands främsta politiska organ, »Nya Pressen», som trots den temporära indragningen föregående år äfven nu gick i spetsen för oppositionen, indrogs omedelbart för alltid och samma öde drabbade under årets lopp sex andra pressorgan, medan ytterligare fjorton utsattes för temporära indragningar under längre eller kortare tid, minst en månad.

Men härmed sköt generalguvernören öfver målet. Hans tydliga sträfvan att omintetgöra alla möjligheter för allmänheten att följa med händelserna och regeringspolitikens utveckling kunde icke längre tolereras, hvarför på enskildt initiativ igångsattes utgifvandet af en tidning, »Fria Ord», som ocensurerad tillställdes prenumeranterna, Bladet trycktes i Stockholm, smugglades in till Finland, där det på olika sätt distribuerades, och lyckades trotsalla myndigheternas af generalguvernören ifrigt pådrifna ansträngningar tämligen regelbundet komma prenumeranterna till handa under de fem följande åren, tills omhvälfningen på senhösten 1905 gjorde ett sådant organ öfverflödigt. Senare uppstod en hel litteratur af allehanda skrifter och böcker, hvilka på samma sätt kringgingo censuren och utan tvifvel i väsentlig mån bidrogo till att hålla mot-ståndsandan vid lif. Men till en början verkade stryp-ningssystemet mot pressen i rätt hög grad nedslående såsom bevis för att de maktägande voro beslutna att till hvad pris och med hvilka medel som helst genomdrifva sin politik.

Nedslående verkade äfven den i anledning af senatens undfallenhet småningom inträdande splittringen bland allmänheten. Dittills hade man varit ense om att motstånd inom lagens gränser borde göras af alla och enhvar, som uppfordrades att på ett eller annat sätt biträda förrysknings-politiken. Nu började tveksamhet visa sig inom det parti de flesta af de kvarstående såväl som af de nyutnämnda senatsledamöterna tillhörde. Tidigare hade gränsen mellan partierna i Finland uteslutande bestämts af åsikterna i frågan huruvida finskt eller svenskt språk skulle dominera i landet. Så hade finskhetsifrarna splittrats i det »gammalfinska» och det »ungfinska» partiet, som i frågan om finska och svenska språkens inbördes ställning nog i hufvudsak voro ense, men i öfriga stycken närmast att beteckna såsom konservativa och progressister. Den nya senatens ogensågligt betydligaste ledamot, Eneberg, tillhörde det gammalfinska partiet och likaså flertalet af öfriga senatorer, hvarför ock partiets hufvudorgan inom pressen, »Uusi Suometar», redan i fråga om språkmanifestets promulgering visat sig vacklande, ehuru det till en böljan bestämdt nog uttalat sig emot en sådan åtgärd.

Fram på senhösten 1900 uppträdde så det gammalfinska partiets erkände höfding, den från senaten föregående år afgångne Yrjö-Koskinen, i ofvannämnda tidning med ett »öppet bref till mina vänner», däri han bestämdttog afstånd från den motstftndspolitik, som dittills omfattats åfven af flertalet bland hans meningsfränder. I detta npprop yrkade den gamle partichefen att det finska partiet borde afhålla sig från opposition mot den inhemska regeringen, hvilken tvärtom borde understödas, medan partiet i främsta rummet borde arbeta för stärkandet af det finska språkets ställning och under väntan på ett omslag i den ryska regeringspolitiken böja sig för öfvermakten i stället för att reta den genom motstånd.

Yrjö-Koskinen hade under ett långt lif — uppropet offentliggjordes på hans sjuttioårsdag — själf oa flå t ligt arbetat för det mål han angaf såsom sitt partis viktigaste och hade därunder utvecklat sig till en så ytterlig parti-fanatiker, att han såg alla både sociala och politiska företeelser uteslutande ur parlisynpunkt och hvarken erkände eller trodde på möjligheten af andra än parti-egoistiska motiv också hos sina motståndare. I understödande af den inhemska regeringens undfallenhetspolitik såg han ett medel för sitt parti att, under tsarregeringens protektion, vinna dominerande inflytande i landet och därmed oinskränkt välde för det finska språket. Äfven om man för tiden nödgades böja sig för öfvermakten, förklarade han, skulle ett starkt nationalmedvetande göra det möjligt för folket att när andra tider randades resa hufvudet på nytt, i allt väsentligt oförändradt. Men nationalmedvetande kunde enligt hans åsikt endast de finnar äga, som använde finskt språk.

Från utfärdandet af detta upprop måste den djupa schism räknas, hvilken under många år söndrade det finska folket i »motstånds»* och »undfallenhetspartierna». Och medan många framstående medlemmar af den

gammalfinska gruppen anslöto sig till det förra, omfattades det senare helt naturligt af de i Finland liksom öfverallt förefintliga lycksökareelementen, hvilkas mjukhet gentemot den ryska påträngningen hade föga att skaffa med vare sig politisk eller annan öfvertygelse.

Till vice ordförande i ekonomidepartementet, d. v. s.chef för den inhemska regeringen, hade efter senatorn Tudeers afgång utnämnts hofjägmästaren Konstantin Linder, en man som i yngre Ar varit officer och då till och med deltagit i den progressiva rörelsen under böljan af den andre Alexanders regering, men sedan dess icke sysslat med annat än affärer och ägde inflytelserika förbindelser i rikshufvudstaden samt vunnit general Bobrikoffs ynnest. Föga förtrogen med det slags verksamhet, som nu skulle ¿legat honom, lät regeringschefen utan svårighet leda sig af andra, särskildt af den tidigare nämnde senatorn Eneberg, hvilken i sin tur stod under inflytande af Yrjö-Koskinen, hvars råd därför i många afseenden blefvo afgörande för den nya senatens hållning.

Under sådana omständigheter gick utvecklingen från blott undfallenhet gentemot den ryska agressionen mycket snabbt till direkt understödande af förryskningspolitiken och därifrån följdriktigt vidare till anlitande af tvångsmedel mot dem, som fortfarande gjorde motstånd. Den första, i högre grad allvarsamma pröfvostenen för den rekonstruerade senaten hlef värnepliktsfrågan, hvilken, i enlighet med de tidigare nämnda tgrundstadgandena», i böljan af 1901 upptagits till behandling af det ryska riksrådet. Till deltagande i handläggandet af frågan hade förordnats tvenne af den nya finska senatens medlemmar, hvilka dock icke synas ha gjort någon invändning mot sådan lagstridig behandling af ett finskt lagstiftnings- • ärende, en sida af frågan, som sjålffallet icke heller beaktades af riksrådet. Men i sak sökte i stället riksrådets majoritet så mycket sig göra lät modifiera till Finlands förmån de ryska kommittéernas förslag genom sådana ändringar som t. ex. att antalet af årligen till tjänst uttagna värnepliktiga skulle fastställas till 4,000, att tjänstetiden liksom förut skulle vara treårig, att de finska trupperna icke skulle förläggas utom hemlandets gränser och att finska värnepliktiga icke skulle instickas i ryska trupper.

Detta modifierade förslag tillvann sig emellertid ickegillande på högsta ort, utan fastställdes i stället den 12 juli 1901, efter inhämtadt utlåtande af en »specialkonferens», i hufvudsak oförändradt det ryska värnepliktslagförslaget af 1899. Och senaten promulgerade det nya påbudet med öfverväldigande majoritet, ehuru dess eget språkrör inom pressen ånnu blott någon vecka tidigare såsom groft förolämpande stämplat allmänhetens antagande» att senaten komme att utan vidare åtlyda en befallning att promulgera. För att såvidt möjligt bevara skenet aflät senaten dock samma dag promulgeringen skedde en hemställan till monarken, men i sådan ton och form, att den ingalunda kunde betraktas såsom en protest. Däri omnämndes visst den oro, som af påbudet väckts bland befolkningen i Finland, men i sammanhang därmed ordades om folkets kännedom om monarkens välvilja och därpå fotade öfvertygelse, att landets grundlagar äfven framgent komme att bli respekterade. Aktstycket utmynnade i en i sväfvande fraser inlindad anhållan om något ord från tronens höjd, afsedt att lugna folket. Och till yttermera visso bifogade generalguvernören ett utlåtande af innehåll, att alls ingen oro existerade i Finland, trots några »separatistiska agitatorers» försök att uppvigla folket, som tvärtom vore uppfylldt af tacksamhet för majestätets nådiga afsikter. Senatens hemställan föranledde själlfallet icke till någon åtgärd, men den minori-. tet af fyra ledamöter, som motsatt sig promulgationen och inlämnat ansökningar om afsked, entledigades.

De bufvudsakliga afvikelserna från förslaget af 1899 i den sålunda utfärdade värnepliktsförordningen utgjordes af stipulerandet af treårig tjänstetid liksom förut, af stadgandet att antalet årligen till tjänst inkallade skulle bestämmas af monarken och af bortlämnandet af bestämningen att förkortad tjänstetid på grund af högre bildning endast skulle inträda för dem, som äfven ägde kunskap i ryska språket. Annars var förordningen i allt väsentligt lik det till landtdagens utlåtande två år tidigare öfver-lämnade förslag, som väckt så stark oro bland folket, att mänga tusentals unga män i värnepliktsåldern emigrerat.

Pä högsta ort bade man, trots generalguvernörens mer eller mindre bestämda, officiella försäkringar om motsatsen, rätt väl reda på hvilken stämning af missnöje och knot den s. k. militärreformen väckt både bland folket i gemen och inom de finska trupper, som af gammalt funnos. Man sökte därför såvidt möjligt förmildra det utfärdade påbudets första verkningar för att locka folket att utan vidare motstånd underkasta sig. 1 sådant syfte

och för att befria sig från de miss-nöjeshärdar, man antog de finska skarpskyttebataljonerna utgöra, upplöstes alla dessa utom dragonregementet och den finska gardesbataljonen, hvarjämte förordnades att »tillsvidare» endast så många af de årligen uppbådade värnepliktiga skulle till aktiv tjänst uttagas, som behöfdes för komplettering af de nämnda två truppenheterna. De finska bataljonernas vapen och öfriga utrustning, liksom äfven deras kaserner, öfver-togos af de kejserliga militärmyndigheterna och användes för ryska trupper, hvilkas antal inom landet fördubblades.

Till »reformen» hörde äfven införande af en ny krigs-mannaed, att afläggas icke blott af framdeles till tjänst uttagna värnepliktiga, utan äfven af både officerare och manskap vid de ännu bibehållna finska trupperna. Och denna ed utgjorde ett otvetydigt erkännande och ett löfte om upprätthållande af den ryska envåldsmakten äfven i Finland. Detta väckte självfallet starka betänkligheter och yttringar af missnöje bland officerarna vid de återstående trupperna, hvarför generalguvernören, för hvilken dessa missnöjesyttringar ingalunda förblifvit obekanta, vid ett besök i det finska dragonregementets garnisons-stad Willmanstrand, tillät sig utfara i så förolämpande yttranden om detta regemente och dess chef, att rege-

14. — Moskoviter och finnar.mentets samtliga, till ett fyratiotal uppgående officerare, omedelbart anhöllo om afsked. 1 anledning häraf upplöstes äfven dragonregementet, så att endast den finska gardesbataljonen mera behöfde manskapför komplettering. Och då tidigare vanligen ett större antal än så af de till kortare tjänstetid berättigade anmält .sig som frivilliga, trodde nog både generalguvernören och senaten att föga svårighet skulle möta införandet af den nya värneplikts-instilutionen.

Häri missräknade man sig emellertid så fullständigt som möjligt. Folket lät sig alls icke bedraga i fråga om »reformens» räck vid och syfte genom de temporära lättnader, som ställdes i utsikt, öfverallt gjorde sig önskan att gifva uttryck åt det stora flertalets opinion gällande och då ingen möjlighet längre fanns för tidningspressen att framföra folkets åsikter, beslöt man att föranstalta en ny massadress till monarken, för att visa att åsikterna i ingen mån förändrats, såsom generalguvernören sökt göra troligt.

Förhållandena voro dock i flera afseenden långt mindre gynnsamma för afgifvande af en sådan opinionsyttring än vid tiden för den första massadressens tillkomst. Inga offentliga möten kunde såsom då föranstaltas. Inom själfva folket hade i följd af det gamraalfinska parliets frontförändring en viss söndring inträdt. Det ringa direkta resultat man i fråga om monarken föregående gång vunnit med ansträngningarna verkade icke uppmuntrande. Men allt detta oaktadt blef resultatet icke stort mindre betydande än det tidigare, i det öfver fyrahund rasjuttiotusen personer undertecknade adressen. Däri framhölls det lagstridiga sättet för den nya värne-pliktsförordningens tillkomst och dess grundlagsvidriga innehäll, hvarjämte ställningen i dess helhet karaktäriserades på sätt, som af följande utdrag framgår:

»Tunga bekymmer hafva under de senaste åren

hopats öfver vårt land---------Gång efter annanhar man nödgats erfara, att stadganden i landets grundlagar blifvit åsidosatta, dels i lagstiftningsåtgärder, dels genom viktiga ämbetens besättande med ryska mån. Förvaltningen har blifvit ledd på ett sått som vore dess uppgift att rubba lugnet och ordningen, hindra allmännyttiga sträfvanden samt framkalla ovånskap mellan ryssar och finnar.»

Den 30 september inlämnades adressen till senaten för vidare befordran till monarken, men först den 7 november öfverstyrdes den därifrån i samma syfte till generalguvernörens kansli, som omsider insände den till tsaren, af hvilken den naturligtvis lämnades utan afseende.

Endast generalguvernören, som påtagligen ånyo blifvit mycket illa betjänad af sina agenter, ifrågasatte undersökningar rörande adressens tillkomst, men lyckades icke finna någon hållbar utgångspunkt för förföljelser mot dem, som haft med adressföretaget att skaffa.

Något mera än afgifvande af ett bevis för huru allmän den i adressen uttryckta opinionen var, hade knappast heller åsyftats. Ingen hade vål egentligen hoppats någon direkt påföljd dåraf och därför hade man äfven parallellt med adressföretaget sökt organisera annat och mera effektivt motstånd mot den olagliga värnepliktsförord-

ningen. I sådant afseende hade uppgjorts ett slags program, omfattande de olika moment vid förordningens genomförande, där motstånd kunde göras, dels af olika kategorier af funktionärer, som i en eller annan egenskap borde taga befattning med detta genomförande, dels i sista hand af de till uppbåd kallade värnepliktiga själfva.

Främst kunde prästerna i landet vägra att från predikstolen kungöra den ifrågavarande, olagliga förordningen, såsom vid utfärdande af nya lagar kråfdes. Vidare kunde både präster och häradsskrifvare vägra att uppgöra och till vederbörande myndigheter insända uppbådslängder, eller förteckningar öfver unga män i värnepliktsåldern. Så kunde kommunerna vägra att välja uppbådsnämnderoch ordförandena i kommunalnämnderna sävfil som läkare och krigskommisarier vägra att medverka vid uppbådsförrättningarna. Och slutligen kunde de upp> bådade unga männen såsom en sista och kraftigaste protest uteblifva från såväl uppbåd som tjänstgöring.

Man hade haft alltför stor hast i S:t Petersburg med »reformen» och hade så helt in vaggat sig i förhoppningarna, att den skulle kunna utan större svårigheter genomföras, att man icke vidtagit några särskilda försiktighetsåtgärder. Bland annat hade man försummat att göra några förändringar i hvad man kunde kalla självfva uppbådsmaskineriet, utan förordnat, att den gamla värnepliktslagen härvid ännu skulle tjäna till efterrättelse, och hade därigenom i väsentlig mån underlättat möjligheterna för motstånd. Man förmådde icke fatta att massorna af folket i Finland omedelbart skulle inse huru föga det perlida »tillsvidare» i medgifvandet, att endast 180 man skulle uttagas till tjänst vid den finska gardes-bataljonen, innebar af garantier för framtiden och väntade därför icke afsevärdt motstånd.

Motståndsprogrammet blef emellertid mycket ojämnt genomfördt, främst på grund af den undfallenhetstaktik det gammalfinska partiet proklamerat som den enda riktiga och hvilken detta partis anhängare därför ansågo sig, om icke skyldiga, så dock oförhindrade att följa. Bland prästerskapet hade partiet i fråga en mängd företrädare, främst den finska kyrkans primas, ärkebiskopen, hvilken, så snart det på allvar blef fråga om att vägra kungöra värnepliktsförordningen i kyrkorna, till Finlands präster aflät en rundskrifvelse, som i osmaklig argumentering säkert icke har många motstycken. Däri förklarade herr ärkebiskopen, att prästen genom en vägran att kungöra uppreste sig mot öfverheten och, för att anse sig berättigad att så göra, borde »säkert veta att sådant motstånd öfverensstämde med Guds vilja», tilläggande att han, ärkebiskopen, för sin del icke trodde att denna vilja gick i sådan riktning. Vidare förklarade han, att »omdet vore fråga om en kränkning af tro och bekännelse» prästens skyldighet att göra motstånd vore självklar, men icke så i fråga om en »militärangelägenhet». Att militärangelägenheten i förevarande fall innebar ett upphäfvande af själfva grunden för Finlands samhällsskick ignorerade ärkebiskopen fullständigt, men afrundade sin utläggning med ett argumentum ad hominem, så lydande: »Däremot skulle följderna af en vägran ingalunda blifva så obe-tydande för prästen själf som många antaga, ty han skulle riskera sin tjänst och sin utkomst.» Det hela af-slutades med den i betraktande af det sist anförda tämligen omotiverade slutsatsen: »Prästen tillkommer det att stå inför Gud.»

Ärkebiskopens herdabref gjorde emellertid, trots sin servila anda och sin egendomliga logik, hvilka drag utmärkte också andra biskopars hållning, ett så pass starkt intryck, att icke flera än sextiofem präster vägrade att kungöra den lagstridiga förordningen. Men i stället togo flerstädes församlingarna själfva protesterandet om hand genom att endera, när uppläsandet började, aflägsna sig från kyrkan, vanligen efter uttrycklig protest mot själasörjarens uppträdande, eller genom att uppstämma en psalm, så att prästen icke kunde göra sig hörd. En och annan af dessa tog dock icke någon hänsyn till sådan opposition, utan fortsatte uppläsandet för tomma väggar, eller utan att själfva kunna höra det lästa, och anmälde sedan att kungörandet blifvit fullgjordt. Men icke ens på sådant sätt blef förordningen kungjord i mera än ungefär hälften af samtliga församlingar i landet.

Långt mera beslutsam var kommunernas hållning. 1 det öfvervägande flertalet sådana vägrade man att välja uppbådsnämnder. I en del utlyste kommunalstämmornas ordförande ingen stämma för företagande af val, i andra beslöt den sammankallade stämman att val icke skulle företagas, medan ytterligare andra valde ombud, men gåfvo dessa i uppdrag att vid uppbådstillfället protestera mot förrättningen och därpå aflägsna sig. Uppbådslängderna slutligen blefvo antingen alls icke inlämnade, eller i andra fall så sent, att den i lag föreskrifna granskningen så mycket mindre kunde medhinnas som kommunalmyndigheterna oftast vägrade att taga

befattning därmed.

En del kommuner hade redan i december 1901 vägrat att anställa val af medlemmar i uppbådsnämnderna, hvarigenom senaten bibragts en föreställning om hvad man hade att vänta af de öfriga, når ordningen komme till dem att taga ställning till frågan. Och vid den tiden hade senaten redan hunnit förbi den tidigare ståndpunkten, att endast underlåta att göra motstånd mot olagligheterna. Nu var den inhemska regeringen villig, att direkt bidraga till och understöda sådana, hvarför den ock i en skrifvelse till guvernörerna anbefallde dem, att »med tillämpande af alla medel, som enligt lag äro medgifna, såsom föreläggande af viten till lämpliga belopp», söka tvinga kommunerna att förrätta ifrågavarande val. Till och med den våren 1901 olagligen utnämnde ryske guvernören i Nylands län tvekade om lagligheten af sådant tillvägagående, men Bobrikoffs rådgifvare, prokuratorn Johnson, förklarade i en till generalguvernören inlämnad utredning rörande lagenligheten af senatens föreskrift, att »det måste erkännas, att en sådan rättighet framgår af själfva sakens natur, emedan i motsatt fall lagens fordringar ofta kunna blifva utan verkan». Detta i fråga om den ryska värnepliktsförord-ningen, hvars stridighet mot lag dåvarande senatorn Johnson själf varit med om att — låt vara i mjukaste omskrifning — påpeka i senatens efter promulgationen däraf aflåtna hemställan.

Viteshotet gjorde emellertid mycket ringa verkan, ehuru en mängd kommuner utsattes för sådant. Beloppen växlade från några hundra till några tiotusentals mark, men endast i ett fåtal fall låto kommunerna häraf förmå sig att frångå den ståndpunkt de intagit. Slutligen fann sig senaten i sådant trångmål, att den anhöll om rätt att själf utse kommunernas företrädare i uppbådsnämnderna, där sådana icke blifvit valda. Men höga vederbörandepåfunno en ändft enklare utväg, i det de utfärdade en färklaring af innehåll, att nämnderna skulle anses vara beslutföra åfven utan representanter för kommunerna.

Sä böljades omsider uppbådsförrättningarna på våren 1902. Äfven i fråga om dem blef resultatet mycket olika. I ett rått betydande antal kommuner infann sig ingen enda af de uppbådade, i andra måste hela uppbädsför-rättningen inställas, emedan nämnderna icke kunnat erhålla läkare för den nödvändiga besiktningen. Endast hår och hvar hade i följd af ifrig undfallenhetsagitation en större procent af de uppbådade kommit tillstädes. 1 Helsingfors infunno sig af 855 endast 110, af dem många genom ombud. Massor af människor voro tillstädes för att se buru förrättningen kom me att utföras och bland dessa blef det bekant, att senaten, hvilken som bäst hade sammanträde, beslutit att till uppbåds-distrikt, där finska läkare icke stått att erhålla för besiktningen, sända ryska militärläkare. Förbittringen håröfver gaf sig luft i hvisslingsdemonstrationer mot en del senatorer när dessa lämnade sin ämbetslokal, och då den under sitt nya bobrikoffska befäl desorganiserade polisen ej förmådde afstyra ofoget, kommenderade den ryske guvernören ut en skvadron kosacker för att skingra folkhoparna. När kosackerna anlände var emellertid allt lugnt, emedan de få senatorer, som visat sig ute, hunnit försvinna. Folket stod i beråd att skingra sig, men det oaktadt redo »ordningens återställare», kosackerna, in på de kvarvarande, användande både de ryktbara »nagaikorna» och där och hvar sina sablar, men utan att åstadkomma annat än att ständigt nya hopar, lockade af tumultet, strömmade till platsen. Sedan uppträdet fortgått i närmare fem timmars tid, kommenderades kosackerna slutligen tillbaka till sin kasern, dit de åtföljdes af cn hviss-lande folkhop, och därmed inträdde lugn på nytt. Men tumultet blef ingalunda utan påföljder, ehuru dessa icke drabbade dem, som genom sitt hufvudlösa utkommenderande af militär buro ansvaret för oordningarna.Uppbåden fortsattes emellertid under allehanda försök af senaten att omintetgöra det motstånd »reformen» på alla håll rönte, utan att resultatet dock ens i någon mån motsvarade de gjorda ansträngningarna. Af tjugufemtusen uppbådade uteblefvo inemot femtontusen och då är att märka att flerstädes de som infunnit sig utgjordes af sådana, som på grund af kroppslyte eller af andra skäl i alla händelser varit befriade från militärtjänst. Det första försöket att tillämpa den olagliga värnepliktsförordningen hade utmynnat i ett fullständigt fiasko för regeringen, som intet annat kunde göra än söka utöfva repressalier mot dem man ansåg mest skyldiga i fråga om motståndet. Men äfven i detta afseende blef resultatet ett grundligt misslyckande. En del åtal anställdes mot särskilda personer, men domstolarna frikände i hvarje fall de åtalade, hvarför prokuratorn fann sig föranlåten att förordna om inställande »tills vidare» af sådana åtal. De afhördes sedermera icke.

Större framgång hade senaten med en annan manöver, som senare erhöll vidtgående följder. Redan i februari

hade till samtliga öfverstyrelser, till ständernas bankfullmäktige och till hofrätterna aflåtits skrifvelser, i hvilka de nämnda högre ämbetsverken anbefallts att insända förteckningar öfver »underlydande innebafvare af sådana befattningar i statstjänst, hvilka borde befrias från att inkallas till aktiv tjänstgöring, från reserven och landt-värnet» — detta under åberopande af den olagliga värne-pliktsförordningen. Intet skulle hindrat senaten att på grund af tillhandsvarande material låta egna underordnade uppgöra sådana förteckningar, hvarför man måste antaga att senaten ville drifva de ämbetsverk, frågan gällde, att medverka vid tillämpningen af det inkonstitutionella påbudet. Manövern misslyckades dock så till vida, att ämbetsverken i fråga vägrade att lämna de äskade uppgifterna, under åberopande af, att den nämnda förordningen vore grundlagsstridig. Men genom att öfverstyra de mottagna svarskrifvelserna till högsta ort framkalladesenaten vidtgående följder, som redan i augusti samma Ar visade sig i form af tvenne förordningar: »angftende ordningen för tjänstemäns vid de administrativa verken» och för »tjänstemäns vid justitiestaten skiljande från tjänsten».

Förordningarna voro icke blott olagliga på grund af sitt tillkomstsått, utan stredo äfven såväl mot allmän som delvis också mot grundlag, men detta afhöll icke senaten från att promulgera dem till efterlefnad. Och sex dagar därpå, i september, följde den första tillämpningen i och genom afskedande af de tre äldsta ledamöterna i enhvar af landets tre hofrätter, af en referendariesekreterare i senaten, två assessorer i tullstyrelsen samt fiskeriinspektorn, medan särskilda andra tjänstemän erhöllo en »tillrättavisning».

En tredje förordning, som samtidigt utfärdats och promulgerats, gällde »ordningen för väckande af rättsligt åtal emot tjänstemän för tjänsteförbrytelser» och var närmast föranledd af de åtal, som anställts mot dep ryske guvernören i Nylands län för hans andel i det våld, som utöfvats vid uppbådstumultet i Helsingfors. Enligt den nya förordningen skulle åtal mot tjänstemän, tvärtemot strafflagens stadganden, endast få väckas sedan beträffande de högre ämbetsmännen tillstånd utverkats af monarken, beträffande andra af den myndighet, som verkställt utnämningen, hvarvid i fråga om de senare äfven generalguvernörens samtycke i h varje särskild t fall måste erhållas. Och till yttermera visso förklarade den olaglige ministerstatssekreteraren von Plehwe i en förordningen åtföljande skrifvelse, att den skulle äga retroaktiv verkan och förty tillämpas äfven i fråga om redan vid domstol anhängiggjorda mål. Verkningarna af denna förordning liksom af tvenne andra, samtidigt af senaten pro-mulgerade: »angående ändring af särskilda stadganden rörande tjänster vid civilstaten i Finland» och »angående ändring i särskilda delar af reglementet för »Kejserliga Senaten för Finland» visade sig emellertid först under följande år. General Bobrikoff diktator i Finland.

Generalguvernörens uppfattning af förhållandena i Finland. — Hofrtttter-nas opposition mot olagligheterna. — Lagvidriga afskedanden. — Senaten och generalguvernören. — »Den- statliga ordningen och det allmänna lugnet». — Landsförvisningar och deportationer. — Den inhemska regeringen och det gammalfinska partiet. — Desorganisation på alla omr&den. — Vidare förryskningsåtgärder.

I den antagonism, som rådde mellan de svensk-och de finsktalande folkelementen och som ytterligare tillskärptes genom att ledarna for det gammalfinska partiet — i allmänhet efter detta partis hufvudorgan be-nämndt det »suometarianska», medan motståndarna betecknades såsom >konstitutione)la» — ställt sig i spetsen för undfallenhetsmännen, trodde sig generalguvernören finna ett motstycke till klyftan mellan det egentliga folket och herreklassen i Östersjöprovinserna. De svensktalande i Finland utgjorde i hans ögon en så ringa minoritet, att de utan svårighet borde kunna betvingas och den finskspråkiga majoriteten trodde han enligt de suome-tarianska försäkringarna utgöra en, beträffande politisk åskådning, i all hufvudsak homogen massa. Han inriktade därför ock till en början sin politik på att draga till sig det finsktalande elementets spelsar, under betonande af att tsarregeringen alls icke fordrade någonting orimligt, men självfallet ej kunde tolerera att en obetydande minoritet utöfvade öfvervägande politisk makt i Finland och arbetade på att allt fullständigare skilja storfursten-dömet från riket i öfrigt. Med de finsktalande, det egentliga folket, vore tsarregeringen ingalunda ovillig attöfverenskomma, blott en del eftergifter i fråga om de ryska fordringarna gjordes.

I viss mån syntes också denna divide et impera-politik till en början krönas med framgång, eburu dess utgående från falska förutsättningar själfifallet förr eller senare måste bringa den att stranda. Generalguvernören hvarken

förstod, eller ens kunde förstå, att partiförhållandena i Finland helt och hållet voro grundade på olikhet i språk och nationalitet, icke på olikhet i rättsåskåd-ning. Partistriderna hade visst urartat till strid om mak* ten, men inom gränserna för den statsförfattning Finland ägde och hvilken ingendera af de stridande önskade upp-häfd eller ens inskränkt till förmån för egna syften. Under språkstridens hetta hade visst det svensktalande elementet bland befolkningen stämplats såsom en främmande herreklass, men det förmenta tryck denna påståtts utöfva hade man knappast försökt tillskrifva några väsentliga brister i det rådande samhällsskicket och därför icke heller yrkat någon förändring af grunden för detta. Det var följaktligen endast undfallenhetsmännens tro, att de genom sin hållning skulle kunna afvärja svårare följder för landet, som till en början förmådde dem att vika för den ryska påträngningen, icke någon önskan att uppgifva det rådande statsskicket. Men dels den hetsighet, hvarmed striden fördes, dels påverkan af de lycksökareelement, som flockade sig kring de öfvertygade undfallenhetsmännen, drefvo dessa att småningom gå allt längre öfver den gräns de troligen i början tänkt sig, tills det slutligen föreföll som om generalguvernörens politik gillats och understödts af en afsevärd del af det finska folket.

General Bobrikoff trodde emellertid rätt länge att endast en minoritet icke var ense om hans politik och drog däraf den slutsatsen, att blott de, som förde denna minoritets talan, oskadliggjordes, folket utan vidare skulle falla till föga. Och till en början antog han, att afske-dande af en del domare och tjänstemän skulle i tillräck-lig grad verka afskräckande på öfriga företrädare för motståndet för att bringa deras agitation bland folket till ett slut. Länge dröjde det dock icke, förrän han erhöll • bevis för att det första, tidigare onämnda afskedandet af hofrättsledamöter och andra tjänstemän ingalunda haft den verkan han hoppats.

Beviset framkallades af det i det föregående nämnda, lagstridiga påbudet rörande åtal mot tjänstemän och när> mast af Plehwes* skrifvelse om retroaktiv verkan af detta påbud, hvilken af senaten befordrats vidare till vederbörande domstolar. I Åbo hofrätt föranledde denna skrifvelse ett svar, som biträddes af alla, utom en försvinnande liten, för åtlydnad röstande minoritet, och däri hofrätten förklarade att då påbudet saknade stöd i gällande lag, det icke kunde lända till efterrättelse. I Vasa hofrätt förklarade majoriteten, att påbudet icke kunde föranleda till någon åtgärd, utan kom me hofrätten att i hvarje särskildt fall fatta sådant beslut, som af lag och laga stadgar påkallades, medan minoriteten ville uttala, att påbudet icke kunde åtlydas, enär domstolarna ägde själfständigt bedöma huru mål borde handläggas. Svaret från den tredje af landets öfverdomstolar, Viborgs hofrätt, gick i samma riktning som minoritetens i Vasa uttalande, medan mindretalet i Viborg ansåg att befallningen, då monarken på grund af sin benådningsrätt måste anses kunna förordna om nedläggande af åtal för brott, borde efterkommas.

Hofrätternas afböjande, hvilket senaten på intet sätt kunde i laga väg beifra, förmådde den »inhemska regeringen» att till högsta ort aflåta en skrifvelse, däri senaten, efter anförande af Åbo hofrätts svar, rörande innebörden däraf uttalade att:

»Omförmälda mening kan icke antagas åsyfta annat, än att handläggningen af de i Hofrätten anhän-

* Herr von Plehwe, som tidigare öfverg&tt från den romersk-katolska till den grekisk-ortodoxa religionen, hade, sedan han föregående år blifvit utnämnd till inrikesminister i Ryssland, äfven så till vida förryskat sitt namn, att han bortlämnat det tyska »von».giga åtal för tjänstefel borde, utan afseende ä ofvan åberopade förordning och Eders Kejserliga Majestäts i Statssekretariatets meran ära nda bref meddelade Nådiga befallning samt Senatens förordnande, fort* såttas med tillämpande af härförinnan i ämnet gällande stadganden; hvilket antagande åfven bestyrkes däraf att, enligt Prokuratorns i Senaten uti skrif-velse af den 17 februari 1903 hos senaten gjorde anmälan, Åbo Hofrått, med anledning af särskilda personers mot Guvernören i Nylands lån, Generalmajoren M. Kaigorodoff, gjorda angifvelser för tjänstefel, i skrifvelse af den 27 januari 1903 förordnat till anställande af vittnesförhör vid Rådstufvuråtten i Helsingfors.»

Följderna af senatens skrifvelse dröjde icke långe att visa sig. Redan den 26 februari, eller inom en vecka efter aflåtandet däraf, afskedades på högsta befallning icke mindre ån femton af Åbo hofrätts ledamöter, hvilka enligt lag icke skulle kunnat afsättas utan vederbörlig rannsakan och dom, men under rådande omständigheter ej hade

annat val än att vika för öfvermakten. Det oerhörda öfvergreppet föranledde därjämte tjugutre af hofråttens yngre tjänstemän att frivilligt afgå, hvarför Finlands äldsta öfverdomstol för lång tid framåt blef full* ständigt desorganiserad.

Icke fullt en månad senare följde så Viborgs och Vasa hofrätter i ordningen. Af den förras ledamöter och tjänstemän afskedades tio, af den senares fyra, på samma skäl som föranledt öfvergreppet i Åbo. Och samtidigt afsattes såväl politieborgmästarna i Helsingfors och Viborg som borgmästarna, inalles elfva, i alla öfriga städer i Viborgs och Nylands län. De hade samtliga vägrat att utlysa rådhusstämma för val af ledamöter i upp-bådsnämnderna och därigenom personligen öfvertagit sina städers andel i försvaret mot det olagliga ryska vårnepliktspåbudet.På genomförandet. af detta påbud samlade generalguvernören för tiden alta sina ansträngningar. Det första försöket hade misslyckats så grundligt, att general Bobrikoff måste hysa farhågor i fråga om sin egen ställning, i händelse misslyckandet upprepades. Och senaten hade icke längre någon annan utväg än att med hvilka medel som helst, likgiltigt om lagliga eller olagliga, understöda generalguvernörens politik, emedan den i självfva verket redan föregående år engagerat sig på sådant sått, att den knappast mera kunde draga sig tillbaka. Motståndet i fråga dm de första uppbåden hade då försatt såväl generalguvernören »som senaten i en allt utom behaglig ställning, hvilken syntes hota med allvarliga förvecklingar, ifall tvångsmedel mot de strejkande värne-pliktiga komme att anlitas. För att förekomma sådana genom att om möjligt förmå tsaren att återtaga det lagstridiga påbudet, reste då till S:t Petersburg guvernören i Vasa län, öfverste Björnberg, som af gammalt var personligen känd af monarken, och gaf honom under en enskild audiens en utförlig framställning af läget, förklarande att folket säkert icke komme att i godo underkasta sig det påbud enhvar i Finland ansåg tillkommet i strid mot lag och därför icke förpliktande. Framställningen gjorde så starkt intryck, att monarken icke blott befallde Plehwe att föreslå något sätt att reda ut den tilltrasslade härfvan, utan också redan: enligt tillförlitlig uppgift lät vidtala furst Sviatopolk-Mirski.att eventuellt öfvertaga generalguvernörsposten i Finland. Och herr Plehwe aflåt en skrifvelse till senaten med ett förslag om inhiberande tills vidare af värnepliktsuppbåden och den finska gardesbataljonens kompletterande med vårfvadt manskap.

Skrifvelsen väckte så stor bestörtning både hös generalguvernören och inom senaten, att man vid en första Öfverlåggning om hvad som stode att göra syntes böjd för att utan vidare följa Plehwes råd, men redan följande dag hade general Bobrikoff repat mod på nytt, låt kallatill sig n&gra af senatens ledamöter och resultatet af sam* mankomsten bief en svarsskrifvelse, hvari senaten förklarade att uppgifterna om stämningen i landet' voro öfverdrifna, att motståndet mot vårnepliktspåbudet be* rodde pä agitatorisk verksamhet af en handfull oansvariga personer och att förty uppbåden nog skulle kunna genomföras blott lämpliga åtgärder vidtoges. Svaret meddelades omedelbart monarken, som började tveka på nytt och — Bobrikoff var räddad af den inhemska finska re: geringen I Efter detta var det naturligtvis omöjligt för senaten, att beträffande värnepliktsförordningen göra annat än ställa sig till generalguvernörens förfogande för bvilka åtgärder det vara månde. Såsom exempel må några, som vidtogos med senatens samtycke eller på dess initiativ, här anföras.

Redan på senhösten 1902 hade general Bobrikoff till guvernörerna utfärdat ett cirkulärbref med uppmaning att vidtaga särskilda åtgärder, af bvilka många olagliga, för att säkerställa ett ur regeringens synpunkt lyckligt resultat af uppbåden. Brefvet slutade med de för dess upphofsmans uppfattning karaktäristiska orden, att värne* pliktsförordningen år 1903 måste genomföras »kosta hvad det vill». Men de lagtrogna guvernörerna låto icke intimidera sig, utan förklarade fyra af dem att gentemot folkets djupt rotade öfvertygelse ingen möjlighet funnes att genomföra det såsom olagligt betraktade påbudets bestämningar, hvaijåmte de vägrade att vidtaga de anbefallda lägstridiga åtgärderna och anböllo att deras svar måtte framföras till monarken. Tre af guvernörerna i fråga blefvo i följd häraf uppmanade af generalguvernören att omedelbart anhålla om afsked, den fjärde gjorde så självmant och ansökningarna beviljades genast, hvar-efler deras poster besattes antingen med ryssar eller med lycksökare af finsk börd, om hvilkas villighet att under alla omständigheter understöda förryskningspotitiken man på förhand öfvertygat sig.

Efter massafskedandena af domare och andra tjänste-män trodde sig vederbörande under någon tid ha vunnet spel. Undersökningen rörande den ryske guvernörens i Nyland län förhållande vid Helsingforskravallerna 1902,

hvilken Åbo hofrått vägrat inhibera, hade pä generalguvernörens och senatens tillskyndan omöjliggjorts genom att den anklagade guvernören låtit besätta dom-stolslokalen med polis, hvilken hindrade såväl målsägande som vittnen att inträda i rättens sessionsrum. I Viborg lät därvarande guvernör polisen med våld befria ur rättstjänarnas händer en för vanlig stöld till fängelsestraff dömd rysk inföding, emedan denne såsom hemlig agent stod i gendarmeriets tjänst, detta i själfva domstols-1 okalen. De maktägandes afsikt var oförtydbart att lära finnarna inse, att det icke längre var lagen, utan öfver-ordnades befallningar, som voro afgörande. Och senaten, hvars ovillkorliga skyldighet det varit att ingripa, lät öfvergreppen ha sin gång och hjälpte själf att söka af-skräcka folket från vidare motstånd. Så utfärdades i januari 1903 och promulgerades af senaten ett påbud om att de föregående år uppbådade skulle i och för antagande i kommunal- eller statstjänst förete bevis öfver att de infunnit sig till uppbåd, medan allaredan i sådan tjänst anställda, som uteblifvit, omedelbart skulle afske-das. Vidare skulle under de närmaste fem åren åt ute-blifna inga pass för utrikes resa få utfärdas. Och slutligen skulle vid beviljande af lån eller understöd af allmänna medel åt kommuner eller enskilda tagas i betraktande om och i hvilken mån de sökande tagit del i motståndet mot den ryska vårneplikten, och skulle alla sådana åtgärder vidtagas oberoende af åtal inför domstol.

Länge förmådde dock hvarken generalguvernören eller senaten invagga sig i förhoppningar att de dittills gjorda intimidationsförsöken komme att hafva åsyftad verkan. Det kunde icke förbli någon hemlighet för dem att man på olika håll med all möjlig energi vidtog förberedelser för motstånd i största utsträckning såväl från kommunernas som från de enskilda värnepliktigas sidaoch därför enades man på regeringshåll om att tillgripa ytterligare och längre gående våldsmedel. I sådant syfte och i samråd med Plehwe utverkade Bobrikoff af tsaren ett reskript, dagtecknadt den 9 och af senaten den 15 april offentliggjordt, af i hufvudsak följande lydelse:

»Till vår Generalguvernör öfver Finland.

»Under omsorgen om en närmare statlig sammanslutning af Vårt Rike hafva Vi föreskrifvit åtgärder för Storfurstendömet Finlands bringande i enhetlig förbindelse med Kejsardömets ursprungliga delar, men verkställigheten af dessa åtgärder har hos en del af Finlands befolkning mött trotsig motverkan. Illvilliga personer hafva, i syfte att leda den fredliga befolkningen, som ej är benägen att följa deras eggel-ser, in på motståndets väg, emot regeringen tillåtit sig handlingar, hvilka rubbat lifvets jämna gång, samt icke ens dragit i betänkande att utöfva uppenbart våld med afseende å personer, trogna sin plikt. Under vanliga förhållanden hade den genom dylika handlingar rubbade ordningen kunnat återställas genom de skyldigas befordrande till rättsligt ansvar och genom andra i de allmänna lagarna föreskrifna medel. För närvarande kunna dessa medel likväl icke tillämpas, alldenstund särskilda ämbets- och tjänstemän samt isynnerhet domstolarna icke blott underlåta att medverka till den allmänna ordningens vidmakthållande, utan ofta själfva gifva fördärfligt exempel på olydnad mot lagen. I det Vi vele återställa ordningen i Finland och värna det laglydiga folket mot de upproriskes inflytande, hafve Vi funnit godt att temporärt, för tre års tid, åt de högsta regeringsmyndigheterna i Storfurstendömet Finland tilldela särskilda befogenheter med afseende å den statliga ordningens och det allmänna lugnets vidmakthållande.» —

»Jämte det Vi till eder öfversända sagde Förordis. — Moskoviter och finnar.ning i afseende å behörig verkställighet, vele Vi till-lika ålägga Vår Senat för Finland såsom en oafvis-lig plikt att skyndsammast slutföra revisionen af författningarna rörande domstolsorganisationen och rättegångsordningens

Den förordning angående i reskriptet omnämnda »särskilda befogenheter», som åtföljde detta och samtidigt offentliggjordes, upphäfde i stor utsträckning de rättsliga garantierna för Finlands samhällsskick och gjorde generalguvernören till diktator genom att i de flesta af-seenden ställa honom helt öfver lagarna. Det första och viktigaste stadgandet i denna förordning lydde:

»Åt Generalguvernören öfverlämnas: a) att foga anstalt om stängande för viss tid af hotell, boknederlag och boklådor samt i allmänhet af handels- och industriella inrättningar; b) att förbjuda allmänna och enskilda sammankomster af alla slag; c) att upplösa enskilda föreningar och filialer af dem; d) att förbjuda personer, hvilka generalguvernören anser skadliga för den statliga ordningen eller det allmänna lugnet, att vistas i Finland;

denna åtgärd vidtages, utom i de fall, som icke tåla uppskof, af Generalguvernören endast med Allerhögsta begifvande samt kan åtföljas af sådana personers förflyttning till någon viss bestämd ort i Kejsaredömet.»

De två följande momenten i förordningen innehöllo närmare bestämningar om landsförvisningar och deportationer till kejsaredömet, medan den fjärde utvidgade guvernörernas befogenheter att ålägga böter, den femte gjorde såväl stads- som landskommuner och deras tjänstemän fullständigt beroende af generalguvernören och den sista bestämde förordningens giltighetstid till tre år.

Men icke ens detta hade ansetts tillräckligt. Samtidigt utfärdades nya instruktioner för generalguvernören, generalguvernörsadjoinfen och guvernörerna, hvarigenomdessa ämbetsmäns och i all synnerhet generalguvernörens maktbefogenhet i så hög grad utvidgades, att den sistnämnde med stöd af denna instruktion kunde oberoende af senaten och i strid mot lag vidtaga hvilken åtgärd som helst, såsom af följande utdrag af instruktionen tydligt nog framgår:

>1 utomordentliga fall, då stadgade åtgärder och förfoganden af vederbörande myndigheter befunnits otillräckliga eller gagnlösa samt nödigt befinnes att ofördröjligen vidtaga särskilda mått och steg, hvilka öfverskrida den generalguvernören tillagda maktbefogenheten, öfverlämnas åt generalguvernören att under sitt personliga ansvar vidtaga sådana mått och steg, hvarom han äger omedelbart till Hans Kejserliga Majestät inberätta.»

Redan den 22 april följde den första tillämpningen af förordningen om det allmänna lugnets vidmakthållande genom en räcka husvisitationer hos personer, angifna för deltagande i motståndsarbetet, samt öfverlämnande till dem af ordres att inom en tid af fem, i vissa fall sju dagar lämna landet, såvida den utvisade icke ville utsätta sig för risken att blifva deporterad till det inre af Ryssland. inalles drabbades nio personer af de första utvisningarna, hvarjämte beträffande tvenne andra, som för tiden vistades utomlands, i bref till guvernörerna utfärdades häktningsordres — sannolikt i och för deportation — ifall personerna i fråga visade sig i landet. Och kort därpå utvisades ytterligare sju personer samt senare i snabb följd en efter annan tills hela antalet i oktober uppgick till ett trettiotal.

Men trots allt detta och trots att på olika orter personer olagligen häktades och lika olagligt ibland under ilera veckor kvarhöllos i fängelse, lyckades det ingalunda att helt genomföra värnepliktsuppbåden. På en del håll hade visst kommunerna låtit skrämma sig att gifva vika, på andra de värnepliktiga själfva kunnat förmås att fogasig, men når uppbåden voro förbi riskerade icke ens myndigheterna själfva påstå att mera an inemot 67 procent af de uppbådade kommit tillstädes, en siffra som dock bevisligen var betydligt öfverdrifven. Så t. ex. voro från de bristfälliga uppbådslängderna godt ett par tusen värne-pliktiga utelämnade, i en del distrikt anmäldes frånvarande såsom genom ombud tillstädeskomna o. s. v., hvarför allt det verkliga antalet icke torde synnerligt mycket öfver-stigit 55 å 60 procent.

Inom styrelsekretsar och andra, där man följde dessas paroll, framställdes emellertid resultatet såsom slutligt bevisande, att det finska folket icke varit ovilligt att foga sig, men drifvits till motstånd af de samvetslösa agitatorer generalguvernören numera erhållit makt att kväsa. Man ville påtagligen genom detta konstlade segerjubel ingifva monarken uppfattningen att i Finland allting nu komme att gå sin gilla gång och förryskningsprogrammet att kunna genomföras utan vidare svårigheter. Men så föga hyste vederbörande själfva denna uppfattning, att de tvärtom mera hänsynslöst än någonsin begagnade sig af generalguvernörens maktfullkomlighet för förföljelser mot personer, som väckt en eller annan maktägandes misshag. Redan i fråga om landsförvisningarna, isynnerhet de senare, hade det tydligt visat sig att ingalunda endast personer, som med större ifver deltagit i motståndsarbetet, ansetts farliga för den statliga ordningen och det allmänna lugnet. Och fullt uppenbart vardt detta förhållande, då generalguvernören och hans anhängare funno, att man ännu icke i Finland låtit skrämma sig, och därför ersatte landsförvisning med deportation till det inre af Ryssland. Icke mindre än fyra personer häktades under senhösten och jultiden samt deporterades, dels till Vjatka i ostligaste Ryssland, dels till Novgorod, dit äfven flera andra finnar senare affördes.

Från senatens sida, ehuru den då ännu var sammansatt af finskfödda män, inlades lika så litet någon gensaga mot

alla dessa våldsdåd som tidigare något försökgjorts att förekomma införandet af den Bobrikoffska diktataren. Och det gammalfinska partiets pressorgan följde troget senaten i spåren, skiftande hållning i samma mån som den »inhemska regeringen» gick längre i understödjandet af generalguvernörens politik. Den förre gam-malfinske partihöfdingen, Yrjö-Koskin en, hade på hösten 1903 gått ur tiden, men hans mantel hade i sinom tid upptagits af professorn J. R. Danielson, hvars auktoritet väl till en böljan icke var lika stor som den förstnämndes, men som med större smidighet ledde partiets skiftande politik. Tidigare hade professor Danielson i sitt arbete »Finlands förening med det ryska riket» på det mest bindande sätt bevisat det finska storfurstendömets rätt till egen statlig tillvaro, men att med alla lagliga medel försvara denna rätt ansåg han numera vara af ondo. Redan under sista delen af året 1901 förklarade han i en då af honom utgifven skrift, att man i Finland måste »försöka undvika allt, som ohjälpligt och för all tid bryter de band, som härintills förenat regent och folk. Vi måste, så vidt det är möjligt, afhålla oss från allt, som kunde med något skäl väcka den tanken, att Rysslands intressen och härskarens värdighet fordrade ett fullständigt upp-häfvande af den särställning, som blifvit vårt land tillförsäkrad».

Därmed hade den blifvande partiledaren angifvit grundtanken i den politik det gammalfinska partiet sedermera allt fullständigare gjorde till sin. Men på samma gång hade han ock visat huru föga han och hans partivänner insågo att den ryska politiken ingalunda var endast ett utslag af monarkens personliga åsikter och stämning, utan betingades af själfhärskaredömets ursprung och anda, som oafvisligt kräfde utvidgande af dess makt, att det var systemet, för hvilket äfven monarken i vidsträckt mått endast var ett redskap, som i vida högre grad än han personligen betingade förryskningssträf-vandena.

I den anda den blifvande partichefen i sin ofvan-nämnda skrift angifvit ledde han sedermera partiets politik, i denna anda försvarade han och jämte honom den gammalfinska pressen senatens tillgöranden, om aldrig så stridiga mot lag, i denna anda bedref han slutligen på partiets vägnar underhandlingar med ministern Plehwe, som var alldeles för slug att icke uppmuntra den gammalfinska illusionen om en eventuell försoning, blott finnarna underkastade sig de redan emanerade förrysk-ningspåbuden. Såsom lockbete använde den ryske inrikesministern, som oaktadt sin utnämning till denna post fortfarande kvarstod såsom ministerstatssekreterare för Finland, sammankallandet af en landtdag och detta framhölls ifrigt af det gammalfinska partiet såsom ett bevis för att en fredlig öfverenskommelse kunde åvägabringas. Man förbisåg huru föga de två senaste landt-dagarna förmått uträtta för att stäfja förryskningspolitiken — och desslikes att underkastelse under de redan utfärdade olagliga påbuden icke skulle lämna stort mera än spillror kvar af Finlands oberoende samhällsskick.

Huru någon illusion öfver hufvud kunde fortbestå på gammalfinskt håll förefaller äfven annars ofattligt, då ju de redan vidtagna åtgärderna bort göra det lika klart för en och hvar, att intet mindre än möjligast fullständiga assimilering af Finland med kejsaredömet var tsar-regeringens mål, som att inga öfverenskommelser med och löften af denna regering vore att bygga på. Dess tillvägagående i fråga om alla andra, förut fria folk, som haft olyckan att råka under ryskt välde, hade i och för sig bort vara upplysande nog, men för alla sådana fall hade man på nämnda håll förklaringar, som ännu för Finlands vidkommande lämnade rum för det hopp man ansåg sig kunna hysa.

Lika så litet beaktades förryskningspolitikens främsta företrädares direkta uttalanden, ehuru dessa sannerligen icke bort kunna lämna något tvifvel öfrigt rörande de verkliga afsikterna. Så t. ex. utlade generalguvernören i sin berättelse till majestätet om förvaltningen af hansämbete i Finland under åren 1898—1902, att Viborgs län borde återförenas med kejsaredömet »såsom det första steget till ett slutligt införlifvande af Finland med den ryska statsorganismen». Och mot berättelsen gjordes ingen invändning på högsta ort. Föga mindre tydligt, om ock i mera diplomatiska ordalag, uttalade sig Plehwe. Den kände fredsvännen W. T. Stead hade i sin tidskrift »Review of Reviews» riktat ett öppet bref till den ryske ministern och däri förklarat att dennes politik mot Finland gjorde det omöjligt att längre försvara tsarväldet mot påståendena om dess väsens oförenlighet med nutida utveckling. Plehwe genmälde i den franska tidskriften »La nouvelle revue» med en längre apologi för sin politik, öfverflödande af medvetet oriktiga uppgifter och tydliga förvrängningar, däri han bland annat yttrade: »Fullföljande af det grundläggande mål, som den ryska regeringen uppställt för sig i Finland, d. v. s. fastställandet i detta land af riksenhetens princip, måste fortgå. Bäst vore om detta mål kunde uppnås under

fredlig och förtroendefull medverkan af landets lokala krafter — — — Vi äro berättigade att hysa hopp om en sådan medverkan, enär redan nu alla grenar af den kejserliga myndigheten arbeta fritt samt med bistånd och deltagande af rent nationella finnar. De förståndiga elementen, som utgöra det oerhördt öfvervägande flertalet, hafva lugnat sig och begynt hysa förtroende för regeringen.» Författarens niening var som synes väl inlindad i diplomatisk fraseologi, men såvida öfver hufvud någonting menades med uttrycket »fastställandet af riksenhetens princip», kunde det knappast vara annat än hvad BobrikofT mera öppet brutalt utsade i orden »slutligt införlifvande af Finland med den ryska statsorganismen».

Men alla sådana bevis för den ryska politikens verkliga syften förbisågos totalt af undfallenhetens anhängare. Man hade stirrat sig blind på de medgifvanden man inbillade sig kunna vinna genom undfallenhet och ansåg sig för svag att kunna ernå något genom ett motstånd, somenligt det vanliga slagordet endast retade och utmanade de ryska maktägande till ständigt längre syftande och ständigt mera förstörandé åtgärder. Därför betraktade man också i ständigt högre grad såsom fiender alla dem, som fortfarande genom motstånd äfventyrade landets framtid och dem man lika så litet på finskt regeringshåll som bland de ryska maktägande hade någonting emot att se landsförvisade och deporterade. Häraf följde så fullkomligt logiskt, att man medverkade och till och med själf tog initiativ till allehanda åtgärder afsedda att krossa det envisa motståndet, utan att alls taga i betraktande att de flesta sådana åtgärder, såsom massafskedandena af dugande tjänstemän och deras ersättande med mindre-värdiga element, omorganiserande efter ryskt mönster af den finska polisen och utvidgande af dess befogenheter, tillerkännande af polismyndighet åt det ryska gendarme-riet, regeringsintrång på den kommunala själfstyrelsens område o. s. v. måste leda och faktiskt ledde till fullständig désorganisation af hela den finska administrationen.

Antalet af afskedanden och tvungna tillbaka trädanden inom ämbetsmannakåren hade under 1903 stigit till omkring trehundra, oberäknadt de afskedade lägre funktionärerna inom olika förvaltningsgrenar, och i de afgångnas ställe hade antagits dels ryssar, dels finnar, som icke höllo sig för goda att tjäna förryskningen. Af landets åtta guvernörer voro fem ryssar, de tre öfriga af finsk börd, men minst lika nitiska som de förra i det Plehwe-Bobrikoffska systemets tjänst. För de ämbeten, där kännedom om landets språk var oeftergifligt nödvändig och som förty icke kunde anförtros åt ryssar, hade man blifvit tvungen att nöjas med ungefär hvem som helst, som var villig att tjäna systemet, och följden häraf vardt helt naturligt att förvaltningen på flera områden visade sig oförmögen att fylla sin uppgift. Oafgjorda ärenden hopade sig i massor inom olika ämbetsverk, särskildt inom några af länsstyrelserna, där äfven landssekreterare- och andra poster besatts med ryssar och där man mera ägnade sigåt allehanda »politik» än åt den egentliga tjänsteverksamheten.

Ett speciellt föremål för reformeringsomsorgen i rysk anda åtgjorde postverket, hvars både chef och underordnade tjänstemän visat sig mycket litet böjda att gå generalguvernören till handa i fråga om kränkande af bref-hemligheten och annat i samma väg. General BobrikofT förmådde därför den ryske inrikesministern att i skrifvelse till generalpostdirektören tillhålla denne att utfärda instruktion till sina underlydande om öppnande af »misstänkta» bref och andra postförsändelser i adressaternas närvaro för att konfiskera alla, hvilkas innehåll befunnes förgripligt. Generalpostdirektören efterkom icke denna anmodan, hvarför han utsattes för sådana trakasserier, att han kort före ingången af år 1903 anhöll om afsked. Därefter och sedan senaten icke utan möda lyckats finna en efterträdare, villig att på sätt som önskades tjäna för-ryskningen, blef äfven postverket i viss mån desorgani-seradt, ehuru underlydande tjänstemän endast i ringa antal läto förmå sig att tillmötesgå generalguvernörens fordringar. Ett »svart kabinett» inrättades emellertid, tjänstemännen ålades att öppna bref och där och hvar tillgrepos i själfva verket postförsändelser i rätt stort antal.

Mest märkbar och kännbar gjorde sig emellertid »reformeringen» af polisen efter ryskt mönster. På de flesta orter hade det förra, dugliga polisbefälet, som visat sig kunna upprätthålla ordning såväl bland allmänheten som inom poliskåren, ersatts med personer utan någon annan kvalifikation än villighet att fullgöra hvilka befallningar som helst. Och i mån som detta nya chefskap kom underfund med hvilka af deras underlydande, som voro besjälade af samma anda, afskedades de dugligare elementen och ersattes till största del med från Ryssland importeradt manskap, hvaraf de som voro af estnisk stam nödtorftigt kunde göra sig förstådda på finska, medan de öfriga helt och hållet saknade kunskap i landets språk.Och de finska infödingar, som under sådana

omständigheter befunnos villiga att inträda i polisens tjänst, voro så godt som undantagslöst urspårade individer, eller till och med tidigare afstraffade brottslingar, hvilka icke ryggade tillbaka för något som helst, om aldrig så snuskigt uppdrag.

Följderna af detta slags reformering töfvade icke heller att visa sig. Fall af misshandel, föröfvade såväl af polisbefäl som manskap mot häktade, förekommo allt mera talrikt ju längre reformeringen fortskred. Olagliga häktningar blefvo en så godt som alldaglig företeelse och ofta kvarhöllos de sålunda häktade i vecko-, någon gång i månadstal, utan att ställas inför rätta. Utpressningar, bedrägerier och försnillningar blefvo en vana inom den reformerade polisen och ådagalade jämte denna ordningsmakts sätt att skaffa sig mutor, dess behandling af kvinnor, dess fylleri så inom som utom tjänsten, en ruttenhet, som icke tidigare existerat inom det finska samhället och därför väckte så mycket allmännare vämjelse. Men de högre myndigheterna inskredo på intet sätt, så länge polisen visade tillräckligt nit i fråga om den finska oppositionens anhängare inom olika samhällslager. Upprätthållandet af allmän ordning, efterspanandet af brottslingar, med ett ord det skyddande af samhället, som utgör en civiliserad polismakts uppgift och existensberättigande, hade blifvit en fullständig bisak, medan politiskt spioneri och därmed sammanhängande uppgifter under det ryska gendarmeriets ledning blifvit hufvudföremål för dess verksamhet.

Enligt lag kunde ryska gendarmer icke utöfva någon tjänstemyndighet i Finland och det fåtal sådana, som tidigare varit stationerade i landet, hade knappast heller haft annan uppgift än att öfvervaka en del i Finland vistande ryssar och särskildt politiska flyktingar, som den vägen sökte rädda sig från sitt hemland. Otvifvelaktigt hade väl därjämte äfven bedrifvits en del spioneri, men under tidigare rådande förhållanden hade detta i frågaom finnar hvarken burit någon frukt eller egentligen besvärat, då ju ingen i landet sysslade med annan än språkpolitik. Men i och med general Bobrikoffs ankomst till Finland inträdde äfven härutinnan en fullständig förändring. En mängd gendarmer inhämtades och stationerades i de större städerna, där de värfvade allehanda agenter, organiserade spioneri i vidsträckt skala och trädde i nära förbindelse med polisen, som snart nog faktiskt, om också icke formellt, blef dem helt och hållet underordnad. Och slutligen utfärdades på hösten 1903 en lagvidrig förordning, enligt hvilken gendarmeriet tillerkändes samma myndighet som den inhemska polisen. Därefter användes gendarmer, som redan tidigare begagnats vid husundersökningar, häktningar o. s. v., äfven för granskning vid ångbåtarnas ankomst från eller afgång till utrikes ort af resandes pass, för öfvervakande af tullkamrarna i ändamål att söka öfverkomma förbjuden litteratur och vapen o. s. v. Och sist men ingalunda niinst hade gendarmeriet till uppgift att förskaffa sig handt-langare bland infödda för spioneri- och angifvare-verk-samhet.

Eländet härutinnan gick slutligen så långt, att till och med det gammalfinska partiets hufvudorgan inom pressen, som tidigare i en artikel yrkat att öfriga medborgare borde »blotta» motståndets anhängare, till sist syntes börja hysa farhågor för följderna af den kringsig-gripande korruptionen och rätt skarpt uttalade sig emot angifveriet, som emellertid icke därför upphörde. Partiet liksom senaten med dess gammalfinska majoritet hade engagerat sig alltför djupt i undfallenhet, att längre kunna uppträda med kraft emot någon af förryskningspolitikens yttringar, hvarför också generalguvernören styrde som om alls ingen annan lag funnits i landet än hans vilja. Med de finska statsmedlen handskades man som om de varit uteslutande regeringens att disponera efter godtfin-nande. Löneförhöjningar, extra anslag och gratifikationer kommo generalguvernörens anhängare och redskap fri-kostigt till del. Han behöfde därom liksom i andra af-seenden blott uttala en önskan, för att senaten genast skulle ställa sig till förfogande, och däraf följde helt naturligt att aptiten i alla stycken oupphörligt växte och att förryskningsifvern sträckte sig till allt flera af sam-hällslifvets områden.

Äfven undervisningsväsendet blef föremål för denna ifver, som härvidlag stödde sig på den för generalguvernören den 26/13 mais 1903 utfärdade nya instruktionen, däri bland annat stadgades:

»Generalguvernören tillkommer uppsikt öfver samtliga läroverk i Finland; jämte det generalguvernören söker leda undervisningen i sådan riktning, att ungdomen bibringas en anda af tillgifvenhet för Hans Majestät Kejsaren och Ryssland, äger generalguvernören personligen eller de hos honom anställda tjänstemän förvissa sig om, att

undervisningen och uppfostran i berörda läroverk på behörigt sätt be-drifves.»

Huru general Bobrikoff fattade sin uppgift att »leda undervisningen» tydliggjorde han genast genom att i alla läroverk, därifrån elever utdimitterades till universitetet, om offentliga eller privata, påbjuda undervisning i ryska språket under sammanlagdt fyratio timmar i veckan. Och samtidigt infördes — troligen för att framkalla den aller-högst föreskrifna andan af tillgifvenhet för majestätet — i skolorna ett politiskt spioneri, som ledde till allehanda trakasserier och ingrepp. Vid utfärdandet af det tidigare nämnda reskriptet angående ryska språkets införande i ämbetsverken, hade generalguvernören förklarat att inom tre år handlingar på de »lokala» språken icke skulle förekomma annat än i arkiven. Nu syntes han förbereda deras undanträngande också från undervisningen, i det förslag som redan framkastats om ryskans användande äfven såsom undervisningsspråk i ett eller flera skolämnen. Och senaten stod honom troget bi, främst genom attsjälf så godt sig göra lät använda ryskan, teckna sina namn med ryska bokstäfver under officiella handlingar, låta sådana föredragas i rysk öfversättning o. s. v. Att endast ett fåtal ibland dem alls förstod någon ryska, syntes icke bekymra herrar senatorer, som officiellt del-togo i den ryska behandlingen af ärendena, sedan de privatim skaffat sig kännedom om dem på landets språk. Och när det så gällde att på andra områden, om så i rena småsaker, gifva en rysk prägel åt ett eller annat, stodo de oföränderligt till tjänst med råd och dåd. Såsom exempel på sådana puerila utslag af förrysknings-politiken må anföras, att såväl polisen som en del andra funktionärer ålades bära rysk uniform, att Finlands vapen på postmärkena ersattes med Rysslands, medan förbud utfärdades mot användande af andra än helt ryska postmärken för utrikeskorrespondens. I städerna ålades hyrkuskarna att i stället för västerländsk kuskdräkt iföra sig den oforml^a ryska kaftanen, på skyltarna vid gathörnen skulle gatunamnen öfverst upptagas på ryska, o. s. v. på flera andra lika riksviktiga områden.

Den utländska tidningspressen ägnade fortfarande stor uppmärksamhet åt händelserna i Finland och visade på mycket få undantag när varm sympati för det förtryckta folket, en sympati som föranledde skarpt klander af den ryska regeringspolitiken. I hvilken mån sådana uttryck för det bildade Europas åsikter kommo till tsarens kännedom är icke möjligt att afgöra, men i hvarje händelse berörde de obehagligt ministern Plehwe, som därför organiserade en hel europeisk presskampanj i syfte att omstämma den allmänna opinionen till tsar-regeringens förmån. Hufvudsakligen fördes denna kampanj i den franska pressen, där artiklar, signerade >un russe» och ifrigt försvarande tsarregeringens politik, tid efter annan offentliggjordes, men i regeln endast föranledde den mest nedgörande kritik af icke-köpta pressorgan såväl i Frankrike som i andra länder. Genom indiskretioner i Paris hade man redan tämligen allmäntvunnit kunskap om att bakom signaturen »un russe» stod ingen mindre än herr Plehwe själf och slutligen af-kastade denne masken i den tidigare berörda polemiken med W. T. Stead och uppträdde i eget namn till sin regeringskonsts försvar. Han trodde antagligen att detta skulle förläna alldeles särskild vikt åt hans uttalanden och gick därför så långt, att han i fråga om tsarens brutna löften beträffande Finland förklarade den ryska själfhärskaren öfver hufvud icke kunna bindas af löften, enär själfva begreppet själfhärskare innebär, att dennes vilja i hvarje nu måste vara belt fri och följaktligen hvar-ken kan bindas eller ens inskränkas af någon föregående viljeyttring, om denna sedan iklädt sig formen af löften, fördrag eller annat. Stead inskränkte sitt svar till att kort och torrt tacka tsarens främste förtroendeman för det oförtydbara meddelandet om huru mycket traktater och andra aftal med Ryssland vore att lita på.

Under denna polemik hade emellertjd Plehwe framfört så förvrängda och osannfärdiga påståenden beträffande Finland och detta lands inbyggares hållning i fråga om förryskningspolitiken, att man godt kunde fatta huru han framställde förhållandena för monarken och huru föga denne följaktligen kunde vara förtrogen med det verkliga sakläget. Man visste hvilket intryck öfverste Björnbergs tidigare berörda framställning gjort på Nikolai II liksom man kände till huru detta intryck utplånats, och visste äfven att för tiden ingen i Finland skulle kunna upprepa försöket, hvarför de i Stockholm vistande landsflyktiga beslöto att begagna sig af tsarens tillfälliga besök i Darmstadt hos sin gemåls familj för att direkt till honom framföra en adress, däri sanningen om förhållandena i Finland oförblommeradt uttalades. Adressen fördes i början af november till Darmstadt af en tremanna-deputation, som emellertid icke erhöll audiens utan framlämnade adressen genom hofministern. Men då uttalandena däri återgåfvos af en stor del af den europeiska pressen, nåddes åtminstone delvis syftet därmed,

omocksä ingen direkt verkan däraf på tsar Nikolai förspordes.

Huruvida herrar Plehwe, Bobrikoff och deras redskap i den finska senaten sattes i tillfälle att uttala sig om adressen är icke kändt, men därför ingalunda mindre otvifvelaktigt att de sistnämnda liksom i fråga om värnepliktsuppbåden skulle ifall af behof gjort sitt bästa för att omintetgöra sina landsmäns försök att ingifva monarken en riktigare uppfattning om det rådande läget. Senaten hade visst genom förordningen »angående ändring i särskilda delar» af dess reglemente blifvit ställd i förnedrande beroende af generalguvernören, men långt ifrån att visa missnöje häröfver gingo herrar senatorer general Bobrikoffs ärenden med större nit än någonsin och tröstade sig öfver hvad de kollektivt förlorat i inflytande med de nådevedermälen, som individuellt kommo dem till del i form af ordnar, titlar och adelskap, hvarmed under året 1903 trenne af Bobrikoffs tjänstvilligaste verktyg stämplades.

I likhet med herrar senatorer gingo äfven andra generalguvernörens underordnade, främst de ryska guvernörerna, ständigt allt längre i befordrandet af regeringens politik, genom att ersätta lag och laga ordning i sin ämbetsförvaltning med helt ryska metoder. Värst var tillståndet i Viborgs län, där guvernören Mjasojedoffs åtgöranden påtagligen i allt väsentligt inspirerades af gendarmbefälhafvaren på orten och där följaktligen olagligheterna bedrefvos mera öppet och i större utsträckning än på andra håll. Inom två år afskedade denne guvernör halfva antalet tjänstemän vid länsstyrelsen och administrationen på landsbygden samt ersatte dem med individer af ofta mera än tvetydiga föregåenden, men som icke mera än guvernören själf ryggade tillbaka för några olagligheter eller våldsdåd. Polisen hade blifvit helt och hållet reformerad efter ryskt mönster, olagliga häktningar hörde till ordningen för dagen och misshandling af både häktade och andra bedrefs strafflöst af dens. k. ordningsmakten, hvarför stadsfullmäktige i Viborg slutligen sökte åstadkomma en ändring af de olidliga förhållandena genom en protest, som likvisst blef utan påföljd.

Liknande våld utöfvades äfven i andra län, om också icke i fullt lika stor utsträckning, öfverallt sökte generalguvernören och systemets öfriga företrädare ådagalägga sitt nit helt oberoende af lag och rätt — en af de ryska guvernörerna föreslog t. ex. att framgent inga andra än ryssar vidare borde utnämnas till tjänstemän! — och därvid voro de tre återstående finska guvernörerna föga bättre än de från Ryssland införda, om de förra ock i någon mån ikläddе sina olagliga åtgärder en smula mera civiliserade former. Året 1903 gick till ända under mera betryckt stämning i Finland än förut i mannaminne varit rådande. Utvecklingen i Finland under 1904.

Förhoppningarna om landtdag. — Möjligheterna för försoning. — Utbrott af kriget mot Japan. — Stämningen bland allmänheten och inom regeringspartiet. — Den ryska förföljelselusten. — Slöseri med finska statsmedel. — Demonstration mot förryskningen. — General Bobrikoff skjuten. — Häktningar och deportationer. — Ny generalguvernör. — Plehwe undanröjd. — Landtdagskallelse. — Fortsättning af v&ldspolitiken. — Det aktiva motståndspartiet. — Valens utgång. — Regeringens dilemma. — Ständernas petition.

Redan under loppet af 1903 hade herrar Plehwe och Bobrikoff låtit undfalla sig antydningar om att folket i Finland kunde hoppas på en landtdag följande år blott värnepliktsuppbåden utfölle till belåtenhet och det sålunda visade sig att lugn ånyo blifvit rådande i landet. Något verkligt löfte utgjorde dessa antydningar väl icke, men det suometarianska partiet ansåg sig i alla fall kunna framställa dem som ett sådant och gjorde sitt bästa för att öfvertyga folket om alt det nu berodde på finnarna själfva, att genom foglighet möjliggöra en försoning med monarken. Och fogligbeten skulle bevisas genom inställande af allt motstånd mot både den olagliga ryska värnepliktsförordningen och mot öfriga olagliga påbud. Blott en landtdag finges till stånd, skulle alla svårigheter kunna lösas, förklarade regeringens anhängare, men aktade sig att uttala huru långt fogligheten borde sträcka sig.

På konstitutionellt håll såg man frågan ur en annan synpunkt och betraktade till en början i många kretsar tanken på landtdag under ett undantagstillstånd, då lagen i flera väsentliga afseenden var försatt ur gällande kraft, såsom en orimlighet. Helt och hållet enig

16. — Moskoviter och finnar.var man däremot om, att en landtdag under inga omständigheter borde ingå några kompromisser i fråga om de ryska öfvergreppen, utan bestämdt hålla på landets rätt. I förstnämnda afseende gjorde sig dock genast den farhåga gällande, att regeringens anhängare, äfven om de konstitutionella komme att

motsätta sig en landtdag, dock skulle skrida till val och oafsedt alla protester i landets namn godkänna så många af förryskningspåbu-den, att största svårigheter senare komme att möta ett återställande af verkligt lagliga förhållanden. Under sådana omständigheter ansåg man det bäst, att äfven de konstitutionella deltoge i val för att, i händelse de såsom man trodde sig kunna antaga vunne majoritet, sedan protestera mot handläggning af några lagstiftningsärenden förrän i hvart fall generalguvernörens diktatur blefve upphäfd, samt öfver hufvud motsätta sig undfallen-hetspartiets politik. Denna åsikt vann efter hand alltmera terräng och blef småningom den allmänt rådande inom partiet.

Under rätt lång tid kom dock intetdera partiet i tillfälle att gifva sina åsikter praktisk påföljd. Lugn rådde nog i landet, sådant lugn förkväfvande af alla samhälleliga lifsyttringar kan åvägabringa, och redan föregående år hade ju värnepliktsuppbåden enligt regeringens egna siffror gifvit bättre resultat än troligen ens någon af dess ledamöter trots all storordighet i grunden vågat hoppas, men om en landtdagskallelse hördes intet. Och likaså litet kunde någon den minsta modifikation af laglöshets-regimen förspörjas, utan fortgingo öfvergreppen och olagligheterna liksom förut, medan stämningen bland folket blef alltmera modlös och dyster. Man vågade icke ens tro på möjligheten att den sedan någon tid allt starkare vordna spänningen mellan Ryssland och Japan skulle utmynna i krig, så öfvertygad man än kände sig om, att i händelse af krigiska förvecklingar åtminstone för tiden någon lättnad skulle inträda i de olidliga förhållandena i Finland.Så mycket starkare verkade därför det omslag, som inträdde når underrättelse anlände, att japanerna natten mellan den 8 och 9 februari angripit och slagit den ryska flottan utanför Port Arthur och samtidigt sänkt tvenne af dess fartyg vid Chemulpo på Koreas kust. Få voro väl de i Finland, liksom i den västra världen öfver hufvud, som kunde tro att nied instängningen af den ryska flottan i Port Arthurs hamn krigets slutliga utgång i självfva verket var gifven, men åtminstone i Finland var man på det klara med, att kriget helt och hållet var ett den ryska regeringens krig, att så godt som alla politiska partier och hela massan af det ryska folket voro motståndare till krigspolitiken i Asien, och därför hoppades man att stora förändringar i kejsaredömet skulle inträda, om kriget ginge regeringen emot.

Endast den finska senaten intog en annan ståndpunkt, väl vetande att nederlag för Ryssland äfven betydde nederlag för senatens politik, som icke kunde räkna på vidare framgångar under den stämning, som alltmera uppenbart spridde sig bland samhällets olika lager i mån som flera bulletiner om japanska segrar ingingo. Tidningarna i Ryssland hade ju visst icke annat än framgångar för de ryska vapnen att omtala hvar gång dessa lidit ett nederlag, och censuren i Finland tillät inga andra än de officiella ryska krigsnyheterna att spridas i landet. Men utvecklingen af den hemliga litteraturimporten hade vid anförda tid redan nått så långt, att ringa svårighet mötte förseendet af allmänheten med så korrekta underrättelser om krigets gång som öfver hufvud stodo till buds.

Senaten skyndade att telegrafiskt icke blott försäkra tsaren om sin egen medkänsla och sitt hopp om seger för Ryssland »öfver den trolöse och lågsinnade fienden», utan gjorde detta i det finska folkets namn, förklarande att detta folk i likhet med »sanna ryska män» och med senaten själf, ville »frambära uttrycken af sin orubbliga tillgifvenhet och gränslösa kärlek till Eder, allernådigsteKejsare» — — — Stora fordringar kan man ju icke i allmänhet ställa på sanningsenligheten af innehållet i telegram af denna kategori, men med här berörda tro-och tillgifvenhetsförsäkran hade senaten dock gått så långt i lögnaktigt hyckleri, att telegrammet öfverallt väckte starkaste förbittring. Och förbittringen minskades ingalunda när senaten något senare företog sig att af finska statsmedel på folkets vägnar öfverlämna en million mark såsom gåfva »för stärkande af den ryska krigsflottan samt för vården af sjuka och sårade krigare».

Möjligen hoppades senaten kunna genom sin osmakliga servilitet bidraga till att stämma monarken gynnsamt för planen om en snar landtdag, hvilken senaten tvif-velsutan i likhet med det suometarianska partiet hoppades skola komma att genom tillmötesgående förmildra konflikten, lugna folket — och stärka senatens egen ställning. Men hvad lugnandet af stämningen vidkom motverkades senatens förhoppningar på det kraftigaste af generalguvernören och hans mera omedelbara anhang, som genom oupphörliga trakasserier och förföljelser visade att de ingalunda ämnade förändra hållning, om så landtdag korame till stånd eller ej. De olagliga häktningarna af enskilda medborgare och afskedandena af tjänstemän fortgingo som förut och likså polisens ingrepp på allehanda områden, därvid man gick till småsinta ytterligheter, som skulle varit enbart löjliga, om icke

den trakasseringslust, som sålunda gaf sig luft, verkat tröttande och retsam genom sin uthålliga ifver.

Så hade man t. ex. redan länge med oblida ögon åsett firandet af den 5 februari, »Runebergsdagen», hvilken allmänt betraktades såsom nationaldag. Slutligen förbjöd den ryske guvernören i Helsingfors både de sedvanliga uppvaktningarna med sång vid skaldens staty och likaledes den illumination, som alltid ägde rum så i privata som i offentliga byggnader. Förbudet mot uppvaktningar vid statyn kunde självfallet lätt genomföras och likaså det mot illumination af offentliga byggnader,men i fråga om de privata bostäderna var detta lika självfallet omöjligt, hvilket gaf anledning till en mängd polistrakasserier. Ändå större svårighet mötte genomförandet af förbudet mot den tysta demonstration, som hvarje är iscensattes på årsdagen af februarimanifestets promulgering, då man i så godt som alla hus höll de mot gatan liggande rummen mörka och därigenom gaf hela staden en synnerligt dyster prägel. Åfven här sökte myndigheterna ingripa genom en order att hålla husen på vanligt sätt upplysta, men naturligtvis resultatlöst. Större framgång hade man då med andra förbud, såsom t. ex. det kort efter krigets utbrott utfärdade mot spelande på offentliga ställen af melodier ur operetten »Geyshan»! Att ens på enskilda villor på landsbygden hissa andra flaggor än den ryska handelsflaggan hade länge varit förbjudet, medan påbud utfärdats om hissande af detta emblem på alla offentliga byggnader vid kejserliga familje- och särskilda andra ryska högtidsdagar.

De anförda exemplen kunna vara tillräckliga för att visa huru småaktigt konsekvent generalguvernören och hans anhang gingo till väga vid häfdandet af de mång omordade riksintressena. Men huru mycket man än hånade och förlöjligade dessa metoder för befästande af riksenheten verkade de dock irriterande, helst de måste ses i belysningen af de långt mera betydande öfver-grepp, som begingos på andra och viktigare områden. Synnerligen uppretande verkade bland sådana öfvergrepp det hänsynslösa slöseriet med finska statsmedel, hvilket enligt uppgift i den »underjordiska» tidningen »Fria Ord» i april 1904 vid denna tid omfattade omkring sex millioner mark, däraf tre millioner helt enkelt »öfverförda» till ryska riksskattkammaren, en million »skänkt» af senaten, inemot 700,000 använda för underhåll af det i Finland stationerade ryska gendarmeriet och resten anslag af olika art, mest löneförhöjningar för anhängare af den Bobrikoffska politiken, senatorer och andra.I maj samma år kommo härtill så ytterligare fem millioner, som omhändertogos af tsarregeringen »till betäckande af de stegrade utgifter, som riksskattkammaren fått vidkännas för militärens underhåll i Finland » — den ökade militär man ditsändt efter de finska bataljonernas godtyckliga upplösning 1 Men samtidigt tillkännagafs officiöst, att statsmedel icke funnes för vidare järnvägsbyggnader i landet, hvarför, och då upptagande af utländskt lån för tiden ansågs olämpligt, alla planer på nya järnvägar för en obestämd framtid borde lämnas därhän. Och i november emanerade en befallning om »öfver-förande» af ett ytterligare belopp om 4,200,000 mark, hvadan alltså den finska statskassan, oberäknadt tidigare »öfverförda» millioner, under förloppet af året 1904 till förmån för den ryska plundrades på i det närmaste fjorton millioner mark, däri inberäknadt posten för gendar-meriets underhåll, men oberäknadt allehanda andra anslag.

Att sådant i hög grad bidrog till att upphetsa stämningen bland det genom regeringens öfriga åtgärder och särskildt i följd af det godtyckliga polisväldet uppretade folket, är icke ägnadt att förvåna, därför knappast heller att tålamodet slutligen brast. Det af generalguvernören fierfaldt inrapporterade lugnet, som åvägabragts genom hans regeringskonst, stördes redan i början af juni på ett sätt, som i klaraste belysning ställde hela lögnaktigheten af såväl hans som senatens och deras suometarian-ska språkrörs utläggningar om att endast ett fåtal »agitatorer» längre voro motståndare till förryskningspolitiken och åstadkommo oro i sinnena.

Beviset, hvars tydlighet lämnade intet öfrigt att önska, för hvad man inom de djupa leden verkligen tänkte om förryskningspolitiken, dess målsmän och redskåp, afgafs af Helsingfors arbetare. Den 5 juni hade dessa som vanligt samlats för sin årliga vårdemonstration och tågade till ett antal af åtta å tiotusen till en tätt invid staden belägen park. Tåget åtföljdes och bevakades na-turligtvis af polis, men de ordnade leden lämnade intet tillfälle till ingrepp. Och likaså litet erbjödo de hållna talen nägon anledning till inskridande för de tvenne poliskommissarier, som fattat - posto invid talarestolen. Talen berörde arbetareförhållanden, icke allmänt politiska, hvarför man låt talarna ostördt orda om sina egna angelägenheter. Och publiken åhörde med stort lugn de olika andragandena.

Men när de så att säga officiella programtalen voro förbi och massan redan stod i beråd att skingra sig, förändrades stämningen och scenen med ett slag. En ung arbetare sprang upp på talareestraden och föreslog med ljudande stämma följande protestresolution mot det rådande systemet:

»Medborgare 1

»Då vi åter i talrika skaror samlats under guds fria himmel, under frihetens, jämlikhetens och mänsklighetens fana, är det en plikt att aftvå den skymf, som ligger i påståendet, att finska folket med jämnmod fördrager det regemente, som här råder, det rofferi och det slöseri med statens medel, som nu bedrifves i landet. Detta påstående är en fräck lögn! Tvärtom: bland folket råder sorg och jäser ett växande missnöje, som icke skall försvinna innan laglösheten och våldet upphört.

»Vi fordra att den diktatorsmakt, som gifvits generalguvernören, upphäfves, att våra landsförvisade medborgare återkallas och att Finlands ständer sammankallas till landtdag.

»Vi fordra att våra i fängelserna försmäktande, skuldfria kamrater försättas på fri fot och att alla medborgare åter komma i åtnjutande af sina lagbestämda rättigheter.

»Vi fordra för finska medborgare fullständig förenings-, församlings-, yttrande- och pressfrihet.»Ned med godtycke och fört ryck 1 Ned med Plehwe,

Bobrikoff och deras redskap: vår krypande senat!

»Lefve friheten!»

Talarens ord satte lif i människomassan, som vid ned-ropen för förtrycket bröt ut i dånande bifallsrop, medan de två poliskommissarierna stodo bleka och uppskakade tätt invid tribunen utan att våga göra ens ett försök att nedtysta talaren. Den på lappar tryckta resolutionen kastades af en mängd händer massvis upp i luften och uppfångades begärligt af folket. Sanningen om folkets tänkesätt hade trots polisvälde och censur blifvit högt och oförtäckt utsagd. Talaren lämnade oantastad tribunen och när polisen senare började spaningar efter honom, hade han lyckligt kommit undan. Och på flera andra orter, där arbetarna samlats till vanlig vår-demonstration, hade resolutioner af enahanda innehåll upplästs och utdelats bland de närvarande och öfverallt mottagits med lika bifall af folket. Bobrikoff och senaten hade dementerats på ett sätt, som icke kunde missförstås och som väckte till nytt lif den ännu ingalunda kväfda, om ock i någon mån förslöade motståndsandan.

Ännu långt starkare påverkades emellertid den allmänna stämningen af en händelse, som inträffade endast elfva dagar senare och som af ingen utom måhända några af senatens ledamöter beklagades. En ung jurist, Eugene Schauman, som själf en lid tjänstgjort i senaten, inväntade i dess trappuppgång general Bobrikoff, då denne på vanlig dag och tid infann sig för att presidera vid senatens sammanträde, och sårade honom dödligt med ett revolverskott, hvarpå han omedelbart sköt sig själf ett skott i hjärtat. Generalguvernören affördes genast till sjukhus och opererades där, men afled följande natt.

På sig bar Eugene Schauman en skrifvelse, af hvil-ken han deponerat en förseglad afskrift hos en nära vän, att brytas, såsom han i ett medföljande bref uttrycktesig, »vid det tillfälle) hvarom du redan hört talas när du läser detta». I skrifvelsen, som var adresserad till monarken, förklarade attentatorn att han efter långvarigt öfvervägande kommit till öfvertygelsen, att intet annat medel funnes, som kunde väcka monarkens uppmärksamhet på det eländiga tillstånd, som rådde både i Finland och i andra delar af riket, än undanrödjande af det härskande systemets förnämsta redskap. Därtill fogade Schauman en högtidlig försäkran att han helt och hållet ensam fattat sitt heslut och ensam kom me att utföra det.

Vid denna försäkran faste emellertid vederbörande myndigheter intet afseende, utan företogo tvärtom husundersökningar till höger och vänster, vanligen åtföljda af häktningar, som drabbade en mängd personer af den aflidnes bekantskapskrets utan att något som helst annat skäl till misstankar förefanns än deras umgänge med attentatorn. Icke ens de minsta indicier tydande på befintligheten af någon sammansvärjning eller några med-brottslingar kunde uppspåras, men häktningarna och husundersökningarna fortsattes det oaktadt under åtskillig

lid. Det blef snart tydligt, att myndigheterna för att statuera ett exempel ville hämnas på någon, hvem som helst, och till offer för sin hämnd valde de slutligen general Schauman, attentatorns fader, under pretexten att vid husundersökningen hos honom funnits några anteckningar — som voro flera år gamla! — om milis i Finland. Dessa anteckningar förklarades bevisa delaktighet i upproriska stämplingar, generalen häktades och afför-des i sinom tid till Peter Paul fästningen i S:t Petersburg. Där kvarhölls han ända tills Sviatopolk-Mirski blifvit inrikesminister, då han ställdes inför finsk domstol, som icke kunde annat än frikänna honom.

öfver hufvud synas vederbörande af Bobrikoffs död eggats till skarpare personförföljelser än någonsin, oberoende af att de förföljda icke stått i någon som helst förbindelse med Eugene Schauman. Utom hans fader släpa-des ett par andra personer till det beryktade fästnings-fängelset i rikshufvudstaden, men frigäfvos efter någon tid, då icke ringaste spår af bevis om någonting brottsligt kunde förebringas emot dem. Och därtill deporterades trenne universitetslärare till det inre af Ryssland, utan att mot dem heller — lika litet som mot en känd bankman och politiker, hvilken likaledes häktades och deporterades — ens någon anklagelse förebragles. De ansågos i allmänhet vådliga för »den statliga ordningen och det allmänna lugnet» och mera skäl behöfdes icke.

Förbittringen hos allmänheten lugnades självffallet icke i minsta mån genom dessa utslag af förföljelselusta. Och i lika ringa grad förmådde sådana dämpa de förhoppningar, som väckts af Bobrikoffs död, som under-höllos af de täta bulletiner om ryska nederlag i Asien, dem man med riktig uppfattning betraktade såsom i främsta rummet nederlag för det autokratiska systemet, och som slutligen drefvos till sin spets genom underrättelsen att också Plehwe — på dagen sex veckor efter generalguvernörens afrättning — drabbats af vedergällningen i form af en terroristbomb, som slet honom i stycken.

Före sin död hade Plehwe emellertid hunnit i tsarens namn utfärda ett reskript i anledning af utnämningen af furst Obolensky till generalguvernör i Finland, ett aktstycke så fullt af förvrängda utläggningar, direkt osanna påståenden och lismande kryperi för tsarenundertecknaren, att knappast ens den beryktade författaren tidigare åstadkommit många liknande. För enhvar, som ägde helst någon öfning i tolkandet af officiella ryska uttalanden, framgick tydligt att hvarken den ryske inrikesministern, som skrifvit, eller tsaren, som under-skrifvit dokumentet, hade för afsikt att förändra den i Finland rådande regimen. Och allt hvad man vid hans utnämning visste eller senare erfor om den nya generalguvernören, visade att de maktägande i honom funnit en värdig, om ock måhända mindre beslutsam och hand-lingskraftig efterträdare åt Bobrikoff. Sitt egentliga rykte hade furst Obolensky förvärfvat såsom guvernör i Harj-koff, där han låtit massvis prygla och misshandla bönder, som visat sig smittade af den allmänna oron, hvar-om allt en mängd upprörande detaljer offentliggjorts i den hemliga ryska pressen. Och likaså hade meddelats huru fursten, sedan han af en terrorist blifvit allt utom farligt sårad med ett revolverskott, hals öfver hufvud lämnat sin guvernörspost, utan att ens gifva sig tid till en permissionsansökan. »Lika feg som brutal och obildad,» karaktäriserade honom ryssar, som kände honom och hans ämbetsverksamhet.

I Finland visade han sig emellertid till en början undfallande och inställsam nog, åhörde med skenbar uppmärksamhet enhvar, som uttalade sig om läget i landet och lät påskina att han komme att handhafva sin myndighet på helt annat sätt än företrädaren, men aktade sig därvid att göra bestämda uttalanden eller af-gifva några löften. Förhållandena blefvo visst i någon mån lättare efter det Sviatopolk-Mirski blifvit inrikesminister i Ryssland, men detta berodde nog främst på de alltmera förkrossande ryska nederlagen och på det i följd af dem allt starkare vordna missnöjet i kejsare-döm et. Jäsningen inom alla lager af det ryska samhället hade nått en utbredning och en häftighet, som inneburo ett otvetydigt hot mot det rådande systemet och därför såg man sig föranlåten att där och hvar i någon mån lindra dess kväfvande förtryck. Man hade öfver-allt börjat högt uttala förhoppningar om att självhärskare-dömet i följd af nederlagen och af den finansiella ruin, hvarmed kriget hotade tsarriket, skulle nödgas inrymma åt folket rätt att deltaga i rikets styrelse och därigenom i skapandet af dess framtid.

Liknande förhoppningar föddes självffallet också i Finland, där man ingalunda sväfvade i okunnighet om

utvecklingen i kejsaredömet. Stämningen hade blifvit en helt annan än tidigare och därom kunde de styrandeingalunda vara ovetande. Det lugn, som ett halft år tidigare varit rådande, som framhållits af den förre generalguvernören och som uppställts såsom villkor för en landtdag, hade efterträdts af allmän oro, hvilken, ehuru den ännu icke gaf sig sådana uttryck som inom kejsare-dömet, dock öfverallt och på olika sätt gjorde sig märkbar. Men sannolikt just därför ansågo sig de styrande böra låta de länge gjorda förespeglingarna bli verklighet och utfärdade en af de första dagarna i september kallelse till Finlands ständer att den 9 påföljande november sammanträda till landtdag.

1 början af oktober enades på ett allmänt möte det suometarianska partiet om ett program, omfattande de frågor, i hvilka man var sinnad att tillmötesgå de ryska fordringarna, men undvikande att uppdraga alltför trånga gränser för sådant tillmötesgående äfven i andra stycken. Eftergifternas art och räckvidd karaktäriseras bäst af de två första punkterna i programmet, i hvilka yrkades att det beryktade statskuppsmanifestet af 1899 skulle erkännas såsom förpliktande i Finland, och att lagstiftningen rörande militär-, post-, och myntväsendet »skiljes från vårt lands särskilda, vårt lands grundlagar underlydande lagstiftning», hvilket förklarades lämpligast kunna ske genom att ständerna utan vidare godkände de redan utfärdade, lagvidriga förordningarna i dessa ämnen.

Samma motståndslösa tillmötesgående mot förrysk-ningspolitiken yrkades i öfriga programpunkter, som dock i jämförelse ined de ofvanberörda voro af jämförelsevis ringa vikt, enär ju redan dessa inneburo ett sådant under-gräfvande af landets autonomi, att det knappast kunde bli mera än en fråga om tid när äfven resterna komma att sopas bort. Programmet tedde sig i själfva verket vid närmare betraktande såsom föga annat ån en tunt maskerad, ödmjuk anhållan, att landtdagen måtte förunnas rätt att lagligen godkänna de väsentligaste af tsarregeringen redan begångna ingreppen i Finlands författning.Detta program ådagalade till fullo huru välbetänkt det varit af det konstitutionella partiet att icke ställa sig helt afvisande mot tanken på en landtdag, hvilken i sådan händelse skulle kommit att totalt behärskas af und-fallenhetsmännen och otvifvelaktigt skulle godkänt deras politik. Huru valen nu än i öfrigt komme att utfalla, kunde de konstitutionella säkert räkna på majoritet inom två stånd och komme förty åtminstone att kunna hindra att landtdagen anslöte sig till det suometarianska programmet. Regeringen gjorde visst sitt bästa för att stärka undfallenhetselementet inom ridderskapet och adeln genom att förläna adelskap åt ytterligare ett antal af sina anhängare, men förmådde icke därigenom förändra hållningen inom ståndet, hvars öfvervägande flertal tillhörde det konstitutionella partiet. Och sedan valen slutförts visade det sig att de konstitutionella, utom i detta och i borgareståndet, förfogade öfver flertalet röster åfven inom bondeståndet, hvilket det suometarianska partiet i det längsta hoppats kunna behärska. Endast inom prästeståndet voro partierna tämligen jämnt företrädda, men detta kunde icke verka afgörande på den blifvande landt-dagens hållning, hvilken sålunda genom valens utgång var på förhand gifven.

Härunder hade emellertid en ny faktor tillkommit i den politiska utvecklingen i Finland, en faktor som med nödvändighet framdrifvits af förhållandeua själfva. Inom det konstitutionella partiet hade på en del håll sedan länge den öfvertygelse utbildat sig, att man aldrig vidare skulle kunna anse Finlands konstitutionella särställning tryggad så länge autokratin fortbestode i Ryssland, om denna autokratis företrädare sedan afgåfve hvilka löften och försäkringar som helst. Den ryska aggressionspoli-tiken hade bragt många af de finska anhängarna af motstånd mot denna politik, att mera ingående än någonsin tidigare söka vinna kunskap om ryska förhållanden och om deras utveckling. Man erfor ett behof att sålunda söka komma till klarhet om motiven för den politik,som sträfvade att helt utplåna Finlands självständighet, för att sålunda vinna någon möjlighet att bedöma utsikterna för framtiden. Tidigare hade den inre-politiska utvecklingen i kejsaredömet endast i, såsom det numera förefaller, ofattligt ringa utsträckning varit känd i Finland, där man nöjt sig med att veta sitt eget lands författning och lagar garanterade genom monarkernas löften och föga bekymrat sig om det ryska folkets ställning, ja på de flesta håll icke ens kände hvilken denna ställning i grunden var. Nu såg man sig tvungen att stifta närmare bekantskap med förhållandena i Ryssland och härigenom rent af tvingades man till slutsatsen, att bindande och tillförlitliga aftal och öfverenskommelser med den ryska självhärskaremakten voro otänkbara, emedan denna makts af dess ursprung betingade väsen och anda ställde själf-härskaren öfver alla löften och aftal i samma ögonblick han icke längre ville låta dem binda sin vilja. Härur framgick så självmant öfvertygelsen att endast ett folk-styrdt Ryssland

kunde erbjuda verkliga garantier för Finlands framtid, eller med andra ord att man i Finland hade samma intresse af att det autokratiska systemet störtades som i Ryssland, följaktligen att man på alla sätt det var möjligt borde understöda dem, som inom kejsaredömet sträfvade att störta själfhärskaremakten.

Till en början väckte dessa åsikter stark opposition bland flertalet konstitutionella. Men i mån som utvecklingen i Ryssland alltmera blef till en öppen kamp mellan den oansvariga tsarregeringen och dem, soni yrkade en reformering af statsskicket, och i mån som denna regering bragtes i allt större trångmål, började allt flera finska oppositionsmän luta åt åsikten att man borde samverka med den ryska oppositionen, ehuru meningarna själfiallet voro delade om huru långt man borde gå. Den ryska oppositionen var splittrad i en mängd olika fraktioner, från ljumt liberala till de öppet revolutionära, som knappast ville höra talas oin andra kampmedel än terroristiska, och alla dessa fraktioner hade sina olikaprogram, som endast i ringa mån sammanföllo och som i allmänhet lämnade helt obeaktade de icke-ryska nationaliteterna inom tsarriket. Om den ställning dessa nationaliteter komme att intaga under ett konstitutionellt ryskt statsskick uttalade sig partiprogrammen icke och redan därför ansåg man på många håll, att finnar borde afhålla sig från längre gående förbindelser med de ryska partierna, än bistånd vid import af deras skrifter, vid räddandet af flyktingar undan den ryska polismakten o. s. v.

Från annat finskt håll framhölls åter, att man omöjligt kunde tänka sig en centraliserad konstitutionell stat af Rysslands omfång och med dess af så heterogena element sammansatta befolkning, att det ryska riket, så snart det sammankittande yltre tryck, som själfhär-skaremakten utöfvade, fölle bort, måste sönderfalla i en mängd mer eller mindre autonoma delar, hvilka man vål kunde tänka sig sammanfogade på nytt i en federativ organisation af en eller annan art, men icke heller mera. En sådan utvecklingsprocess, resonerade man, måste ofelbart komma att kräfva rundlig tid, under hvilken Finland, som ägde en stadig och pröfvad statsorganisa-tion, komme att kunna ytterligare befästa denna och först när någon allmänt erkänd ordning framgått ur det kaos man till en början måste förutse i Ryssland, blefve nöd-sakadt att taga ställning till denna nya ordning, hvilken under alla omständigheter måste bli minst lika frisinnadt konstitutionell som det finska statsskicket varit. Slutsatsen häraf kunde logiskt icke bli någon annan än den, att en allmän rysk revolution för Finland vore det förmånligaste, som kunde inträffa, och att man följaktligen ingalunda borde undandraga sig att efter förmåga understöda den revolutionära rörelsen i Ryssland, där för öf-rigt all opposition mot det autokratiska systemet betrak-tades såsom revolutionär.

På samma gång ansåg man på antydt finskt håll synnerligen önskvärdt, att de olika ryska oppositions-partierna slöte sig tillhopa, enades om hufvudsaken: a inskaffandet på ett eller annat sått af det autokratiska systemet, och om möjligt bragtes att med samlade krafter arbeta för detta första gemensamma mål. Med flera af de ryska partierna hade medlemmar af den finska oppositionen tidigare inledt förbindelser, nu sökte man träda i beröring också med öfriga, liksom med de olika, ickeryska nationaliteternas organisationer, hvilka man visste likaledes stråfva för utvidgade rättigheter i förhållande till själfbärskaredömet. Och till sist lyckades det att samla ombud för de flesta af dessa partier och organisationer till en konferens i och för utrönande af möjligheterna att enas om vissa gemensamma fordringar, hvilka det för hvarje parti vore lika viktigt att få uppfyllda förrän vidare framsteg vore tänkbara.

På finskt konstitutionellt båll hade dessa förberedelser för samarbete med den ryska oppositionen betraktats mycket olika. Direkt hade väl ingen motsatt sig tanken på samarbete med åtminstone de icke-revolutionära ryska oppositionspartierna, men beträffande dem, som öppet yrkade användande af terroristiska och andra våldsamma kampmedel förhöll man sig mycket reserveradt inom en stor del af det konstitutionella partiet. Så utfärdades kallelsen till landtdag och då ansåg man på ledande konstitutionellt håll vidare underhandlingar med den ryska oppositionen, enkannerligen med de revolutionära fraktionerna, icke böra ifrågakomma, enär ju monarken genom det tagna steget öppnat möjlighet för ordnande af förhållandena i Finland på laglig våg. Härom uppstod så den första verkliga schismen mellan de konservativa och radikala elementen inom det konstitutionella partiet, mellan dem, det öfvervägande flertalet, som voro villiga att nöjas med en återgång till det gamla, utan andra garantier för det autonoma finska statsskicket än liksom tidigare monarkens löften, och dem som ansågo att man borde göra allt man kunde för att understöda den ryska revolutionen, af bvilken ensam man kundevänta sådan förändring af

förhållandena i Ryssland, att säkrare grund kunde läggas för Finlands framtid. De senare, mindretalet, bildade då det »akliva motstånds-partiet», till skillnad från det »passiva», hvilken benämning de konstitutionella ju gifvit sitt motstånd. Delta nya parti deltog så i besluten på den ofvanomtalade oppositionskonferensen, som ägde rum i Paris, och senare i en del förberedelser för det revolutionsulbrott, som ett år därpå följde.

Landtdagsvalen i Finland hade emellertid försiggått och hade såsom tidigare nämnts gifvit det resultat, att de konstitutionella hade afgörande majoritet i tre stånd. Nederlaget var så mycket bittrare för undfallenhetspartiet som detta öfvergifvits äfven af flertalet väljare inom bondeståndet, hvilket företrädde de folkelement man både i eget namn och genom generalguvernören förklarat villiga att underkasta sig förryskningsåtgärderna blott »agitationen» bragtes att upphöra. Missräkningen blef ingalunda lättare att bära genom insikten, att regeringen själf bidragit till den utgång valen fått genom alt fortsätta med olagligheter och förföljelser mot lagtrogna medborgare äfven medan de som bäst pågingo. Så t. ex. sökte det ryska gendarmeriet på en ort trakassera väljarna, emedan dessa till landtdagsman utsett en regeringen misshaglig person; i tvenne af landets städer tvingades i hvardera tre rådmän att taga afsked, emedan de biträdt respektive rådstufvurätters beslut att frikänna personer, som vägrat medverka vid de olagliga värnepliktsuppbåden; olagliga häktningar pågingo som förut och öfriga utslag af polisens och de ryska tjänstemännens godtycklighet på olika områden voro ingalunda mindre talrika än tidigare. Fnhvar måste inse huru ringa utsikterna för ett återinförande af ordnade och lagliga förhållanden voro, så länge en sådan regim fortbestod och därför samlade sig flertalet af väljarna utan tvekan kring de konstitutionella kandidaterna.

Å andra sidan åter visade regeringen på olika sätt, särskildt i fråga om några af de landsförvisade, som

17- — Moskoviter och finnar.endera valts till landtdagsmän, eller ägde självskrifven rätt alt inom det första ståndet företräda sina ätter, att den om möjligt ville undvika direkta konflikter med representationen, men uppträdde så vacklande och obe« slutsamt, att dess åtgöranden långt mera verkade såsom bevis för medvetande om egen svaghet än för ärlig vilja att återgå till laglighet.

Enligt landtdagsordningen, som var grundlag, ägde regeringen icke rätt att afhålla från utöfvande af landt-dagsmannaskap hvarken dem, som representerade sina adliga ätter, eller valda representanter af andra stånd. Upprätthållande af landsförvisningsdekreten mot utvisade, som föllo inom den ena eller andra af dessa kategorier, måste därför omedelbart framkalla en konflikt, i hvilken icke ens de suometarianska regeringsanhängarna skulle kunna ställa sig solidariska med regeringen, utan att ohjälpligt tillspillogifva det inflytande de ännu ägde öfver en del af folket. Detta insåg man till fullo på regerings-håll och sökte i god tid komma ur det dilemma, hvari man befann sig, genom att underrätta de landsförvisade om att de, utan att ingifva någon nådeansökan såsom man tidigare fordrat, endast behöfde hos generalguvernören »anmäla» sin åstundan att återvända till fosterlandet, för att tillstånd att så göra skulle meddelas. Och då icke ens denna förenklade procedur frestade någon att falla till föga, meddelades de landsförvisade i Stockholm om någon tid, att generalguvernören numera vore villig att låta sig nöja med endast en enkel anhållan om pass för återresa till Finland.

Bland dem meddelandet gällde var man emellertid utan tvekan ense om att regeringen, som genom landsförvisningarna tillfogat landets rättsordning en svår kränk* ning, själf borde laga initiativ till dess återupprättande genom att upphäfva förvisningarna. Och därtill såg sig regeringen slutligen tvungen, men gjorde sin kapitulation möjligast snäf genom att bevilja tillstånd att återvända endast åt dem, som voro hufvudmän för sina ätter ochåt de valda representanterna. Att denna begränsning måste verka synnerligt upplysande i fråga om regeringens verkliga afsikter beträffande återinförande af lagliga förhållanden, säger sig självt, hvarför också hoppet om godt resultat af landtdagens blifvande verksamhet på de flesta håll var bra nog minimalt.

Ännu mindre förhoppningar ingaf det trontal, som vid landtdagens öppnande den 9 december på monarkens vägnar upplästes af generalguvernören. Däri beklagade tsaren till en böljan, att lugnet i landet störts genom motståndet mot hans anordningar och senaste sommar »fördystrats genom mordet på den högste representanten för riksmakten i Finland», hvarefter monarken fortsatte som följer:

»Till min kännedom har bragts, att enligt en i Finland utbredd åsikt en ändring och delvis ett upp-häfvande af

särskilda, under senaste tid utfärdade lagstadganden och för dessas verkställighet vidtagna åtgärder skulle utgöra det nödvändiga villkoret för återställande af lugnet i landet. Af dessa lagstadganden befästa emellertid några en närmare förbindelse mellan Storfurstendömet Finland och Kejsardömet, andra åter afse att lämna riksmakten medel till undertryckande af det mot henne yppade motstånd. Dessa sistnämnda stadganden hafva väsentligen endast temporär betydelse, och skall det blifva Mig en glädje att upphäfva desamma, så snart Generalguvernören öfver Finland anmäler, att de omständigheter, som framkallat dessas utfärdande, undanröjts. Hvad åter beträffar lagstadganden af förstnämnda slag, till hvilka höra Grundstadgandena af den 3/15 februari 1899 angående utarbetande, granskning och promulgerande af lagar, som utfärdas för Kejsaredömet, inbegripet Storfurstendömet Finland, Manifestet af den 7/20 juni 1900 angående införandet af ryska språket vid ärendenas behandling i Senaten, öfverstyrelserna ochGuvernörsämbetena i Finland» och den för Storfursten-

dömet Finland den ^ 1901 fastställda värne-

pliktslag, så har Jag beslutit bibehålla dessa riksakters hufvudprinciper i oföränderlig kraft. För att dock med större noggrannhet bestämma rikslagstiftningens förhållande till den lokala finska, har Jag funnit möjligt att, med beaktande af Min Senats för Finland hemställan, vidtaga åtgärd för uppgörandet af utkast till lagförslag angående begränsning af dessa lagstiftningar.»

Diktaturförordningen skulle sålunda fortfara att gälla tills det behagade generalguvernören att anse den icke vidare behöflig. Och de öfriga, statsskicket undergräf-vande, påbuden förklarade sig monarken ämna bibehålla i »oföränderlig kraft». Därmed var äfven landtdagens hållning gifven. Flertalet inom stånden enades utan svårighet om att ordnadt och regelrätt landtdagsarbete icke vore möjligt så länge diktaturförordningen och särskilda andra lagvidriga påbud vidmakthöllos. Man beslöt därför att ingå till monarken med en framställning i den vanliga petitionsformen om nödvändigheten af ofördröjdt återställande af den lagliga ordningen såsom en oefter-giflig förutsättning för ständernas arbete.

Petitionen började med följande förklaring af dess tillkomst:

»Då Finlands Ständer, hörsammande Eders Kejserliga Majestäts nådiga kallelse, församlats till landtdag, har det omedelbart för dem framstått såsom deras främsta och oeftergifliga plikt att till Eders Kejserliga Majestät i underdånighet frambära en oförbehållsam framställning angående de nuvarande olycksdigra förhållandena i landet samt om de åtgärder, som erfordras, för att här upprätthålla ordning, lugn och lycka.»

Följde så en utförlig framställning af den rättsliga grunden för Finlands förhållande till kejsaredömet, jämteen utredning af rikslagstiftningsfrågan, hvarefter petitionen öfvergick tiii ett uppräknande och en närmare karaktäri-stik af den räcka olagliga påbud, som utfärdats, samt af en utläggning af den samhällsupplösande verkan dessa medfört. 1 sammanhang härmed sade sig ständerna icke böra underlåta, »att fästa uppmärksamheten vid det förhållande, att de nödiga förutsättningarna för ett normalt landtdagsarbete för närvarande saknas». Och sedan de sålunda antydt att de icke ansågo sig kunna under diktaturförordningens och andra olagliga påbuds vidmakthållande skrida till behandling af de lagstiftningsfrågor, som kunde landtdagen föreläggas, samt efter en kort utläggning af de åtgärder, som vore af nöden för återställande af den lagliga ordningen, sammanfattade ständerna sitt yrkande i följande kläm:

»På grund af allt, hvad i det föregående anförts, få Ständerna — med ytterligare framhållande af den synnerliga vikt, som ligger därpå, att värnepliktsuppbåden måtte omedelbart inställas och förordningen af den 2 april 1903* jämte dess påföljder omedelbart uppbäfvas — hos Eders Kejserliga Majestät underdånigst anhålla, »det täcktes Eders Kejserliga Majestät i nåder vidtaga de åtgärder, som för det grundlagsenliga styrelsesättets återupprättande och för den lagliga ordningens återställande i Finland erfordras.»

Petitionen godkändes af landtdagen på årets sista dag, den 31 december, hvarefter stånden inställde sina sammanträden under några veckor för att petitionen skulle hinna föredragas för monarken och svar därå aflåtas.

* Diktaturförordningen. Händelserna i Finland intill revolutions-

utbrottet.

Regeringens hållning. — Prokuratorn skjuten. — Senatens utlåtande om landtdagens petition och monarkens svar. — Vacklande inom landt-dagen. — Dess upplösning. — Regeringspolitikens planlöshet. — Farhågorna för väpnadt uppror i Finland.

Under den tid man inväntade tsaren-storfurstens svar på landtdagens petition inträffade flerfaldiga händelser, tydande på att man inom tsarregeringen ingalunda var hugad att utan baktankar tillmötesgå de finska fordringarna. På det mest iögonenfallande sätt trädde detta förakt för folkets önskningar och åsikter i dagen vid besättandet af den sedan Plehwes död lediga ministerstatssekreterareposten, i det till denna utnämndes den för sin servilitet mot de maktägande lika mycket som för sin okunnighet och oförmåga ringaktade vice ordföranden i senaten, Linder. Utnämningen var i så mycket högre grad ett slag i ansiktet på det finska samhället, som mannen kort förut själf till full evidens ådagalagt sin omöjlighet för någon ledande roll, i det han nödgats afstå från landtmarskalkskapet, som blifvit honom anförtrodt.

När trovärdig uppgift om att Linder vore påtänkt för sistnämnda värf erhölls i Helsingfors, hade åttiofyra medlemmar af ridderskapet och adeln vändt sig till generalguvernören med en skrift, hvari påpekades att den ifrågasatta kandidaten vore fullständigt oförmögen att sköta det värf, för h vilket han sades designerad, samt därtill allmänt föraktad bland sinalandsmän,* hvarför anförtroende åt honom af landt-marskalkstafven vore ägnadt att på det betänkligaste rubba landtdagsarbetenas jämna gång.

Furst Obolensky visste godt att man komme att betrakta en sådan utnämning som en grof skymf mot landtdagen och hade med ett ord till tsaren kunnat af-värja skymfen, men inskred icke. Linder blef utnämnd, men lyckades redan inom de två första dagarna efter landtdagens öppnande på ett så eklatant sätt ådagalägga sin inkompetens, att han fann lämpligast förklara sig sjuk och draga sig tillbaka. Ett så kolossalt fiasko hade ingen af regeringens förtroendemän i landet tidigare lidit, men långt ifrån att lämna sitt så illa komprometterade redskap i sticket utnämnde honom tsaren i stället såsom tröst till ministerstatssekreterare.

Att stämningen bland folket ingalunda lugnades genom sådana utslag af förakt för dess åsikter och önskningar, säger sig självt, och denna stämning upphetsades ytterligare i hög grad i följd af polisens, af högre myndigheter uppmuntrade egenmäktighet och våldsdåd, sådana man i stor utsträckning fick bevittna. Förbittringen vände sig rätt allmänt mot prokuratorn Johnson, hvilken såsom man väl visste hade förvandlat sitt ämbete såsom lagarnas högste väktare till dess motsats, i det han i alla stjxken stod förryskningspolitiken till tjänst nied en lagtolkning, som icke annat var än cyniskt uppenbar förvrängning af lagens både anda och ord. Bland den stora allmänheten betraktades han därför såsom en för landet ytterst farlig person, ehuru helt säkert utan tillräckliga skäl, enär han, om ock ett krypande tjänstvilligt redskap, ingalunda var kapabel att spela någon ledande roll i våldspolitiken. Opinionen gick emellertid i en annan riktning och omfattades bland andra också af många, som kommit till

• I en vid denna tid till allmänhetens kännedom kommen, af Bobri-koff till tsaren insänd berättelse om förvaltningen af generalguvernörs-ämbetet i Finland, hade denne pä tal om landsförvisningarna förklarat, att ingen blifvit utvisad utan efter öfverläggning med vice ordföranden Linder och prokuratorn Johnson!åsikten att inga andra än terroristiska metoder återstode för aflägsnande af folkets och statsskickets fiender, hvarför ock en anhängare af detta åskådningssätt en dag i början af februari nedsköt den icke långt tidigare för sin verksamhet i förryskningens tjänst adlade prokuratorn.

Det var den allmänna, häftiga jäsningen i Ryssland, där de våldsamma utbrotten blefvo alltmera talrika sedan hela samhället dragits med i rörelsen, som smittade sinnena äfven i Finland. Äfven i detta land hade nian småningom allt allmännare kommit till öfvertygelsen, att det finska folket endast afen revolution, en allmän omhväl-fning i Ryssland, kunde hoppas på en verklig förbättring af tillståndet. Och däraf hade många dragit slutsatsen, att man borde bistå den ryska frihetsrörelsen med hvilka medel som helst, hvarvid man såsom bistånd betraktade äfven åvägabringandet af samma slags uttryck för missnöjet som i Ryssland, där terroristerna visade sig djärfvare och mera företagsamma än någonsin. Man har i Finland trott— och tror väl på många håll fortfarande — att det »aktiva partiet» som sådant stod bakom de många attentat och attentatförsök, som under den följande tiden föröfvades i Finland, men däri har man nog begått ett misstag. Huruvida och i hvilken

omfattning flera eller färre medlemmar af partiet hade med något eller några af dessa attentat att skaffa blef icke inom partiet i allmänhet kändt och kunde själf-fallet icke heller omtalas, men säkert är att de, som voro mest verksamma i partiets syfte, hade helt andra planer och arbetade för helt annat slags understödjande af den ryska revolutionen, som ju hade föga att vinna af terroristiska attentat i Finland. Och ännu var man i Ryssland ingalunda redo för en allmän revolution, så stark och allmänt utbredd oron än blifvit och så våldsamt den än flerstädes yttrade sig.

Under åtskilligt längre tid än landtdagen beräknat ingick icke något svar på dess petition, men väl hade man erfarit att senatens utlåtande angående petitionen infordrats och jämväl hvad detta utlåtande innehöll,något som ingalunda bidrog till lugnande af den upp-helsade stämningen. Långt ifrån att ställa sig på samma ståndpunkt som landtdagen, hade senaten tvärtom i det väsentligaste tagit afstånd från petitionen genom att förorda kompromissåtgårder, som inneburo betydande af-prutningar på de fordringar, att lagligheten måtte återupprättas på alla områden, landtdagen uppslällt. Så hade senaten i fråga om den ryska värnepliktsförordningen af 1901 icke omfattat landtdagens yrkan, att den skulle upp-häfvas, utan endast föreslagit en del modifikationer, som lämnade kärnpunkten: förordningens lagstridighet, helt och hållet oberörd. Beträffande frågan om det ryska språkets införande i den finska statsförvaltningen visade sig senaten likaledes redobogen att göra allehanda eftergifter och rörande påbudet om åtal mot och afsättning af tjänstemän, anhöll senaten endast om tillstånd att uppgöra förslag till lagstiftning, men lämnade det olagliga påbudet ovidrört under tiden tills sådan lagstiftning kunde bringas till stånd. I fråga om diktaturförordningen föreslog den inhemska finska regeringen att en del af dess bestämningar skulle upphäfvas, eller medgaf med andra ord äfven i detta fall att olagligheterna skulle få fortfara, om ock i någon mån i mindre omfattning. Och angående ryska infödingars anställande i finsk statstjänst uttalade herrar senatorer att detta i regel kunde medgifvas, men försummade att angifva i bvilka undantagsfall de ansågo att grundlagen i detta afseende borde iakttagas. Den stränga laglighetssynpunkt, ur hvilken landtdagen utgått, hade med ett ord helt och hållet tillspillogifvits af senaten, om denna ock under påverkan af tidskonjunkturerna gått något längre i riktning mot återupprättande af den lagliga ordningen, än det suomitarianska partiprogrammet, som tydligen dikterat dess hållning.

Att detta måste verka i hög grad dämpande på förhoppningarna om en uppgörelse i godo med tsarregeringen, är utan vidare tydligt, och en liknande verkan utöfvade också de olagligheter, som på olika områden fortfarandebegingos, såsom t. ex. i fråga om några af de landsför-visade och deporterade. För de förstnämnda hade tillstånd att återvända till hemlandet sent omsider utfärdats, utan att något undantag gjorts, medan af de deporterade endast de, som på grund af val eller själfskrifvet hade säte och stämma på landtdagen, kommit i åtnjutande af samma förmån. Men icke ens i fråga om de förra hade upphäfvandet af förvisningen skett utan baktankar. När en af dem efter ett några dagars besök i Helsingfors anhöll om sitt pass i och för återresa, förklarades att, då man trodde sig veta att han medverkat i tidningen »Fria Ord», passet ej komme att utlämnas, utan dess ägare att ställas inför rätta. Hvad detta under sådana förhållanden betydde visste den hotade så väl, att han icke afvaktade vidare åtgärder, utan afreste utan pass, och att han bedömt ställningen riktigt visade sig omedelbart därpå, då ett misslyckad! försök att häkta honom gjordes. En annan utvisad, som likaledes aflagt ett kort besök i hemlandet, eskorterades vid afresan af en hop gendarmer ända ombord på ångbåten, hvars kapten erhöll befallning att omedelbart angöra kajen på nytt ifall den bevakade skulle yttra något till den församlade folkhopen. Furst Obolensky afstod med andra ord icke från att ut-öfva sin diktatoriska makt ens under den tid, då möjlighet ännu fanns att den blefve afskaffad, och lika så litet utbytte han några af sin företrädares mest ökända handt-langare bland sina närmaste tjänstemän mot andra män, som af sina föregåenden varit oförhindrade att införa andra metoder.

Slutligen afgafs så den 29 mars 1905 svar på ständernas tre månader tidigare aflåtna petition ett svar, hvilket, såsom man tämligen allmänt förutsett, fullt tydligt ådaga-lade att tsarregeringen ännu ingalunda var sinnad att uppgifva sina usurperade positioner i Finland. Till sin sakliga del hade det kejserliga svaret följande lydelse:

»Till Min kännedom har bragts, att enligt en i

Finland utbredd åsikt en ändring och delvis ett upp-häfvande af särskilda, under senaste tid utfärdade lagstadganden och för dessas verkställighet vidtagna åtgärder skulle utgöra det nödvändiga villkoret för återställande af lugnet i landet. Af dessa lagstadganden befasta emellertid några en närmare förbindelse emellan Storfurstendömet Finland och Kejsaredömet, andra åter afse att lämna riksmakten medel till undertryckande af det mot henne yppade motstånd. Dessa sistnämnda stadganden hafva väsentligen endast temporär betydelse* och skall det blifva Mig en glädje att upphäfva desamma, så snart Generalguvernören öfver Finland anmäler, att de omständigheter, som framkallat dessas utfärdande, undanröjts. Hvad åter beträffar lagstadganden af förstnämnda slag, till hvilka höra Grundstadgandena af den 3/15 februari 1899 angående utarbetande, granskning och promulgerande af lagar, som utfärdas för Kejsaredömet, inbegripet Storfurstendömet Finland, Manifestet af den 7/20 juni 1900 angående införande af ryska språket vid ärendenas behandling i Senaten, öfverstyrelserna och Guvernörsämbetena i Finland och den för Storfurstendömet Finland den^ j“^ 1901 fastställda värneplikts-lag, så har Jag beslutit att bibehålla dessa riksakters hufvudprinciper i oföränderlig kraft. För att dock med större noggrannhet bestämma rikslagstiftningens förhållande till den lokala finska, har Jag funnit möjligt alt,.med beaktande af Min Senats för Finland hemställan, vidtaga åtgärd för uppgörandet af utkast till lagförslag angående begränsning af dessa lagstiftningar.»

Endast i tvenne punkter hade monarken funnit för godt att tillmötesgå landtdagens fordringar: i fråga om värnepliktsuppbådens inställande och om erkännande af domares oafsättlighet; i allt öfrigt ämnade tsarregeringen enligt det kejserliga svaret behålla sin usurperade ställning i Finland. Och äfven i de nämnda punkternagjordes medgifvandena endast under reservationer, som ur laglighetssynpunkt betogo dem allt värde. Beträffande vårnepliktsuppbåden ansåg mari tillfället lämpligt att söka erhålla kontant vedergällning för att man delvis och temporärt afstod från den olagligbetsregim man själf infört och föreläde i sådant syfte landtdagen en proposition om utbetalande till den ryska riksskattekammaren af en årlig kontribution af tio millioner mark i stället för utgörande af personlig värneplikt. Tidigare hade ju öfver-föring af finska statsmedel ägt rum i rätt stor utsträckning utan att landtdagen alls fått tillfälle att uttala sig därom, hvarför de maktägande sannolikt betraktade denna proposition som ett betydande medgifvande i samband med suspenderandet af den lagstridiga värnepliktsförordningen — hvilken man nogsamt visste för tiden vara omöjlig att genomföra! Förryskningspolitikens företrädare visste mycket väl, att niotståndsandan bland det finska folket flammat upp på nytt i följd af de oafbrutna ryska nederlagen i Asien och alt man allmänt var besluten för en värnepliktsstrejk, hvilken af allt att döma komme att bli meta omfattande än någonsin tidigare och hvilken det under förhandenvarande omständigheter vore omöjligt för regeringen alt möta med våldsmedel. De maktägande skulle förty nödgats att äfven utan landtdagens inlägg afstå från vårnepliktsuppbåden, men begagnade sig af tillfället att gifva sin nödtvungna reträtt ett sken af tillmötesgående mot laglighetskrafven.

Likaså i fråga om det andra skenbara medgifvandet: erkännandet af domares oafsättlighet. Betraktadt i och för sig, tedde sig detta onekligen såsom en verklig, om också endast partiell reträtt, men ställdt i samband med diktaturens bibehållande var det i självfva verket föga mera än ett försök att slå dunst i deras ögon, som icke sågo längre än till ytan. Ty generalguvernören lämnades öppet att som förut landsförvisa eller deportera hvilken domare han behagade. Att under sådant förhållande förklara lagens bestämningar om domares oafsättlighet återför-satta i gällande kraft, var från tsarregeringens sida en ovärdig komedi, af hvilken självfallet icke många läto sig bedraga.

Det väckte därför också rätt skarp kritik, att ständernas majoritet, trots detta i så ytterst ringa mån tillmötesgående svar på landtdagens fordran att laglighetens kraf måtte tillgodoses, beslöt så till vida efterkomma tsarregeringens önskningar, att kontributionen af tio millioner beviljades för ett år. Och kritiken mildrades ingalunda i följd af den beslutet tillstyrkande motivering det »särskilda besvärsutskottet» afgifvit och hvilken motivering af landtdagsmajoriteten godkändes. I sin kärnpunkt lydde denna motivering sålunda:

»Det viktigaste af Ständernas yrkanden i denna angelägenhet var, att frågan om värneplikt i Finland skall i grundlagsenlig väg lösas. Då Hans Kejserliga Majestät i åberopade manifest förklarat sig hafva bifallit »till Finlands Ständers underdåniga framställning angående ordnandet af militärväsendet i Stor-furstendömet», kan

manifestets innebörd, såvidt gäller den erforderliga nya lagstiftningen i detta ämne, icke vara annat än ett erkännande af Ständernas rätt att däri deltaga---------»

Huru hårdragen denna tolkning af svaret på petitionen var, framgår osökt af hvad tidigare anförts rörande »medgifvandet» i värnepliktsfrågan, därvid intet som helst löfte afgifvits om ärendets hänskjutande till landtdagen. Tvärtom hade ju tsaren i sitt trontal, beträffande flera af de lagstridiga påbuden, bland hvilka värnepliktsförord-ningen, uttryckligen förklarat att han »beslutit alt bibehålla dessa riksakters hufvudprinciper i oföränderlig kraft». Lägges härtill att icke heller februarimanifestet af 1899 jämte »Grundstadgandena» hvarken återtogos eller genom det kejserliga svaret i minsta mån modifierades, så inses huru föga detta svar på laglighetsyrkandena innebar något »erkännande af Ständernas rätt» att deltaga i afgörandetaf vare sig värneplikts-, eller de andra vitalt viktiga frågor, som genom de föregående årens manifest och påbud af olika slag undandragits deras lagstiftningsrätt. Men und-fallenhetsmännen inom olika stånd slöto sig själffallet till de många bland de konstitutionella, som visade sig böjda att söka genom kompromisser vinna tsarregeringens välvilliga bifall till något mera effektivt återställande af lag-lighetstillståndet, och sålunda erhölls betydande majoritet för beviljande af de tio millionerna.

Sannolikt påverkades de, som på den konstitutionella sidan förde talan för kompromissen, af förhoppningen att den alltmera revolutionär vordna utvecklingen i Ryssland skulle förmå monarken att småningom uppfylla äfven de öfriga kraf ständerna i sin petition framställt, men hvarom det dittills afgifna svaret icke innehållit någonting, öppet talade man icke om den upproriskt revolutionära rörelsen i kejsaredömet såsom en källa till förhoppningar, men ingen kunde dock undgå att inse hvilka möjligheter denna rörelses allt utom otänkbara framgång skulle erbjuda för Finlands framtid. Huruvida och i hvilken utsträckning man bland kompromisspolitikens anhängare tänkte sig fullständig framgång för de revolutionära möjlig kan icke afgöras, men i ingen händelse kunde man undgå att se huru autokratin för hvarje dag bragtes i allt större trångmål och i samma mån visade sig mera böjd för eftergifter gentemot de inom kejsaredömet på alla håll högljudt framställda yrkandena på reformer. För Finlands vidkommande hade ju monarken lämnat vägen till vidare eftergifter i någon mån öppen genom att i sitt svar på ständernas petition alls icke beröra de flesta fordringar dessa uppställt och därför ansåg man på kompromissvänligt håll att landtdagen icke genom en vägran alt bevilja de äskade millionerna borde afklippa möjligheterna för vidare underhandlingar. Och på samma gång ansåg man det af största vikt att landtdagen vore samlad, när det af allt att döma nära förestående omslaget i Ryssland inträffade, och enades därförlätt om en anhållan till tsaren-storfursten att landtdagen måtte ajourneras till hösten, då man hoppades erhålla fullständigt svar på den ofvannämnda laglighetspetitionen. Resultatet af denna anhållan blef att landtdagen den 15 april hemförlofvades.

Tsarregeringen visade sig därmed ännu icke anse sin ställning så prekär, att den behöft göra längre gående medgifvanden, eller med andra ord att den ännu hoppades på seger i Ryssland och i sådan händelse ämnade oförändrad bibehålla den regim, som införts i Finland. Annorlunda kunde dess hållning icke logiskt tolkas och därför verkade icke heller det i jämförelse med Bobrikoffs i någon mån humanare regemente furst Obolensky utöfvade nämnvärdt lugnande på stämningen. Jäsningen underhölls af händelserna i Ryssland, därifrån så godt som dagligen inlöpte underrättelser om mera eller mindre öppet revolutionära utbrott inom olika samhällslager. Man började helt naturligt allt allmännare öfverlägga, dels om hvad man kunde och huruvida man borde göra något för att understödja den ryska rörelsen, dels om de åtgärder, som eventuellt borde vidtagas för att af denna rörelse draga största möjliga nytta för eget land, hvars framtid man på många håll ansåg helt och hållet bero af den utgång den ryska revolutionen komme att få.

Förhoppningarna i Finland stego i samma mån som tsarregeringens och dess företrädares tveksamhet och vacklande gjorde sig mera skönjbara. Medan å ena sidan öfver-grepp fortfarande begingos, sökte de maktägande å andra sidan vid hvarje tillfälle med förespeglingar och halfva löften förmå de politiskt ledande att söka lugna de element, som voro mest böjda för att gripa till våld. Genom sina agenter af allehanda slag visste regeringen både att upprors-förberedelser pågingo inom olika delar af kejsaredömet och att finnar medverkade i dessa förberedelser, om hvilkas framsteg vederbörande myndigheter sannolikt också voro rätt väl underrättade — mer

än väl till och med, då herrar agenter liksom alltid täflade inbördes om att insändade mest sensationella rapporterna om sådana förberedelser. Sin diktatoriska makt ville generalguvernören i Finland därför, trots alla förespeglingar därom, ingalunda upp-gifva, men då man äfven på högsta ort påtagligen börjat tveka om visdomen af att fortfarande upprätthålla det på diktaturen grundade undantagstillståndet, gällde det att prestera bevis för nödvändigheten af dess bibehållande. Särskildt de underlydande furst Obolensky öfver-tagit såsom arf efter sin företrädare och som mest nitiskt verkat för utförande af dennes våldspolitik, sökte göra sitt bästa för att i Finland framkalla skenet af en för uppror mogen stämning bland allmänheten och använde därvid provokationsmetoder liknande de sedan gammalt inom kejsaredömet införda och anlitade. På olika orter i Finland timade i snabb följd händelser, så omisskännligt följande det väl kända ryska provokationsprogrammet, att man icke kunde undgå att i dessa händelser spåra en högre ledning och bestämda afsikter. I regeln tillgick härvid så, att någon »synbarligen drucken» individ förde oljud och omhändertogs af polisen, mot hvars ingripande andra individer, lika okända som den förste, så hetsigt och högljudt protesterade, att förbigående stannade och folkskockning uppstod. Så kastade »någon» en sten eller begick annat liknande ofog mot polisen, som i sin tur grep till revolvrar och sablar, brukande dem utan vidare hänsyn till brottslighet eller oskuld hos föremålen för behandlingen. Och resultatet af det hela blef regelmässigt en starkt färglagd rapport om »utbrott af upproriskhet» och däraf följande nödvändighet att bibehålla diktaturen.

Äfven andra öfvergrepp af olika art bevisade att de maktägande ingalunda förändrat sinnelag, om de ock af yttre omständigheter förmåddes att icke gifva helt fritt lopp åt sina böjelser. Tidningspressen tilläts lika litet som under de föregående åren att kritisera vare sig de ryska eller de ryskt sinnade finska tjänstemännens ämbets-åtgärder. Och när någon af dessa tjänstemän trots allt ställdes under åtal för direkt öfverträdande af lag, tvekadederas öfverordnade icke att, om så med våld, undandraga dem både dom och straff, medan straffen för motstånd mot det rådande systemet och dess män utmättes helt oberoende af finsk lag och finska domstolar. De olagliga häktningarna och inspärrningarna under längre och kortare tid blefvo på nytt mera vanliga än tidigare, utan att generalguvernören gjorde något för att stäfja öfvergreppen. Det mest hänsynslösa bland sådana ägde rum i Viborg, där en ung arbetare nedskjutit chefen för därVarande gendarmeriafdelning, som af allt att döma tillika var chef för den i Finland verksamma afdelningen af ohranan, den hemligaste politiska polisen. Attentatorn blef omedelbart häktad och internerad på den ryska högvakten, hvar-efter han affördes till S:t Petersburg, ställdes inför krigsrätt och deporterades till Sibirien, allt i direkt strid mot finsk strafflag och rättsordning.

Trots allt och alla, som i dagligen större utsträckning reste sig emot dem, syntes de maktägande vilja visa att de ännu voro herrar, men resultatet blef endast ett stegrande af den revolutionära motståndsandan, hvilken i Finland som i Ryssland gaf sig allt mera omfattande och allt mera talrika uttryck. Arbetaredemonstrationer, sådana man aldrig tidigare bevittnat i Finland, ägde rum öfver-allt, där organiserade arbetare i större antal förekommo, och de vid dessa möten antagna resolutionerna yrkade så godt som undantagslöst i de mest oförtydbara ordalag afskaffande af den rådande regimen. I en mängd fall ingrep polisen alls icke mot de demonstrerande, i andra åter misshandlade polis och gendarmer både demonstranter och åskådare utan urskillning, påtagligen utan att handla efter gemensam plan eller efter enhetliga ordres. Sedan massorna i alla rikets delar kommit i jäsning, kände tsarregeringen marken allt starkare vackla under sina fotter och var påtagligen rådlös gentemot en rörelse af sådant omfång, hvarför den ena myndigheten uppträdde på ett sätt, den andra ofta nog på ett konträrt motsatt,

18. — Moskoviter och finnar.medan revolutionen alltmera grep omring sig och gick till anfall med ständigt ökad styrka och häftighet.

Finland delade i detta afseende helt och hållet öde med Ryssland. Medan man den ena dagen synbarligen handlade efter lösen, att på alla sätt söka undvika att ytterligare uppreta folket, ingrep man den nästa med våld äfven i fall, där sådant praktiskt sedt var fullständigt ändamålslöst och därför verkade särskildt upphetsande på stämningen. Så t. ex. hade det konstitutionella partiets ledare till den 13 september sammankallat ett allmänt möte i Helsingfors, i och för öfverläggning om hvad den ytterligt spända situationen kräfde, och till mötet hade infunnit sig omkring niohundra medlemmar af partiet, företrädande alla delar af landet och alla olika samhällslager. Men förhandlingarna hade icke länge pågått förrän polis och militär infunno sig, omringade

lokalen och i generalguvernörens namn befallde de närvarande att skingra sig. Och då befallningen icke omedelbart åtlyd-des utan tvärtom framkallade skarpa protester, inträngde militären i mötessalen och utdref med våld de närvarande. Men längre riskerade dock icke furst Obolensky gå i tillämpande af diktaturförordningen. Ingen af mötesdeltagarna, eller af det konstitutionella partiets ledare hvarken häktades eller utsattes för andra repressalier.

Delvis berodde väl sannolikt de maktägandes partiella återhållsamhet på den bland dem vid denna tid rådande tron att ett allmänt väpnadt uppror hvilken dag som helst kunde väntas utbryta i Finland. Ett misslyc-kadt försök att förse de ryska revolutionära med vapen hade resulterat i det vapenlastade fartygets strandning vid den finska kusten, men de maktägande hade af sina i sensationella afslöjanden täflande agenter låtit inbilla sig att det strandade fartyget ingalunda var det enda, som hämtat vapen till Finland, utan att tvärtom sådana i betydande mängd blifvit lyckligt insmugglade. Samma slags agenter, som hade sin verksamhet inom Finland och icke ville slå tillbaka för de på den europeiska kontinentenopererande, hade så förfullständigat mystifikationen medels rapporter om den öfver hela landet utbredda militära organisation man i Finland bragt till stånd, med den finska gardesbataljonen, den enda återstående af de finska trupperna, såsom kärna och medelpunkt.

En första synlig följd af dessa farhågor för uppror blef den nämnda gardesbataljonens plötsliga upplösning, hvarmed följde omedelbart omhändertagande af bataljonens gevär af de ryska militärmyndigheterna, en åtgärd som självfallet icke bidrog till mildrande af den rådande upphetsningen. Några andra påtagliga bevis för upprors-förberedelser i Finland än den ofvannämnda strandade vapensändningen lyckades myndigheterna icke öfver-komma, men läto däraf ingalunda rubba sig i sin tro på en allmän sammansvärjning x>ch riskerade därför något senare, under de dagar då allt stod på spel, icke ingripa med våld, ehuru Finland i själva verket stod fullständigt försvarslöst. Utvecklingen i Ryssland under åren närmast före revolutionen.

Nikolai II såsom regent. — Tsaren skildrad af ett ryskt ögonvittne. — Stigande missnöje. — Herr von Plehwe diktator. — Hans död. — Vacklande regeringspolitik. — Den växande oppositionen. — Sammanslutning af de oppositionella elementen. — Bulygins förslag till representation.

Under ett statsskick som det ryska utöfvar självfallet den oinskränkt maktfuilkomlige monarken ett ofantligt vidsträckt inflytande på utvecklingen, hvilken aldrig kan undgå att bära prägel af envåldshärskarens personlighet, såvida denne icke helt öfverlämnar regeringstyglarna i sina ministrars och andra ämbetsmäns händer. I så fall blir regentens inflytande indirekt, men kan det oaktadt bli ödesdigert nog, om hans val af ställföreträdare för maktutöfningen icke utfalla lyckligt.

Nikolai II har ännu så länge icke tyckats öfvertyga världen om att hans val af ministrar dikterats af högre statsmannavisdom eller upplyst omsorg om sitt rikes hästa, utan ger tvärtom allt vid handen, att han vid utseendet af dem han främst ombetrott med utöfvandet af makten, fäst hufvudsakligt afseende vid de valdas höjlighet gentemot hans egen vilja. Och i stort sedt synes denna härskarens vilja under alla omständigheter varit riktad mot upprätthållande med hvilka medel som helst af den autokratiska absolutismen. Inga andra synpunkter ha vid detta sträfvande fått göra sig gällande och därför ha knappast heller andra egenskaper beaktats hos de män, som kallats att spela den näst monarken främsta rolleni vära dagars Ryssland, än deras villighet att utan hänsyn för hvarken lag eller rätt, med hvilka medel som helst försvara och häfda den autokratiska makten.

Trots sin vacklande karaktär och sin bristande förmåga att riktigt uppfatta och bedöma samhällsföreteelserna har Nikolai II därför till dag som är utöfvat ett i samma mån mera ödesdigert inflytande på utvecklingen i det ryska riket som hans val af ministrar mera helt betingats af de utseddas smidighet och förmåga att smickra hans egna fördomar och känslor. En skildring* af de års ut* veckling, som utmynnade i kriget mot Japan och därigenom ledde till det revolutionära utbrott, hvilket till synes förvandlade tsardömet till en konstitutionell stat, måste därför till stor del bli en skildring af den nuvarande tsarens förhållande till denna utveckling. Men mot en sådan skildring af hvem helst, som icke haft tillfälle att på nära håll iakttaga och studera Nikolai II, kan alltid invändas att karaktäristiken icke är opartisk, särdeles ifall skildraren själf blifvit föremål för den autokratiska maktutöfningens repressalier. För att undvika hvarje möjlighet till sådana inkast, anföres därför här i utdrag det

redan tidigare åberopade, i »Quarterly Review» offentliggjorda uttalandet af en hög rysk ämbetsman, som i sin egenskap af öfvertygad monarkist och motståndare till en konstitution, för hvilken han icke ansåg tsarriket moget, ej kan misstänkas för afvoghet mot auto-kratin som sådan. På grund af sin framskjutna ställning har ifrågavarande ämbetsman-författare varit i tillfälle att på närmaste håll iakttaga händelserna och riktar sig hans skarpa kritik icke mot det autokratiskt-monarkiska systemet i allmänhet, utan mot detta system sådant det under Nikolai II gestaltat sig. Med utelämnande af en del mindre viktiga punkter, var uttalandet af följande lydelse:

• Mera än ett karaktäriserande af utvecklingen kan själffallet icke i detta sammanhang komma i fråga, utan hänvisas den intresserade till redan utkomna arbeten rörande dessa och följande års händelser, främst Adolf Törngrens »Från våra dagars Ryssland», Stockholm lt)ll. Alb. Bonniers förlag.»Del inflytande Nikolai II:s moder utöfvade öfver honom tog snart slut, hufvudsakligen på grund af meningsolikheter mellan henne och kejsarinnan rörande de kejserliga barnen. I denna strid segrade den unga hustruns motstånd öfver moderns inflytande på sonen. En af följderna af denna familjestrid om makten vardt den, att kejsaren för en tid delvis frigjorde sig från icke-officiell ledning, och hans första själfständiga handling under det andra året af hans regering, var utnämnandet af Goremykin, en man i saknad af därför nödiga egenskaper, till inrikesminister (1896). Denne ämbetsman förblef vid makten i tre år och befordrades sedan till ordförande i ministerrådet — ett slags anständig tillflykt för f. d. statsmän. Hans efterträdare, Sipjagin, utvald tack vare råd af änkekejsarinnan, som påpekade att han utmärkts af »den oförglömmelige fadern», förtjänar ett par ord. Ty näst efter en mans handlingar, skådade i belysningen af hans uppgifna motiv, finnes ingen säkrare ledning för bedömande af hans moraliska karaktär och intelligens än hans val af umgänge och medarbetare. Många monarkers anspråk på sina undersåtars tacksamhet äro, liksom gamle kejsar Wilhelms, helt och hållet grundade på det visa val de gjort af ministrar och på den seghet, hvarmed de under alla omständigheter fasthängt vid dessa. Bedömd ur denna synpunkt kommer Nikolai II att räknas till Rysslands minst lyckliga monarker.

»Hans andra val, Sipjagin, erhöll öknamnet »bojaren», på grund af hans utomordentliga förkärlek för gammalryska seder och traditioner och det barnsliga sätt, hvarpå han visade denna förkärlek. Intellektuellt obetydlig, men sällskapligt behaglig, var han en välkommen gäst hos vår aristokrati, som sätter högt pris på tebordsskvaller. Hans politiska styrka låg i den grundlighet, hvarmed han studerade rollen af hofman och den skicklighet, hvarmed han speladeden. Alltid smidig, med småleende ansikte och ord fulla af honungssött smicker, ingöt han hos sin herre och hos många af sina gelikar en Candide’s optimism. Allt var så bra det kunde vara i den bästa af stater, Ryssland, tack vare den störste och bäste af monarker, Nikolai 11. Så lärde Sipjagin, som uppriktigt älskade sin monark och förväxlade denna kärlek med sina politiska plikter. 1 gengäld blef kejsaren varm för honom och gjorde honom icke allenast till sin vän, men också till sin kamrat, i det han gjorde honom till föremål för alldeles särskild utmärkelse. Så t. ex. gjorde Hans Majestät till förmån för herr Sipjagin ett undantag från den annars nästan aldrig brutna regeln, att icke antaga någon inbjudning att dinera eller supera hos någon minister.

»Herr Sipjagins inflytande på Nikolai II nådde en punkt, där herr Pobedonostsefls afund vaknade: det sträckte sig äfven till religionen. Inrikesministern inkräktade på sitt lätta, ogenerade sätt på den heliga synodens öfverprokurators område, i det han förmådde tsaren att tillbringa påskveckan i Moskva, och resan kröntes med en framgång öfver förväntan. Under detta pilgrimståg behandlade Sipjagin kejsaren på samma sätt som Potemkin Katharina II; han omgaf honom med en atmosfär af folklig tillgifvenhet, med talande bevis för hans undersåtars välstånd och berusade honom med självtillfredsställelse. Men medan Hans Majestät tackade himlen för att hans folk var lyckligare än utländska, plundrades millioner af hans bästa undersåtar på sina surt förvärfvade pengar, medan en mängd kastades i fängelse eller förvisades, några för det de åtlydt Guds bud, andra för öfverträdande af regeringens lagar. Sipjagin, som i grunden icke var grym, hatades såsom företrädaren för och upp-hofvet till detta slags regering. Hans vänner varnade honom, men han svarade att han skulle fortsätta att göra sin plikt och gick med lätt hjärta vidare på sinväg. Måndagen den 14 april inbjöd han Hans Majestät till middag följande torsdag och kejsaren antog nådigt

inbjudningen —---------Men den torsdag, som var

bestämd för kejsare-middagen, bars Sipjagins lik till dess sista hvilorum. Ministern hade mördats af en ungdom vid namn BalmaschefT, såsom en varning och en protest.

»Hans Majestät hade nu ett ytterligare tillfälle att visa sitt omdöme och att tillgodose sina böjelser. Lättast ledd af synliga och påtagliga inflytelser föll han med sitt val på herr von Plehwe, som inom kort utvecklade sig till hela Rysslands fruktansvärde diktator. Denne ämbetsman besitter tämliga kunskaper och noggrann kännedom om den mänskliga naturens sämre sidor, vet att skickligt beröra de rätta strängarna af känslor, fördomar och passioner och förmår bibehålla sitt lugn i den mest oroväckande kris. När statens dignitärer och ämbetsmän tappade hufvudet vid Alexander II:s tragiska död, förblef herr von Plehwe, då allmän åklagare, lugn, behärskad och full af utvägar. Dessa egenskaper blefvo vederbörligen bemärkta och han avancerade snabbt, blef först chef för polisdepartementet och så sekreterare vid riksrådet, där han hjälpte att ödelägga den finska nationen, innan 130,000,000 ryssars öde slutligen lades i hans hand.

»Herr von Plehwe kan icke klassificeras efter nationalitet, genealogi, kyrka eller parti. Af dunkel härkomst, tyskt blod med en tillsats af judiskt, af osäker religionsbekännelse, uppskattades hans etiska värde redan för många år sedan fullt riktigt af hans kolleger i justitieministeriet och nyligen likaså inom riksrådet. Medveten om deras ogynnsamma omdöme, voro hans första handlingar beräknade att förmildra det. Han begaf sig till Troitsko-Sergiefska klostret, som är särskildt heligt, i närheten af Moskva, och mottog där fromt den heliga nattvarden af en ortodox präst.Medan han så inför sina underordnade ådagalade sin fromhet, pryglades i HarkofT och Pollava bönderna på hans befallning för det de visat tecken till missnöje. Då han sedan personligen besökte dessa guvernement, belönade herr von Plehwe prompt guvernören i HarkofT för att han omedelbart låtit prygla de missnöjda, men straffade guvernören i Poltava för att han låtit prygla dem först efter något betänkande.

»Denna bonderevolt, som upprepades i Saratoff och annanstädes, betecknar början till en aera i Rysslands historia, ty den hade till följd herr Wittes kommission för undersökande af de jordbrukande klassernas i Ryssland villkor och i denne ministers fall. Adelsmarskalkerna bemyndigades att sammankalla semstvo medlemmar, godsägare och hvilka som helst andra, som kunde hjälpa dem i deras undersökningar. Äfven bönder ombådos att uttrycka sina åsikter och alla uppmanades att uttala sig fullkomligt öppet. Den fråga, som uppställdes, var följande: om bönderna åro utfattiga och fysiskt stadda i degeneration, om deras boskap så godt som försvunnit och om den föda de förtära är kvantitativt mindre och kvalitativt sämre än någonsin förr, är det naturen som bär skulden eller människor? Och om de sista, hvilka? Resultaten af undersökningen voro öfver-tygande. Ty utan föregående öfverläggning voro dessa företrädare för olika sociala klasser utöfver hela Ryssland, ehuru deras intressen i många stycken voro motsatta, ense i all hufvudsak om svaret. Svaga för evfemismer lade de hela skulden på förvaltningssystemet. Utsättande prickarna på deras i’n och strecken på deras t’n benämnde herr von Plehwe detta system autokratin; och ingen ryss kan ärligt säga att han hade orätt.

»Den reform Alexander II påbörjade genom att aflyfta träldomens ok, borde enligt medlemmarnas af dessa kommissioner åsikt vidare utvecklas. Böndernaborde befrias från bojorna af en särskild strafflagstiftning. De borde läras att läsa, att hålla sig rena till kropp och själ, att kämpa mot de ohyggliga sjukdomar, som de i sin okunnighet nu sprida till hvarandra, att afskaka det nät af vidskepelse, som förstör deras andliga hälsa på samma sätt som smitto-giftet deras fysiska, och att göra sig skickliga för handel och handtverk. Detta var den enstämmiga åsikten hos hela Rysslands representanter: adelsmän, godsägare, läkare, lagkarlar, handlande och bönder. Och dock straffades de män, som uttalade den, för sin djärfhet. Herr Witte hade uppmanat dem att öppet uttala sig; tsaren straffade dem för att de lydt hans minister och herr von Plehwe rådde tsaren att så göra.

»Dessa jordbrukskommissioner blefvo vändpunkten i herr Wittes karriär, ehuru kejsaren hade ärft hans tjänster efter sin »oförglömmelige fader». Den lätthet, hvarmed denne minister föll i onåd, och de otillräckliga skäl, på hvilka han afskedades, äro karaktäristiska för tsarens godtyckliga sätt att tänka och handla. Herr Witte är en statsman af stor förmåga — och stark begränsning — en finansman, hvars tidigare politik efter hvad jag tror gjorde nationen stor skada, liksom hans senare åtgärder gjorde den mycken nytta. Såsom minister kom han slutligen till insikt om sin tids kraf och sitt folks behof och sökte med växlande framgång tillgodose dem; hans

verk var en blandning af löften, af lyckade och af misslyckade resultat. Om den enögde nödvändigtvis måste bli ledare i de blindas rike, så skulle herr Witte förtjänat att bli chef för regeringen i våra dagars Ryssland. Men medlemmarna af kamarillan vägrade att antaga honom och tack vare monarkens understöd, visade de sig mäktigare än han. Ty de hade redan bragt det därhän, att ingen annan numera kan tjäna Ryssland såsom minister, än den som till-räckligt skickligt kan smickra tsaren, och herr Witte var icke en af dessa. Han icke blott talade öppet till Nikolai II, utan vägrade att ändra åsikt i enlighet med kejsarens önskningar. Han afböjde också att bedraga främmande regeringar. »Ers Majestät gaf sitt ord att utrymma Mandschuriet och världen trodde det. Ryssland kommer nu att förlora allt förtroende och kanske icke ens att vinna Mandschuriet, om det behagar Ers Majestät att bryta detta löfte. Krig kommer också att följa och vi behöfva nödvändigt fred. Dessutom är Mandschuriet till ingen nytta för oss. Därför kan jag icke biträda denna politik.» Så öppet yttrade sig-finansministern, åsidosättande allt hoffrasmakeri. »Witte är en högmodig diktator, som ger sig sken af en själfhärskare,» sade hofmännen sig emellan och genom storfurstarna till Hans Majestät. Och autokraten afskedade honom, vredgad öfver att en undersåte skulle motsätta sig hans önskningar och vägra att biträda hans förklaringar, att han sträfvade för fred medan han som bäst höll på att frammana ett krig. För det ryska folket betydde denna förlust ymnig blodsutgjutelse, väldiga penninge-utgifter, vida spridt elände: hvad den dessutom innebar är det ännu omöjligt att säga.

»Herr von Plehwe är för närvarande den mest inflytelserika person i det ryska riket — en moskovitisk storvisir, som utöfvar oinskränkt makt öfver hvad jag måhända får nämna den största nation på jorden; och han sitter på sin plats i enlighet med sin kejserliga herres vilja. Huruvida han får behålla sin post eller redan i morgon afskedas, beror icke af det goda eller onda hans godtyckliga regemente har till följd, utan af den framgång, hvarmed han söker vara tsaren till behag och intala den egensinnige monarken att autokratin är säker i hans händer. Judemassakrerna, förvisningarna af finnar, plundringen af armenierna, förvisningarna af medlemmaraf den ryska adeln, pryglandet af bönder, fängslandet och slaktandet af ryska arbetare, inrättandet af ett vida spridt spioneriväsende och upphäfvandet af lagen äro allt åtgärder, som ministern föreslår och tsaren hjärtligt gillar. Herr von Plehwe skulle lika litet som hans kolleger förbli minister om hans regim vore verkligt nyttig för landet. Sådan är den bittra sanning, som måste uttalas om Nikolai ll:s regering.

»En annan af tsarens mycket afbållna rådgifvare är herr MuravjeiT, justitieministern, som konsekvent och med glädje underordnat all rättvisa under suveräna personliga nycker. Han är en af dessa böjliga statsmän af Bertrand Baréres typ, som stå att finna i alla länder, där socialt och politiskt kaos råder. I dag finnes ingen gräns för hans servilitet gentemot kejsaren; i morgon skulle ingen människa förvånas öfver att se honom rösta med ryska jakobiner för afskaffande af autokratin. Genom honom erhålla domstolar i tid vinkar om regeringens önskningar i fall, som beröra Rysslands härskares intressen.

»Det är därför ett misstag att tro kejsaren vara ett verktyg i sina ministrars händer; de äro hans verktyg, som endast föreslå åtgärder, smakliga för monarken, och som formulera hans vilja. De bibringa honom öfvertygelsen att det han tänker är rätt, det han säger är sant och det han gör är riktigt. Detta Hobbe'ska sätt att betrakta hans ställning har blifvit omsorgsfullt inympadt på hans sinne af autokralins två teoretici, herr Pobedonostseff och furst Meschtschersky. Prokuratorn vid heliga synoden, en kallblodig fanatiker af Torquemada-typen, är företrädaren för orientalisk despotism i dess slutliga skede, förfogande öfver järnvägar, telegrafer, telefoner och bakladdnings-gevär samt helgad med kanoniseringar, rökelse och helig olja. Ivan den förskräckliges tilltag, utförda med S:t Seraphims välsignelse. Af furst Meschtschersky, ulgifvaren af »Graschdanin» och tsarens enskilda råd-gifvare, vore det svårt att gifva en fullständig bild utan att anföra drag, som skulle såra icke-ryska läsare. Hans politiska åsikter äro sådana, som rådde i Dahomey för femtio år sedan, eller i våra dagars Bokhara, men modifierade i två viktiga punkter. Enligt hans åsikt borde hvarje guvernör och hvarje bondedistriktcbef vara delaktiga af autokratens oansvariga makt och beträffande bönderna icke hehöfva iakttaga någon lag. »Frågor rörande semstwo-för-samlingarna hafva icke mera att skaffa med domstolarna,» skrifver han, »än frågor rörande familje-lifvet. Om en fader bar rätt att strängt bestraffa sin son utan att åkalla domstols bjälp, så borde myndigheterna — de lokala, provinsiella och de centrala — beklädas med liknande makt att fängsla, prjTgla och

på annat sätt injaga fruktan och straffa folket.» (Denna lära, som ofta predikats i »Graschdanin», uttalades klart i denna tidning den 1 mars 1904.)

»Tsaren är sålunda hvad nedärfda anlag och Pobe-donostseffs och Meschtschersky's läror gjort honom till. Han är ett mellanting, ett Tertium quid mellan gudomligt och mänskligt. Sådan är de två teoretikernas lära, sådan deras öfvertygelse. Han är kvintessensen i riket; de äro hans organ. Därför sträfva de att behaga honom, att utföra hans vilja, att förekomma hans Önskningar, att föreslå planer i harmoni med hans fixa idéer, eller med hans öfvergående stämningar. Naturligtvis färglägga och vanställa de också fakta, händelser och deras följder, ty medan tsaren väl förmår fatta följderna, är hans förmåga att inse deras sammanhang med orsakerna så godt som ingen. Han kämpar alltid mot fantasifoster, strider med väderkvarnar, samtalar med helgon eller rådfrågar de aflidnas andar. Men aldrig begagnar han sig af de medel, som finnas, för att hjälpa sina undersåtar eller låta dem hjälpa sig själfva. Böcker har han långt före detta slutat att läsa och förnuftigaråd är han oförmögen att lyssna till. Sina ministrar mottager han med många formaliteter och låter dem gå med högdragen nedlåtenhet. Ofta nog hållas de i okunnighet om saker, som de snabbt och punkligt borde få kunskap om. Så t. ex. samlades en dag, kort efter det »japanska» krigets utbrott, ett antal dignitärer och ämbetsmän hos general Kuropatkin och frågade honom huru saker och ting gingo. Med en glimt af ironi i ögat svarade krigsministern: »jag känner lika litet som någon af eder annat än det, som offentliggöres. Kriget är Alexejeffs affär, icke min.» Då tre ministrar bönföllo om att tsaren måtte låta utrymma Mandschuriet och säkerställa världens fred, svarade han: »jag ämnar bibehålla freden lika väl som min egen handlingsfrihet.» Till en af storfurstarna, som dagen före Japans afbrytande af de diplomatiska förbindelserna, dunkelt antydde möjligheten af krig, sade kejsaren: »Lämna den saken åt mig. Japan kommer aldrig att slåss. Min regering kommer att bli en aera af fred till slutet.» Med så föga visdom ledas stora nationers öden.

»Det värsta är att det icke finnes någon förmedlare mellan den isolerade suveränen och det missnöjda folket, ingen som kan erhålla fritt tillträde till monarken för att säga honom sanningen. Vår historia vet att omtala handlingar af kejsare med lika oinskränkt makt som hans, men de voro icke omottagliga för den allmänna meningen, likgiltiga för allmänna behof, eller i saknad af råd af starka män. Alexander I hade för vana att ibland tillbringa hela nätter i samtal med personer, som öppet och fritt sade honom hvad de visste och tänkte. Nikolai 1 hade mycken nytta af BenckendoriT, till hvilken ryssar kunde tala öppet och som hade modet att säga sin herre det, som var nödvändigt. Alexander II betjänades härut-innan af grefve Adlerberg, som spelade en liknande roll med tämlig framgång. General Richter varAlexander III:s mentor och hans inflytande var mäktigt och välgörande. Men Nikolai II står ensam på sin svindlande piedestal, en Simon Stylites bland monarker. Hans adjutant, Hesse, som äger rätt att på alla tider träffa honom, är en officer, som knappast kan skrifva sitt namn. Tsaren har skapat en klyfta mellan autokratin och folket, mellan sig själf och andra dödliga, en klyfta nästan lika djup som den mellan gudomen och människosläktet.

»Den sorgliga öfvertygelsen sprider sig numera snabbt, att Nikolai II håller på att i vissa afseenden bli alltmera lik den olycklige Paul I. Han är uppenbart oförmögen att personligen leda ett stort folks öden och han är dess värre själf omedveten om sin oförmåga. Det är den fara, som sväfvar öfver Ryssland och öfver Rysslands fredliga utländska grannar. Djupt rotad öfver-tygelse om sin egen förmåga förleder honom att hålla på afstånd män, hvilkas statsmannaskicklighet kunde skydda hans folk för följderna af hans fel, och att välja ämbetsmän, som äro villiga att endast vara verktyg i hans osäkra händer. Därför äro hans val af ministrar och gunstlingar så beklagliga.-------—

»En hel del har skrifvits om tsarens fredskärlek, hans mildhet och hans rättvisa, men de ryska författarna af dessa rosande utgjutelser höra till den kategori af sniickrare, som då Hans Majestät sofver syssla med att finna djupsinniga tankar i hans snarkningar. Hans rykte såsom en varm vän af freden är endast en reflex af de åsikter, som mödosamt in-plantats hos honom af herr Witte, hvars hela politik, god som dålig, var baserad på fred. Men till följd af saknaden af förmåga att leda verkningarna tillbaka till orsakerna och beräkna resultaten, bidrar allt han gör att åvägabringa just de följder han afskyr.

»I sysslandet med statsaffärer är tsaren reserveradoch formalistisk. I likhet med sin fader åhör han under tystnad andras meningar när han presiderar i en rådsförsamling och tiger nästan alltid med sin egen. Någon gång, dä han vill gifva diskussionen en bestämd riktning, afviker han från denna vana. Så skedde då herr von Plehwe föredrog förslaget att utvidga provinsguvernörernas maktbefogenhet, framhållande att dessa ämbetsmän borde vara icke blott representanter för regeringen, utan äfven för envålds-härskaren och därför borde besitta en del af hans makt. Kejsaren öppnade sessionen med några ord, i hvilka han förklarade sig dela denna åsikt. I sitt arbetsrum är han vanligen sysselsatt med att underteckna svar på lojalitetsadresser, eller med att skrifva anmärkningar på af guvernörer och andra ämbetsmän inlämnade rapporter. Hans hofmän uppmuntra honom i tron att dessa svar och anmärkningar äro af oberäkneligt värde, ty äfven sådana triviala anmärkningar som: »det fägnar mig mycket», »Gud gifve att det ginge så», publiceras med fetstil i tidningarna, fernissas öfver i manuskripten och bevaras i arkiven som helgonreliker. Men de intressantaste offentliggöras aldrig och af sådana finnes en utvald samling. En rapport om underhandlingarna rörande krigsfartyget »Mandschur» förelädes honom nyligen af grefve LamsdoriT. Den innehöll att de kinesiska myndigheterna uppmanat »Mandschur» att lämna den neutrala hamnen Shanghai, på ifrigt och upprepadt yrkande af därvarande japanske konsul. I marginalen af denna rapport antecknade Hans Majestät de minnesvärda orden: »den japanske konsuln är en lymmel».

»Kejsaren inbillar sig alt det år själfhärskarens öfver allt Ryssland rätt och plikt att personligen blanda sig i hvarje sak, som intresserar honom eller har något sammanhang med hans mission. Exemplen på sådant ingripande äro nästan lika talrikasom hans offentliga handlingar, och följderna däraf äro i flera fall skrifna med eld och blod i hans regerings historia. De ha undergräft känslan af laglighet och laglighetens upphörande är alltid en början till våldsregemente. Det värsta är att ju osäkrare han blir, desto kraftigare sopar han undan de sista svaga barriärer som stå mellan autokratin och vanvettig orättvisa, såsom riksrådet, ministerkonseljen och senaten. Några exempel skola sätta läsaren i stånd att själf döma. Den förre undervisningsministern, Sånger, som icke var en fiende till bildning liksom så många af hans företrädare, föredrog ett förslag att förvandla en medels frivilliga bidrag uppehållen förberedande skola i Lutzk till ett fullständigt läroverk. Det var en nyttig åtgärd och riksrådet, som tagit kännedom därom, hade enhälligt förordat den. På den rapport, som förelädes tsaren, skref han: ’Nej. Jag hyser en helt annan åsikt än riksrådet. Jag anser att vi böra uppmuntra teknisk och icke klassisk bildning.’ Förslaget var dräpt och Sänger tog afsked. Men hvarken teknisk eller klassisk bildning uppmuntras.

»Senaten, som är en judiciell och på samma gång en administrativ institution, kan fatta beslut, hvilka, om de antagas af majoriteten och icke motsägas af justitieministern, erhålla kraft af lag. Men hvarken riksrådet eller ministerkonseljen kan utfärda lag, emedan deras beslut måste underställas tsaren, som kan förena sig antingen med majoriteten eller minoriteten eller förkasta bådas förslag och handla på eget bevåg. Alexander III ställde sig vanligen på minoritetens sida och hans son och efterträdare följer samvetsgrant hans exempel. Han har också infört seden att på förhand i princip godkänna förslag och sedan låta vederbörande ministrar lägga dem för rådet eller konseljen, så att dessas medlemmar på förhand känna monarkens åsikt. Men om majoriteten är tillräckligt

19. — Moskoviter och finnar.djärf eller tillräckligt hederlig för att det oaktadt förkasta förslaget, förenar sig tsaren alltid med minoriteten.

»Följande roliga exempel karaktäriserar vår regering och vår härskare. En förordning var föreslagen, bestämmande att godsägare i Östersjöprovinserna skulle godtgöras för de förluster de lidit genom regeringens brännvinsmonopol. Herr Witte ansåg att den summa af åtskilliga millioner, hvarom det var fråga, skulle ulbelalas småningom under en följd af år, medan majoriteten ansåg alt den borde utbetalas på en gång. Herr Wille underrättade tsaren om denna meningsolikhet och Hans Majestät lofvade att biträda minoritetens åsikt. Ministern aflät då en skrifvelse till sekreteraren i riksrådet, herr von Plehwe, meddelande denne alt kejsaren lofvat ansluta sig tilt minoritetens mening så snart dokumenten blefve honom förelagda. Herr von Plehwe anförtrodde detta åt alla rådsmedlemmarna. Många af dessa, som an-sågo att vidare opposition blefve fruktlös, ändrade då åsikt och öfvergingo till minoriteten, som sålunda oväntadt blef majoritet. I tidens fullbordan blefvo handlingarna förelagda tsaren, som endast ihågkom att han lofvat herr Witte att förkasta majoritetens förslag. Han höll också sitt löfte, undertecknade minoritetens förslag utan att genomläsa handlingarna eller vidare ägna dem någon tanke

och det oriktiga förslaget blef fastslälldt.

»Rättskipningen så i civila som i kriminella saker hämmas på samma sätt. Se här ett exempel. En viss person gjorde stora skulder i S:t Petersburg och tvingades till konkurs. Tula-banken fick i uppdrag att sälja hans gods för att förnöja kreditorerna, men tsaren, som under tiden blifvit bedd att träda emellan, gaf befallning att inhibera försäljningen och suspenderade sålunda lagen. En process påbörjades mot furstinnan Imerelinsky af hennes aflidne mans arf-vingar. Furstinnan, som hade inflytelserika vänner, inlämnade enskildt en böneskrift till tsaren, anhållande att han måtte ingripa till hennes förmån, och hennes anhållan blef beviljad. Tsaren befallde att kärandenas sak icke skulle upptagas, utan processen nedläggas; hans befallning blef åtlydd. I ett tredje fall sålde några adelsmän sina gods till köpmän, försäljningen försiggick i öflig ordning och blef lagligen fastställd. Men tsaren upphäfde af egen maktfullkomlighet köpet och befallde att godsen och pengarna för dem skulle återgå till de förra ägarna. Sådana fall af ingripande i rättsordningen kunna anföras i mängd.

»Om rättskipningen i politiska mål behöfver icke mycket sägas. Processen mot judemördarna i Kischi-neff är ännu i friskt minne. En i hela vår historia enastående händelse gjorde denna process namnkunnig för alla tider: kärandenas i det civila målet advokater afsade sig sina uppdrag och lämnade domsalen på grund af domstolens systematiska vägran att göra deras klienter rättvisa. Då senaste år fallen af pryglande i Poltava blefvo föremål för domstolsbehandling, handlade advokaterna på samma sätt. De rättigheter våra lagar tillerkänna fångar undanhållas dem så enständigt, att de anklagade böndernas advokater icke hade något annat val än att afsäga sig sina uppdrag och lämna domsalen. 1 hvaije politisk process låter justitieministern stänga dörrarna och han är beredd alt göra detsamma i civila mål, blott någondera parten har inflytande vid hofvet. Missnöjda bland bönderna pryglas utan rannsakan och dom; arbetare skjutas ned när de tåga genom gatorna. 1 allt sådant är herr Muravjeff, justitieministern, den förkroppsligade ryska lagen, i själfva verket rättvisans bödel och befordraren af orättvisa.

»Dock kunde autokratins makt otvifvelaktigt brukas för att befordra mänsklighetens, upplysningens ochrättvisans sak, om den som utöfvar den sä önskade. Ett enda ord af tsaren kunde åvägabringa en djupt gående förändring af förhållandena i landet och af folkets känslor. Ansvaret för hans handlingar kan icke påbördas hans ministrar, hvilkas råd han underlåter att begära i de farligaste kriserna. Det var icke hans ministrar som förmådde honom att bryta det löfte han gifvit att låta utrymma Mandschuriet; de bådo honom hålla det. Det var icke de, som före-slogo att han skulle ytterligare kringskära den makt att göra godt, som ännu lämnats åt institutioner som riksrådet, ministerkonseljen och senaten. Det var icke de, som föranledde honom att göra monarkin löjlig genom att söka visdom i rådslag med andar och styrka i kanonisering af helgon. Det var icke de, som drefvo honom att krossa den finska nationen genom en räcka af våldsåtgärder, .värdiga en orientalisk despot i det gamla Babylon eller Persien, tvärtom försäkrade de honom i tydliga och icke alltid fullt hofmässiga ord att såväl rättvisa som statsmanna-klokhet kräfde att han afhölle sig från att göra det. Det är icke hans officiella rådgifvare, som tillrådde honom att plundra den armeniska kyrkan, medan alla andra kyrkor lämnades i okvald besittning af sin egendom, och att med bly och stål straffa de medlemmar af denna kyrka, som i sin religions och sina samvetens namn protesterade mot våldet. Så godt som alla hans ministrar enades om att framhålla för honom att det vore att göra sig skyldig till rån och besvuro honom att afstå ifrån, eller förändra sin plan. Men döf för deras böner gick han envist vidare.

»Tsarens regemente har därför bragt allting i ett tillstånd af osäkerhet; intet är hos oss stadigt som i andra land. Inga traditioner, inga rättigheter, inga lagar respekteras, det är endast fråga om ständigt nya bördor, strängare straff och ändlöst elände ochlidande. Tsarens inblandning stör hela nationen och oroar åfven den obetydlige individen, emedan ingen är säker att det icke blir hans tur i morgon. Så upphäfdes nyligen med ett enda drag åf den kejserliga pennan en hel semstvoförsamling* i Tver, med alla dess tjänstemän, dess skolor, läkare och statistiker, medan å andra sidan här en general, där en tidningsman, advokat, läkare, tjänsteman i olika delar af landet gripits och kastats i fängelse eller förvisats. Under Paul I hade endast de, som befunno sig i kejsarens närhet, anledning att frukta för hans utbrott, men Nikolai II har sändt verkliga paschor som furst Galitzin och general Bobrikoff, att regera i provinserna och dessa män drifva godtycket lika långt som han själf.

--------»Och på den tiden» (under Nikolai I) »af

absolutism blef aldrig någon rysk general skickad i förvisning till den yttersta östern som straff för att han uttryckt frisinnade åsikter om folkets behof, såsom general Kusmin-Karavajeff, professor vid den militär-juridiska högskolan i S:t Petersburg för några månader sedan förvisades på tsarens uttryckliga befallning. Herrar Fahlbork och Pereverzoff, två mån som under kongressen för teknisk skolupp-fostran i S:t Petersburg hyssjat åt upphofsmännen till Kischineff-massakern, grepos likaledes af polisen och släpades utan undersökning och förhör, lika väl som utan att förunnas tillfälle att skaffa sig varm beklädnad, på väg till Jakutsk, i den allra kallaste delen af den bebodda världen. 'Stränghet, serverad kall, år det enda botemedlet för statsfiender,' anmärkte herr von Plehwe. På samma sätt fördrefs herr Annensky, en gam mal man, som lefde i frid med hela världen, plötsligt af polisen från sitt hem och sin stad, emedan en spion af misstag angifvit honom för att ha hållit tal vid tidskriftsutgifvaren Mihailovskysbegrafning. Enhvar visste och vet att Annensky icke yttrade ett ord vid det angifna tillfället. Men en spion begick ett misstag, Annensky fick lida därför och det'gafs ingen appell.

»I alla sådana åtgärder, i deras obetydligaste detaljer, tager tsaren ifrigt och personligen del, emedan han betraktar dem som moment i försvaret af auto-kratin. Han vet därför hvad som göres i hans namn, han gillar uttryckligen och skriftligen våldsåtgärder i de många former som införts af autokratins âme damnée, herr von Plehwe. Så tilldelade han furst Obolensky en kraschan för hans energiska pryglande af bönderna i Harkoff, tills några af dem dogo; han till och med upphöjde sin nitiske ämbetsman till generallöjtnant vid amiralitetet — en post den ryska allmänheten aldrig förut hört talas om. Han utnämnde herr Kleigels», (enligt ryskt stafningssätt, egentligen Clayhills), »en af de värst korrumperade polistjänste-inännen, till generaladjutant, därvid hela folket och till och med hofvet högljudt uttryckte sitt missnöje, emedan aldrig förut någon polistjänstemän erhållit denna rang. Men tsaren satte sig öfver deras missnöje och gjorde Kleigels till generalguvernör i Kieff. En af ministrarna antydde hofsamt för tsaren att hela Ryssland hatade Kleigels och att en så impopulär ämbetsman knappast skulle lyckas att administrera en så svår provins som Kiefl*. Men Nikolai Alexandro-vitch genmälde: Mag bryr mig icke det minsta om hvad de säga. Jag vet hvad jag gör.'

»Till dato har ett af de viktigaste resultaten af Hans Majestäts tillbakagående mot lifegenskapen varit bortstötandet af så godt som hvarje samhällsklass från dynastin och dess chef. För en nation som den ryska, som ännu icke kan komma till rätta med annat än en monarkisk styrelseform, utgör detta en olycka. Aristokratin ställer sig i allmänhet på folkets sida, som olyckligtvis icke är härskarens. Ett exem-pel på denna hållning gafs af en f. d. minister, furst Vjasemsky, som offentligt fördömde polisens pryglande af studenterna på Nevsky prospektet. Adeln i Tver har icke blott uttalat sig, men äfven lidit för folkets sak, hvilken tsaren stämplar såsom gudlös och straffar såsom högförrädisk. I syfte att kväfva detta motstånd har kejsaren nyss tillkännagifvit sin afsikt att bekläda hvarje guvernör med makt, att utan rannsakan och dom förvisa hvem som helst, icke blott för politiska förbrytelser, utan äfven för åsikter motsatta hans excellens guvernörens i lokala frågor. Godtyckliga bestämningar, som skjuta åsido rikets lagar, ha utfärdats af polischefen i S:t Petersburg, af generalguvernören i Moskva och af guvernörer i andra guvernement, och hvarje öfverträdelse af dem straffas med böter om 3,000 rubel — större belopp i Polen — och därutöfver med tre månaders fängelse. Guvernörer, som erhållit särskilda rättigheter, kunna nu tvinga godsägare att göra hvad helst de behaga finna nödigt för det de kalla den allmänna

ordningen. — —---

»Den utländska läsaren, för hvars beundrande ögon så många fantasiporträtt af autokraten öfver allt Ryssland framställts, frågar sig väl huru dessa saker låta förena sig med det manifest Hans Majestät utfärdade den 11 mars 1903 och däri han utlofvade vissa reformer åt sitt folk. Svaret lyder att manifestet i fråga endast var ett fyrverkeri. Detta dokument, som väckte uppmärksamhet både hemma och utomlands, var affattadt af herr von Plehwe och ändrades upprepadt af tsaren själf, tills han fick till stånd en proklamation af högtidlig form, men obetydligt innehåll. Om man lämnar åsido dess uteslutande pösande fraseologi finner man att de enda reformer manifestet ställde i utsikt, utgjordes af upphäfvandet af böndernas gemensamma ansvarighet för skatterna och af religionsfrihet. Då utlänningar bättre kunna förståreligionsfrihet än det ryska skatteväsendet, är det skäl att i

korthet jämföra det kejserliga löftet härom med de kejserliga handlingarna.

»Sedan Nikolai II utfärdade sitt manifest har han gjort ingenting för, men rätt mycket emot religionsfriheten. Judarna ha blifvit grymmare förföljda och i större utsträckning än någonsin före uttalandet af hans välkomna ord. Kejsarens farbroder, Sergei, som är generalguvernör i Moskva, har gjort det till ett slags sport att uppleta judarna och förjaga dem från staden. Antisemiter, som gä ännu längre, äro säkra om straiflöshet och skulle finna mänga efterföljare, om detta tidsfördrif i mindre grad stötte Förenta Staternas folk. Judiska fältskärer och läkare ha i mängd hopsamlats och skickats att möta fara och död i den yttersta östern. Romerska katoliker störas oupphörligt i sina förehafvanden, såras i sina religiösa känslor och tvingas så godt som med våld in i ortodoxin genom föreskrifter ovärdiga en kristen regering. Att tillhöra den armeniska kyrkan är liktydigt med att vara stämplad med ett Kainsmärke och det är ibland värre att vara en rysk sekterist, än att tillbedja afgudar eller att förgifta sin nästa.

»Intet tvifvel kan råda om kejsarens eget ingripande för att hindra sina undersåtar att tjäna Gud på deras eget sätt, ty det var personligt, kraftigt och direkt. När helst de ansvariga ministrarna eller existerande institutioner voro hugade att lösa lagens grepp på individernas samveten, utgjorde tsarens veto ett oöfver-stigligt hinder. Exemplen äro talrika. Följande är upplysande. Då stadgandena om religiösa förbrytelser voro under diskussion, yrkade en minoritet inom riksrådet oföränderligt på tolerans, men i hvarje punkt anslöt sig Hans Majestät till majoriteten. En gång, endast en, röstade majoriteten för en förnuftig och human paragraf och då upphäfde kejsaren utan tvekanderas beslut. Frågan var denna: om en ryss, som endast till namnet är ortodox, men i själ och hjärta någonting annat — t. ex. luteran — på sin dödsbädd ber en präst af den lära han hyllar gifva sig nattvarden, är prästen ifall han så gör straffbar? Riksrådet svarade med öfvervägande majoritet ’nej’ och deras skäl voro så klara och tvingande, att till och med storfurstarna ställde sig på majoritetens sida. Men tsaren sade: 'En präst, som gifver nattvarden åt en sådan person, skall behandlas som en lagbrytare; det är ett brott.' Och hans beslut har blifvit lag. Då denna förklaring af den kejserliga viljan ägde rum efter manifestets utfärdande, vore det ironi att tala om kejsarens toleranta åsikter.

»Att försäkra att gällande lagar brytas för att möjliggöra religiösa förföljelser, är endast att säga

hvad alla veta. Bevisen äro talrika.----------------------

Ett tragiskt fall, hvars hjälte var biskop Methodius, en af de gammaltroendes pelare, bör bringa humana läsare till insikt om systemets grymhet. Det har nyligen bragts till Hans Majestäts kännedom, utan att framkalla så mycket som ett uttryck af beklagande. Född i Tscheljabinsk blef Methodius i sinom tid prästvigd och fyllde i femton år nitiskt sina plikter förrän han upphöjdes till biskop i Tomsk. En dag meddelade biskopen nattvarden till en man, som slutit sig till de gammaltroende, ehuru han var född inom statskyrkan. Detta var just ett sådant fall, som diskuterats inom riksrådet och om hvilket kejsaren uttalat sig med så mycken skärpa. Methodius blef angifven, häktad, befunnen skyldig och dömd till förvisning och domen blef utförd med särskild brutalitet. Med fotterna i järn, inburad tillsamman med mördare och andra brottslingar af gröfsta slag, sändes han per etapp till guvernementet Jakutsk. Tack vare ingripande af en inflytelserik religionsfrände tilläts han att stanna i detta guvernements hufvudstad, men kortdärefter förvisades Methodius, på anstiftan af en af statskyrkans dignitärer, till Viljuisk i nordöstra Sibirien, en ort bebodd af vildar. Den åldrige biskopen — han var sjuttionio år gammal — bands fast på en häst och befalldes att på detta sätt fortskafta sig till sin nya förvisningsort, mera ån ettusen kilometer därifrån. 'En sådan dom betyder döden genom tortyr,’ sade Methodius’ församling. Det var intet misstag. Den gamle mannen uppgaf andan på vågen, men hvar och huru han dog och hvar han blef be-grafven, har aldrig blifvit kändt.

»Om de undertryckande åtgärder, vid hvilka tsaren sålunda fäster sitt namn, hafva föga gemensamt med verklig religiositet, så synas hans positiva handlingar i stället inspirerade af illa skyld vidskepelse. Han finner barnslig förnöjelse i mirakler och under och är lika färdig att tro på de budskap från den osynliga världen, som andarna sända honom genom herr Philippe* på Krim, som på underverk, åvägabragta af de ortodoxa munkars reliker, hvilkas namn han

själf uppför på listan efter ryska helgon.-----------—

»Men det skulle kräfva alltför mycket utrymme att ingå i alla liknande detaljer, eller i skälen för Hans Majestäts tro, att en son snart kommer att födas honom genom förmedling af hans favorithelgon, med hvilkas bilder han nyligen signade de sibiriska och sydryska trupperna. Hufvudvikten ligger därpå, att kejsaren i kyrkliga affärer som i hvarje annan gren af förvaltningen gjort sitt personliga inflytande gällande gentemot inkast, protester och förnuftiga råd af dem, som varit bäst i stånd att leda honom.

»Hvem är det då, kan med skäl frågas, som utöfvar inflytande på autokraten, hvars personliga regemente

* En fransk spiritist och charlatan, Rom föregaf sig genom sina förbindelser med andevärlden kunna med säkerhet förntaäga att At tsaren komme att födas en son. När nästa barn emellertid blef en dotter, afske-dades herr Philippe, sednn han under längre tid äfven i andra än bam-kammaraffärer utöfvat stort inflytande på tsaren. Förf. not.är så enväldigt? Om hans ministrar endast äro hans verktyg och äfven de kvinnliga medlemmarna af hans familj äro oförmögna att inverka på honom, hvems anda är det, som lefver i honom? Svaret ligger i öppen dag. I de allt omfattande autokratiska satser, som han gjort till sina egna, ha herrar Pobedonostseff och furst Meschtschersky, det moderna Rysslands Torquemada och Cagliostro, varit hans läromästare. Deras abstrakta aforismer och direkt personliga vädjanden gåfvo hos den bildbara eleven upphof åt en tro och en fanatism, som blifvit hans andra natur, och nu uppskattar han bvarje ny idé efter dess betydelse för autokratin. Dessa lärares lektioner understödas af vissa storfurstar, som bilda ett slags hemligt råd, snarlikt det, som reglerar stor-lamans af Tibet lif. Under Alexander III spelade de ingen roll, emedan han höll dem på deras platser. Nikolai II däremot låter sig lätt påverka af dessa själfviska medlemmar af sin familj. De färglägga sina planer i samma nyanser som hans egna drömmar, ingifva honom motiv, som tilltala hans fördomar, och börja alltid attacken med det gröfsta smicker. De äro därför mer än jämnstarka för ’stackars Nickie' som de kalla honom och deras inflytande öfver honom är fördärf-ligt. En af dem,* som under många år förvaltade de väldiga fonder, som af det lojala Ryssland hop-bragtes för att bygga en kyrka till minne af Alexander II, har ännu att aflägga räkenskap för enorma summor, som försvunno på ett hemlighetsfullt sätt under hans förvaltning. Storfursten Sergei, generalguvernören i Moskva, en man road af judehetsning och andra ovärdiga tidsfördrif, är tsarens mentor i religiösa frågor, såväl abstrakta som praktiska. Det var han, som föreslog att den juridiska föreningen i Moskva skulle upplösas, emedan han misstänkte den

* Tsarens sedermera aflidne farbroder, storfurst WJadimir, särskild gynnare af general Bobrikoff, som deltog i här nämnda kassaförvaltning.

Förf. not.för frisinnade tendenser. Och då det invåndes att dess medlemmar med skrupulös noggrannhet följde alla lagar och förordningar, svarade han: ’det år just mitt skäl — just därför äro de så mycket farligare för staten’. Storfursten Konstantin framställer lysande idéer i fråga om allmän undervisning och om militära saker. Storfurst Alexis, hvars utländska mätress, en fransk aktris, bringar ministrar att darra, är det största hof-oraklet i frågor rörande marinen, om hvilken han enskildt uttrycker sig mycket ringaktande. Måhända den mest inflytelserika af dem alla år storfurst Alexander Mikailovitch, som under rätt lång tid var Hans Majestäts alter ego.

»Denna storfurstliga ring utgör Rysslands öppna regeringsbolag, hvilket ingen minister ens en månad kunde motsätta sig. Det förmår hindra deras planer i deras början, ingifva tsaren misstroende mot dem medan de diskuteras, eller få dem förkastade sedan tsaren gillat dem. Ryssland har mera ån en auto-krat.--

»Men den farligaste af alla kejserliga gunstlingar är herr Besobrasoff, en korsning mellan skicklig affarsjobbare och excentriker. Denne herre, som under sina ljusa mellanskof visar prof på största slughet, började sin karriär som gardeskavalleriofficer, blef befordrad till ’master of the hounds' och gjorde i denna egenskap bekantskap med medlemmarna af den storfurstliga ringen. Senare tog han afsked och i förhoppningen att göra någon lysande affärstransaktion d VAmericaine begaf han sig till den yttersta östern, dår han fick i uppdrag att bevaka storfurstarnas finansiella intressen. Skogarna vid floden Yalu tycktes honom lofvande soin spekulation och han återvände med ett förslag att exploatera dem. Den skarpa kritik, hvarmed förslaget mottogs af herr Witte, grefve

Lamsdorff och andra, oroade till en böljan tsaren. Men herr Besobrasoff, som på storfurstarnas anhållanmottogs af Hans Majestät, fann ingen svårighet vid att öfvertyga den vacklande, unga monarken och tsaren placerade själf penningar i företaget. Från denna stund började herr Besobrasoffs inflytande. Han återvände till östern med fullmakter sådana ingen minister någonsin erhållit. General Kuropatkin, baron Rosen,* grefve Lamsdorff underordnades honom och hans rapport om den sibiriska järnvägen påskyndade Wittes fall. Han åvägabragte utnämningen af amiral Alexejeff, en man af trånga vyer och vidsträckt ärelystnad, till vice konung och tillsamman lockade de den osäkra monarken och med honom hela nationen in i det pågående, kostsamma och olyckliga kriget.

»Sålunda tjänar hela Ryssland, med dess bönder, armé, flotta, prästerskap, universitet och ministerier en oerfaren furste, som icke blott saknar de nödiga egenskaperna hos en härskare, men som saknar till och med nödvändig takt för uppehållande af skenet. Hemma är folket förtryckt; det kan icke göra sin röst hörd i fråga om skatter eller undervisning, om industri eller finanser; det får icke ens frälsa sin själ på sitt eget sätt. Utåt drifver Ryssland en politik af utvidgning utan ände, ledd af ämbetsmän utan skrupler och utförd af en regering utan ansvar. Den har bragt det därhän att försäkringar af ambassadörer icke åro bindande för utrikesministern; löften afgifna af utrikesministern ignoreras af cheferna för andra departement och förnekas af tsaren; fördrag ingångna af tsaren äro icke bindande för regeringen, som kan åberopa förändrade förhållanden såsom ursäkt för att bryta dem. Denna teori, som till vår skam blifvit lika specifikt rysk, som Monroe-doktrinen amerikansk, har blifvit bestämdt uppställd af Nikolai II, som i sanning kan säga att riket är han själf och att hans vågar åro outrannsakliga.»

* Rysslands 9ändebud i Japan. Grefve Lamsdorff utrikesminister.Det är icke i inånga stycken, i alls inga väsentliga, den här återgifna, på intim kännedom af personer och förhållanden fotade karaktäristiken af våra dagars ryska autokratiska system och af dess högsta spets behöfde ändras för ait trols de åtta år, som förflutit sedan den formulerades, passa in ännu i dag. Den däri af en af det ryska rikets högsta ämbetsmän uttryckta uppfattningen af Nikolai II såsom regent och människa bade småningom blifvit allmän bland de moderata elementen öfverallt i Ryssland, medan de radikala gingo vida längre i sin kritik. Den tidigare allmännaste uppfattningen af den unge tsaren såsom välvillig, godhjärtad, men måttligt begåfvad och besittande ringa kunskaper, hvarför allt han skulle blifvit en mer eller mindre omedveten lekboll för sina ministrar, hade i allt väsentligt nödgats vika. Man fattade godt att han ingalunda kunde personligen leda styrelsen i alla stycken och på alla områden, men fattade ock att de åtgärder, som vidtogos, den politik som dréfs i hans namn måste i hufvudsak vara gillad af honom och öfverensstämma med hans önskningar, äfven om initiativet i enskildheterna icke alltid kunde titlskrifvas honom. Och i mån som denna uppfattning vann utbredning stegrades knotet bland alla samhällslager och i alla delar af riket.

Det stigande eländet i tsardömets olika delar, bortsläpandet med våld af hundratusentals män att gå under i ett lättsinnigt framkalladt krig, hvilket alla klasser af det ryska samhället från första stund fördömt såsom ändamålslöst och onödigt, den barbariska hänsynslöshet, hvarmed alla yttringar af opposition mot kriget och af missnöje öfver hufvud förkväfdes af regeringen — allt detta bragte hela riket i en jäsning som aldrig förr. Missnöje hade nog alltid förefunnits och hade tidtals gifvit sig nog så våldsamma uttryck, men uttrycken hade framförts af jämförelsevis sniå grupper af medborgare, medan folkets massa och likaså de bildade klasserna nöjt sig med att knota och frondera, utan att handla. Numtrådde däri en hela samhället omfattande förändring, som försatte autokratin i ett aldrig tidigare pröfvadt läge.

Det var icke längre fråga om knot i det tysta och om mer eller mindre tveksamt understödande i hemlighet af dem, som vågade kämpa öppet. Nu trädde hela det ryska samhället i öppen opposition icke blott mot den för tiden styrande regeringen, utan mot hela det autokratiska systemet som sådant och kräfde högt, bestämdt, botande, att detta system skulle afskaffas, kräfde att det asiatiskt-despotiska styrelsesättet skulle utbytas mot ett västerländskt-folkligt, med orygglig lag som rättesnöre för alla, och med samhället, medborgarna själfva, såsom öfver-vakare af lagens upprätthållande och tillämpning.

Till en början betraktades och behandlades dock alla sådana yrkanden såsom utslag af upproriskhet.

Inrikesministern visste icke mera än ett medel, hänsynslöst våld, för att råda bot på det ständigt bittrare och mera högljudda missnöjet och fann obetingadt gillande af alla sådana åtgärder hos monarken. Nikolai II hyste oinskränkt förtroende för sin ministers statsmannavisdom, för hans vilja och förmåga att försvara självhärskaremakten, och gaf honom fria händer i allt, som afsåg att käfda det rådande systemet. Herr Plehwe blef hela Rysslands diktator och utöfvade hänsynslöst sin obegränsade makt gentemot alla och enhvar, som på ett eller annat sätt väckt misshag. Sedan den förste Nikolais tid hade lagen och dess bestämningar icke så brutalt åsidosatts, men äfven en jämförelse med denne despots regemente utföll så till vida till nackdel för Nikolai II:s styrelse, att den förres stränghet främst och i allmänhet drabbade individer, om ock i stort antal, medan den senares despotism yttrade sig i repressalier mot hela samhällslager och klasser lika väl som mot den enskilda medborgaren.

Böndernas, den stora massans, missnöje sökte Plehwe dämpa genom att i största möjliga utsträckning beröfva dem återstoden af de rättigheter frigörelsen skänkt dem. Industriarbetarna öfverlämnades helt åt polisens godtycke och häktades, utvisades från städerna, misshand* lades och skötos ned utan mera anledning än att de strejkade eller igångsatte fredliga demonstrationer. Ju* darna förföljdes obarmhärtigt, utsattes för allt slags våld, plundrades och mördades af allehanda slödder pä polisens anstiftan, eller af polisen själf. Semstvoförsamlingarna öfvervakades på det noggrannaste af polisen och regeringens öfriga verktyg och utsattes vid minsta tecken till missnöje och oppositionslust för repressalier, som helt gingo utöfver lagens gränser. Semstvoordförande och tjänstemän, som enligt lag utsetts genom val, afsattes utan vidare af regeringen, som egenmäktigt utnämnde andra i deras ställe. Universiteten ställdes under närmare polisuppsikt än någonsin och deras såväl lärare som alumner häktades och förvisades, eller deporterades till Sibirien på hvilken obestyrkt angifvelse som helst. Tidningspressen hölls under ytterligt skärpt kontroll och tilläts icke ens att om krigshändelserna meddela andra notiser och bulletiner än sådana, som utfärdades från regerings-håll, hvarför ock kunskap om de oafbrutna och förkrossande nederlagen endast långsamt trängde ned bland massorna af folket.

Men sådana åtgärder kunde, trots det vida omfång, hvari, och den ytterliga stränghet hvarmed de tillämpades, icke längre kväfva yttringarna af missnöje och ån mindre dämpa missnöjet självt. Möten och öfverläggningar försiggingo öfverallt i riket bland företrädare för olika samhällsklasser om hvad som vore att göra för att bringa en genomgripande förändring till stånd, därvid fordringar, som ur den absolutistiska regeringssynpunkten måste anses samhällsomstörtande, allt öppnare framställdes. Demonstrationer, ofta omfattande tiotal tusen personer, ägde rum på olika orter, allt vanligare och trots de barbariska repressalierna utmynnande i ropet: ned med tsarväldet 1 som bättre än något annat visade hvilken oförtydbart revolutionär riktning utvecklingen tagit åfven inom de lager af samhället, som tidigare med sina strejkeroch annan opposition knappast syftat längre än till vinnande af materiella fördelar för sig självfva.

Och de sedan gammalt revolutionära såväl som deras mest avancerade fraktion, den terroristiska, understöddes både direkt och indirekt i en utsträckning som aldrig under något föregående skede. Till och med i kretsar, där man alltid tidigare fördömt terrorismen såsom barbarisk och erbjudande föga utsikter att leda till verkligt resultat, omfattades dess idé nu med en viss grad af gillande sympati och när slutligen den 28 juli 1904 den allmänt afskydde inrikesministern drabbades af sitt öde i skepnad af en terroristbomb, fanns inom hela det ryska riket knappast en individ utanför de byråkratiska kretsarna, som beklagade annat än att de, som utfört den allmänna domen öfver den despotiske diktatorn, icke lyckats undkomma. Aldrig har ens i Ryssland den allmänna opinionen så enhälligt gillat, eller åtminstone ursäktat en blodig våldsgärning som i fråga om bombattentatet mot Plehwe. Det föreföll som om enhvar instinktivt känt att en förändring nu måste inträda, att autokratin icke kunde gå längre, utan i hvart fall för tiden måste falla undan.

Denna instinkt visade sig också snart nog vara riktig. Under de närmaste veckorna efter Plehwes död vacklade tsaren synbarligen mellan de olika inflytanden, som sökte göra sig gällande i fråga om återbesättandet af inrikesministerposten, och därmed om den politiska riktning, som borde inslås. Å ena sidan framhölls för honom, att minsta eftergift gentemot de strömningar, som allt tydligare gjorde sig bemärkta inom det ryska samhället, komme att för de största faror utsätta autokratin, hvilken endast kunde försvaras genom oblidkeligt häfdande af

dess oinskränkta och oansvariga makt. Å den andra åter utsädes lika bestämdt, att det jäsande revolutionära missnöjet under rådande omständigheter icke kunde dämpas med våld, utan tvärtom, genom vidare användande af sådant, komme att drifvas till allt mera omfattande och

20. — Moskoviter och finnar.farliga utbrott, hvarför en försonlig politik vore den enda möjliga för systemets räddning.

Den senare åsiktens förfaktare lyckades till sist förmå tsaren att till inrikesminister utnämna furst Sviato-polk-Mirski, en man, som gjort sig mera känd för i någon mån frisinnade åsikter än för framstående handlingskraft, och tämligen opröfvad såsom statsman. Huruvida och i hvilken mån den nye inrikesministern skulle lyckats försona de mindre beslutsamma oppositionselementen, i händelse honom förunnats tillfälle att ostördt drifva sin egen politik, är omöjligt att afgöra, emedan sådant tillfälle aldrig gafs honom. De oförsonligt reaktionära kretsarna hade icke förlorat sitt inflytande, utan påverkade fortfarande tsaren, som ingalunda lämnade sin nyut-nämnde minister fria händer, utan tvärtom oupphörligt ingrep på olika områden, på samma gång han ickeofficiellt uppmuntrade den ytterliga reaktionens målsmän tills regeringspolitiken blef till ett mållöst famlande åt olika håll. Och följden vardt den under sådant förhållande enda möjliga: att oppositionen i alla dess olika skiftningar vann allt flera öppna anhängare, blef allt djärfvare och allt mera oförtäckt satte sig öfver regeringens påbud, hotelser och straffåtgärder.

De bildade elementen hade redan tidigare öfverallt, där sådana element öfver hufvud förekommo, bildat mer eller mindre fasta sammanslutningar, inom hvilka mål och medel för en förändring af statsskicket gjorts till föremål för öfverläggningar och diskussioner, därvid åsikterna helt naturligt visat sig divergera i betydande mån, på samma gång det visade sig att de mera radikala i allt högre grad vunno öfverhand. Såsom mest verksamma och mest målmedvetna framstodo företrädarna för en del semstvo-församlingar. De samlades gång på gång till kongresser, i hvilka äfven representanter för andra samhällslager i småningom allt större utsträckning inbjödos att deltaga, och enades efter långvariga öfverläggningar och meningsbyten om särskilda fordringar i konstitutionellriktning, till hvilka alla oppositionselement godt kunde ansluta sig. De mest radikala elementen bade härvid tillkämpat sig rätt långt gående medgifvanden af de mera moderata, men voro det oaktadt beslutna att icke låta sig slutligt nöja med uppfyllandet blott af de öfverens-komna fordringarna, utan att i sinom tid söka drifva utvecklingen vidare i den riktning de ansågo böra följas. Och parallellt med, ehuru delvis utanför dessa förbund verkade de öppet revolutionära, som endast i en fullständig och våldsam omstörtning af det bestående trodde sig kunna finna en möjlighet för uppkomsten af det nya statsskick de ansågo böra utgöra det slutliga målet för all politisk sträfvan i Ryssland. Men äfven bland dem voro åsikterna om hvilket detta nya statsskick borde bli och huru det skulle organiseras i mycket hög grad olika.

I november 1904 sammanträdde ånyo en kongress af semstvo-representanter med inrikesministerns begif-vande i S:t Petersburg och enades om ett formligt konstitutionellt program, till hvilket under de närmast följande veckorna anslöto sig andra medborgaregrupper, som öfver-allt i landet, trots polisens trakasserier, samlats till öfver-läggningar. Och i december upptog slutligen regeringen de af semstvo-kongressen framställda fordringarna officiellt till granskning. Under denna förklarade justitieministern Muravjeff, att Rysslands tsar icke vore berättigad att förändra styrelsesättet, medan Pobedonostseff framhöll, att »Ryssland skulle falla i synd och återgå till barbariet», att moral och religion skulle lida och Guds lag kränkas, i händelse tsaren afstode sin makt åt andra. Witte invände mot dessa den blinda reaktionens anhängare att, »om lag och religion förbjöde tsaren att af fri vilja införa grundläggande reformer, så skulle en del af folket sluta, att dessa reformer måste tagas med våld. Det vore en verklig uppmaning till revolution».

Wittes ord och deras, som anslöto sig till honom, vunno dock icke gehör gentemot den förstockadt reaktionära majoriteten inom ministären, i anledning hvarafinrikesministern Sviatopolk-Mirski tillkännagaf sin önskan att afgå. Men kort därpå ansåg regeringen likvisst lämpligt att utfärda en anmaning till senaten att uppgöra ett »utkast till förfullkomnandet af den statliga ordningen», därvid bevisande alt man, trots viljan att fasthålla vid statsskicket sådant det var, dock icke kände sig fullt säker om möjligheterna att kunna i längden så göra — eller i

hvarje händelse ansåg nödvändigt att söka lugna den allmänna stämningen.

Den 22 januari 1905, »den blodiga söndagen», utspelades så den allbekanta Gapon-episoden, då regeringen lät nedskjuta hundrade sinom hundradetal obeväpnade arbetare, som sökte vinna tillträde till tsaren för att framställa sina önskningsmål och kraf, därvid de styrande tydligen leddes af önskan att injaga skräck hos massorna för tsarregeringens makt och förmåga att kväfva alla manifestationer af missnöje. Den 2 februari utnämndes till inrikesminister storfursten Sergeis medhjälpare i Moskva, Bulygin, och ett annat af samme storfurstes redskap, Trepoff, erhöll posten såsom generalguvernör i S:t Petersburg. Och ungefär samtidigt började de regeringens irreguliära hjälptrupper, som benämnts »de svarta banden», i allt större omfattning verka till systemets försvar genom upplopp, plundringar och massakrer, medan folkets revolutionära stämning likaledes gaf sig luft i upproriska utbrott bland bönderna, som gjorde sig skyldiga till både plundringar, mord och mordbrand såväl i Östersjöprovinserna som i Kaukasus och i Sydryssland. Den 17 februari lämnade så terroristerna ett kraftigt verkande bidrag till den allmänna revolutionära oron genom mordet på generalguvernören i Moskva, storfurst Sergei, tsarens farbroder, och drefvo därmed tsarregeringens villrådighet till sin spets. De röster, som redan länge höjts för ett lugnande af jäsningen genom tillmötesgående af de kraf, som tydligen omfattades af hela folket, gjorde sig på nytt och så högljudt hörda, att de oförsonligt reaktionära stämmorna öfverröstades och tsarenförmåddes att bifalla till utfärdandet af trenne lugnande förordningar, en till senaten:

»om ministerkommitténs förständigande, att granska förutsättningarna för förfullkomnandet af den goda ordningen i staten»,

den andra om

»kallandet af myndigheterna och befolkningen till samarbete med själfkärskaremakten för besegrande af den yttre fienden, utrotande af upproret och motarbetande af de inre oroligheterna»,

samt den sista om tillsättande under inrikesministerns ordförandeskap af en kommitté

»för pröfning af medlen till förverkligande af re** organisationen».

Tsarregeringen hvarken afgaf några verkliga löften eller ikläddе sig några bestämda förbindelser genom dessa sväfvande uttalanden om sina afsikter, men redan den officiellt uttryckta tanken på samarbete mellan regeringen och folket verkade i hög grad sporrande på dem, som sysslade med planer och öfverläggningar om reformer. En mängd nya förbund bildades, såsom af folkskollärare, läkare, jurister, ingenjörer, skriftställare, förkämpar för judarnas likställighet, för kvinnans rättigheter etc. etc. Och slutligen sammanslöto sig i maj 1905 fjorton af dessa föreningar i »förbundens förbund», hvilket tillvann sig det största inflytandet inom hela den mot vinnande af en konstitution riktade rörelsen. Om den första grundläggande fordringen voro alla dessa sammanslutningar ense och kräfde enstämmigt inkallande af en konstituerande församling, men stort längre sträckte sig enigheten icke, i det så godt som hvart af de enskilda förbunden framförde särskilda fordringar, som ofta nog alls icke stodo i direkt samband med den förstnämnda utan gällde enskilda medborgaregruppers och yrkens särintressen, ellerandra förhållanden, som icke rimligtvis kunde blifva föremål för en konstituerande församlings omsorger.

De öppet och erkändt revolutionära grupperna understödde härvid på det kraftigaste de endast allmänt konstitutionella, i det de på allt sätt underblåste den öfver-allt pågående jäsningen. Både socialdemokraterna, som ännu icke ofördäckt yrkade beväpnad revolution, och socialist-revolutionärerna, som gjorde det, föranstaltade omfattande arbetaredemonstrationer i de flesta af rikets större städer, uppmuntrade den motståndsanda, som i alla delar af riket gjorde sig skönjbar bland de till tjänstgöring i kriget inkallade värnepliktiga, och iscensatte attentat, som blefvo allt djärfvare och allt mera talrika ju längre utvecklingen fortskred.

Från motsatt håll understöddes indirekt och oafsikt-ligt de reformer kräfvande samhällskretsarna af de reaktionära ytterlighetsmännen. Dessa hade i den s. k. po-gromrörelsen, som helt enkelt utgjorde en upphetsning af den lägsta samhällsdräggen mot öfriga element, funnit ett medel att öka den allmänna förvirringen och skänka myndigheterna en anledning att ingripa med våldsmedel. Och tsaren, som endast af yttré omständigheter, men ingalunda af egen öfvertygelse drifvits till de gjorda halfva medgifvandena, hade så föga emot dessa irreguliära

hjälptruppers uppträdande i kampen mot reformkräfvarna, att han, långt ifrån att med hela kraften af sin auktoritet inskrida mot den med massmord och plundringar opererande pogromrörelsen, tvärtom hvad det led allt mera öppet uppmuntrade dess synliga ledare, hvilka under inga omständigheter drabbades af något straff. Men i stället för att åstadkomma lugn lyckades denna taktik endast ytterligare tillskärpa konflikten mellan autokratin och folket och förmå en mängd annars allt utom revolutionärt sinnade medborgare, att öppet eller förtäckt understöda de medborgaregrupper och partier, som i sådan utsträckning det var möjligt sökte möta våld med våld.

Den 1 maj timade en blodig sammanstötning mellantrupperna och folket i Warschau, där arbetarna, trots myndigheternas förbud, samlats till sin vanliga majdemonstration och till ett antal om åttatusen tågade i procession genom gatorna. Polis och trupper kommenderades ut och soldaterna sköto skarpt, hvarvid sextioåtta personer omedelbart dräptes och ett åttiotal så svårt sårades, att åtskilliga af dem under de närmaste dagarna afledo. 1.Kaukasien föranstaltades massakrer på armenier, därvid i polisens närvaro bortåt ett femtiotal nedskötos och sex öfvergötos med petroleum och brändes lefvande, medan butiker plundrades och armenisk egendom till mera än en million rubels värde i viceguvernörens närvaro på annat sätt förstördes — allt detta enligt uppgifter i till regeringen ingifna besvärsskrifter.

Den revolutionära jäsningen grep under sådana omständigheter själffallet allt mera omkring sig och vann snart insteg såväl inom armén som i än högre grad inom flottan samt gaf sig allt oftare direkt upproriskt uttryck. I Odessa utbröt i slutet af juni ett upplopp, som inom ett par dagar vann understöd, först af ett, sedan af ett annat af Svarta hafsflottans pansarfartyg. Det ena af dessa kapitulerade dock redan om några dagar och det andra öfvergafs af sin besättning i en rumänisk hamn, dit det styrt kosan efter att hafva bombarderat en del af Odessa och anställt betydande skador. I Kronstadt utbröto likaledes upproriska oroligheter, hvilka endast med användande af maskingevär och andra vapen kunde betvingas, och på särskilda garnisonsorter visade sig inom olika regementen af landtarmén oförtydbara tecken till en upprorsstämning, som icke kunde undgå att på det högsta oroa regeringen.

Starkast verkade i detta afseende dock bondebefolkningens utbrott i olika trakter. Den genom de täta ut-skrifningarna af manskap för det mördande kriget i Asien skarpt upphetsade stämningen påverkades ytterligare af en i fem af de tätast befolkade guvernementen af svart-myllebältet och i några andra utbruten hungersnöd,hvilken regeringen syntes sakna både vilja och förmåga att med kraft och framgång bekämpa. Upprorsutbrotten började inom dessa nödlidande guvemement, där bönderna främst sökte skaffa sig de lifsmedel de för stunden behöfde genom att med våld tillägna sig godsägarnas förråd. Men från denna centralhärd spred sig rörelsen snart till de mest olika trakter af riket och antog på samma gång en i viss mån annan karaktär, i det de upproriska bönderna sökte genom arbetsstrejker, plundring, mordbrand och annat våld tvinga godsägarna att endera utan vidare afstå sin jord, eller att i lindrigaste fall mot minimal afgift upplåta den på arrende åt dem, som nog voro villiga att arbeta, men saknade jord att arbeta på.

Denna böndernas upprorsrörelse vann inom kort oroväckande stor utbredning, trots försöken att med våldsmedel stäfja den, och samtidigt stegrades inom alla samhällslager oupphörligt förbittringen öfver tsarregeringens oförlydbara uppmuntrande af de svarta bandens ständigt mera omfattande och mera hänsynslösa våldsdåd. Det ryska tsardömet erbjöd under en stor del af året 1905 en egendomlig bild af revolution och kontrarevolution bekämpande hvarandra under lika fullständigt åsidosättande af såväl lagens och samhällsordningens som af den mest elementära mänsklighets kraf. Och samtidigt bedrefs i regeringens kanslier det mest feberaktiga arbete för åstadkommande af ett reformförslag, som kunde lugna den uppjagade stämningen bland folket, utan att dock göra så långt gående verkliga eftergifter, att autokralins maktfullkomlighet realiter inskränktes.

Inrikesministern Bulygin, den ytterligt reaktionäre storfursten Sergeis forne medarbetare, ombetroddes med uppgörande af förslag till en folkrepresentation, som icke skulle kunna göra sig gällande till förfång för själfbärskare-makten. Och den 1 augusti sammanträdde i det kejserliga slottet i PeterhoiT i och för granskning af Bulygins förslag en konferens sammansatt af fyratiofyra personer,storfurstar, ministrar, ledamöter af riksrådet

och senaten samt af sdrskildt inkallade medlemmar, bland hvilka tvenne Moskva-professorer. Men ehuru förslaget icke gick längre än till inkallandet af en uteslutande råd-gifvande församling, »duma>, af samhällsrepresentanter och ehuru äfven valen af dessa till autokratins säkerställande kringgärdats med alla tänkbara försiktighetsmått, väckte förslaget stark opposition bland en mängd af de i konferensen deltagande.' En minoritet med PobedonostsefT i spetsen uttalade sig till och med be-stämdt mot alla liberala reformer öfver hufvud och jämte den heliga synodens prokurator yrkade ilera af medlemmarna de strängaste åtgärder mot alla, hvilka kunde stämplas såsom revolutionära.

Men trots denna opposition blef det slutliga resultatet af konferensens öfverlåggningar dock utfärdandet den 19 augusti af ett manifest angående bildandet af en riks-duma samt af denna berörande stadganden jämte en vallag. Duman skulle som sagdt endast äga rådgifvande befogenhet, med kompetens egentligen endast att underkasta densamma förelagda lagförslag en förberedande granskning, hvarefter de liksom förut skulle hänskjutas till riksrådet. Budgeten skulle riksduman likaledes äga granska, men utan beslutanderätt i fråga därom, och lag-öfverträdelser af tjänstemän skulle duman kunna anmäla till beifrande hos vederbörande ministrar, men icke vidtaga annan åtgärd. Valrätten skulle bli indirekt — för bönderna i tre omgångar — och census för valrätt i städerna hade bestämts så hög, att endast ett fåtal af stadsbefolkningen komme att kunna utöfva sådan rätt.

Förslaget tillfredsställde egentligen ingen, hvarken absolutismens anhängare, som ansågo det gå alldeles för långt i eftergifter, eller ännu mindre de oppositionella elementen, som utan svårighet genomskådade den tunt maskerade afsikten att icke göra minsta verkliga med* gifvande i sak, eller inrymma åt folket något som helst verkligt inflytande på ärendenas afgörande. Det kejser-liga manifestet åstadkom därför ingalunda någon lugnande verkan på den starka orosslämningen, utan understödde tvärtom dem, som hela tiden bestämdt förfäktat att ingen uppgörelse i godo med autokratin vore tänkbar. Oroligheterna fortforo i följd häraf öfverallt, jäsningen blef allt starkare och kulminerade slutligen i den ryska generalstrejken, som tvingade det autokratiska systemet till skenbar kapitulation. Den ryska revolutionen och dess

resultat.

Allmän revolutionär stämning i Ryssland. — Förbittringar öfver krigföringen och nederlagen. — Fredslutets ringa verkan på stämningen. — Missnöjet bland militären. — Den revolutionära rörelsens planlöshet. — Storstrejken och oktobermanifestet. — Autokratins per-fiditet. — Uppflammande af pogromrörelsen. — Den första duman och dess upplösning.

Den allmänna stämningen inom tsardömet hade under förloppet af 1905 småningom i allt högre grad utvecklat sig från endast oppositionell och reformkräfvande till direkt revolutionär. Semstvomännen, som utgjorde kärnan i »Förbundens förbund», kunde icke längre behärska detta, utan drogos med i alltmera revolutionär radikalism, trots sitt hopp att den spända situationen skulle kunna afvecklas på fredlig väg. Deras röster vunno icke längre gehör och äfven de själfva smittades i allt större utsträckning af den revolutionära anda, som fått makt med det stora flertalet. Skillnaden i detta afseende mellan de olika partierna hade blifvit allt mindre, om ock fortfarande stor olikhet rådde i åsikterna om hvilken organisation af den ryska staten en revolution borde sträfva till. På en del håll ville man ännu icke gå längre än till en konstitutionell, centraliserad monarki, på andra yrkade man redan öppet, att intet annat än en federativ republik borde komina i fråga såsom slutmål för de revolutionärt politiska sträfvandena. Men inom alla oppositionella grupper var man så tämligen ense om, att tsar-regeringen på ett eller annat sätt måste tvingas att böja sigför folkets enhälliga kraf. Man hade förlorat allt hopp om att- Nikolai II och de, som fylkat sig kring honom för upprätthållande och försvar af autokratin, skulle inse att själfhärskaremaktens tid var all, att endast ett tillmötesgående af samhällets fordringar skulle kunna rädda dynastin och den rikets enhetlighet man ännu inom vida kretsar ansåg under alla omständigheter böra vidmakthållas. Regeringens vacklande hållning, dess försök att å ena sidan genom skenbara eftergifter lugna befolkningen, medan den samtidigt medels häktningar, afrättningar och massakrer sökte afskräcka folket från att sluta sig till frihetsrörelsen, hade hos de flesta dräpt allt förtroende för tsarens vilja att göra något för folkets bästa, att utsträcka sina omsorger längre än till försvarande af sin egen makt.

Det var förtviflan öfver tsarregeringens bristande för måga, att inse hvad utvecklingen kräfde, och öfver dess i ännu högre grad bristande vilja att tillmötesgå dessa kraf, som dref äfven de moderata att i allt större utsträckning gifva sina yrkanden en revolutionär form. Inom de flesta kretsar trodde man dock ännu att en allmän, våldsam revolution skulle kunna undgås och vidtog därför inga verkliga förberedelser för att kunna ledande inverka på händelsernas gång, i händelse revolutionen i alla fall bröte ut. Men å andra sidan afhöll man sig icke heller från uttalanden och åtgärder, som måste direkt och kraftigt stimulera den revolutionära andan.

»Förbundens förbund», som ursprungligen ingalunda var i egentlig mening revolutionärt, utgör i detta afseende en god exponent för utvecklingen i dess helhet. Sammansatt af till sitt politiska åskådningssätt mycket olika avancerade element, drefs äfven detta förbund, som väl kunde betecknas såsom frihetsrörelsens centerparti, allt längre åt vänster under påverkan af den radikalaste fraktionen, hvars inflytande växte i samma mån som tsarregeringen afgaf flera bevis för sin afsikt, att trots allt och med alla medel häfda den oansvariga själfhärskaremakten. Hurulångt »Förbundens förbund» drefs mot öppen revolution framgår af en redan i juni af förbundet utsänd proklamation, hvilken efter hänvisning till de förkrossande nederlagen i det pågående kriget med Japan, utmynnade i ett så lydande upprop:

»Det är nog nul Vi fä icke vidare tiga, om vi vilja kallas en lefvande, nationell organism. Men att tala — endast tala — år numera icke till fylles, då den öppna revolutionära rörelsen med hvarje dag rycker med sig allt vidsträcktare samhällslager. Vi ha sagt att hittills förefunnits helst skuggan af ett hopp att blifva hörda. Nu ha dessa förhoppningar borttagits och vi måste söka en annan väg; vi måste handla, enhvar efter förstånd, förmåga och enligt hvad han finner nödvändigt efter sin politiska öfver-tygelse, efter godtfinnande, men handla skola vi. Alla medel äro lagliga i jämförelse med det förskräckande hot, som ligger i den nuvarande regeringens fortbestånd, och intet medel bör lämnas oförsökt. Vi vända oss till alla samhällsgrupper, partier, organiserade föreningar, enskilda kretsar, till allt som bos folket har lif och förmåga att reagera mot det onda, mot de grofva slagen, och vi såga till alla: Med alla krafter, på alla sätt boren I söka aflägsna denna röfvar-hops makt, och sätten i stället en konstituerande församling, vald af folket på grundvalen af allmän och lika rösträtt, utöfvad genom direkt val med slutna sedlar, utan åtskillnad till kön, religion och nationalitet, på det att denna församling måtte fortast möjligt göra slut på kriget och den härintills härskande politiska regimen.»

Proklamationen utgjorde som synes en möjligast ofördäckt uppmaning till anlitande af våldsåtgärder, till uppror och revolution. Den var dock utfärdad af en sammanslutning, hvars kärna bestod af företrädare för semstvo-församlingarna, ur hvilka man tidigare ansett att en folkrepresentation gradvis och på fredligt sätt bordeutvecklas, eller med andra ord af de element, hvilka senare söndrat sig i de två partier: oktobrister och konstitutionella demokrater, »kadetter», som ända till senaste tid spelat de förnämsta rollerna i det s. k. parlamentariska lifvet i Ryssland.

Den allmänna stämningen, som gaf sig ett af sina många uttryck i detta revolutionåra upprop, hade alltmera förbittrats i följd af de ryska nederlagen, dem man med rätta i främsta rummet tillskref den af det rådande systemet beroende usla arméorganisationen och än uslare krigsledningen. Redan under föregående år hade flottans nederlag vid Port Arthur, japanernas segerrika öfvergång af Yalufloden och det stora nederlaget vid Liao-jang, där det ryska befälet sedan månader förberedt ett försvar, som krossades inom några få dagar, orsakat starkt missmod och vida spridd bitterhet i Ryssland. Men bland folket i gemen trodde man ännu icke att dessa nederlag voro af afgörande betydelse. Missnöjet med och motståndet mot de ständigt nya och mera omfattande utskrifningarna af manskap bidrogo visst i hög grad till upphetsande af sinnena, men ännu tolkades icke motgångarna på krigsskådeplatsen annat än inom inskränkta kretsar såsom bevis för det autokratiska systemets slutliga fallfärdighet. I mån som nederlagen ökades i antal och omfång blef detta emellertid alltmera fallet och hvad det led hördes allt flera röster, som högt uttalade, att den oansvariga själf-härskaremakten och dess innehafvare vore ansvariga icke blott för att kriget utbrutit, utan äfven och direkt för nederlagen, hvilka för hvarje dag kostade Ryssland och dess folk allt mera så i penningar som i människolif och anseende.

Af allt att döma nåddes vändpunkten i fråga om den allmänna opinionen genom fästningen Port Arthur

kapitulation den 2 januari 1905. Så följde det ryska nederlaget vid Sandepo, efter en drabbning, som varade från den 29 januari till den 2 februari, samt den ryska arméns flykt efter slaget vid Munkden den 11—13 mars. Ochslutligen förintades den ryska flottan i sjödrabbningen vid Tsusbima den 27—28 maj, efter dess af amiral Rosch-destvensky ledda och af hela den civiliserade världen med spänd uppmärksamhet följda, många månader långa färd från Östersjön till Ostasien. Man sökte själffallet inom alla kretsar af det ryska samhället finna någon förklaring för denna räcka af nederlag, som icke afbrutits af någon enda verklig framgång, och stannade öfverallt vid slutomdömet, att systemet ensamt vore ansvarigt för den olycksbringande utvecklingen så i fråga om kriget som i alla andra afseenden. Och däraf drog man den i ofvan citerade proklamation uttalade slutsatsen, att systemet med hvilka medel som helst måste bringas att vika.

Att man därvid icke borde rygga tillbaka för några ytterligheter hade de af gammalt revolutionära redan länge yrkat och hade med handling stödt sina yrkanden genom att nedgöra en efter annan af de män, som utgjorde det oförmedlade enväldets mest nitiska förkämpar. Att terroristerna skulle begagna första tillfälle att vända sig mot monarken själf, visste enhvar, men att äfven inom mera moderata kretsar tanken på monarkmord såsom en sista utväg vunnit insteg, var knappast allmännare kändt förrän semstvo-konstitutionalisternas erkända organ, den utomlands tryckta, mycket uppmärksammade och inflytelserika veckotidningen »Osvoboschdenie» på sommaren 1905 under rubriken: »Fall af självhjälp i det ryska samhällets historia», offentliggjorde en artikel, hvars märkliga tendens karaktäriseras af följande utdrag:

— — — »Och så blef Peter III Rysslands själf-härskare. Från första stund insågo personer i de mest olika ställningar, att han var en nationell fara, att hans förintande var en af statens säkerhet dikterad plikt, att huru viktig än frågan om hvarmed tomrummet sedan skulle fyllas var, det var ojämförligt mycket viktigare att åstadkomma ett tomrum på Peters plats. I Ryssland fanns redan då, såsom, Katarina II skarpsinnigt anmärkte, en allmän meningom den ock saknade regelbundna former for sitt framträdande. Peter III föraktade denna samhällets opinion och dref gäck med den, men fick på sig själf erfara dess fruktansvärda styrka. Det var icke Katarina, icke OrlofT, icke Daschkoff,* som gjorde den revolution alla väntat. Allmän glädje rädde öfver att samhället sluppit af med den farliga narren och drinkaren. Samhället var ännu fullkomligt oförmöget att krossa själfva systemet, det insäg icke ännu, att redan enväldet i sig självt är en nationell fara. Men att göra sig af med individen, hvari denna fara för tillfället personifierades, det förmådde samhället redan för 150 år sedan. Den lätthet, hvarmed denna samhällets själfbjälp utfördes år 1762, utgör en af de nyttigaste lärdomar, som kunna dragas ur Rysslands heliga historia.

»Nära fyratio år efter det Peter III blef kyäfd med en servett — kväfdes Paul I med en dyna. Vi vilja icke påstå att detta var den enda skillnaden mellan deras öden. Men mera principiell karaktär hade icke de öfriga skiljaktigheterna. Grundorsaken var 1701 densamma som 1762. Liksom Peter III hade Paul I öfvertygat alla om sin oduglighet och uppretat alla emot sig, både dem han gynnade och dem han förföljde. Den traditionella romanoffska grymheten och hänsynslösa likgiltigheten för andras värdighet voro hos Paul förenade med ett så fullständigt beroende af tillfälliga impulser, med en så absurdt hög tanke om eget majestät, med en så gränslös egoism, att denna människa skulle varit ett farligt subjekt, äfven om han icke förfogat öfver despotisk makt och visat obestridliga tecken på sinnessjukdom. Vi skola icke uppräkna alla de hufvudlösheter Paul hunnit begå från sin tronbestigning till den natt, då man ändtligt befriades från honom. Likasom Peter ansåg han

* De hofmän, som uppgifvas på Katarinas uppmaning hafva personligen ledt mordet på hennes gemål. jFörf. not.ingenting för sig omöjligt. Med afseende å mängden utgjutet ryskt blod intog Paul (om man tar i betraktande att han fick rasa endast fyra år) efter Nikolai II ett af de främsta rummen i Rysslands historia sedan Peter den stores död. Det fullkomligt meningslösa italienska fälttåget, hvarunder så många olyckliga ryssar omkommo, var ett utslag af en vansinnigs yrsel. Paul gjorde lifvet för alla till en mara. Då han'gick på gatan gömde sig alla, liksom man undviker en galen hund, hvilken ej frågar efter om det är en skyldig eller oskyldig den biter.

»Till slut, liksom för att öfvertyga de sista om att Pauls störtande icke kunde uppskjutas,.vaknade hos honom idén att i förbund med Frankrike, mot hvilket han just höll på att föra krig, eröfra Indien. Detta hugskott spelade i

fråga om Pauls oskadliggörande samma roll som det danska fälttåget i fråga om Peter III:s*. Galenskap i utrikespolitiken kräfver med större eftertryck omedelbara åtgärder än galenskap i inrikespolitiken. Natten mellan den 11 och 12 mars kom man att taga Pauls lif-------------

»Åter gick allting lätt; ingen strid, ingen blodsutgjutelse. Åter säkerställde samhällets enighet framgången. Samhället hjälpte sig själft, emedan oberoende af alla meningsolikheter i öfrigt alla insågo, att antingen skulle dåren i MihailofTska palatset eller

Ryssland gå under, och valet var icke svårt-----------

Hela Ryssland gladde sig ännu mera än då det blef kvitt Peter III----------

»Läsaren skall kanske göra iakttagelsen, att man gaf Paul endast fyra år att topprida Ryssland, att man icke ens gaf honom tid att ordentligt börja förverkliga planen att befästa kristendomen och den hvita rasens välde vid Indiska oceanens stränder. Läsaren skall kanske fråga sig huru en så gränslös

* Peter III hade uppgjort planen att angripa Danmark för att försvara Holstein. Förf. not.

21. — Moskoviter och finnar.glädje kunde uppstå efter endast fyra års galenskaper och före förverkligandet af de hufvudlösa planerna i Centralasien.

»Svaret på den sistnämnda frågan kan gifvas endast i form af ett förmodande: uppenbarligen voro våra förfäder otåliga människor.»

De af artikelförfattaren i »Osvoboschdenie» dragna parallellerna voro alltför tydliga att af någon missförstås. Till och med de ryska konstitutionalisterna, hvilka man ansett tillhöra oppositionens höger, hade uppenbarligen kommit till slutsatsen, att så länge den oinskränkta absolutismen var besluten att häfda sin ställning, det i följd däraf rättslösa folket icke hade annan utväg än att tillgripa de medel absolutistisk despotism i alla tider och i alla land tvingat folken att använda. Men på samma gång afstyrkte det nämnda konstitutionalist-organet alla planer på en väpnad resning, icke af principiella skäl, utan därför, att massorna af folket icke voro organiserade och följaktligen ej i stånd att med hopp om framgång upptaga striden mot de trupper, som ännu förblifvit regeringen trogna. Ter-roristiska våldsdåd, äfven i fråga om monarken, ansågos kunna gagna utvecklingen, men väpnadt uppror kunde endast, framhöll man, skänka regeringen tillfälle att med vapenmakt kväfva de enstaka utbrotten och därigenom att indirekt stärka sin ställning.

Konstitutionalisterna hade emellertid liksom inom »Förbundens förbund» förlorat sin ledande ställning inom rörelsen i allmänhet och kunde icke längre leda denna i enlighet med sina åsikter. De radikala elementen hade obetingadt vunnit öfverhand och slöto sig i den mån som den allmänna upphetsningen stegrades allt närmare till dem, som mera energiskt än någonsin yrkade öppen och våldsam revolution. Någon allmän revolutionär organi* sation fanns ju icke, därför ej heller någon gemensam ledning eller någon plan, som kunnat vinna allmän anslutning. Men den synbara spridning de revolutionära idéerna vunnit öfverallt i riket, det för hvar dag stigandeantalet af dem, som icke längre ansågo andra än våldsmedel möjliga, gjorde att man inom vida kretsar trodde revolutionen, blott den bröte ut, komme att med en naturkrafts omotståndlighet svepa fram öfver landet och krossa alla, som icke läte draga sig med.

På många håll hade den mer eller mindre revolutionära oppositionen utgått från och grundats på yrkanden att kriget måtte afslutas, men hvad det led hade denna utgångspunkt i allt vidare kretsar utbytts mot yrkanden på genomgripande inre reformer. Afslutandet af ett stille-slånd på krigsskådeplatsen och påbörjandet af fredsunderhandlingarna i Portsmouth hade ingen synlig verkan på rörelsens utveckling och när ändtligen telegram ingick om att fredstraktaten blifvit undertecknad, fästes föga afseende därvid. På sin höjd harmades man öfver tsarens och hans ministrars försök att framställa freden såsom aftvungen japanerna, då man väl visste att såväl det japanska folket i allmänhet som en stor del af de japanska statsmännen i det längsta hoppats att intet fredsslut ännu skulle komma till stånd. Och lika väl visste man att kriget bragt Ryssland närmare ekonomisk ruin än sedan lång tid tillbaka, hvarför allt man icke i minsta mån lät sig hejdas i sträfvandena för en statshvälfning.

Den allmänt revolutionära stämningen verkade som ett rus, hvarunder alla svårigheter underskattades och utsikterna till framgång i lika mån öfverdrefvos. De upproriska utbrott och myterier, som tid efter annan under de sista månaderna timat, så inom flottan som inom armén, ansåg man slutgiltigt bevisa, att trupperna icke längre vore villiga att försvara själfhärskaremakten, som därför icke skulle kunna värja sig mot ett allmänt anlopp. Själfva den taktik regeringen använde genom att upphetsa samhällets lägsta och mest tygellösa element, de »svarta banden», mot öfriga medborgare, ansåg man bevisa att autokratin icke längre vågade lita på militären. Och i själfva verket kunde många tecken på upprorisk stämning såväl bland arméns manskap som inom officerskårenskönjas. Så hade ett antal officerare bildat en sammanslutning, benämnd »Officerarnas förbund», och hade i »Osvoboschdenie» offentliggjort ett upprop, hvaraf ett utdrag må anföras för att åskådliggöra den stämning, som rådde äfven inom en del armékretsar:

»Till ryska arméns och flottans officerare!

»En fruktansvärd olycka har drabbat Ryssland. Sedan sexton månader ha Rysslands armé och flotta lidit det ena nederlaget svårare än det andra. I fjärran östern duka våra kamrater under i tusental och se därvid med fasa, att det icke är fosterlandets seger och ära utan dess skam och nederlag de köpa med sitt blod. De veta icke hvarför de dö och hvartill

Ryssland behöft kriget.-------------------------------

»Hela Ryssland har nu sararaanslutit sig till kamp mot en fiende mera fruktansvärd än japanerna: den byråkratiska regimen. Semstvos och städernas fullmäktige, representanter för de fria yrkena, fabrikanter och arbetare, godsägare, adelsmän och bönder fordra enhälligt att det skall göras slut på byråkratins själf-rådighet och folket få en lagstadgad makt att genom valda representanter ordna sina öden.

»Men byråkratin vill icke godvilligt afsäga sig sin

makt.-------------Hon tror att hon har ryska armén

på sin sida--—

»Nu måste vi säga: nog! Vi vilja icke mera understödja byråkratin, som egennyttigt klänger sig fast vid makten och bedrager monarken, oss och hela det ryska folket. Kamrater, vi måste sammansluta oss till ett 'förbund af arméns och flottans officerare’, hvilket liksom de öfriga förbunden skall uppställa som sitt mål, att befria monarken och folket från byråkratins välde.»

Sammanställdt med de myterier, som allt oftare på olika håll inträffade inom den i Ryssland befintliga delen af armén liksom på de i ryska vatten kvarlämnade krigsfartygen, särskildt på Svarta Hafseskadern, kunde detciterade uppropet nog tolkas såsom ett bevis för att militären icke längre utgjorde ett pålitligt stöd för själfhär-skaremakten. Ingen visste väl i hvilken utsträckning armén blifvit smittad af den allmänna stämningen, men de flesta togo sina förhoppningar för verklighet och kände sig öfvertygade om att vid ett eventuellt revolutionsutbrott föga eller intet vore att befara af militären.

Till stegringen af samhällets förhoppningar bidrog äfven den ständigt skiftande hållning regeringen och myndigheterna intogo, i det de den ena dagen tilläto det de den nästa med häktningar och andra våldsmedel förhindrade. Regeringen var tydligen villrådig om hvilken kurs den skulle inslå och detta verkade snart nog, att allmänheten totalt satte sig öfver både polisens och andra myndigheters förhållningsregler och förbud. Och myndigheterna icke blott föllo undan i en mängd fall, utan sökte äfven rätt ofta förekomma konflikter genom att själfva lossa på de tidigare så stramt åtdragna banden.

I S:t Petersburg såg sig den för sitt hänsynslösa reaktionära nit bekante stadsprefekten Trepoff föranlåten att, för att lugna studenterna, bland hvilka jäsningen som alltid var utomordentligt stark, tillåta dem att samlas till möten. Det första inleddes med sönderrifvande af tsarens porträtt och utmynnade i en strejk, som inom kort utbredde sig icke blott till en del lycéer och konservatorier, utan äfven till några andliga seminarier. Men det oaktadt fortsattes försöken att lugna stämningen af Trepoff, på hvars tillskyndan i början af september utfärdades en »temporär

förordning», som återställde universitetens tidigare uppbäfda och såsom politiskt farlig ansedda autonomi.

Universitetsungdomens frihet att hålla sammankomster, hvilka såsom antydts omedelbart antogo en revolutionärt politisk prägel, föranledde olika medborgerliga sammanslutningar att icke blott yrka rätt att likaledes hålla möten, utan äfven att regeringen måtte ställa nödiga lokaler för sådana till förfogande. Och då de af polisenför sådant ändamål på olika orter anvisade offentliga byggnaderna ansågos olämpliga för ändamålet togos universitetens och andra högskolors auditorier utan vidare i besittning af oppositionsmän af alla samhällsklasser, bildade som obildade, hvilka dekreterade att föreläsningar endast finge hållas på tider, då lokalerna ej behöfdes för möten. I medlet af oktober enades till och med det akademiska förbundet i hufvudstaden om en resolution, som omfattades af trehundra lärare, af innehåll att inga hinder finge ställas för folkmöten i universiteten.

Liknande utveckling ägde rum på en mängd andra orter och öfverallt föreföllo myndigheterna lika vacklande och rådlösa. I Moskva utbröt så den 6 oktober en allmän sättarestrejk och spridde sig omedelbart till arbetarna i flera andra yrken. Sättarnas fordringar voro främst af ekonomisk art, men myndigheterna vädrade dock med riktig instinkt äfven en politisk fara i strejken, hvilken de därför sökte undertrycka med maktmedel. De lyckades äfven åvägabringa en räcka sammanstötningar, i hvilka arbetarna naturligtvis lågo under, men först sedan sättarna efter tio dagars strejk fått alla sina ekonomiska fordringar beviljade, återupptogo de arbetet.

De hade emellertid gifvit en signal, till hvilken man öfverallt lystrade. Den allmänna, olidliga spänningen hade gjort läget ohållbart, men fann nu ett utlopp i strejk rörelsen, hvilken lik en löpeld spridde sig till alla delar af riket och inom kort omfattade de mest olika yrken såväl som folk ur de mest olika samhällsklasser. Härvid påskyndades utbredningen i hög grad genom regeringens där och hvar gjorda famlande och planlösa försök att stäfja den hotande rörelsen. Så förbjöd polisen ett möte af järnvägsmannaförbundet vid en af de från Moskva utgående banorna, med den påföljd att strejk den 19 oktober utbröt vid en annan linje och inom två dagar utbredde sig äfven till öfriga banor, så att redan den 21 all järnvägstrafik på Moskva upphörde, utom på linjen till S:t Petersburg, med hvilken stad förbindelsen förstden 25 afbröts. Inom de närmast följande dagarna anslöt sig personalen vid så godt som alla öfriga järnvägar i riket till rörelsen. Den 27 nedlade fabriksarbetarna i rikshufvudstaden allmänt arbetet, följande dag de vid telefonväsendet och elektricitetsverket anställda liksom personalen vid banker, försäkringsbolag, apotek och i en mängd butiker, och den 30 slöto sig slutligen äfven telegraftjänstemännen till generalstrejken. All samfärdsel upphörde, hufvudstaden och flera af de andra större städerna lågo försänkta i mörker, isolerade från hela den öfriga världen, samhällsmaskineriet i dess helhet stod stilla. Och regeringsmyndigheterna såväl som polisen voro vanmäktiga att med några vanliga medel bringa det i gång på nytt.

Ansatser att inskrida med våld gjordes visst från myndigheternas sida, i det stadsprefekten TrepofT den 27 låt anslå på husväggarna den kända proklamationen, hvari han hotade att i händelse af folkskockningar »icke spara på patronerna» och samtidigt lät trupper besätta en mängd strategiska och knutpunkter i staden, hvars gator i alla riktningar genomströfvades af starka kavalleripatruller. Men hotet skrämde icke mera. Det var icke längre regeringens myndigheter, som hade makten. Den hade öfvergått till »arbetaredeputeradenas råd», som var sammansatt af trehundra valda delegerade för arbetarna vid S:t Petersburgs fabriker jämte rådgifvande medlemmar af de socialist revolutionära och socialdemokratiska partiernas styrelser. Hvarken polisen eller öfriga myndigheter riskerade inskrida mot dessa rörelsens ledare, som höllo sina oafbrutet pågående sammankomster i det teknologiska institutets lokal. Och lika så litet vågade man söka förhindra eller spränga de massmöten, som hvarje afton till trängsel fyllde universitetets och öfriga högskolors samlingssalar, ehuru vid dessa öppet diskuterades frågor som om nödvändigheten af väpnadt uppror, af att till hvad pris som helst förhindra sammanträdandet af en riksduma enligt den Bulyginskarepresentationsformen o. s. v. Arbetarna och deras råd-gifvare kräfde icke blott sammankallande af en konsti' tuerande församling utan ock proklamerande af republiken och tillsättande af en provisorisk, revolutionär regering, som skulle genomföra en helt socialistisk samhällsorganisation med allt hvad därtill hörde och hvad enligt deras uppfattning däraf borde följa.

Tsarregeringen var för tiden lamslagen af den helt oväntade utveckling af förhållandena, som inträdt. I själfva

verket skulle den icke kunnat påfinna något för sig fördelaktigare än den passivitet gentemot revolutionsrörelsen, som nu af omständigheterna och af den allmänna förvirringen framtvingades. Ett försök att med vapenmakt kväfva rörelsen skulle otvifvelaktigt bragt hela samhället att sluta sig samman i allmänt uppror och möjligen föranledt flera eller färre truppenheter att förena sig med dem man ville bekämpa. Nu däremot erhöllo de radikalaste elementen tillfälle att fullt tydligt visa hvad de åsyftade och att fritt utlägga sina åsikter om att ingalunda en endast politisk omstöpning af samhällsorganisationen, utan först genomförande af de längst gående socialistiska teorierna kunde tillfredsställa folket. Och detta tvingade självffallet alla icke socialister att på det allvarligaste besinna också andra konsekvenser af en revolution än de flesta sannolikt därförinnan tänkt sig.

De revolutionära och arbetarepartiernas hopblandande af allmänt politiska med specifikt socialistiska kraf skulle möjligen, om villervallan längre fortfarit, till och med drif-vit den icke-socialistiska oppositionen att ej blott taga afstånd från, utan direkt vända sig emot arbetarnas politik, men därtill blef icke tid. Regeringens trångmål var så stort, att den icke riskerade vänta längre utan gaf vika. Natten mellan den 30 och 31 oktober utdelades på gatorna det kända kejserliga manifestet, som bibragte icke allenast det ryska folket, utan äfven den öfriga världen tron att autokratin afträdt från skådebanan, att Rysslands folk framgent komme att självt kunna länka sinutveckling till det stora flertalets, icke längre blott till den enväldige härskarens och det af honom gynnade få-talets fördel.

I manifestet förklarade tsaren det vara sin oryggliga vilja:

»att åt folket förläna orubbliga grunder för med-borgerlig frihet enligt principen om verklig personlig oantastlighet;

»att omedelbart kalla de befolkningsklasser, 'hvilka nu sakna valrätt', till deltagande i val af dumarepre-sentanter, 'hvarjämte den ytterligare utvecklingen af principen om allmän valrätt skall ske i den nyligen fastställda legislativa ordningen';

»att såsom en orubblig regel skall fastslås, att ingen lag kan erhålla gällande kraft utan att vara af riksduman godkänd, och att folkets valda representanter garanteras möjligheten af ett effektivt deltagande i uppsikten öfver lagligheten af de af oss tillsatta myndigheternas åtgärder.»

Det var allt. En mängd löften om framtida mått och steg, dem tsaren i enlighet med den terminologi han vanligen använde, sade det vara sin »oryggliga vilja» att en gång vidtaga, men ingen enda omedelbar åtgärd. Därför tillfredsställde manifestets löften ingalunda heller alla. Studenterna protesterade skarpt mot begränsningen af dessa löften, och arbetarna framställde genom sina deputerade ännu en gång fordringar af samma innebörd och bärvidd som de på tidigare möten formulerade. Men det stora flertalet var tillfreds med manifestets proklamerande af tsaren-självhärskarens goda intentioner för framtiden, utan att ens fästa sig vid underlåtenheten att bestämma någon tid, inom hvilken löftena komme att bli realiserade. Trots otaliga tidigare besvikelser godtog man ännu en gång härskareordet såsom fullgiltigt och handlade därefter.

Varningar höjdes nog på en del håll, påpekande attännu ingenting annat ernåtts än löften och att löften af autokraten, som själf offentligt låtit förklara sig ej kunna bindas af sådana, icke utgöra en tillförlitlig grund att bygga på. Men varningarna beaktades icke. Strejken aflystes och samhällsmaskineriet kom snart nog i gång på nytt. De betänksammas röster drunknade i det allmänna jublet öfver den frihet man trodde sig ha vunnit. Och i självfva verket var det nog icke mera än ett ringa fåtal, som insåg att ett nedläggande af striden blott på grund af löften vore liktydigt med förnyad underkastelse under självhärskaremakten, som ju ingalunda abdikerat, om den ock nödtvunget gjort några medgifvanden, hvilka ännu icke hvilade på säkrare grund än monarkens uttalade afsikt att till förmån för folket inskränka den obegränsade makt han tidigare både i ord förklarat och i handling visat sig ämna till det yttersta upprätthålla och utöfva. Också dröjde det icke länge förrän händelsernas utveckling till fullo ådagalade den ringa tillförlitligheten af de kejserliga löftena, men manifestet hade i alla fall åstadkommit den verkan, som af allt att döma var dess hufvudsakliga, om icke enda syfte. De krafter, som af omständigheterna drifvits att sluta sig samman för ett gemensamt anlopp mot självhärskaredömet, voro ännu en gång splittrade. Autokratin hade fått andrum och begagnade sig däraf för att häfda sin makt på ett sätt, hvartill åtminstone i Europas historia under senare århundraden ingen motsvarighet står att finna.

Redan den 1 november, alltså ett dygn efter manifestets utfärdande, började tsarregeringen vidtaga åtgärder, som gåfvo mera än en antydan om hvilka dess verkliga afsikter voro. Under natten mot nämnda dag stängdes såväl universitetet i S.t Petersburg som öfriga högskolor, hvarjämte stadsprefekten Trepoff offentliggjorde en dagorder, förbjudande folksamlingar på gator och offentliga platser, bärande af röda fanor etc. och till hållande trupperna att skjuta skarpt, såvida de sedvan liga tre varningarna att skingras icke omedelbart åtlyddes. öfverallt på rikshufvudstadens gator syntes kavalleripatruller, som hänsynslöst brukade piskan mot fredliga gatuvandrare och där och hvar lyckades framkalla sammanstötningar, under hvilka militären använde sina gevär och sårade en mängd personer, hvaraf åtminstone en dog på stället

Händelserna i S:t Petersburg voro dock ren barnlek i jämförelse med dem i andra delar af riket, där liksom på gifven signal pogrom-rörelsen flammade upp med en intensitet som aldrig förr. I Kieff vidtog dagen efter manifestets kungörande ett pogrom, som pågick i två dagar och hvarunder polisen och militären icke blott förblefvo overksamma gentemot pöbelns mördande och plundrande af både judar och andra, utan äfven använde sina vapen mot dem, som sökte försvara sig mot slödd-ret. I Sebastopol organiserade stadsprefekten, på telegrafisk order af Trepoff, som för ändamålet sände honom ett belopp om 60,000 rubel,en »patriotisk demonstration», hvilken utmynnade å ena sidan i nedskjutande af ett antal arbetare, å den andra i afsättandet af nämnda prefekt, som ådagalagt alltför stor klumpighet vid iscensättningen af upploppet. I Odessa uppmanade i oförtydbara, om ock indirekta ordalag därvarande stadsprefekt, general Neidhardt, medels på husväggarna uppsatta anslag mobben, eller enligt generalens eufemistiska uttryckssätt »*alla rättänkande män», att inskrida mot dem, som jublade öfver det s. k. frihetsmanifestet. Och resultatet vardt ett upplopp, som fortgick under flera dagar och enligt offentliggjorda uppgifter kostade bortåt femhundra personer lifvet, medan de sårade uppgingo till tusental.

Liknande upplopp ägde under den närmaste tiden rum utöfver rikets hela område, än i större, än i mindre utsträckning, men öfverallt under så enahanda omständigheter och på så likartadt sätt, att ingen längre kunde värja sig mot öfvertygelsen, att de leddes af någon eller några personer, som handlade med regeringens goda minne och på dess vägnar. Enligt offentliggjorda upp-gifter, som aldrig vederlagts, dödades vid dessa pogrom tusendeo, sårades tiotusenden under de första fyra till fem månaderna efter tsaren-självhärskarens proklamerande af det högtidliga löftet om medborgares personliga oantastlighet. Pogrom rörelsen sträckte sig till alla delar af tsardömet och öfverallt skyddade myndigheterna i lika mån såväl rörelsens ledare som dessas vid mördandet och plundrandet direkt verksamma redskap.*

Hvad den regeringsledda och uppmuntrade pogrom-rörelsen afsåg blef under dess fortgång småningom allt tydligare. Så godt som öfverallt, där upplopp föranstaltades, började dessa med en »nationell och patriotisk demonstration», därvid autokratins irreguljära hjälptrupper tågade i procession genom gatorna, bärande framför sig ett porträtt af tsaren som ett standar. Sedan massor af folk samlats för att åse upptåget, aflossades så ett skott, som dock i regeln icke träffade, mot tsarens bild — enligt de officiella rapporterna alltid affyradt af en jude, eller någon annan »illasinnad» — och detta skott var regelmässigt signalen till massakern. Officiellt framställdes därför i enlighet härmed pogromen alltid såsom ursäktliga utslag af det lojala folkets okontrollerbara förbittring öfver »de upproriskas» vanvördnad för monarkens heliga person och deras fientlighet mot hans regering. Härtill kommo så talrika och entusiastiska uttalanden från svart-sotniehåll, adresser, petitioner etc. alla gående ut på, att tsaren måtte värja och oinskränkt bibehålla den makt försynen skänkt honom såsom ärf efter hans glorrika företrädare, och långt ifrån att afstå någon del däraf åt sina och Rysslands »fiender», tvärtom skonslöst använda makten för att krossa dessa. Och tsaren, som icke blott beviljade de svarta bandens och massakrernas synliga ledare audiens, utan därvid äfven

* För närmare uppgifter om pogromrörelsen under denna tid hänvisas läsaren till: »La contre-revolution Russe» af E. Semenoff, Paris 1906, P. V. Stock, »Från våra dagars Ryssland» af Adolf Törngren, Stockholm 1911, Alb. Bonnier och till undertecknads, på samma förlag år 1912 utkomna »Revolution och Kontrarevolution i Ryssland och Finland». K. Z.nådigt mottog medlemstecken i »Ryska folkets förbund», de svarta bandens

centralorganisation, visade sitt bjärt* liga gillande af rörelsen i fråga genom att i alla riksdelar, dår den gifvit sig starkare uttryck, påbjuda »förstärkt skydds-» eller någon annan art af belägringstillstånd, som utan vidare upphäfde alla garantier för medborgar* nas rätt och personliga säkerhet.

Tsarregeringen nöjdes emellertid icke med endast detta indirekta krig mot folket. Oron bland bönderna bade ingalunda lagt sig, utan tvärtom spridt sig till allt flera trakter och gaf sig som förut luft i sköflande och brännande af godsägarnas egendom, nedhuggande af de* ras skog, eller i direkt besittningstagande af deras jord. För att göra slut på denna alltmera hotande rörelse, hvilken guvernörer och generalguvernörer, trots hänsynslöst begagnande af de extraordinära fullmakter de erhållit, visat sig oförmögna att stäfja, utsändes särskilda militära straflfexpeditioner, som hade ordres att icke visa någon skonsamhet. Deras befälhafvare visade sig i allo värdiga monarkens förtroende och huserade långt värre än några civiliserade trupper i fiendeland, nedskjutande och hängande såväl bönder som andra, nedbrännande gårdar och hela byar, pryglande och torterande, * allt för att injaga respekt för regeringsmakten. Huru många tusental människor, som under dessa expeditioner i olika delar af riket bragtes om lifvet, bar aldrig kunnat utrönas, men tämligen säkert år, att — med undantag af Ivan den grymmes tid — ett så ohyggligt skräckvälde icke utöf-vats i Ryssland som under den närmaste tiden efter utfärdandet af det manifest, hvari Nikolai II utlofvade fulla både mänskliga och medborgerliga rättigheter åt sina undersåtar.

Trots allt detta kunde emellertid något nytt revolu-tionsutbrott icke bringas till stånd. De radikalaste elementen gjorde vål sitt bästa för att ånyo bringa folket i

• Detaljer härom, s&dana de afslöjades i duman, i Adolf Törngrens flerfaldt Åberopade »FrAn vAra dagars Ryssland 5.sådan rörelse, att autokratin kunde slutligt krossas, och På. olika håll visade sig massorna nog så redobogna att resa sig på nytt. Generalstrejk proklamerades gång efter annan och vann hvarje gång afsevärd lokal anslutning, men icke allmän, och kunde därför icke genomföras. I Moskva utmynnade i december en sådan strejk i öppet uppror, hvarunder gatorna afspärrades med taggtråds-stängsel och barrikader och ungefär hälften af staden befann sig i de revolutionäras händer. Kampen pågick under mera än en vecka förrän upproret efter ohygglig blodsutgjutelse kunde kufvas af ett från S:t Petersburg tillkalladt gardesregemente, som massvis nedgjorde både skyldiga och oskyldiga. På en mängd andrå håll timade likaledes utbrott af uppror, ställvis under deltagande af eller helt inom militären, men öfverallt lika lösligt organiserade och bristfälligt förberedda, lika illa planlagda och ledda, och därför lika lätta för tsarregeringen att undertrycka, hvarvid likaledes öfverallt samma blodiga grymhet visades mot dem, som icke insågo att afgöran-det redan ägt rum, att självhärskaremakten faktiskt redan segrat och att därför inga enstaka utbrott mera kunde förhindra tillbakagåendet.

Det var enighet inom oppositionen, som numera sak nades, den enighet i uppsåtet, som gifvit sig ett så märkligt och spontant uttryck i den allmänt omfattade storstrejken, att den tvingat tsarregeringen att skenbart vika. Oktobermanifestet hade gjort åsyftad verkan och inom oppositionen åvägabragt en splittring, som på nytt gaf själfhärskaremakten fria händer. Det stora flertalet bland de bildade klasserna ansåg att den utlofvade konstitutionen skulle komma att erbjuda möjligheter för en utveckling på laglig grund och med lagliga medel i riktning af verklig folkstyrelse och verklig frihet. Därför togo de antydda lagren bestämdt afstånd från dem, som hvarken ville eller kunde öfvertygas om ärligheten af tsarväldets afsikter, utan trodde sig med egna krafter kunna fortsätta den kamp, som nått sin första framgång endastgenom hela samhällets deltagande däri. Och icke nog med att man inom dessa samhällsklasser afhöll sig från vidare understödjande af den revolutionära rörelsen, utan man började äfven alltmera allmänt på samma håll be* ' trakta den såsom ett hot mot allt det bestående, icke allenast mot det autokratiska systemet. En splittring i åsikterna om huru långt nydaningen borde utsträckas, började göra sig gällande äfven bland konstitutionalister-na, liksom mellan dem och arbetaresammanslutningarna, och blef djupare i samma mån som de socialistiska ytterlighetsmånnen mera öppet framställde sina fordringar på en total. omvandling af hela samhällsskicket, ju mera tydligt de lade i dagen att de gentemot hvilka motståndare som helst vore redo att med alla medel genom-drifva sina kraf.

På regeringshåll hade man till en början trott att en omfattande revolutionär organisation existerade och hade

därför icke ens riskerat försöka undertrycka generalstrejken med vapenmakt, utan hade fallit tillbaka på den kompromissåtgärd oktobermanifeslet utgjorde. Men i mån som flera af de enstaka upprorsutbrotten timade, vardt det allt mera klart för tsarregeringen, att någon verklig organisation icke förefanns bland de revolutionära och följaktligen icke heller någon enhetlig plan och ledning. De maktägande höjde därför i allt högre grad hufvudet på nytt och visade alltmera oförtäckt hvad de förde i skölden.

Manifesllöftet om sammankallande af en folkvald duma hade afgifvits den sista oktober, men månad efter månad förgick under det regeringen utöfvade allt blodigare repressalier mot dem, som ej ville nöjas med endast ett löfte, utan att något definitivt gjordes för detta löftes realiserande. Enligt det kejserliga manifestet skulle ingen lag vidare kunna erhålla gällande kraft i Ryssland utan att af duman godkännas, men sedan den första förskräckelsen på regeringshåll lugnats genom de vunna framgångarna gentemot de revolutionära, tog man trotsdet högtidliga uttrycket för tsarens »orubbliga vilja» ihop med ingenting mindre än affattande af ny grundlag for självhärskaredömet, att utan dumans hörande till efter-lefnad promulgeras. Och af diskussionen inom den höga konselj, som granskade lagförslaget om en del paragra-fer i denna grundlag — däri uttryckligt fastslogs att Rysslands tsar är självhärskare — framgick med full tydlighet att monarken och hans rådgifvare voro beslutna att icke gä ett steg längre i eftergifter än de voro nöd da och tvungna, utan tvärtom hoppades och hade för afsikt att göra duman endast till ett redskap i regeringens händer.

Starka skäl finnas till och med -för tvifvel om att något sammankallande af en duma öfver hufvud alls skulle kommit till stånd, såvida icke tsaren och hans ministrar från utländskt håll rent af tvingats att uppfylla löftet härom. Det var den såsom följd af kriget iråkade, hotande finansnöden, som därvid band autokratins händer. Regeringen i det enda land, Frankrike, därifrån hjälp kunde erhållas, ställde såsom villkor för tillstånd till uppläggande af ett ryskt lån återupprättande af ordnade förhållanden i Ryssland och införande af det konstitutionella styrelseskick, som af tsaren utlofvats. Underhandlingarna om ett lån hade begynt redan under de första dagarna af 1906 och hade drifvits med största möjliga energi af den ryske underhandlaren, grefve Witte, men hade strandat på den franska regeringens och dess chefs, Clemenceau’s, motstånd. Förrän konstitutionslöf-tet uppfyllts ville han icke medgifva upptagande af något lån i Frankrike. Och till sist såg sig tsarregeringen nödsakad att i slutet af februari utfärda ett dekret om dumans sammanträdande den 10 maj samt i mars en sträng befallning om inställande af pogromen, som också därefter upphörde och sålunda afgåfvo ännu ett bevis för sitt intima sammanhang med tsarregeringens politik.

Icke ens dessa åtgärder synas emellertid ännu in~ gifvit den franske regeringschefen tillräckligt förtroende* De intresserade bankhusen voro villiga att uppgöra slut*ligt kontrakt om lånet, men regeringen i Frankrike gjorde fortfarande svårigheter. Först när Witte slutligen rent at förklarade, att Ryssland, såvida ett lån icke erhölles före dumans sammanträdande, måste afstå från upprätthållande af guldmyntfot, eller med andra ord ställde i utsikt en mer eller mindre omfattande rysk statsbankrutt, ansåg sig Clemenceau böra gifva vika. Lånet emitterades på för Ryssland oerbördt betungande villkor — men tsarregeringen bade nått sitt syfte. Den bade blifvit oberoende af den stundande duman på det område, där denna främst och kraftigast kunnat göra sig gällande.

Men det var i alla fall för sent att, såsom i annat fall möjligen skulle skett, under en eller annan förevändning uppskjuta dumasessionen till en obestämd framtid. Lånesumman erhölls icke på en gång, utan skulle af det franska bankirsyndikatet utbetalas i successiva rater. Tsarregeringen var tvungen att uppfylla löftet om inkallande af en folkrepresentation, men tog skadan igen genom att på förhand så mycket sig göra lät kring-skära, å ena sidan folkets valrätt, å den andra representationens befogenheter. Redan i december 1905 utfärdades ett dekret, som väl i hufvudsak fastställde det Bulyginska vallagförslaget men, för att dock i någon mån lugna den oroliga och knotande stämningen i landet, i nämnda förslag införde vissa förändringar och utvidgningar. För öfrigt var den stadgade valproceduren ytterst invecklad ocb åsyftade tydligen att gifva regeringens tjänstemän största möjliga inflytande på valen, ehuru de skedda utvidgningarna sedermera visade sig vara långt mera förmånliga för de oppositionella elementen än regeringen förutsatt.

Vidare utfärdade regeringen af egen maktfullkomlighet en »temporär presslag» samt en lag om förenings-ocb en

annan om församlingsfrihet, utan tvifvel för att folkrepresentanterna icke alls skulle komma i tillfälle att inverka på lagstiftningen i dessa grundväsentliga frågor.

22. — Moskoviter och finnar.Och alla dessa förordningar voro af sådan innebörd och affattning, att de inrymde föga mindre spelrum för myndigheternas godtycke än förut varit fallet, hvarjämte ytterligare stadgades, att deras bestämningar utan vidare upphörde att gälla i de riksdelar, som förklarades i något slags belägringstillstånd, hvarvid bör märkas att mera än halfva det ryska riket för tiden befann sig i sådant tillstånd af en eller annan art.

Härpå följde så ett manifest, enligt hvilket riksrådet framgent skulle sammansättas till lika delar af medlemmar, utnämnda af tsaren på lifstid, och af valda representanter för den ortodoxa kyrkan, för adeln, semstvos, de högre undervisningsanstalterna samt för handel och industri. Det sålunda reorganiserade riksrådet skulle bilda ett öfverhus, en första kammare, med lika rätt i fråga om lagstiftning som duman, hvars myndighet och inflytande på lagstiftningen härigenom lika oväntadt som grundligt kringskuros.

Samma dag, den 5 mars, utfärdades därtill ett »reglemente för duman», hvarigenom regeringens ställning gentemot denna ytterligare stärktes. Och slutligen emanerade den 21 mars cn författning rörande dumans befogenhet i fråga om budgeten, af hvilken högst betydande delar undandrogos representationens granskning och af-görande, hvarför och då äfven i andra afseenden allehanda undantag och inskränkningar stadgades, representationens budgeträtt blef till föga mera än ett tomt ord.

Men ehuru sålunda rustad för allehanda eventualiteter, afhöll sig regeringen dock ingalunda från att utöfva också all möjlig direkt påtryckning på valen. Den 1 mars befunno sig icke mindre än åttio af rikets guvernement (provinser) i mer eller mindre fullständigt belägringstillstånd, eller enligt officiell rysk terminologi i »förstärkt skydds-», i »utomordentligt skydd» eller i »krigstillstånd». I alla sådana trakter kunde de oinskränkt maktfullkomliga regeringsämbetsraännen påverka valen efter behag, förbjuda valmöten, utvisa misshagliga personer, upplösaenskilda sammankomster, undertrycka pressuttalanden o. s. v. Men icke ens därmed åtnöjdes man på rege-ringshåll, utan förföljde ytterligare både enskilda personer och hela partier af oppositionen. I många fall häktades eller förvisades de uppställda kandidaterna. Det konstitutionelltdemokratiska partiet, »kadettema», förbjöds att hålla valmöten. Några af deras främsta män ställdes under åtal för politiska förbrytelser och förhindrades sålunda att inträda i duman, i enlighet med den ryska vallagens besynnerliga stadgande, att personer som stå under åtal, helt oafsedt några bevis för brottslighet, icke kunna väljas till representanter. De i detta fall åtalade frikändes visst sedermera af domstolen, men voro i alla fall uteslutna från den första duman.

Trots alla dessa föga konstitutionella manövrer slogo emellertid regeringens beräkningar grundligt fel. Valen resulterade i en ytterst radikal duma, där de konstitutionella demokraterna utgjorde ett så starkt element, att de i de flesta fall kunde bestämma omröstningarnas utgång genom att alliera sig än med den ena, än med den andra af de öfriga talrika meningsgrupperna. Obetingade högermän och anhängare af själfhärskaredömet funnos icke flera än tio bland folkrepresentanterna, af moderata ett femtiotal; alla öfriga måste betecknas såsom öfvertygade motståndare till regeringen och det autokratiska systemet.

Den första dumans verksamhet blef därför också till en oaflåtlig kamp mot själfhärskareregeringen, hvilken både genom tsaren själf och genom ministrarna otvetydigt ådagalade sin ringaktning för folkrepresentationen. Redan det tal, hvarmed tsaren den 10 maj i Vinterpalatset öppnade dumans och det nya riksrådets sessioner, klargjorde bärutinnan ställningen, i det däri icke yttrades ett enda ord om den af samhället enständigt begärda och med yttersta otålighet väntade amnestin för politiska fångar.

Besvikelsen häröfver gaf sig också omedelbart luft. Sedan duman till ordförande vall en af kadettpartietsfrämsta män och denne intagit presidentplatsen, lämnade han ordet åt en annan af de ledande inom sitt parti och denne ägnade det första talet inom Rysslands representation åt de af tsaren med tystnad förbigångna politiska häktade, förklarande under stormande och enhälligt bifall, att »det fria Ryssland fordrar befrielse af alla, som lida för Rysslands befrielse». Detta tal var det enda som hölls vid dumans första sammanträde, och kunde icke gärna uppfattas annorlunda än som ett bestämdt misstroendevotum mot regeringen och systemet.

Det förblef ingalunda det enda eller det minst bestämda. Såsom svar på trontalet aflät duman efter långa debatter till monarken cn adress, hvari dumans hela reformprogram framställdes och i hvars sista punkt uttalades alt amnesti för de för politiska förbrytelser häktade vore trängande nödvändig. På denna adress afgaf regeringen inom en vecka genom ministerpresidenten ett svar, däri alla de viktigaste reformkraf duman framställt mer eller mindre fullständigt afvisades och representanternas yrkande på amnesti för politiska brottslingar förklarades omöjligt att efterkomma. Under debatten om detta svar uttalades skarpare omdömen om regeringen och systemet än någonsin förut oflentligt i Ryssland, och med alla röster mot sju antogs en öfvergång till dagordningen, hvari yttrades, att enär regeringen förklarat att den »icke kan uppfylla folkets fordringar, hvarförutan en paci-fiering af landet och ett fruktbringande arbete af folkrepresentationen äro omöjliga, äfvensom i sin vägran att uppfylla folkets fordringar ådagalagt ett uppenbart åsidosättande af folkets sanna intressen, riksduman förkunnar inför hela landet sitt fullständiga misstroende mot den oansvariga ministären». Härtill fogade så duman ytterligare ett direkt yrkande, alt ministären omedelbart måtte entledigas och ersättas med cn, som åtnjöte dumans förtroende.

Därmed var krig från dumans sida förklaradt mot den synliga regeringen, som icke i minsta mån beaktadeyrkandet på ministrarnas afgång. Så länge de åtnjöto tsarens förtroende ansågo de sig godt kunna undvara dumans, och tsaren betraktade det tvifvelsutan mera såsom en fördel än motsatsen, att hans reaktionärt tjänstvilliga redskap stodo på krigsfot med representationen.

Spänningen mellan denna och regeringen ökades sedermera oupphörligt. Den 21 maj antog duman en in-terpellation rörande polisens provokatoriska verksamhet, särskildt i fråga om pogromrörelsen, och under debatten om det af inrikesministern Stolypin afgifna svaret på denna interpellation gjordes de mest häpnadsväckande afslöjanden af förre adjoinleu hos inrikesministern, furst Urusoff, såsom svar på Stolypins halfva medgifvanden af mindre betydande och tvära förnekanden af de mest väsentliga fakta interpellationen berört. * Debatten och afslöjandena i fråga, som kort därpå förfullständigades i ett öppet bref af förre chefen för polisdepartementet, Lopubin, till ministerpresidenten, väckte det allra största uppseende så inom Ryssland soni i västra Europa, där tidningspressen på det skarpaste bedömde det i Ryssland rådande tillståndet. Så t. ex. förklarade Frankrikes förnämsta tidning, »Le Ternps», att Stolypins och UrusofTs anförande i duman vittnade om fullständig politisk anarki, hvarför ministeransvarighet ofördröjligen borde införas i Ryssland. Och öfverallt citerades med gillande och instämmande dumans efter debatten med öfvervägande majoritet antagna, så lydande öfvergång till dagordningen:

»Duman, som i kravallerna ser tydliga tecken på en allmän organisation och på ämbetsmännens strafT-löshet samt i inrikesministerns förklaring finner ett bevis på regeringens maktlöshet och bristande insikt rörande det nuvarande läget, och som anser, alt medborgarens lif, ära och frihet icke komma att vara skyddade, så länge en oansvarig ministär existerar,

* Fullständiga detaljer om denna debatt och om polisens provokatoriska verksamhet i andra afseenden, meddelas i de tidigare omnämnda arbetena af dr A. Törngren och af undertecknad. K. Z.fordrar, då det icke finnes något kabinett, som stöder sig på duman, det nuvarande kabinettets omedelbara afgång.»

Detta dumans uttalande väckte så mycket större uppseende som endast några dagar tidigare, den 14—16 juni, ett af de blodigaste dittills inträffade pogromen utspelats i Bjelostok, där enligt de officiella uppgifterna icke mindre än 82 personer dödats, 79 allvarsamt sårats och 169 bus utplundrats och ödelagts. Duman hade tillsatt en kommission för att undersöka förloppet vid detta pogrom och kommissionen hade fastslagit, att myndigheterna både anstiftat och medverkat till det blodiga pö-beluppioppet. Under sådana omständigheter är det knappast ägnadt att förvåna att stämningen inom duman under den kort därpå följande debatten om inrikesministerns svar på interpellationen rörande pogromen var ytterst upphetsad och gaf anledning till de skarpaste uttalanden. Men allt livad genom dessa debatter åväga-bragtes var endast ett ytterligare tillspetsande af den spända situationen. Några lagförslag från regeringens sida afhördes icke, oaktadt denna motiverat det långa uppskofvet med dumans sammankallande med nödvändigheten, att förbereda sådana, och af de många förslag duman förebragte gillades intet enda af regeringen. Spänningen stegrades oupphörligt tills regeringen slutligen fann lämpligt att framdrifva

en öppen brytning.

Det var agrarfrågan, som gaf anledningen till och den åberopade ursäkten för regeringens uppträdande härvid. Duman hade i sin svarsadress på trontalet yrkat att kronans marker och domäner såväl som kabinetts-och klosteregendomar skulle styckas och fördelas bland bönderna samt att jämväl i enskild ägo befintlig jord skulle exproprieras och åt dem upplåtas. Senare upptogs frågan till debatt inom duman och då enades på få undantag när hela representationen om ett lagförslag uppgjordt i enlighet med de nämnda, i adressen fram-ställda synpunkterna. Under debatten om detta förslag uppträdde på regeringens vägnar jordbruksministern samt inrikesministerns adjoint och bekämpade på det skarpaste förslaget, hvilket det oaktadt emellertid bänsköts till utskott. Men innan förslaget där hunnit slutbehandlas, lät regeringen i den officiella tidningen införa ett meddelande, hvaraf samtidigt hundratusental aftryck spriddes bland folket, af innehåll, att duman genom sitt uppträdande förhindrat regeringen att till böndernas förmån införa en reform, enligt hvilken all lämplig krono-jord och så mycken enskild jord, som ägarna voro villiga att afyttra, på billiga villkor skulle försålts åt bönderna. Därjämte stämplade meddelandet såsom i grund oriktigt den allmänna åsikten, att enskild jord borde genom expropriation ställas till böndernas förfogande, och slutade med en förklaring, att dessa hade mera att vänta af tsarens ständiga omsorger om deras bästa, än af duman.

Detta regeringens egendomliga tilltag, att söka inför folket stämpla duman såsom hinderlig för tillfredsställande af den mest talrika befolkningsklassens behof, väckte själffallet stark förbittring bland folkrepresentanterna, som efter en lång och hetsig debatt, hvarunder ytterst skarpa uttalanden mot det rådande systemet och dess handhafvare framfördes, beslöto att bemöta regeringens skefva framställning i ett beriktigande, som skulle tillställas inrikesministern i och för införande i den officiella tidningen. Men förrän detta beslut hann utföras, emanerade den 21 juli ett kejserligt manifest, genom hvilket duman upplöstes och förordnades att en ny duma skulle väljas samt sammanträda den 5 mars 1907. På samma gång utnämndes inrikesministern Stplypin till ministerpresident, med bibehållande af sin portfölj, i stället för Goremykin, som i likhet med jordbruksministern entledigades. Revolutionens följder i Finland.

I)et af förtryckspolitiken väckta intresBet för utvecklingen i Ryssland. — De socialistiska arbetarnas uppfattning. — Den ry9ka strejkrörelsens utbredning till Finland. — Den finska generalstrejken. — Arbetarna och de konstitutionella. — Underhandlingar med generalguvernören. — De konstitutionellas framställning till monarken. — Arbetarnas hållning. — Furst Obolenskys opålitlighet. — Novembermanifestet och dess promulgering.

Utvecklingen af förhållandena i Ryssland följdes med alltmera spänd uppmärksamhet inom alla lager af det iinska samhället, i samma mån som denna utveckling tydligare visade sig syfta mot öppen revolution. I detta afseende hade, såsom redan i det föregående antydts, en märklig förändring inlrädt i Finland. Tidigare hade politiska förhållanden i Ryssland egentligen intresserat blott ett ringa fåtal individer och äfven delta fåtal hufvudsakligen endast i sådan utsträckning dess egna närmare intressen berördes. De djupare strömningarna i det ryska lifvet, den för hvart år alltmera olösliga konflikten mellan den autokratiska regeringen och folket, det allt starkare vordna och allt oftare sig manifesterande nationalmedvetandet bland de icke-ryska folken inom kejsaredömet — allt detta och mest allting annat, som på det intimaste berörde Rysslands inre statliga lif, hade trots den nära beröringen med kejsaredömet under snart ett sekel förblifvit så godt som fullständigt obekant för det öfvervägande flertalet finnar. Man visste att oro rådde inom rått vida lager af det ryska folket, visste att särskildt den bildade medel-klass, som där uppstått under de sista årtiondena, var i hög grad missnöjd med det rådande systemet och vissteatt detta missnöje flerfaldt gifvit sig uttryck i sammansvärjningar och attentat, dem man i allmänhet i Finland slentrianmässigt betraktade som enbart brottsliga.

Men det var ungefär allt. Man kände sig på intet sätt solidarisk med folket i Ryssland och nöjdes därför med de sparsamma och färglösa upplysningar om förhållandena i tsardömet censuren tillät att spridas i Finland. Med de ryska regeringsmetoderna ånsåg man sig hafva intet att skaffa så länge man kunde arbeta för och leda den egna utvecklingen oberoende af dessa metoder, och vårdade sig därför i allmänhet icke om att söka vinna närmare

kunskap, hvarken om metodernas i fråga verkliga art eller om deras verkningar. Först när de styrande började sträfva att utsträcka de ryska metoderna också till Finland, inträdde i detta liksom i så många andra afseenden en småningom allt fullständigare förändring. Det föreföll en och hvar så ytterligt oförklarligt att de ryska maktägande utan all synbar anledning skulle slå in på helt nya vägar i sin finska politik, oaktadt närmare ett hundra års bevisande erfarenhet af den ordnings lyckliga resultat, som införts i förhållandet mellan Ryssland och Finland. Denna oförklarlighet af den nya politiken föranledde allt flera att söka nyckeln till gåtan i de ryska förhållandena själfva, att söka förvärfva så ingående kunskaper som möjligt om dessa, om Ryssland och om tsarväldet öfver hufvud.

Därifrån var steget tydligen icke långt till sträfvandet att sprida sådan kunskap också till andra, till så vida finska kretsar man blott kunde nå för att så grundligt och i så stor utsträckning som möjligt klargöra den rätta naturen af den fara, den verkliga arten af den fiende, som hotade Finlands samhällsskick och kultur. Och såsom ett första utslag af den nyvunna kunskapen härut-innan följde inom kort sträfvandet att där sådant låt sig göra bistå dem, som inom tsardömet kämpade mot samma fientliga och förstörande makter, som sökte göra sig gällande inom eget land.Till en början bemöttes denna nya åskådning och de stråfvanden, hvari den gaf sig uttryck, af rätt omild kritik från alla dem, som ännu intogo den gamla ståndpunkten i fråga om förhållandet till Ryssland och dess folk, en ståndpunkt, som kräfde att man i Finland i intet afseende skulle träda i annan och intimare beröring med Ryssland ocb ryska sträfvanden än sådan det officiella förhållandet gjorde oundgängligt nödvändig. Men antalet anhängare af denna gamla ståndpunkt blef allt mindre i samma mån som förryskningspolitiken mot Finland skarpare accentuerades och i större utsträckning tillgrep samma metoder som den allmänna förtryckspolitiken i kejsaredömet. Allmänheten begagnade begärligt hvarje tillfälle att förvärfva kunskap om den inre utvecklingen i Ryssland, både den för tiden pågående*och den förgångna, som betingat det rådande tillståndet. Och i samma mån sådan kunskap spridde sig i vidare kretsar, spridde sig ock insikten, att trots all grundväsentlig olikhet så i kulturellt afseende som i förhållandet till tsar-dömet, det finska folkets öde dock är på det närmaste förbundet med de andra icke-ryska nationaliteters, som lyda under tsarernas spira. Häraf följde så själfmant öfver-tygelsen, att endast den mot autokratin fientliga, den ryska revolutionära rörelsens framgång kunde erbjuda utsikter för en förändring till det bättre i Finland, att tillförlitliga garantier för framtiden icke kunde vinnas af den oinskränkte själfhärskaren.

För de inhemska män, som i samråd med tsarregeringen och under dess hägn utöfvade makten i Finland, liksom för det parti, som gjort sig solidariskt med denna regerings finska verktyg, utgjorde åsikter som dessa själf-fallet en styggelse, men bland folket i öfrigt spridde de sig ovänladt snabbt. Särskildt bland den kroppsarbetande klassen, inom hvilken den socialistiska förkunnelsen vunnit flera och mera blindt öfvertygade anhängare än någon utomstående ännu kunde ana, blef det snart till en verklig trosartikel, att en revolution i Ryssland voreaf lika genomgripande vikt för det finska proletariatet som för det ryska och att endast en revolution kunde råda bot på det olidliga tillstånd, som rådde. Och samma åsikt, om ock annorlunda formulerad, blef för hvar dag allt allmännare äfven inom andra än de socialistiska arbetarekretsarna.

I själfva verket väntade man inom alla lager af det finska samhället med lika stor spänning på den afgörande vändning, hvilken enhvar insåg måste följa af kriget och den egentligen ingen längre betviflade vara nära förestående. Och liksom i Ryssland började de flesta känna sig alltmera öfvert3rgade om, att uppgörelsen knappast skulle kunna bringas till stånd annat än genom en blodigt revolutionär kamp. Isynnerhet blef denna tro allmän sedan det blifvit uppenbart, att tsarregeringen icke hade för afsikt att gå längre i eftergifter än till de i det Buly-ginska representationsförslaget utlofvade reformerna. Öfver-allt väntade man att knapphändigheten af dessa reformlöften inom en nära framtid skulle drifva missnöjet till ett allmänt utbrott, men att ett sådant utbrott skulle ikläda sig den form det i själfva verket gjorde, väntade helt säkert ingen.

Därför väckte icke heller det strejk utbrott i Moskva, som faktiskt blef signalen till den allmänna resningen, till en början större uppseende. Strejker af större eller mindre omfattning hade under de sista åren blifvit så vanliga i Ryssland, alt man endast i ringa mån fäste sig vid dem annat än såsom symptom af den allmänna oros-stämningen. Icke ens när telegrafen inom några dagar visste meddela, att af alla från Moskva utgående

järnvägslinjer endast den till Petersburg ännu trafikerades, betraktades rörelsen som stort annat än en vanlig strejk, om ock mera omfattande än någon föregående. Ja, änuu när trafiken också på denna sista linje inställdes och den gamla ryska hufvudstaden var helt isolerad från det öfriga riket, torde knappast någon tänkt sig, att det väntade revolutionsutbrottet nu inträffat, att det afgörande mo-mentet i oppositionens långa kamp mot autokralin var för handen. Först när rörelsen utbredde sig också till S:t Petersburg, när trafiken afstannade äfven på de från denna stad utgående banorna, började man fatta att man stod inför något vida mera än blott en vanlig, om aldrig så vidtomfattande strejk. Ocb när så en efter annan af de viktigaste samhällsinrättningarna, till sist äfven telegrafen, upphörde att funklionera ocb de strejkande öfver allt främst uppställde politiska kraf, insåg man ändtligen att afgörandet stod för dörren.

Ännu fortgick emellertid trafiken på den finska järnvägen till S:t Petersburg. Massor af ryssar, som icke kunde föreställa sig annat än att strejken komme att utmynna i ohygglig blodsutgjutelse, fyllde hvarje tåg, som afgick till Finland för att sälta sig i säkerhet där eller i västra Europa. Lifsmedel uppköptes massvis i Finland för rikshufvudstadens räkning. All post till utlandet befordrades öfver finska hamnar, därifrån de hopade massorna af postförsändelser med särskilda ångare öfverfördes till Sverige eller Tyskland. De ryska tidningarna upphörde att utkomma, men okontrollerbara rykten om händelserna i Ryssland kommo därifrån endast i så mycket större mängd, kommenterades, tillökades och öfverdrefvos, tills allmänheten icke längre hade någon redig föreställning om situationen i öster, men ständigt i allt högre grad upphetsades. Telegrafen funktionerade visst ännu, men de korta notiser, som genom den erhöllos, voro alltför magra att tjäna den stora allmänheten till verklig upplysning.

Vid den finska järnvägen förhöll man sig till en början passiv, främst emedan från de strejkande ryska järnvägsmännens sida icke framställdes någon uppmaning till de finska kollegerna att taga del i strejken. Men i mån som man i Finland allmännare kom till klarhet om att det i Ryssland icke var fråga om en vanlig strejk, utan om en verklig ehuru fredligt politisk revolution, blef man såväl inom arbetarekretsar som inom andra alltmeraense om att man äfven från finskt håll borde genom deltagande däri understödja strejken och sålunda göra sig till deras bundsförvanter, som inom kejsaredömet kämpade för sin frihet. Den 29 oktober på morgonen anlände så ett ombud för det aktiva partiet, själf järnvägsman, till den ryska hufvudstaden för att söka förmå personalen å därvarande finska järnvägsstation att förklara strejk, och fann stämningen såväl bland tjänstemännen som bland de menige tämligen enhälligt vara för ett sådant steg. Kl. 4 samma eftermiddag uttogs detta och kl. 6,50 ankom det sista tåget. Strejk var då redan proklamerad på hela den del af den finska banan, som låg inom ryskt område. Och någon timme senare inställdes trafiken äfven på den återstående delen af linjen till Viborg.

I hufvudstaden, Helsingfors, förflöt denna dag, söndagen den 29 oktober, under en spänning, som oupphörligt ökades i mån som flera underrättelser ingingo om ställningen i Ryssland och om den strejkstämning, som för hvarje timme blef starkare och spridde sig i vidare kretsar bland de finska järnvägsmännen så i Vihorg som på andra orter. Men allmänhetens oro härflöt i flertalet fall ingalunda af någon ängslan för att strejken skulle sprida sig också till Finland, utan tvärtom främst af farhågor för att man på finskt håll icke i tid skulle besluta sig för ett afgörande steg, som Skulle göra oppositionen i Finland solidarisk med den ryska.

Den ännu något år tidigare så starkt förkättrade åsikten, att man i Finland ovillkorligt borde ställa sig i led med dem, som i Ryssland kämpade för frihet och människorätt, visade sig ha vunnit terräng i långt mera vidsträckta kretsar än de kunnat föreställa sig, som först gjort sig till förfäkta re af denna åsikt. Nu höjdes knappast någon röst längre till försvar för den motsatta ståndpunkten, att man borde taga afstånd från allt hvad den ryska oppositionen förehade. Till och med senaten, som så nitiskt gått den ryska regeringspolitikens ärenden,började öfverlägga om möjligheterna att helst i någon mån slå mynt af den konjunktur den revolutionära ryska oppositionen skapat.

Såväl bland studenter som bland arbetare framställdes redan under denna dag förslag om att föranstalta strejker också inom andra än järnvägsmannakretsar i Finland och tanken slog an på mera än ett håll, äfven om man ännu icke allmänt var redo att omedelbart omsätta den i handling, öfverallt låg emellertid denna tanke så att säga i luften och i samma mån flera underrättelser ingingo om myndigheternas i Ryssland fullständiga vanmakt

gentemot den där pågående generalstrejken, började man allt allmännare hängifva sig åt hoppet, att äfven i Finland kunna så helt lamslå de styrande, att de skulle låta drifva sig till systemskifte.

Söndag afton beslöt man inom ledande arbetarekretsar att sammankalla ett allmänt arbetaremöte till följande dag, den 30 oktober, för att diskutera förslaget om en sympatistrejk, men när mötet, som öfvervarades af många tusental personer, öppnades, hade idéutvecklingen redan nått så långt, att de ledande föreslogo en generalstrejk af alla Finlands arbetare, icke blott en strejk i hufvudstaden. Och förslaget mottogs med entusiasm af hela den väldiga församlingen. Att det var fråga om politisk, icke om ekonomisk strejk, framgick tydligt nog af mötets sista beslut, att »arbetet nedlägges i dag och återupptages icke förrän man är på det klara med landets framtid» ——

Arbetarnas strejkbeslut blef signalen för det öfriga samhället att slå in på samma väg. Redan på eftermiddagen nämnda dag, den 30, fattade järnvägsstyrelsen beslut, att inställa trafiken på alla banor i landet kl. 12 följande natt. Studenterna vid universitet liksom vid polytekniska institutet proklamerade studiestrejk, skolornas lärare an-sågo lämpligast att afbryta undervisningen förrän deras elever, som redan börjat öfverlägga om saken, å sin sida etablerade strejk. Alla aflarer utom matvarubutiker stängdes af sina ägare — kort sagdt hela samhällsmaskine-riet upphörde inom föga mer än ett dygn att funktionera. Äfven de offentliga myndigheterna sågo sig föranlåtna att nedlägga sin verksamhet, ända ned till våldsregimens hatade polis, hvars funktioner öfvertogos af medborgare af olika kategorier, till en början af studenter och arbetare gemensamt.

Härefter utvecklade sig händelserna snabbt. Redan under natten mellan den 30 och 31 ingick ett telegram om att tsaren den 30 på aftonen undertecknat det ryska konstitutions- och frihetsmanifestet. På morgonen ingick detta i de finska tidningarna och stegrade i de flestas medvetande till jublande visshet förhoppningarna om frigörelse också för Finland från det kväfvande tryck, som under snart sju år utöfvats af tsarregeringen. Man gick till och med längre än så. Inom alla kretsar var man ense om, att man icke blott skulle fordra ett återupprättande af Finlands lagliga samhällsskick, sådant det tidigare varit, utan därutöfver kräfva reformer, som skulle göra hela folket, icke blott ett privilegieradt fåtal, delaktigt i ledningen af landets utveckling och öden. Men så enig man än i hufvudsak var i denna punkt, blef det dock den, som gaf anledning till djupt gående och långt in i framtiden verkande splittring inom det finska samhället.

Man hade såsom förut omnämnts inom de flesta kretsar varit öfvertygad om att krisen i Ryssland komme att utmynna i en våldsam revolution, att frigörelse där icke skulle kunna åvägabringas utan att det autokratiska systemet fullständigt krossades och autokraten själf endera blefve fördrifven eller tvingad att helt underkasta sig folkets vilja. I hvilkeldera fallet som helst ansåg man att ingen annan utväg gåfves för åvägabringande af den nydaning af samhällsskicket, som niäste följa, än sammankallande af en konstituerande församling, hvilken finge sig ombetrodt att utföra detta värf. Och i enlighet med denna uppfattning hade man fullt logiskt kommit till slutsatsen, att en sådan församling blefve af nöden äfven i Finland, såvida den gemensamme monarken på ett ellerannat sdlt blefve urståndsatt att utöfva sina regentbe-fogen heter.

Landtdag i Finland kunde enligt konstitutionen endast sammankallas af monarken. Blefve han ur stånd alt göra delta, måste en representation sammankallas på annat än i lag förutsedt och stadgadt sätt och då vore det klarligen riktigast att under rådande förhållanden bringa till stånd en verklig folk-, icke blott en klassrepresentation som den gamla landtdagen. Härom var man nog på en mängd håll mera eller mindre medvetet ense, om ock en sådan åsikt ännu blott af ett ringa fåtal öppet uttalats och förfäktats. Inom arbetarekretsar hade den blifvit till en dogm, så upphöjd öfver all tviflande kritik, att hvarje slag af opposition däremot betraktades nära nog som förräderi mot folkets stora flertal.

Nu hade emellertid frigörelsen i Ryssland bragts till stånd på helt annat sätt än man allmänt föreställt sig. Tsaren var fortfarande tsar, om han ock afgifvit vissa löften om delaktighet i makten för folket, och likaså var han fortfarande finsk storfurste. Allt hvad man, utan att taga ett direkt revolutionärt steg, kunde af storfursten begära, var upphäfvande af de olagliga påbud han af egen, usurperad maktfullkomlighet utfärdat, och därjämte sammankallande af den lagliga representationen för att ordna samhällsskicket på nytt och på bredare, mera

folklig grund än tillförene. Fordran på en konstituerande församling innebar ju, att monarken skulle öfverlåmna sin makt åt folket, utan några garantier för dess upprätthållande utan förminskning. Att begära något sådant annat än under öppen revolution kunde icke rimligtvis komma i fråga så länge monarken ännu hade makt att öfver hufvud motsätta sig några kraf från folkets sida.

I allmänhet och särskildt inom arbetarekretsar trodde man detta icke längre vara fallet, utan ansåg de eftergifter, tsaren i manifestet af den 30 lofvat sitt ryska folk, endast utgöra ett sista försök att värja tronen och dynastin mot revolutionen, hvilken man inom de flesta kretsartrodde komma att gä vidare. Och i enlighet härmed hängde man fast vid åsikten att en konstituerande församling borde fås till stånd. Men på mindre radikalt konstitutionellt håll var man öfver hufvud icke böjd för en sådan församling, utan ansåg att en landtdag under snart sagdt alla omständigheter borde sammankallas och ombetros med utarbetandet af den nya, demokratiska represen ta tionsform, hvarom alla voro ense. Härom uppstod så en vidtgående schism inom olika lager af folket.

Redan under måndagen den 30 hade försök gjorts att bringa samarbete till stånd mellan de konstitutionella och arbetarna-socialisterna, men underhandlingarna hade strandat på denna fråga om landtdag eller konstituerande församling. Arbetarna ville icke höra talas om något frångående af sin ståndpunkt och lika så litet ansågo sig de konstitutionella kunna uppgifva sin. De från S:t Petersburg ingående underrättelserna gåfvo vid handen, att under denna dag, den 31 oktober, allmänt jubel öfver manifestlöftena rådde i den ryska hufvudstaden, att hvarken polisen eller militären på något sätt sökte dämpa folkmassornas glädjeyttringar eller hindra de möten, som höllos och vid hvilka endast ett fåtal, hufvudsakligen studenter och arbetare, yrkade att man ej borde nöjas med de gjorda medgifvandena utan tilltvinga sig mera. De finska konstitutionellas ombud i S:t Petersburg stod i beröring med alla utom de öppet revolutionära partierna i Ryssland och meddelade sina hufvudmän i Helsingfors, att endast dessa revolutionära önskade fortsätta kampen för att störta autokratin, medan alla andra nöjdes med löftet om dess omvandling till konstitutionell monarki och därför faktiskt redan hade nedlagt vapnen. På finskt konstitutionellt håll var man därför mindre än någonsin böjd att tillmötesgå de radikala fraktionernas kraf, medan dessa, som visste att missnöje med tsarens konstitutions-löften rådde på en del håll i Ryssland, men annars voro föga väl underrättade om händelsernas utveckling och den allmänna stämningen i öster, utan vidare antogo att

23. — Moskoviter och finnar.de konstitutionella hemlighöllo en del ingångna underrättelser och öfverdrefvo andra, som voro ägnade att stärka deras en gång intagna ställning.

De konstitutionella, som småningom blifvit öfver-tygade om fruktlösheten af vidare sträfvanden till samförstånd med arbetarna och insågo att ingen tid vore att förlora, handlade följaktligen på egen hand. Efter särskilda underhandlingar med furst Obolensky uppsatte ett konstitutionellt utskott på hans anhållan redan tisdag afton ett förslag till kejserligt manifest, däri de flesta och viktigaste af de under tiden sedan 1899 utfärdade olagliga påbuden förklarades upphäfda, hvarjämte landtdag sammankallades och utlofvades att denna skulle föreläggas ett förslag till representationsreform baseradt på allmän och lika rösträtt såväl för män som för kvinnor. Dessa handlingar granskades under följande dags förlopp af ett större antal partimedlemmar och öfverlämnades till generalguvernören, som till dem fogade ett utlåtande, däri han oreserveradt förordade godkännande af de konstitutionellas fordringar. På eftermiddagen den 2 november afreste så chefen för lotsverket, general Sjöman, åt hvilken furst Obolensky anförtrott uppdraget, med dokumenten till S:t Petersburg.

Härunder hade emellertid antagonismen mellan arbetarna och de konstitutionella ytterligare tillskärpts och småningom börjat antaga en hotande karaktär. De förra synas ha stått i tämligen oafbruten förbindelse med de ryska socialdemokraterna i S:t Petersburg och erhöllo af dessa allehanda öfverdrifna, om icke medvetet skefva meddelanden om de ljusa utsikterna till framgång för den revolutionära rörelse, som för tiden i det närmaste helt och hållet afstannat. Såsom i det föregående omtalats, hade tsarregeringen i rikshufvudstaden redan den 1 november på nytt tagit tyglarna i egna händer och börjat med hänsynslöst våld inskrida mot dem, som icke låtit lugna sig af det kejserliga löftesmanifestet. Det var lika tydligt att splittringen inom den ryska oppositionenåterskänkt makten åt tsarregeringen som att denna regering ämnade skonslöst använda makten för att kväfva alla vidare revolutionära utbrott. Redan dagen efter det allmänna jublet i S.t Petersburg öfver

frihetslöftena hade ju där fredligt folk pryglats och nedskjutits på gatorna för öfverträdelse af stadsprefektens förbud mot folksamlingar. Men de finska socialisterna lefde fortfarande i tron, att tsarregeringen vore vanmäktig och inom kort kom me att nödgas foga sig i alla den revolutionära oppositionens fordringar. Huru mycket af sanningen om det verkliga sakläget i rikshufvudstaden de finska socialistledarna under dessa dagar erforo, är omöjligt att utreda, men säkert är att de meddelanden, som både genom kurirer och annorledes kommo dem till handa från S:t Petersburg, skeft framställde de revolutionäras utsikter, och lika säkert att ledarna i Helsingfors ytterligare öfver-drefvo dessa meddelanden för att främja sina egna syften.

De rödaste röda hade redan inom dë första dygnen efter den finska generalstrejkens utbrott tagit ledningen inom arbetarepartiet och hade genom att organisera ett manstarkt nationalgarde, det sedermera så illa beryktade »röda gardet», skaffat sig ett maktmedel, hvarmed det öfriga samhället var tvunget att räkna. Till en början hade väl detta arbetaregarde samarbetat för ordningens upprätthållande med den liknande organisation, som bragts till stånd bland studenterna vid universitetet och det poly-tekniska institutet, men i mån som arbetarnas ledare skarpare skilde sig från de konstitutionella, visade de röda också allt större antagonism mot det s. k. skydds-gardet, som under inga omständigheter ville bidraga till omstörtande af den bestående samhällsordningen. Arbetarna voro öfvertygade om att de belt och hållet hade makten i händerna och uppträdde hvad det led alltmera hänsynslöst mot alla, som icke utan vidare anslöto sig till deras fordringar och visade sig ovilliga att adoptera deras metoder.

Alla underrättelser de konstitutionella erhöllo frånS:t Petersburg offentliggjordes omedelbart och i mån som dessa tydligare gåfvo vid handen, att revolutionen i Ryssland åtminstone för tiden var stadd på återtåg, insåg man ock allt allmännare att de konstitutionellas sträfvan att få en landtdag sammankallad innebar den under rådande omständigheter enda möjliga lösningen. Men långt ifrån att lugna arbetarepartiet, retade dem tvärtom utbredningen af denna öfvertygelse till allt skarpare opposition mot öfriga samhällsklasser och till allt längre gående öfvergrepp. De konstitutionellas lillkännagifvan-den förklarades vara osanna och offentliggörandet af dem förhindrades i så stor utsträckning sig göra lät, medan andra meddelanden om läget i Ryssland, de flesta af rent fantastiskt innehåll, spriddes såväl i Helsingfors som öfver-allt på landsbygden genom järnvägstelegrafen, hvilken befann sig i arbetarnas händer. Under några dagar satt det socialistiska arbetarepartiet i själfva verket inne med makten och dess ledare brukade den för att på olika sätt söka drifva det öfriga samhället att ansluta sig till den revolutionära ståndpunkt de själfva intagit.

Enligt dem borde och finge intet annat än en konstituerande församling komma i fråga och tills en sådan blefve vald och i tillfälle att taga ledningen om händer, borde, sedan den suometarianska senaten tvingats att afgå, en provisorisk regering tillsättas. Kandidater för en sådan regering utsågos till och med på ett af de talrika folkmöten, som under dessa dagar ägde rum, och listan på dessa kandidater för senatorstaburetterna öfverlämnades till generalguvernören, som märkligt nog inlät sig på underhandlingar och öfverläggningar åfven med de oförtäckt revolutionäras ombud.

I detta som i särskilda andra afseenden föreföll furst Obolenskys hållning under dessa dagar tämligen tvetydig. Gentemot de konstitutionella visade han sig visst i så måtto lojal, att han hos monarken understödde deras framställning om sammankallande af landtdag och ut-lofvande af en representationsreform. Men samtidigt upp-muntrade generalguvernören oförtydbart det suometa-rianska partiet i dess sträfvan att genom senaten klänga sig fast vid makten, äfven sedan denna senats ledamöter af den enstämmiga och allt starkare uttryckta samhälls-opinionen tvingats att lämna in ansökningar om afsked. Och medan dessa underhandlingar pågingo med alla partier, som under dagarna i fråga spelade mera framträdande roller, gjorde generalguvernören sitt bästa för att förbereda ett sådant inskridande med militärmakt, att rörelsen i Finland och särskildt i dess hufvudstad med ett slag skulle kunna krossas. Från Reval beordrades ett antal krigsfartyg till Helsingfors och förankrades i dess hamn på punkter, därifrån deras kanoner kunde bestryka de förnämsta gatorna. Trupper, både infanteri och artilleri, sammandrogos från olika håll och uppställdes så, att de kunde samverka med fartygen på samma gång de skyddades af dessa. Och när allt var förberedt för det bombardement man inom de ryska militärkretsarna så säkert väntade, att officers-familjer och andra non-kombattanter i skaror räddade sig undan till Sveaborg, flyttade

furst Obolensky själf i allsköns tysthet bort från generalguvernörsresidenset till ett af de i hamnen förankrade krigsfartygen, där han under alla omständigheter kunde anse sig i säkerhet.

Bland allmänheten uppstodo naturligtvis allehanda rykten och farhågor i anledning af dessa militäriskt-krigiska förberedelser, hvilka dess bättre icke i hela sin utsträckning dock ännu voro kända. Men då generalguvernören åtspordes hvad dessa åtgärder afsågo, förklarade han sig icke hafva afgöranderätt i fråga om militärens uppträdande, utan hänvisade till den ryske befälhafvaren öfver trupperna i landet, medan denne å sin sida och likaså hans stabschef uppgåfvo generalguvernören vara den, som anbefallt åtgärderna i fråga. Och bland den af panik gripna ryska allmänheten förklarade man sig hafva fått säkert besked om att en massaker på allt hvad ryssar hette vore planlagd af derevolutionära finnarna, som inhämtat massor af vapen och stode i beråd att använda dem mot hvaije ryss i landet. Nervositeten inom olika kretsar sä på den ena sidan som på den andra var så högt uppdrifven, att snart sagdt hvilken tillfällighet som helst kunnat framkalla en katastrof af oberäkneligt omfång och ännu mera oberäkneliga följder för landet och dess framtid.

Att förberedelserna för en beskjutning af den finska hufvudstaden icke, eller åtminstone icke uteslutande berodde af en pertid önskan hos generalguvernören att framkalla en våldsam konflikt, torde vara tämligen höjdt öfver alla tvifvel, om ock lika otvifvelaktigt är, att några af Bobrikoffs mest betrodda redskap, som ännu tillhörde generalguvernörens närmaste omgifning, ingalunda voro främmande för den påverkan, som härutinnan utöfvades på monarkens främste förtroendeman i landet. Tidigare har nämnts huru den ryska politiska polisens agenter på olika orter i Europa i mera eller mindre helt hopfanti-serade rapporter om vapeninförsel till Finland täflat i framställande af finnarna såsom mogna för revolution och blodsdåd. Häraf begagnade sig en eller flera af de forna Bobrikoff-männen för hopsättande af allehanda amsagor om finnarnas afsikter och planer och lyckades grundligt uppskrämma furst Obolensky, som ju redan under sin verksamhet i Harkoff visat sig allt utom omottaglig för skrämskott. Härtill kommo så rapporter af de spioner, som lyckats innästla sig bland arbetarnas förtroendemän och af dem hört ytterligt öfverdrifna rykten om vapen, som ännu under storstrejken skulle importerats, enligt arbetarna af de konstitutionella för att användas mot socialisterna, men enligt spionrapporterna afsedda för det motsedda upproret. Den på olika håll rådande nervösa stämningen upphetsades ån vidare genom dessa hvarandra korsande rykten och rapporter, som uppjagade också generalguvernörens inbillning tills han som sagdt tog sin tillflykt till den ryska eskadern.

Ingen som helst anledning till ingripande med vapen-makt yppade sig emellertid. Den yltre ordningen under dessa spännande dagar i Helsingfors var i stort sedt mönstergill, om ock de rödas hätskhet mot öfriga samhällsklasser var i ständigt stigande och ingalunda fullständigt doldes. Men så länge de själfva ännu trodde sig sitta inne med makten, yttrade sig hätskheten icke på sådant sått, att den skulle framtvingat direkta konflikter, utan mest som ett tämligen opåkalladt och öfver-modigt trakasserande om allehanda, som noga taget icke kom ordningsmakten vid. På det hela och i betraktande af alla omständigheter är emellertid icke stort annat att såga om ordningsmakten under dessa pröfvande dagar, än att den fungerade bättre än sannolikt någon skulle vågat hoppas, som på förhand sökt sätta sig in i en situation som den då rådande.

Inga underrättelser om utgången af general Sjömans färd hade emellertid ingått. De konstitutionella, som icke ansågo sig kunna fullt obetingadt lita på furst Obolensky, hade sändt tvenne delegerade till S:t Petersburg för att jämte partiets förut där befintliga ombud öfvervaka att inga ändringar infördes i de handlingar, som medförts af lotschefen. Men icke heller från dem ingick något meddelande. General Sjöman hade afrest den 2 november på aftonen, men ännu vid middagstiden den 4 hade man icke erhållit något besked från honom och stämningen blef i anledning häraf för hvarje timme mera tryckt och nedslagen. Först på eftermiddagen sistnämnda dag syntes den lotsångare, med hvilken resan anträdts, stäfva inåt hamnen i Helsingfors och ehuru den icke behöfde fullt en half timme för den återstående vägen till kajen hade ryktet om dess ankomst redan hunnit samla tusental människor, soro i tyst förbidan afvaktade det budskap, som måste komma.

»Goda underrättelser! — Allt beviljadtl» ropade från kommandobryggan kaptenen på ångaren redan förrän denna lagt till. Och som en löpeld spridde sig nyheten genom staden. Det lagliga samhällsskicket var återställd

t.Landtdagskallelse hade utfärdats och bifall gifvits till en representationsreform så vidtomfattande och så demokratisk som man inom alla lager af det finska samhället önskat och hoppats.

Underrättelsen väckte öfverallt utom på arbetarehåll innerlig tillfredsställelse. De sista dagarnas oupphörligt ökade spänning hade slutligen nått en punkt, där den blifvit hart när outhärdlig. Den ryska militären och krigsfartygen å ena sidan och å den andra de röda, hvilkas afsikter, att om så med våld tvinga fram bifall till sina fordringar, blifvit allt tydligare, hade skapat ett olidligt läge, ur hvilket manifestet nu erbjöd en utgäng, som syntes böra tillfredsställa alla.

Men de rödaste röda sågo saken annorlunda. De hade småningom helt tillvållat sig makten inom arbetare-lägret och terroriserade de mera sansade lika fullständigt som de hoppades kunna terrorisera samhället i öfrigt. För dem utgjorde manifestet ett hot om kullkastande af alla beräkningar och planer, som de ännu blott några timmar tidigare varit mera öfvertygade än någonsin om att kunna genomföra. Och ännu syntes de icke helt hafva uppgifvit hoppet, att kunna genomdrifva ett af-görande efter sitt sinne, hvarför de ock till en början förklarade alla uppgifter om manifestets utfärdande och innehåll vara lögner af de konstitutionella, afsedda att stäfja den rörelse, som stod i beråd att helt lägga makten i »folkets» händer, d. v. s. i deras egna. 1 enlighet härmed nedrefvo också rödgardister litet hvarstädes de till-kännagifvanden om manifestet, som utfärdats från konstitutionellt håll och uppslagits öfverallt i staden, medan deras ledare utsände andra meddelanden, hvari förklarades att alls ingen lit borde sättas till de konstitutionellas uppgifter.

Mera än af någonting annat kände sig arbetareledarna retade af det upprop stadsmyndigheterna redan inom några timmar efter manifestets ankomst affattat och följande dag läto uppslå i alla delar af staden. I dettameddelades att folkets önskningsmål blifvil uppfyllda, den lagliga ordningen återställd och landtdagskallelse utfärdad, hvarför de frågor, som ännu väntade på afgörande, komme att i sinom tid af landtdagen i vanlig laga ordning lösas. Och härtill fogades i uppropet en maning till alla medborgare att återgå till arbete och vanliga sysselsättningar.

Denna uppmaning betraktade arbetareledarna som ett oförsynt ingrepp i sina befogenheter. De hade börjat strejken, de hade enligt sin uppfattning helt och hållet dirigerat den, men nu tillåto sig andra att utan deras hörande aflysa den, på samma gång dessa andra helt ignorerade sträfvandena att i annan än det de behagade benämna laga ordning åvägabringa en lösning af konflikten, hvilken de i sitt upprop framställde såsom redan bilagd. Förbittringen bland arbetarna mot de konstitutionella stegrades i anledning däraf i betydande mån och ökades yttermera då man erfor att vederbörande myndigheter följande dag, måndagen den 6 november, ämnade skrida till promulgering af manifestet.

Taktiken att söka förhindra alla autentiska meddelanden rörande manifestet att komma till den stora allmänhetens kännedom och att förklara alla uppgifter om dess innehåll vara tendentiösa lögner, fortsattes under söndagens lopp och supplerades med ett tillkännagifvande från »nationalstrejkens centralkommitté» om fortsättande af strejken, emedan »åt Finlands folk ännu icke garanterats en demokratisk representation», om ock »fåmanna-väldets» anhängare torde fått sin representation återställd.

Ju längre dagen led framåt, desto mera obehärskadt uppträdde arbetarna mot alla, som yttrade någon glädje eller tillfredsställelse öfver den genom det kejserliga manifestet åvågabragta lösningen af svårigheterna, och desto allmännare blefvo farhågorna för att de röda skulle framkalla oroligheter, erbjudande den ryska militären, som fortfarande hölls i beredskap, anledning och tillfälle attingripa. Och pä arbetarehåll hystes alldeles enahanda farhågor beträffande de konstitutionella, om hvilka det berättades, att de låtit utdela vapen och ammunition åt studentgardet för att möjliggöra ett angrepp på arbetarna. Allehanda lösa rykten flögo om hvarandra och vunno under den på alla håll rådande nervositeten mera eller mindre allmän tilltro, särskildt ett, som visste förmäla att de röda följande dag ämnade söka hindra promut-geringen af manifestet.

Ryktet visade sig lika grundlöst som en mängd andra under dessa dagar uppkomna och kolporterade. Arbetarna insågo att makten glidit dem ur händerna och gjorde intet försök att hindra manifestets promulgering, ehuru de samtidigt som denna försiggick inom senatshuset ställde upp sitt röda garde till slutmönstring på torget där utanför. Tal af den mest revolutionärt hetsiga innebörd höllos visst af åtskilliga ledare, men det var allt. Efter en

paradmarsch genom några af de förnämsta gatorna, stannade de till flera tusen man uppgående röda trupperna på ett annat torg, där deras befäl-hafvare förklarade strejken afslutad och hemförlofvade sitt folk. Men senare samma dag beslöts att det röda gardet icke skulle upplösas, utan bibehålla sin organisation och vara redo att när helst så behöfdes samlas på nytt. Att döma af senare inträffade händelser voro de anarkistiskt revolutionära elementen bland arbetarna mest intresserade af detta beslut, men ännu läto de icke sina längst gående afsikter framskymta.

Den i grunden revolutionära, om också icke våldsamma rörelse, som kulminerat i storstrejken, hade till synes nått sitt mål. Tsarregeringen hade gifvit vika för påtryckningen och gått in på att åtminstone för tiden återställa laglighetstillståndet. Allmännast antog man med den optimism, som alltid gjort sig gällande i Finland vid bedömandet af landets förhållande till tsarväldet, att själf-härskaremaktens reträtt vore definitiv. De voro icke många, som hyste tvifvel om, att den åvägabragta upp-görelsen vore att lita pä, ocb där sådana tvifvel uttalades väckte de öfverlägset skarpa gensagor, eller i bästa fall medlidsamt löje. Men i mån som man kom till båttre insikt om verkliga arten af den konstitutionella utveckling, som i Ryssland pågick, började farhågor äfven för Finlands framtid på nytt vinna insteg också i kretsar, där man först trott de onda tiderna vara förbi för alltid. Och farhågorna ha dess värre visat sig vara endast alltför väl grundade. Reaktionens seger i Ryssland.

Tsarregeringen och oktobermanifestets löften. — Folkrepresentanternas upprop. — Regeringens påtryckning på valen. — Vantolkning af vallagen. — Den andra duman, dess sammansättning, verksamhet och upplösning. — Statskupp och ny vallag. — Autokratins och samhällets förändrade ställning. — Den tredje duman.

Flerstädes i västra Europa har framhållits, att tsar-regeringens tillvägagående i fråga om upplösningen af den första duman var fullt berättigadt, emedan intet samarbete med en så revolutionärt radikal representation, som den första ryska visade sig vara, öfver hufvud var möjligt för regeringen. Och formellt taget är detta sant nog. De dåvarande ministrarna skulle helt säkert icke kunnat komma till samförstånd med duman i någon enda punkt. Men om tsaren såsom han lofvat velat införa konstitutionell styrelse i sitt rike, skulle intet hindrat honom att entlediga den dåvarande ministären, hvars föregående verksamhet visat att den var ytterligt reaktionär, för att göra ett allvarsamt försök att regera parlamentariskt. Och glömmas bör härvid icke heller att det var tsarregeringen själf, som genom att bryta de i oktobermanifestet gifna löftena i högsta grad bidragit till att på nytt skärpa den revolutionära oppositionslusten hos de mera moderata samhällslagren, som efter manifestets utfärdande nedlagt striden och sålunda visat sig fullt villiga att samarbeta med monarken på den grundval han i manifestet utlofvat, men den han sedermera icke i ett enda afseende lämnat orubbad.

Tidigare har omnämnts huru tsarregeringen af egen maktfullkomlighet utfärdat både grundlagar och en räckaandra, hvilka den enligt oktobermanifestet icke varit berättigad att utan dumans medverkan och samtycke pro-mulgera till efterlefnad och hvarigenom folkrepresentationens inflytande kringskars på ett sätt ingen, utom måhända regeringen själf, tänkt sig möjligt efter monarkens afgifvande af de »orubbliga» manifestlöftena. Och samtidigt med utöfvandet af denna löftesbrytande lagstift-ningsverksamhet hade regeringen för att häfda sin oinskränkta makt användt våld i förut okänd utsträckning och på ett sätt, som utgjorde det bittraste förhånande af allt hvad lag och laglig ordning hette.

Så inom duman, genom furst Urusoff, som utom densamma genom förre chefen för polisdepartementet, Lopuhin, hade till fullo visats, att regeringen eller i allt fall några dess medlemmar under tsarens personliga skydd dirigerat den blodiga pogrom rörelsen, som tydligen afsett att bereda tillfällen till det brutalaste häfdande af själf-härskaremakten och till intimiderande af folket, enkannerligen valmännen, genom utlysande af belägringstillstånd med därtill hörande masshäktningar, förvisningar, afrättningar o. s. v. Ännu under dumans sammanvaro fortsattes ju pogrom- och intimideringspolitiken, trots de dräpande afslöjandena om dess organisation och ursprung, medan alls intet gjordes för att beträffande lagstiftningen söka bringa verkligt samarbete med duman till stånd. Under hela den första månaden efter dumasessionens öppnande framlade regeringen endast ett lagförslag — om inrättande af ett växthus och en tvättstuga vid universitetet i Dorpot! Men väl visade regeringen så i fråga om af folkrepresentanterna framställda lagförslag som i alla andra stycken, att

den betraktade duman helt och hållet som quantité négligeable. Det var kort sagdt tsarregeringen själf, som både skapat och underhöll den tillspetsade situationen, hvarför medgifvas måste att duman icke utan att helt tillspillogifva sitt anseende såsom folkrepresentation kunde undgå att drifva skarpaste opposition mot den dåvarande ministären. Att blindt underkasta sig ellerlåta sig krossas var det enda val, som stod öppet för duman, medan för tsaren och hans ministrar erbjöds ett flertal utvägar, såvida de ärligt velat försöka bringa försoning och samarbete till stånd.

Snart nog blef det för enhvar tydligt att sådant alls icke var deras syfte, utan att de, trots dumans rätt att deltaga i lagstiftningsarbetet, sträfvade att göra folkrepresentationen lika fullständigt underordnad själfhärskare-makten som regeringsmyndigheterna voro det. Och då duman motsatte sig denna sträfvan upplöstes den. Men denna upplösning väckte så stark förbittring på de mest olika håll, att t. ex. kadettpartiels kommitté omedelbart beslöt sammankalla dumamedlemmarna till ett möte i Viborg i Finland, där man ej behöfde befara inblandning af myndigheterna, för att öfverlägga om åtgärder till förekommande af det blodiga revolutionsutbrott man i anledning af regeringens uppträdande allmänt befarade. En stor del af dumamedlemmarna afreste också redan samma afton till den nämnda staden och där enades 185 folkrepresentanter, af hvilka 96 kadetter, om en proklamation, däri folket uppmanades att hvarken betala skatter eller lämna en enda soldat till armén förrän representationen ånyo sammanträdt och uttalat sig.

Åfven regeringen syntes befara svåra följder af det tagna steget, hvarför den nye premiärministern också till en början inledde underhandlingar med några medlemmar af den mest moderata oppositionen om deras inträde i ministären. Men då regeringschefen icke ville gifva några bestämda löften, utan blott uttalade sig i sväfvande fraser angående det program han årnade följa, och tsaren själf förklarade de vidtalades fordran, att dödsstraffet omedelbart skulle afskaffas, omöjlig att uppfylla, strandade underhandlingarna och ministären sammansattes liksom alltid förut af byråkrater.

Något allmänt revolutionsutbrott följde emellertid icke. Ingen organisation existerade, som kunnat samla och leda de många, som utan tvifvel skulle varit villiganog att sätta våld mot våld. Den terroristiska verksamheten stegrades visst i afsevärd grad och yttrade sig i mord på en mängd personer, som gjort sig särskildt bemärkta i den autokratiska reaktionens tjänst. Och där och hvar timade såväl inom armén som inom marinen enstaka, delvis nog så allvarsamma upprorsutbrott, men planlösa och utan inbördes sammanhang som de voro, kufvudes de utan större svårighet, om ock med mycken blodsutgjutelse, af regeringen. Inom kort kunde auto-kratin känna sig fullt sadelfast och i samma mån satte sig dess redskap alltmera ohöljdt såväl öfver alla hänsyn för folkets önskningar som öfver konstitutionens och de allmänna lagarnas bestämningar.

De svarta banden, som redan tidigare sammanslutit sig i »det ryska folkets förbund», uppmuntrades af tsaren själf offentligt i sin verksamhet, hvilken bland annat gaf sig uttryck i lönnmord på medlemmar af duma-oppositio-nen. Men såväl mördarna som deras hufvudmän skyddades af regeringsmyndigheterna mot rättsliga påföljder för både mord och andra brott, eller benådades af tsaren når de i undantagsfall dock blifvit öfverbevisade och dömda. Å andra sidan tilltogo på nytt agraroroligheterna med både plundringar och mord, och jäsningen bland industriarbetarna gaf sig luft i en mängd våldsamma utbrott på olika orter, särskildt i Polen, där allenast i huf-vudstaden under förloppet af tre månader flera hundrade personer af olika läger bragtes om lifvet, bland dem t. f. generalguvernören Vonljarljarsky.

Regeringen kände sig emellertid säker om att kunna kväfva missnöjesutbrotten och vid log i denna öfvertygelse en räcka åtgärder, som icke lämnade något tvifvel om dess afsikt att utöfva sin myndighet helt oberoende både af folkrepresentationen och af konstitutionen. I de af tsaren tidigare egenmäktigt utfärdade grundlagarna stadgade paragraf 87 att når på tid, då duman icke år samlad, »utomordentliga omständigheter med nödvändighet påkalla sådana åtgärder, som fordra behandling i lag*stiftningsordning», regeringen äger rätt att utfärda temporära förordningar att gälla tills ärendena hinna föreläggas representationen. På grund af denna paragraf, som uppenbart vantolkades, skred regeringen nu till ett vidlyftigt lagstiftningsarbete, i det icke mindre än ett sextiotal nya lagar utfärdades i själfhärskarens namn, några af dem af den mest ingripande betydelse för stats-lifvets

utveckling.

Mest belysande för den anda, hvari den »konstitutionella» monarken och hans ministrar utöfvade sin in-konstitutionella makt, voro bland dessa nya lagar förordningarna om ståndrätter och om böndernas jordbesittning. I den förra stadgades, att i de riksdelar, där belägringstillstånd af ett eller annat slag införts, generalguvernörer och med dem likställda ämbetsmän, »i fall då af civil person begånget brott visar sig så uppenbart, att någon nödvändighet att företaga undersökning icke föreligger», skulle öfverlämna de anklagade till behandling af ståndrätt, som ägde tillämpa krigslagarna. Förordningen, som uppenbart tillkommit för att gifva regeringen vapen mot de i anledning af duma-upplösningen befarade upprorsförsöken, förblef gällande i åtta månader, under hvilken tid på ståndrätternas tillskyndan icke mindre än 1,144 personer afrättades.

Mera vidtutseende till sitt syfte och mera omfattande till sina följder var dock den förordning, som rörde böndernas jordbesittning och som på detta område införde en genomgripande reform. Bondejorden hade förut icke tillhört individerna, utan bondekommunen, »miren», inom hvilken jorden periodvis skiftades på nytt efter antalet familjer. Den kunde icke af besittarna försäljas och följaktligen kunde hvarje bonde, om ock blifven så medellös, att han saknade både redskap och dragare för att själf bebruka sin lott, dock få någon hjälp till sitt lifs-uppehälle genom att utarrendera nyttjanderåtten därtill. Den Stolypinska förordningen bestämde nu, att hvilken som helst medlem af en mir, af kommunen, kunde låtautbryta sin jord ur samfälligheten, liksom kommunen kunde besluta att läta skifta all mirens jord bland medlemmarna. Därmed var den i det väsentligaste homogena allmogemassan delad i en förmögnare klass, hvilken självTallet småningom kom me att bli ägare till all jord, och ett löst jordarbetareproletariat, som för sin utkomst blefve hänvisadt till daglönararbete hos de större godsägarna och hos sina förra ståndsbröder. Att de jord* ägande bönderna liksom deras gelikar öfverallt i världen till största del kom me att blifva ett konservativt och tsar-troget element, kunde regeringen gifvetvis påräkna och andra följder af reformen togos icke i betraktande.

Centralkommitténs för agrarkommissionerna förvaltningsberättelse för åren 1907—1910, utförligt refererad af F. von Wrangell i första häftet för 1912 af »Schmollers ordbok», visar huru snabbt den Stolypinska förordningen verkat och fortfarande verkar i den afsedda — och befarade riktningen. Enligt under diskussionen om agrarförhållandena i duman anförda siffror, belöpte sig på enhvar af de fyratio millioner individer, som år 1905 bebodde den mirerna tillhöriga bondejorden, 3,io desja-tiner. I enlighet med den Stolypinska förordningen hade till år 1911 3,207,297 desjatiner af den samfällda jorden för individuella ägares räkning utbrutits till 319,148 själf-ständiga jordbrukslägenheter, enhvar alltså omfattande något mera än 10 desjatiner, eller drygt tre gånger den på hvarje individ sig tidigare belöpande arealen. Detta betyder med andra ord, att för hvarje sådant självständigt jordbruk i medeltal tvenne individer, som förut haft del i samfällighetsjorden, numera hafva intet med denna att skaffa, eller att landtproletariatet ökats med 038,296 mån, af hvilka de flesta äro familjefäder, hvadan hela ökningen af proletariatet godt torde kunna uppskattas till bortåt ett par millioner individer. 1 jämförelse härmed betyder det föga att enligt den åberopade berättelsen under samma tid 410,117 desjatiner kronojord sålts till enskilda bönder, helst den exceptionellt starka folkökningen

24. — Moskoviter och finnar.bland den ryska allmogen i alla fall tvingar en mängd individer att årligen öfvergå till det lösa landtarbetare-proletariatet.

Samma sträfvan att för regeringen vinna anhängare och röster vid de stundande valen kunde spåras äfven i andra, mindre viktiga af de nya lagstiftningsåtgärderna liksom i en mängd öfriga förfoganden. Så förbjödos t. ex. alla i statstjänst anställda personer att tillhöra partier, hvilka »visa benägenhet till kamp mot regeringen, eller uppmana befolkningen till sådan kamp», hvarvid äfven betjänte vid järnvägarna och andra lika underordnade funktionärer förklarades vara att betrakta såsom statstjänstemän. Vidare påbjöds, att de politiska partierna skulle låta legalisera sig för att erhålla rätt att hålla valmöten och offentliggöra kandidatlistor, hvarefter myndigheterna helt simpelt vägrade att legalisera de misshagliga partierna, främst kadetterna, de konstitutionella demokraterna, hvilkas valkampanj sålunda i högsta grad försvårades.

Och parallellt med dessa allmänna, hela valmans-kåren berörande förfoganden, tillgrep regeringen äfven

restriktionsåtgärder mot enskilda, mera bemärkta individer bland oppositionen. Till en början befalldes, att alla de 185 medlemmar af den första duman, som undertecknat Viborgsuppropet, skulle ställas under åtal, hvarigenom omval af dem omöjliggjordes. Tjugufyra andra häktades och fem deporterades i administrativ väg, medan åtskilliga, däribland några af de ledande inom partiet, under allehanda förevändningar uteslötos ur vallängderna. Likaså uteslötos genom godtycklig och uppenbart förvrängd tolkning af vallagen flera tiotusentals arbetare ur valmans-kåren och på samma sätt en mängd personer tillhörande de icke-ryska nationaliteterna i riket. Slutligen utfärdade heliga synoden en befallning till prästerskapet, att »verksamt deltaga och som församlingarnas herdar taga ledningen af valrörelsen, så att värdiga nationella representanter måtte blifva utsedda». Och därtill indrog regeringen, för att så vidt möjligt hindra all oppositionellpropaganda, under de närmaste åtta månaderna efter dumaupplösningen 293 tidningar och tidskrifter af frisinnad riktning, däraf 77 under januari 1907, medan valkampanjen som lifligast pågick, och lät under samma tid ställa inalles 267 redaktörer under åtal.

Under självfva valen utöfvade så regeringen i samband med ryska folkets förbund ytterligare påtryckning, flerstädes under föranstaltande af upplopp och massakrer, medan polisen litet hvarstädes på landsbygden ingrep i valförrättningarna till förmån för regeringens kandidater. Men trots alla dessa systematiska öfvergrepp och våldsåtgärder blef oppositionen i det allra närmaste lika stark i den andra duman som den varit i den första. Endast dess sammansättning hade väsentligt förändrats, så att majoriteten i stället för radikal som i den första duman i den andra blifvit verkligt revolutionär. Det mest sansade oppositionselementet, kadetterna, hade nedbragts till mindre än hälften af sitt förra antal, medan de mer eller mindre revolutionära socialistiska fraktionerna eröfrat icke mindre än 229 mandat af hela antalet 505. Härtill kommo så polackerna med 46 och museimännen med 28 röster, hvarför oppositionen, inberäknadt de 91 kadetterna, i de största och viktigaste frågorna förfogade öfver en förkrossande majoritet.

För. en och hvar var det utan vidare tydligt, att ett fruktbringande samarbete mellan tsarregeringen och en så sammansatt duma var otänkbart, hvarför äfven rykten så godt som från första dagen kommo i omlopp om af-sikten hos regeringen att vid första tillfälle ånyo använda sin upplösningsrätt. Men just denna allmänna förväntan gjorde att ett flertal af representanterna, sammansatt af företrädare för de mest olika grupper, till en början på alla sätt sökte undvika frågor, ägnade att skapa en akut konflikt med regeringen. Endast ytterlighetsmännen så på vänstra som på högra sidan satte sig, om ock af olika skäl, öfver alla sådana hänsyn och lyckades snart nog ¿vägabringa en ytterligt spänd situation. Interpellationerrörande myndigheternas öfvergrepp, rörande blodiga våldsdåd af polis och militär i trakter där oroligheter utbru-

—y

tit, rörande tortyr i fängelserna och annat af samma slag framställdes gång på gång och gåfvo anledning till synnerligt hetsiga debatter. Diskussionerna rörande agrarfrågan och regeringens egenmäktiga lagstiftning efter upplösningen af den första duman framkallade nära nog upproriskt skarpa uttalanden, därvid den yttersta högerns sträfvan, att provocera vänsterpartierna till förlöpningar, flerfaldt gjorde sig omisskännligt skönjbar. Spänningen blef oupphörligt starkare och diskussioner om frågor på sidan om det egentliga lagstiftningsarbetet upp-togo i allt högre grad folkrepresentanternas uppmärksamhet.

De regeringspropositioner, som af duman antogos, berörde hufvudsakligen budgeten, handeln, sjöfarten och industrien, medan alla sådana afslogos, som berörde den inre politiken och regeringens maktbefogenhet på detta område. A andra sidan behandlade duman äfven åtskilliga inom densamma framställda lagförslag af största vikt för folket och för den allmänna utvecklingen, ehuru sannolikt knappast någon af de i behandlingen deltagande kunde hoppas, att regeringen skulle godkänna och genomföra de föreslagna reformerna. Det hade småningom blifvit tydligt för en och hvar, att tsarregeringen endast när dess förslag obetingadt och utan förändringar godkändes af duman var villig att »samarbeta» med denna, men annars besluten att oberoende af folkrepresentationen styra om både administrationen och lagstiftningen helt och hållet efter eget behag och af egen oinskränkt maktfullkomlighet.

Duman hade emellertid, trots alla stormiga uppträden och hetsiga debatter, under mera än två månaders tid lyckats undgå upplösning. Såsom helhet hade den icke gifvit giltig anledning till sådan åtgärd, om den också ej kunnat förhindra enskilda medlemmar och fraktioner att skarpt utmana regeringen genom mördande bitter kritik och blottande af dess politik. Premiärmini-stern synes därför slutligen ha tröttnat på denna ojämna kamp, där han icke kunde nå sina motståndare, och be-slutit att med konstlade medel framkalla den afgörande konflikten, hvilken dock visade sig ha blifvit mycket oskickligt förberedd. Såsom belysande för själfhärskare-dömets metoder må förloppet af denna konflikt, ehuru ingalunda okänd, i detta sammanhang något mera ingående skildras.

Den 20 maj gjordes i duman en anmälan om att polisen inträngt i deputeraden Ozols bostad och utfört en husundersökning, jämte kroppsvisitation af de i lokalen närvarande, bland hvilka fyra dumamedlemmar, tillhörande den socialdemokratiska gruppen. Detta var ett tydligt öfverträdande af stadgandet om folkrepresentanternas okränkbarhet, hvarför det klarligen tillkom duman att protestera mot öfvergreppet. Men ministerpresidenten Stolypin, som var närvarande vid sessionen i fråga, uppträdde omedelbart till polisens försvar, förklarande att myndigheterna erhållit kännedom om att i deputeraden Ozols lokal, som äfven tjänade till möteslokal för det socialdemokratiska partiets representanter, plägade samlas en revolutionär centralkommitté, hvilken stod i förbindelse med revolutionära organisationer inom militären. Vid tillfället i fråga hade polisen i lokalen anträffat fyra dumamedlemmar och trettioen andra personer, hvilka häktats sedan hos dem anträffats komprometterande dokument. Af dessa dokument framgick vid undersökning att ett samband förefanns mellan ifrågavarande lokal och de militära organisationer, som åsyftade att framkalla uppror bland trupperna. Polisen hade förfarit fullt riktigt, förklarade herr Stolypin. Och den likaledes närvarande justitieministern tilläde, att om polisen icke blifvit fördröjd en halftimme, hade den fått tillfälle att häkta de förklädda soldater, tillhörande de revolutionära militärorganisationerna, hvilka den i själfva verket sökte.

De ministeriella förklaringarna tillfredsställde ingen. Isynnerhet föreföll justitieministerns yttrande om denförsenade polisen besynnerligt. Olika talare upplyste om att också de fyra medlemmarna af duman Stolypin omnämnt blifvit häktade och tvingade att låta visitera sig samt först efter flera timmar frigifvits. Företrädare för alla partier, utom naturligtvis den yttersta högern, uttalade skarpt klander af myndigheternas uppträdande, men därmed var mellanfallet ingalunda utspeladt. Saken var endast uppskjuten, emedan den såsom det senare visade sig tagit en för myndigheterna helt oväntad vändning och trådarna behöfde hopknytas förrän den kunde tagas upp från regeringshåll.

Den 14 juni infann sig Stolypin igen i samma ärende i duman och förklarade sig vilja göra ett meddelande, som borde behandlas för slutna dörrar. Meddelandet lydde, att dumans hela socialdemokratiska grupp befunnits skyldig till sammansvärjning mot staten. Den hade bildat en förening, som organiserat filialer utöfver riket, och arbetade på att framkalla ett omfattande soldatuppror för att störta det bestående statsskicket. Gruppens samtliga femtiofem medlemmar borde förty uteslutas af duman för att ställas inför rätta. Sexton skulle omedelbart häktas.

Till stöd för sina påståenden lät ministern så allmänna åklagaren vid appellationsdomstolen, Kamischan-sky, uppläsa en anklagelseskrift, enligt hvilken vid husundersökningen hos deputeraden Ozol skulle öfverkommits ett komprometterande dokument. Och följande dag hade polisen funnit ett annat dylikt, ett upprop af soldater vid garnisonen i hufvudstaden. Detta hade kort före husundersökningen öfverlämnats till de i lokalen närvarande dumamedlemmarna af fem soldater från olika regementen och dessa soldater hade vid sedermera af polisen med dem anställdt förhör lämnat de upplysningar, som jämte de nämnda dokumenten lågo till grund för anklagelsen. En förnyad husundersökning den 21 maj hade sedan lämnat ytterligare bevis i form af diverse papper, hvilka till fullo klargjorde att beväpnadt uppror, allmän revolution och våldsamt omstörtande af statsskicket åsyftats af de anklagade.Efter en längre upprörd debatt uppsköt duman till följande dag afgörandet af frågan om uteslutning af de femtiofem medlemmarna och öfverlämnade ärendet till ett utskott i och för närmare utredning. Man hade sig bekant att regeriugen låtit utarbeta en ny vallag, hvilken utan tvifvel komme att utfärdas så snart regeringen funnit anledning att upplösa duman, och insåg nogsamt att intet annat medel fanns att förekomma en upplösning än efterkommande af regeringens fordran att de femtiofem socialdemokraterna skulle utlämnas. Men alla partier

utom högern ansågo det af ministern förebragta bevismaterialet alldeles icke tillräckligt att rättfärdiga en sådan åtgärd. Många höllo till ocb med då redan före att, såsom socialdemokraterna bestämdt påstodo, det hela var provokation från regeringens sida, afseende att skänka denna en anledning att ännu en gång upplösa duman. Tveksamhet rådde på de flesta håll om hvad som vore bäst och riktigast att göra. Regeringen väntade emellertid icke ens tills utskottet hunnit afgifva yttrande i frågan, utan gjorde slag i saken genom att medels ett af Stolypin kontrasigneradt kejserligt dekret den 16 juni upplösa duman och utsätta nya val till den 14 september samma år.

För dem, som voro i någon mån invigda i den ryska regeringskonstens mysterier, föreföll den brådstörtade upplösningen såsom en bestämd antydan om att regeringen icke ville lämna duman och dess utskott rådrum, att tränga djupare in i detaljerna af den påstådda sammansvärjningen. Och i sinom tid erhölls också full bekräftelse på alla misstankar i detta afseende, då den provokatör, Brodsky, som af myndigheterna användts för iscensättande af sammansvärjningskomedin, fann skäl att af-slöja intrigen. Afslöjandet tillhör visst en senare period, men må här beröras för att i ett sammanhang fullt belysa tsarregeringens förhållande till den andra duman.

Det var ledaren af kadettpartiet, professor Miljukoff, som den 13 december 1911, under debatten i den tredjeduman om interpellationen rörande det af en den hemliga polisens agent föröfvade mordet p& Stolypin, bland annat anförde följande om anklagelsen mot den socialdemokratiska fraktionen i den andra duman: (Miljukoff anför sina data enligt den ryska kalendern.)

»Den 5 maj verkställdes husundersökning hos deputeraden Ozol. Prokuratorn Kamischanskij förklarade — detta kan ni läsa i stenogrammet af den 7 maj — att han efter att hafva undersökt alla beslagtagna dokument, icke kan finna någon grund för väckande af åtal. Ni veta att dessa dokument anskaffats den 7 maj. Ty den 7 maj verkställdes en andra husundersökning, hvarvid man fann att deputerade Ozols lokal stod i förbindelse med militärorganisationerna. Och dessa organisationer hade som mål att sprida revolutionen bland trupperna. Härom yttrade sig premiärministern Stolypin i riksduman och justitieministern tilläde: T självfva verket buro de uppgifter, livilka delgifvits åklagaremakten, en prägel af icke tillräcklig iakttagelseförmåga.' Detta uttryck gjorde att polisen företog en andra husundersökning hos Ozol. 'Polisen hade,' sade justitieministern, 'då den inträdde i Ozols lokal, kommit en half timme

för sent'-------Deputeraden Ozol frågade: 'Således

funno ni under den första husundersökningen intet, på grund hvaraf ni kunde anklaga oss. Huru kunna vi då ansvara för det, som icke blifvit beslagtaget hos oss? Hvarifrån de bevis härstamma, om hvilka ministern talar, veta vi icke. Om de funnits hos ohranan, så hvad har väl fraktionens lokal att göra härmed?' Se där de grunder, på hvilka interpellationen i fråga grundar sig, då det ju är klart att dessa dokument verkligen befunnit sig hos ohranan, ehuru de voro daterade en smula senare. Det var nämligen nödvändigt att tre tidpunkter skulle sammanfalla: de förklädda soldaterna med sin instruktion,ett helt arkiv af dokument och till sist den socialdemokratiska fraktionens sammanträde.------------De

förklädda soldaterna infunno sig en half timme för tidigt och provokatören en half timme för sent, så att arresteringen försiggick utan de graverande omständigheter, hvilka hade varit nödvändiga. Så har den person uppgifvit, som hort hämta dokumenten i samma ögonblick som deputationen anlände. Brod-sky var den person, som på Gerasimoffs* befallning hort föra det revolutionära arkivet till lokalen, men Brodsky försenade sig.»

Hela den påstådda sammansvärjningen var alltså en provokatorisk tillställning af regeringsmyndigheterna genom »säkerhetspolisens», ohranans förmedling och påtagligen med regeringschefens och justitieministerns vetskap. Utan fullt afgörande bevis skulle professor Milju-koff aldrig riskerat framföra sina här citerade uttalanden.

Men för tiden hade regeringen nått sitt mål i och genom den funna, eller rättare uppkonstruerade anledningen att upplösa duman. Och nu voro tsaren och hans ministrar beslutna att icke en tredje gång möta en oppositionell duma. Samma dag upplösningsdekretet emanerade, afläls ett kejserligt manifest, som förklarade att vallagens ofullkomlighet nödvändiggjorde ändring däraf, med tillägget att »endast den myndighet, som utfärdat den första

vallagen, den ryske tsarens historiska myndighet, tillkommer rätten att upphäfva denna vallag och ersätta den med en ny». Detta tillägg visar tydligt nog, att duma-upplösningen var tidigare besluten, helt oberoende af någon »sammansvärjning», som endast tjänade till förevändning, enär ju vallagen var färdig att utfärdas redan samma dag upplösningen ägde rum.

Denna nya vallag gick i korthet sagdt ut på att i görligaste mån inskränka de folkklassers och nationaliteters valrätt, hvilka företrädesvis sändt frisinnade och

* Dåvarande chefen för den hemliga polisen.folkvänliga representanter till duman, samt att gynna de befolkningselement, som visat sig villiga att stödja och försvara sjålfhärskaremakten. Enligt tsarens och hans ministrars uppfattning, sådan den uttryckte sig i deras regeringsåtgärder, innebar folkrepresentationens lagstiftningsrätt egentligen icke mera än rätten, att oförändrade och helst utan kritik godkänna de lagförslag regeringen behaga underställa dess granskning. Och konstitutionen hade de såväl i handling visat som uttryckligt i ord förklarat ingalunda medföra ett upphåfvande, eller ens en begränsning af den oinskränkta sjålfhärskaremakten. Tsarens vilja var fortfarande högsta lag, som obetingadt måste åtlydas och i kraft af hvilken han, helt oafsedt folkrepresentationens åsikt, kunde dekretera hvad helst han behagade/ Att konstitutionalism under sådana omständigheter blir till ett tomt ord och parlamentariska förhandlingar urarta till en parodisk komedi, synes icke i minsta mån bekymra den ryske själfhärskaren och hans rådgifvare. Tsardömets finansiella beroende af västerländerna gör det nödvändigt att ännu så långe upprätthålla den parlamentariska fiktionen, men i skydd af denna fiktion regerar tsaren lika oinskränkt despotiskt som någonsin, lika upphöjd öfver mänsklighet och lag och rätt som trots någon af hans företrädare, ingen undantagen.

För skenets skull var det som sagdt ogörligt att utan vidare upphäfva hela dumainstitutionen. Därför nöjdes man med en statskupp, som genom en ny vallag tillförsäkrade autokratin afgörande majoritet inom den korporation, som numera endast på hån kan benämnas en folkrepresentation och hvars flertal under de sista åren med en servilitet, hvilken gjort den tredje ryska duman till en enastående historisk företeelse, kritiklöst ställt sig alla regeringens anvisningar till efterrättelse. Endast en omständighet förbisåg tsarregeringen vid sin kastreringaf folkrepresentationen, eller fann måhända ingen möjlighet att med bibehållande af skenet fullständigt genomföraoperationen. Handlingskraft äger duman icke längre, men sin röst kan den ännu göra hörd. Offentligheten af dess förhandlingar ha tsaren och hans rådgifvare änntf icke funnit lämpligt och rådligt att afskaffa och detta har fler-faldt visat sig vara af största betydelse i ett land, där en mängd frågor och förhållanden alls icke kunna af pressen beröras annat än i form af referat af förhandlingarna i duman. Och detta har gjort att systemets öfvergrepp, dess laglöshet och ruttenhet hållas inför allmänhetens ögon och hindra den att glömma huru oändligt långt från sin uppfyllelse det med sådan hänförelse mottagna oktobermanifestets löften alltjämt äro.

Genom den nya vallagen förminskades hela antalet deputerade från 524 till 442; de själfständigt väljande städernas antal från 26 till 7. Alla andra städer inför* lifvades med guvernementsvaldistrikten. Konungariket Polen skulle framgent sända 14 representanter i stället för de tidigare 37, och antalet för de asiatiska besittningarna nedsattes från 44 till 15. Städerna hade tidigare i regeln sändt konstitutionellt sinnade framstegsmän, därför delades stadsinvånarna nu i tvenne kurior, hvaraf till den ena hänfördes större fastighetsägare, industriidkare och köpmän, till den andra städernas öfriga valmän. Mandaten fördelades jämnt på de båda kuriorna, hvar-igenom regeringen försäkrade sig om inval af lika många regeringstrogoa som oppositionella.

Genomförandet af regeringens afsikter underlättades i betydande mån genom den förändring stämningen bland folket i vida kretsar undergått. Den måttlösa radikalism en del partiers representanter ådagalagt i sina reform-kraf, de rent anarkistiska uttryck rörelsen både bland städernas arbetare och bland bönderna flerstädes gifvit sig och slutligen upprorssymptomen inom armén och inom flottan hade väckt småningom allt större oro bland samhällets öfre lager och drifvit dem att i allt vidare utsträckning på nytt sammansluta sig kring autokratin. Den godsägande adeln, de stora industriidkarna och deförmögnare köpmännen, bland hvilka mänga tidigare åtminstone passivt understödt frihetsrörelsen, trädde nu fram såsom anhängare af tsarregeringen och begagnade

utan tvekan det vidsträckta inflytande den nya vallagen gifvit dem till regeringens och systemets förmån.

För denna omsvängning hade ytterlighetsmännen till stor del sig själfva att tacka. De revolutionära partierna och deras företrädare i duman ansågo sig icke ha skäl att göra något för att söka förekomma vare sig plundrandet och brännandet på landsbygden, arbetarnas och andras våldsdåd i städerna, eller de s. k. expropriationerna, som fortfarande pågingo och af de revolutionära betraktades såsom »politiska» företag, ehuru det torde vara tvifvelaktigt nog huruvida frukterna af dessa rån alltid och till hela sitt belopp kommo den politiskt revolutionära rörelsen till godo. Huru som helst verkade alla företeelser af hithörande slag i hög grad skrämmande på alla de element, som hade någonting att förlora och som började bli alltmera öfvertygade om att intet annat än allmän anarki vore att vänta, i händelse oppositionspartierna komme till makten.

Regeringen å sin sida gjorde både direkt och indirekt sitt bästa för att underhålla, utbreda och slärka denna för dess politik gynnsamma stämning. Dess agenter af olika slag, både provokatörer och andra — »ryska folkets förbund» ingalunda minst — voro i ifrig verksamhet och resultaten visade sig i häktningar och deportationer i rent af otrolig utsträckning. Så t. ex. häktades allenast i S:t Petersburg under dagarna 11 juni—1 juli icke mindre än 1,118 personer. Fängelserna öfverallt i riket voro öfver-fyllda, ehuru massor af fångar oupphörligt transporterades till Sibirien — allenast under de sista dagarna af juni månad fördes 2,000 deporterade öfver asiatiska gränsen, allt detta enligt officiella siffror. Och ehuru ståndrätterna upphört att funktionera, upphörde därför ingalunda dödsdomar och afrättningar. Skillnaden var endast den, att sådana domar nu i regeln afkunnades af krigsrätter,men denna skillnad var helt och hållet teoretisk. Några år tidigare, då von Plehwe rasade som värst mot den frisinnade oppositionen öfverallt i riket, trodde man inom alla kretsar att reaktionen icke skulle kunna gå längre, despotismen icke gifva sig starkare uttryck. Stolypin visade nu huru grundligt man misstagit sig, huru man underskattat tsarväldets möjligheter för utveckling bakåt mot det ideal för statskonst tartarkhanerna uppställt.

Men så hade tsarregeringen också, när den tredje duman den 14 november 1907 samlades, tillfredsställelsen att finna sina beräkningar i allo ha slagit in. Duma-majoriteten hade förflyttats ett långt steg åt höger. Den ursprungliga reformvänliga centern, oktobristerna, som i tiden utsöndrat sig från den allmänt konstitutionalistiska sammanslutningen, visade sig snart ha i betydande mån avancerat åt höger, också den, och numera utgöra ett i alla stycken pålitligt regeringsparti. Och den yttersta högern af olika skiftningar, i hög grad förstärkt genom valen, sammanslöt sig till ett slags nationalistiskt avantgarde, städse redo att i blindt reaktionärt nit gå till hvilka ytterligheter som helst.

Oppositionens olika fraktioner hade däremot så starkt reducerats, att regeringen knappast alls mera behöfde räkna med dem. Vid omröstningen kunde de icke på något sått göra sig själfständigt gällande och deras under debatterna framförda, skarpa kritik af regeringspolitiken på olika områden har än så länge icke gjort skönjbart intryck på de styrande. Men så mycket större på den allmänhet, som ännu icke på nytt gifvit sig själf härska remakten i våld. Den frisinnade oppositionen i duman har blifvit till folkets i det väldiga riket samvete, hvars röst icke låter sig förstumma och som därför utför ett lika viktigt som i längden nödvändigtvis verkningsfullt upplysningsarbete genom att ständigt hålla systemet och dess verkningar i klar belysning inför allmänhetens ögon. Redan nu har detta upplysningsarbete bragt otvifvelaktiga resultat och i mån som upplysningen tränger ned tillvidare lager af samhället måste resultaten ofelbart bli allt större och mera betydelsefulla.

Det är hufvudsakligen den frisinnade dumaopposi-tionen man har att tacka för den klarhet, som vunnits i fråga om den allsmäktiga ohrana-organisationen, om dess provokationssystem och lika vidtomfattande som godtyckliga och okontrollerade maktutöfning i hela riket och snart sagdt på alla områden. Likaså är det i främsta rummet denna opposition, som bragt ljus öfver själfhär-skaremaktens regeringsmetoder, sådana de funnit uttryck i den af regeringens egna ämbetsmän ledda och af tsaren aller högst uppmuntrade pogrom rörelsen. Oppositionen är det vidare, som under tallösa debatter i duman förebragt den utredning om massornas af det ryska folket rättslöshet och ekonomiska elände, som gifvit ett tydligare begrepp om det autokratiska systemets verkningar än af något annat kunnat vinnas. Och sist men ingalunda minst har oppositionen gifvit samhällets och folkets mest

trängande behof en bestämd och tydlig formulering i de många förslag till reformerande lagstiftning, som från dess sida framställts och hvaraf här endast såsom exem* pel må nämnas: särskilda förslag om dödsstraffets afskaf-fande, om amnesti for politiska förbrytare, om förbättrande af massornas af folket ekonomiska villkor, om stäfjande af regeringspolisens provokatoriska verksamhet och om inskränkande af dess laglösa makt, om fastslående och skyddande af medborgarnas personliga oantastlighet, om frigörande af pressen från godtyckliga inskränkningar o. s. v.

Ännu förefaller det väl vid ytligt betraktande som om allt detta icke haft någon verkan, som om de frisin-nades årslånga och otroligt ihärdiga ansträngningar icke bragt några som helst resultat. Men detta är ingalunda fallet. En närmare granskning af utvecklingen ger tvärtom vid handen att de frisinnades upplysningsarbete åstadkommit en väsentlig förändring af betingelserna för själf-härskaredömets fortbestånd, af själfva grunden, hvari dess rötter i alla tider varit fästa.

Ända till våra dagar hade det autokratiska systemet, själfhärskaremaktfullkomligheten, stått helt och oangrip-ligt högt öfver samhällets och folkets alla lager. Från de rättslösa massorna ända upp till byråkratins högsta spetsar voro alla kategorier af undersåtar lika oinskränkt underkastade härskaremakten och af i det närmaste lika ringa betydelse för dess fortvaro. Dess berättigande såsom institution drogs icke i tvifvel, om ock utöfningen af makten i enstaka fall väckte knot och missnöje, ödet eller försynen hade en gång för alla bestämt att sådan makt skulle finnas, den kunde hvarken afskaffas eller inskränkas. Individuella utöfvare af makten kunde skjutas åsido, eller till och med mördas, men makten som sådan inskränktes därigenom icke. Den öfvergick blott till en annan individ. Systemet fortbestod, lika oinskränkt maktfullkomligt, lika höjdt öfver all kritik, lika oangrip-ligt som någonsin.

Först i nyare tid började andra åsikter härutinnan där och hvar göra sig gällande, men vunno endast långsam terräng. Under Alexander I, då nya idéer rörande fördelningen af makten mellan monarken och undersåtarna först, började vinna insteg nådde de icke längre än till en handfull individer, tillhörande 'samhällets öfversta lager. Af alla andra betraktades decembristernas fantasier om begränsning af den gudainstiftade själfbär-ska rem akten nära nog såsom synd mot den heliga anda. Men idén kunde icke dräpas liksom dess förfäktare.

Den andre Alexanders tid fick bevittna sådana idéers insteg och utbredning inom den nyskapade och hastigt växande medelklassen, tills tanken på en begränsning af hårskaremakten knappast längre föreföll hädisk. Begreppet om rättigheter också för folket, undersåtarna, blef till en trosartikel inom alla yngre, upplysta kretsar. Men ännu var folkets stora massa omottaglig för detta och liknande begrepp. De förmåner, man åstundade, begärde man ännui de flesta fall af tsarens nåd, men fordrade dem icke som en rätt. De som kråfde begränsning af härskaremakten utgjorde ännu blott ett fåtal. Armén och byråkratin voro till fylles för autokratins försvar och upprätthållande.

Nikolai II har det blifvit förbehållet att gifva den genom seklerna nedärfda tron på härskaremaktens gudomliga oangripligbet dödsstöten. Hans och systemets oerhörda nederlag i det mot bela folkets önskningar framkallade kriget öppnade icke blott de bildades utan i stor utsträckning äfven massornas ögon. Oviljan blef så allmän och så stark, att själfhärskaren, den gudakorade och oantastlige, måste kapitulera. Kapitulationen var väl icke mera än skenbar, men för att kunna göra sig gällande på nytt måste autokratin stiga ned från sin piedestal, måste såsom part själf taga direkt del i striden, i stället för att från sin otillgängliga böjd betrakta undersåtarnas kif och äflan och leda utvecklingen med blott egen fördel i sikte.

Det är häri den stora förändringen inträdt. Byråkratin ensam är icke ens i förbund med armén längre tillräcklig för uppehållande af autokratin, som numera är nödsakad att söka stöd ocкå bland undersåtarna, hos element hvilka i stödande af själfhärskaredömet finna tillräcklig egen fördel för att förblifva det trogna. Men därmed har också hos de oupplysta massorna föreställningen om själfhärskarens oangripliga maktfullkomlighet blifvit krossad. Själfhärskaredömet är icke längre ödet, mot hvilket ingen kan kämpa. Dess skröpligheter bli, främst tack vare dumaoppositionen, för hvar dag allt mera uppenbara. Det har också i de djupa lagrens medvetande blifvit till en mänsklig institution, bristfällig som alla andra och i lika grad möjlig att förändra eller af-skaffa.

Tsarväldet har nog gjort och gör sitt bästa för att på nytt håfda sin makt som om ingen förändring inträffat. Men det är för sent. Regeringens allians under tsarensprotektion med samhällets drägg för genomförande af pogrompolitiken bevisar att tsarväldets offentliga maktmedel icke längre förslå och detsamma framgår tydligt af de till dag som är fortsatta, än mera, ån mindre omfattande militärrevolterna, sammansväijningarna och myterierna. Autokratins gamla stöd äro murknade. Nödvändigheten af understöd *från andra än de byråkratiska och militära elementen står kvar och kan icke skylas genom än så godtycklig och despotisk maktutöfning. Agrarpolitiken, som går ut på att skapa en regeringstrogen klass bland bönderna, vittnar därom; den senaste statskuppen, som endast gick ut på att framdraga de konservativa och reaktionära elementen, men ryggade tillbaka för att helt afskaffa representationen, vittnar därom. Och mest oförtydbart af allt vittnar den oförskräckt frisinnade kritiken i duman om att utvecklingen går framät oaktadt alla hinder, som resas i dess våg, om att trots allt den stora förändring inträdt, att tsarväldet nödgas räkna med och taga hänsyn till samhället och dess krafter.

Icke ens den tredje duman har oaktadt att blind servilitet hos dess flertal, kunnat undgå att bereda tsar-regeringen rätt allvarliga bekymmer. Direkt motständ mot regeringens önskningar har duman i sin helhet väl icke gjort sig skyldig till, men tidtals har det rädande systemets segrar dock vunnits med så knapp majoritet, såsom i fråga om politiken mot Finland, om ohrana-organisationens pro-vokatoriska verksamhet, om undertryckandet af de ickeryska elementen bland befolkningen i de västra gränstrakterna o. s. v. att regeringen med bekymmer måste betraktat den snäfva marginal, hvarmed nederlag undgåtts. Och i hvarje viktigare fråga har den frisinnade majoritetens dräpande kritik af regeringen, dess åtgärder och förslag i allt högre grad bidragit till befästande af öfver-tygelsen, att det ingalunda är omsorg om folkets bästa, som förestafvar regeringens politik, utan helt och uteslutande hänsynen till autokratins fördelar och befastande.

*25. — Moskoviter och finnar.Något reformatoriskt lagstiftningsarbete, afseende att höja massorna af folket i ekonomiskt och andligt afseende, har den tredje duman icke utfört. De lagförslag tsarregeringen förelagt duman till gillande ha gällt rena obetydligheter, då de icke åsyftat, endera befästande och utvidgande af själfhärskaremakten, eller afledande af samhällets uppmärksamhet från de inre förhållandena genom att rikta den utåt. En oproportionerligt stor del af såväl riksrådets som isynnerhet dumans tid har upptagits af förryskningspolitiken mot Finland, af autokratins sträfvan alt undertrycka de icke-ryska folkelementen i de västra och andra trakter af riket och senast af den på nytt i stor skala upptagna rustnings- och flottpolitiken, som oförtydbart varslar om planer för ny aktivitet utåt. Den framstegsvänliga minoriteten i duman har nog framställt olika lagförslag afseende reformering af de inre förhållandena och förbättring af massornas läge, men dessa förslag ha endera förkastats af majoriteten, eller begrafts i något af regeringens tallösa kanslier, när de undantagsvis lyckats vinna gillande af ett flertal inom representationen.

Det är helt andra omsorger, som upptaga autokratins uppmärksamhet, helt andra planer, som sysselsätta tsaren och hans ministrar. Politiken mot Finland och de lika omfattande som kostsamma militära förberedelser där träffas, de många hundratals millioner, som anslagits till en för Ryssland mindre än för någon annan stormakt behöflig offensiv flotta, medan det öfvervägande flertalet af folket lefver tätt intill eller på själfva svältgränsen, de storpolitiska kombinationer och intriger tsarregeringen fullt så ifrigt som någonsin ånyo inlåtit sig på, allt detta visar lika tydligt som arten af dess inre politik att den ingenting lärt och ingenting glömt. Nu som alltid och öfverallt går den oinskränkte monarkens politik ut på planläggning och förberedande af utvidgning af rikets gränser och yttre makt, emedan den alls icke kan befordra den inre utvecklingen utan att lösa krafter, somofelbart komme att vända sig mot den oinskränkta monarkin själf och förr eller senare tvinga den att gå under. Själfbevarelsedriflen tvingar autokratin å ena sidan att motsätta sig och förhindra allt såväl andligt som nationellt framåtskridande bland massorna såsom helhet, och å den andra att bereda de öfre samhällslagren sysselsättning och framför allt tillfällen till förvärf genom sin politik utåt. Själfhärskaredömets väsen är än i dag sådant det under tsarväldets inflytande och efter dess mönster utformades, emedan det icke kan förändra detta väsen utan att upphöra att vara själfhärskaredöme. Därför äro ock dess sträfvanden i grunden desamma — och måste så vara — dess principlöshet lika genomgående, dess upphöjdhet Öfver all hänsyn till rätts-, till laglighets-, till mänsklighetssynpunkter lika suverän som under någon föregående tid. En mera fullödig exponent för detta

själfhärskaredömets väsen än Nikolai II har icke sedan hans stamfars, Paul I:s tid innehaft tsartronen, sedan Peter den stores icke mera hänsynslös despotism utöfvats, icke flera undersåtars blod kräfts för häfdandet af själf-härskarens maktfullkomlighet.

Största delen af denna blodsutgjutelse har ägt rum under tiden efter utfärdandet af det s. k. frigörelsemanifestet, i det att under de två åren den 30 oktober 1905— den 30 oktober 1907 krigs- och ståndrätterna afkunnade dödsdomar öfver 2717 personer, af hvilka 1780 afrättades, medan under samma tid 605 personer dömdes till lifstids straffarbete, 502 till deportation för lifstiden till Sibirien och 1538 till instickande i straffbataljoner.* Och hvarken dödsdomarna eller deportationerna ha ännu upphört, om de ock ha blifvit färre till antalet.

Läggas så till dessa summor de tusenden, som under pogromen — hvilkas antal på hösten 1907 nått upp till mellan sex och sju hundra — och straffexpeditionerna samt genom misshandel i fängelserna blifvit dräpta utan

* Dessa siffror enligt »La Tribune russe», en revolutionär tidskrift, hvars nppgifter alltid visat sig fullt pålitliga.ens den obetydliga formaliteten af en krigs* eller ståndrätts-dom, torde knappast kunna bestridas att häfdandet af själfhärskaremakten aldrig kraft flera blodsoffer än sedan själfhärskaren förklarade det vara sin »orubbliga vilja» att göra lagen till enda rättesnöre vid utöfvandet af sin makt.

Den konstitutionalistiska etiketten har icke förändrat tsarväldet. Det despotiskt maktfullkomliga själfhärskare-dömet är innerst detsamma det alltid varit. Men folket är det icke längre. Den kamp, som för snart ett sekel sedan började af decembristerna såsom medvetna företrädare för västerländska ideal gentemot tsardömets asiatiska, har sedan dess aldrig upphört, om ock ända till senaste tid mest förd i det fördolda och blott tidtals flammande upp i öppen låga. Den första stora segern, bondefrigörelsen, vanns af reformkräfvarna först efter flera tiotal år. Sedan dess har kampen oaflåtligt pågått, har indragit ständigt allt vidare lager af samhället i striden, har aldrig helt kunnat kväfvas, om ock skenbart bragt till stillastående, och har slutligen i våra dagar nått så långt att den föres öppet, att den icke längre är partistrid, utan en verklig folkets kamp mot det murknade, oinskränkta enväldet.

Ännu äro autokratins yttre maktmedel tillräckliga för försvaret af dess välde, men de komma ingalunda alltid, eller ens under en lång framtid att vara det. Ännu kan själfhärskaremakten tämligen oinskränkt förfoga öfver armén, så för angrepp som för försvar, men den kommer ingalunda alltid att kunna det. Armén är icke ens i det heliga Ryssland längre en maskin utan tankeförmåga och utan vilja. Den är blod af folkets blod, kött af folkets kött. Den utveckling, som under ett knappt halfsekel omskapadt tiotal millioner ryska bönder från viljelösa trålar till tänkande människor har därmed omskapat äfven soldatmaterialet, såsom de senaste årens händelser fler-faldt bevisat. Och denna utveckling pågår alltjämt, kraftigare, mera målmedvetet, i vidare omfång än någonsin.Till att släcka den förslä tsarväldets maktmedel icke längre.

Ännu är autokratin starkare än folket, ännu förmår själfhärskaren värja sin makt mot sina undersåtars kraf på frihet och människorätt, men skall han förmå det i tio år till, i tjugu eller trettio? Ett svar kan än så länge ingen med visshet afgifva, men stöd för förhoppningar om en förändring till det bättre kan enhvar hämta ur det förgångna. För föga mer än trettio år sedan — och trettio år äro en försvinnande kort period i ett folks historia — stod valet efter mordet på Alexander II ännu öppet för hans son och efterträdare mellan framåtskridande eller återgång till autokratisk despotism. Och inga svårare hinder mötte vidmakthållandet af det oinskränkta envälde, som blef hans val. Kan någon tro, att Nikolai II:s efterträdare skall erbjudas enahanda möjlighet att välja, om så flera eller färre år förgå förrän nödvändigheten att göra valet framställer sig? Återupptagandet af den aggressiva för-ryskningspolitiken i Finland.

Partisplittringen i Finland efter storstrejken. — Regeringspartiets intriger. — Den sista ståndslandtdagen. — Representationsreformen. — Den ryska reaktionens nya fälttåg mot Finland. — Dess framgångar. — Tsarregeringens afsikter. — Den första enkammarlandtdagen. — Generalguvernörsskifte. — Landtdagsupplösning. — Stolypins löften till duman om förändrad politik mot Finland. — Den andra enkammarlandtdagen och dess talmans uttalande. — Det ryska riksrådet och Finlands styrelse. — Den första landtdagen 1909 och dess upplösning. — Senaten afgår. — Militärfrågan. — Den nya senatens sammansättning.

— Den andra landtdagsupplösningen 1909. — Frågan om rikslagstiftning.

Jublet öfver novembermanifestet och det däri utlof-vade återställandet af den lagliga ordningen i Finland blef hvarken så enhälligt eller så långvarigt som man efter den vunna segern kunnat vänta. Det socialdemokratiska partiets bitterhet öfver att manifestet enligt den på detta håll gängse uppfattningen uteslutande gynnade dé »borgerliga» samhällsklasserna har tidigare berörts. Denna bitterhet förvånade egentligen ingen, som under strejkdagarna sett huru helt arbetarna identifierade sina klassintressen med samhällets allmänna, huru naivt öfver* tygade de ända till det sista voro om möjligheten att med ett slag kunna genomdrifva alla sina doktrinära fordringar och därmed omskapa samhället i enlighet med marxismens teorier, dem de i likhet med så många andra antogo vara socialismens för alltid fastslagna sista ord. Många af de mindre fanatiska inom partiet erkände visst senare, att arbetarna i själfva verket vunnit långt mera än någon ännu blott ett par år tidigare skulle ansettmöjligt att inom en beräknelig framtid ernå. Men äfven dessa sansade drogo under strejken den felaktiga slutsats af händelserna, att samhället i dess helhet erkänt arbe* tarnas ledarskap, att dessa i själfva verket genom sitt energiska ingripande tvingat öfriga medborgare till de eftergifter, som gjorts mot deras anspråk, och att de följaktligen borde fortsätta sin klasskamp med alla medel, som stodo till buds, för att befästa de gjorda vinningarna och tilltvinga sig mera.

Knappast mindre var missnöjet inom det förra regeringspartiet, det suometarianska, ehuru delvis af olika skäl. Äfven arbetarna hade ju främst dc egna klassfördelarna i sikte, men där bakom låg dock mer eller mindre dunkelt tron på de socialdemokratiska teoriernas förmåga att skapa ett idealsamhälle, som för folket i dess helhet vore bäst och lyckligast. Det var med andra ord ytterst en idé, som ledde deras uppträdande. Men i fråga om det suometarianska partiet vore det mer än svårt att konstatera något liknande. Partiet hade alltid proklamerat, att dess undfallenhetspolitik — det direkta understödandet af förryskningsåtgärderna däri inbegripet — gått ut på att rädda så mycket af landets autonomi som man genom ödmjukhet gentemot de ryska maktägande kunde förmå dem att skona. Nu hade denna autonomi genom allt annat än ödmjuk undfallenhet återvunnits och därmed till fullo bevisats, att den suometarianska politiken varit i grund förfelad, hvarför ju denna politiks företrädare, såvida landets bästa varit deras enda driffjäder och mål, bort utan vidare träda tillbaka och lämna ät dem, som bevisat den motsatta ståndpunktens riktighet, att i enlighet med sina principer föra utvecklingen vidare. Under storstrejken hade de suometarianska senatorerna visst, efter upprepad, hotande påtryckning och trots sin första vägran att så göra, nödgats anhålla om afsked, men detta hindrade icke det gamla regeringspartiet att genom allehanda intriger söka återvinna så stort inflytande på utvecklingen som på något sätt läte sig göra.Sina afskedsansökningar hade herrar senatorer som sagdt inlämnat, men det oaktadt och ehuru det självfallet skulle varit af största vikt, att en ny regering bildats, som oförtöfvadt. skulle slagit in på den i novembermanifestet utstakade nya vägen, sutto de gamla senatorerna under en hel månad kvar på sina taburetter. Härvid uppmuntrades de utan tvifvel i sina förhoppningar om en sådan svängning tillbaka, att makten ännu en gång skulle tillfalla dem, af ministerstatssekreteraren Linder, som ju i spetsen för senaten med så brutalt nit gått förryskningspolitikens ärenden och mindre än någon var hugad att foga sig i tingens nya ordning. Med hans stöd hoppades herrar suometarianer kunna undgå att helt och hållet afstå från makten, hvarför man äfven sökte förmå de konstitutionella till sådan samverkan med de gamla regeringsanhängarna, att den nya senatens taburetter skulle fördelas mellan företrädare för båda de motsatta ståndpunkterna, något som från konstitutionell sida bestämdt afböjdes. Och samtidigt gjordes enständiga suo-metarianska försök att vinna understöd af det socialdemokratiska partiet, i hvilket kort efter utfärdandet af laglighetsmanifestet en mängd yngre suometarianer inträdde, en del af dem i snart uppenbart syfte att vinna anhängare för det gamla regeringspartiets politik. Men icke heller de socialdemokratiska arbetarna visade någon benägenhet att taga det suometarianska partiet under armarna, ehuru partiets ledare uppgåfvos vara villiga att gå så långt som till att förmå de maktägande i S:t Petersburg att i stället för den af de konstitutionella föreslagna urtima landtdagen sammankalla en konstituerande församling.

Också generalguvernören, som ju dock äfven han förklarat sig ärna afgå, uppmuntrade öppet både suometarianerna och socialdemokraterna i deras intriger mot de konstitutionella, intriger som gåfvo sig det krassaste

uttryck, å ena sidan i senatens åtgärd att, på arbetarnas anhållan oin godtgörelse för deras upprätthållande afordningen under storstrejken bevilja dem ett anslag af icke mindre ån 160,000 mark, å den andra att såsom polismästare i Helsingfors installera den under storstrejken bortdrifne polischefen, ett af den förra regimens mest tjänstvilliga och allmännast föraktade redskap. I kraft af framgången med dessa intriger kände sig ocksä den så trögt afgående senaten myndig nog att hålla de under den föregående perioden olagligt utnämnda tjänstemännen om ryggen och förmå dem att icke, såsom de först till största del afsett, afgå från sina befattningar och lämna platserna öppna för de förra, olagligt afskedade innehafvarna. Och de konstitutionella voro härunder vanmäktiga att göra stort mera än afvakta resultaten af utvecklingen i Ryssland, där man ännu när som helst kunde vänta nya utbrott, hvilkas verkningar ingen med någon grad af visshet kunde förutse och beräkna.

Äfven i S:t Petersburg synes dock den starka jäsning, som fortfarande pågick och gaf sig ett af de våldsammaste uttrycken i Moskva-upproret under de sista dagarna af december, omsider ha bibragt tsarregeringen insikten, att för tiden intet annat stode att göra än att uppfylla åtminstone de åt Finland gifna löftena. Den gamla senaten ersattes med en ny, likaså generalguvernören, och slutligen afgick äfven ministerstatssekreteraren Linder, sedan han lyckats försäkra sig om en föga arbets-dryg, men väl aflönad reträttplats i det ryska riksrådet. Den nya, af medlemmar af det konstitutionella partiet sammansatta senaten fick tillfälle att vidtaga med det omfattande och ingalunda lätta arbetet, att återupprätta lagliga förhållanden på alla de många olika områden, där den ryska våldspolitiken ingripit och helt skjutit lagen åsido. Härvid försvårades senatens värf i hög grad genom det suometarianska partiets fortsatta motstånd mot alla åtgärder, som på ett eller annat sätt drabbade sådana dess anhängare, som innehade olagligt afskedade tjänstemäns platser.

Landtdagens majoritet blef under de nyinträdda för-hållandena afgiordt konstitutionell och mera demokratisk ån vid något föregående ständermöte. Bland de mera konservativa elementen yppades visst en del betänkligheter mot en så långt gående demokratisering af representationen och samhället, som af de flesta andra påyrkades, men betänkligheterna orsakade dock icke någon mera omfattande eller vägande opposition mot det förslag till representationsreform och därtill hörande vallag, som af senaten utarbetats och som i monarkens namn förelädes landtdagen. Jämte denna grundläggande reform hade senaten förberedt särskilda andra lagförslag af största vikt för den framtida utvecklingen i landet, såsom ett förslag till grundlag rörande församlings- och förenings- samt pressfrihet och därjämte ett förslag till lag om den inhemska regeringens ansvarighet gentemot landtdagen. Alla dessa förslag hade självfallet i vanlig ordning förelagts monarken till godkännande förrän de öfver-lämnades till ständernas behandling, och af dessa anto-gos de alla, endera utan, eller i några fall med mindre väsentliga förändringar.

Bland öfriga propositioner fick landtdagen äfven mottaga en om en undantagslag rörande de olagligen tillsatta tjänstemännens rätt att fortfarande behålla sina poster. Suometarpartiets stödande af dessa tjänstemän, särskildt af ledamöterna i Åbo hofrätt, hade förmått dessa att envist sitta kvar, hvarför flera domare vägrat att låta adjungera sig i denna hofrätt, där de ordinarie arbetskrafterna på långt när icke voro tillräckliga för det hopade arbetet. Och därtill hade nämnderna i särskilda häradsrätter vägrat att sitta till doms jämte domare, tillförordnade af denna såsom olaglig ansedda hofrätt, hvari-genom en för den allmänna rättssäkerheten vådlig oreda höll på alt uppkomma. Senaten hade intagit den på en mängd håll skarpt kritiserade ståndpunkten, att före-nämnda tjänstemän, ehuru intagande olagligen afskedades platser, dock blifvit formellt lagligt af behörig myndighet utnämnda och därför icke kunde genom en enkel rege-ringsåtgärd afskedas, utan måste särskild lag härom stiftas. Enligt den motsatta åsikten kunde åter tjänsterna i fråga icke betraktas såsom lagligen ledigblifna, hvarför de nya innehafvarna hvarken formellt eller realiter lagligt kunnat utnämnas och förty regeringen måste anses fullt berättigad att afskeda dem.

Brytningen mellan dessa olika åsikter blef allt skarpare och då senatens första förslag till förordning i saken förföll i anledning af generalguvernörens invändningar, upptogs frågan i landtdagens lagutskott, hvars betänkande så skarpt kritiserade senatens hållning, såväl i denna fråga som äfven i fråga om af senaten utverkade ändrade bestämningar om ryska språkets användning, att denna hotade afgå in corpore, såvida betänkandet omfattades af landtdagen. Den öfverhängande konflikten förekoms emellertid genom att utskottsbetänkandet

lades till handlingarna och senaten utarbetade en ny proposition. Denna gillades på högsta ort, förelädes landtdagen och antogs af denna, hvarefter de olagligt utnämnda tjänstemännen af olika kategorier ändtligen nödgades uppgifva sitt motstånd, dock mot pekuniär godtgörelse. I mån som de afgingo besattes deras platser med lagtrogna män, så att den lagliga ordningen åtminstone till det yttre blifvit i de flesta och viktigaste hänseenden återupprättad vid tiden för den sista ståndslandtdagens afslutande.

Det var ingalunda med oblandadt förhoppningsfulla känslor man såg den gamla representationen vika. Att den icke längre motsvarade utvecklingens kraf erkändes allmänt och villigt nog, därför ock att en förändring i den riktning, största delen af samhället enständigt fordrade, var oundgänglig. Men på samma gång drog man sig till minnes hvilken betydelse landtdagsinstitutionen sedan dess återupplifvande år 1836 haft för landet, hvilken snabb utveckling, som på alla områden ägt rum, huru mycket af landtdagarna gjorts för folkets i dess helhet framåtskridande, huru modigt och utan hänsyn till egna klass- och personliga fördelar ståndsrepresentanter-nas flertal kämpat mot förryskningspolitiken och dess företrädare. Hvad den nya representationen skulle komma att bringa visste ingen, visste icke om den ens i någon mån skulle komma att i de viktigaste afseendena träda i den gamlas spår och upptaga dess traditioner. För det närvarande hade man visst att fägna sig åt större möjligheter för frihets* och framstegssträfvanden, än man blott något år tidigare vågat hoppas, men tecken saknades ingalunda, som redan antydde, att det närvarande icke vore att lita på. Framtiden låg höljd i töcken, hvil-ket lika väl kunde förtätas till farliga ovädersmoln, som skingras och försvinna för ljuset af en ny tid.

Den djupa splittring mellan olika lager af samhället, som börjat göra sig gällande under storstrejkens sista dagar, hade ingalunda upphört efter dess slut, utan vidgades tvärtom i mån som de mest tygellösa elementen inom arbetarevärlden vunno större och mera afgörande inflytande. Oförsonligt klasshat predikades såväl af det socialdemokratiska partiets tidningar som af dess agitatorer, hvilka uppdrogo en skarp gränslinje mellan arbetarnas och det öfriga samhällets intressen såsom stående i outplånlig motsats mot hvarandra. Därför borde arbetarna icke vänta någon förbättring af sina villkor från det bestående samhällets sida, utan göra gemensam sak med de kämpande ryska socialdemokraterna, adoptera deras kampmetoder och dela öde med dem. Deras otvif-velaktiga seger inom en mera eller mindre nära framtid skulle så också bringa seger åt deras finska bröder, hvilka borde understöda deras kamp mot självhärskaredömet genom att också i Finland söka omstörta det »borgerliga» samhällsskicket.

Redan vid tiden för det tidigare nämnda upprors-utbrottet i Moskva mot slutet af år 1905 hade planer varit å bane bland de radikalaste inom det finska arbetarepartiet, som hade underrättelser om hvad som komma skulle, att samtidigt föranstalta ett revolutionärt upplopp äfven i Helsingfors, ehuru de ledande inom partiet dåläto förmå sig att afstyra ett sådant. Men sedan dess hade de anarkistiska elementen bland arbetarna alltmera fått öfvertaget och arbetade planmässigt på förberedande af den våldsamma omstörtning de åsyftade. Det röda gardet öfvades ifrigt på militärt sätt och dess ledare lyckades på olika vägar anskaffa vapen för åtminstone en mindre del af manskapet, som ständigt tillhölls att på första signal vara redo tiil öppen kamp och dåijämte eggades att, hvar och när tillfälle erbjöds, göra den borgerliga »roffareklassen» all skada man förmådde.

Följderna af detta upphetsningsarbete dröjde icke heller att visa sig i form af både stölder, rån och mord. Såväl i Helsingfors som på andra orter begingos inbrott, vid hvilka betydande mängder dynamit öfverkommos af arbetare-anarkisterna; öfverfall och rån ägde rum flerstädes, bvarvid i några fall icke obetydliga penningesum-mor föllo i rånarnas händer, och en räcka mord föröfva-des i olika trakter, särskildt på arbetsledare och chefer, till hvilka arbetarna på respektiva orter kollektivt eller individuellt hyste misstro och hat. Och slutligen sökte röda gardet i Helsingfors, då revolt den 31 juli 1906 utbröt på fästningen Sveaborg, göra gemensam sak med myteristerna, dels genom att direkt deltaga i deras kamp, dels genom att med våldsamhet söka framtvinga en allmän strejk i Finland, därvid smärre afdelningar af nämnda garde upprefvo skenor och sökte spränga broar på järnvägslinjen, för att hindra sändandet af truppförstärkningar till Helsingfors. Härunder inträffade en sammanstötning, som kostade flera lif, mellan den medborgerliga skyddskår, hvilken sedan storstrejken upprätthållits, och en afdelning af röda gardet, som sökte intränga i den elektriska belysningscentralen för att förstöra dess maskiner.

Därmed var emellertid de finska styrandes tålamod med de revolutionära arbetareorganisationerna uttömdt. Röda gardet upplöstes och de medlemmar däraf, som kunde öfverbevisas om deltagande i revolten, dömdes tillkännbart långa fängelsestraff. Men denna episod gaf själf-fallet ny näring åt den förbittrade presskampanj mot Finland, som börjat på nytt i den reaktionära ryska pressen, så snart det där blef tydligt, att självhärskare-makten ännu ingalunda var slutligt besegrad. Den ryska reaktionens förkämpar, som tydligt förutsågo att de re* volutionära striderna i kejsaredömet komme att ändas med absolutismens seger öfver liela linjen, kunde icke försona sig med den förändring, som genomförts i Finland och som syntes dem innebära en hotande uppmuntran också för de ryska oppositionsmännen. Alla mer eller mindre direkt mot det rådande samhällsskicket riktade utbrott, som förekommo i Finland och som noga taget icke voro helt oförklarliga under denna öfvergångs-period från obegränsadt laglöst godtycke till ordnade förhållanden, framställdes i den reaktionära pressen såsom bevis för alltjämnt pågående, revolutionärt separatiska sträfvanden i Finland. Och däraf drogs samt framhölls ideligen slutsatsen, att tsarregeringen borde åtdraga tyglarna på nytt, innan de helt och hållet glede monarken ur händerna.

Denna agitation förblef ingalunda helt utan verkan, om ock omedelbara följder däraf ännu afväijdes. Den humane och mot landets lagliga samhällsskick icke fientligt sinnade generalguvernören Gerard, som efterträdt Obolensky och som i den reaktionära pressen ständigt angreps för sin bristande energi i fråga om de missnöjda i Finland, var en tid starkt hotad i sin ställning. Och i mars månad, då det af senaten utarbetade förslaget till representationsreform förelädes monarken, tillsatte han en »blandad» kommission af ryska och finska mån för granskning däraf. Detta utgjorde ju ett tydligt steg bakåt, i den under olaglighetsperioden följda riktningen, hvar-för ständerna i en adress till monarken uttalade sin bestämda förhoppning om att ärendet snabbt samt utan afvikande från Finlands grundlagar måtte behandlas och afgöras. Och då målsmännens för reaktionen inflytandeännu icke blifvit tillräckligt starkt att förmä tsaren-storfursten till öppet brytande af de gifna löftena, fick tanken pä generalguvernörens ersättande med annan, för reaktionen mera tacknämlig person förfalla och representationsreformen blef i sinom tid oförändradt godkänd.

Huru längt den nya landtdagsordningen gick i demokratisering af det finska samhället framgår bäst af här följande korta utdrag ur dess första kapitel om »Allmänna grunder», hvari stadgas, att:

»Storfurstendömet Finlands landtdag representerar det finska folket.» (I sak lika med den gamla landtdagsordningen.)

»Landtdagen bildar en kammare, bestående af tvåhundra landtdagsmän.»

»Landtdagsmannaval förrättas hvart tredje år samtidigt i hela landet. Landtdagsmans uppdrag vidtager så snart han förklarats vald och fortgår intill dess nästa val slutförts.»

»Kejsaren och Storfursten äger dock rätt att, om han finner det nödigt, förordna om nya val före utgången af den i mom. 1 nämnda treårsperioden. I sådan händelse skola, så framt ej ny upplösning af landtdagen äger rum, landtdagsmännens fullmakter gälla tre år.»

»Landtdagsmännen utses genom omedelbara och proportionella val; och skall för sådana val landet vara indeladt i minst tolf och högst aderton valkretsar. »

»Vid valen hafva alla valberättigade lika rösträtt.»

»Berättigad att deltaga i landtdagsmannaval är en-hvar finsk medborgare, såväl man som kvinna, som före valåret fyllt tjugufyra år.» (De härefter i denna paragraf uppräknade undantagen äro färre än hvad i de flesta motsvarande lagar i andra länder stadgas.)»Valbar till landtdagsman är, utan afseende å boningsort, enhvar som är valberältigad.»

»Landtdagsman är pliktig att i utöfningen af sitt uppdrag så handla som rätt och sanning bjuda. Han är därvid skyldig att iakttaga grundlagarna och är icke bunden af n&gra andra föreskrifter.» (Lika i den gamla landtdagsordningen.)

Det här citerade är tillräckligt för att visa huru långt det uttagna steget var från den gamla klassrepresentationen,

enligt hvilken endast ett fåtal af folket deltog i val, till den nya landtdagsordningen, som utsträckte valrätten till alla. På många håll, så inom landet som utanför dess gränser, har framhållits att steget var alltför långt, att alldeles för många opröfvade element på en gång gjordes politiskt myndiga. Men härvid bör icke glömmas, att Finlands förhållande till det ryska själfhårskare-dömet omöjliggjort en utveckling gradvis af landtdags-institutionen. I de föregående årens kamp mot den påträngande autokratin hade alla tagit del, kvinnor som män af alla klasser, och motståndets ledare hade gjort sitt bästa för att bringa det därhän. Det kunde därför icke komma i fråga att vid den stora reformens genomförande utesluta det ena samhällslagret mera än det andra. Därom voro på mycket få undantag när alla ense. Den politiska uppfostran, de dittills uteslutna ogensågligt kräfde, måste de förvärfva genom att själfva deltaga i det politiska lifvet. Begångna misstag och fel, sådana hvarken den gamla ståndslandtdagen eller någon annan parlamentarisk församling i världen förmått undvika, kunde rättas. Hufvudsaken var att mot öster skapa en enhetlig front af hela folket. Och det har lyckats. Trots allt inre kif ha de olika partierna i Finland väl aldrig varit mera eniga än i detta nu om att icke godvilligt uppgifva landets och folkets rätt, om ock tiden blir lång ocb tung förrän den på nytt kan bäfdas.

Redan den första enkammarlandtdagen visade tyd*ligt, att rysk förtryckspolitik icke längre kunde räkna med understöd af något parti, att alla voro ense om att motstånd måste göras, om ock åsikterna om huru långt motståndet borde gå voro olika. Men därför tappade Finlands fiender i Ryssland ingalunda modet. Tvärtom blefvo angreppen alltmera hätska, förvrängningarna af den finska pressens och enskilda personers uttalanden alltmera illvilliga, de uppkonstruerade bevisen för finnarnas revolutionära separatism alltmera barockt sannings-lösa. I Finland visste man nogsamt att denna kampanj leddes af några af de forna Bobrikoffska tjänstemännen, som nödgats afgå. Likaså visste man att det ryska gend-armeriet och dess agenter, som under storstrejken för en kort tid gjort sig osynliga, men snart nog börjat visa sig på nytt, levererade de rapporter, på hvilka den ryska schakalpressens anklagelser om finska upprorsförberedelser stödde sig. Och slutligen hade man vägande skäl för misstanken, att de vid generalguvernörens kansli kvarstående tjänstemännen från olaglighetsperioden ledde tillverkningen af det »bevismaterial» gendarmeriet tillhandahöll. Men i de flesta kretsar i Finland kände man ännu för litet till den ryska ohranans provokationsmetoder, var ännu alltför optimistisk att tro så uppenbart lögnaktiga och förvridna fantasifoster kunna utöfva någon verkan på ledarna af tsardömets politik. Man fattade icke att syftet med denna presskampanj ingalunda var att påverka de ledande, som hade sina afsikter beträffande Finland fullt klara, utan att upphetsa den allmänna opinionen och bereda ledarna sådant stöd denna opinion kunde skänka, når tiden komme för omsättande af deras afsikter i handling.

Småningom började emellertid dessa tsarregeringens afsikter skymta fram. Landtdagen, som förblifvit samlad ända till den 18 september 1906, hade såsom redan nämnts antagit en räcka lagförslag, af hvilka dock flera med en del mindre väsentliga förändringar af regeringspropositionerna. Häraf begagnade man sig i S:t Petersburg.

26. — Moskoviter och finnar.Utom landtdagsordningen och vallagen stadfästes före utgången af 1906 endast grundlagen om press-, förenings-och församlingsfrihet. Men af de speciallagar, som inne-höllo bestämningar om utöfvandet af de i nämnda grundlag fastslagna rättigheterna, fastställdes under följande år endast den rörande församlingsfrihet.

Och icke nog därmed. I fråga om presslagen tog sig den ryska ministerkonseljen talan, icke blott beträffande den ena paragraf, hvarom ministerstatssekreteraren i sedvanlig ordning anhållit om vederbörande ministers utlåtande, utan beträffande lagen i dess helhet och därtill äfven om det kejserliga novembermanifestet. Herrar ministrar förklarade att lagen i fråga alls icke bort föreläggas landtdagen, enär presslagstiftningen enligt den finska konstitutionen utgjorde ett monarkens prerogativ, ett förhållande, hvari novembermanifestet enligt ministerkonseljens påstående icke skulle utlofvat någon förändring. Men i det »nådiga påbud» om sammankallande af landt-dag, som åtföljde manifestet, hade liksom i manifestet sjäift utlofvats bland annat, att ständerna skulle föreläggas »förslag till grundstadganden beträffande särskildt trjrck-, församlings- och föreningsfrihet».

Genom detta löfte hade monarken i alla händelser uppgifvit det prerogativ han till äfventyrs kunde anses besitta i

fråga om presslagsliftningen, och därtill hade genom den af landtdagen 1906 antagna och af monarken allaredan stadfästa nya grundlagen tryckfrihet faktiskt införts i Finland. Nu gällde frågan endast sättet och villkoren för utöfvandet af den grundlagsenliga rätten. Men till dessa afgörande fakta togs ingen hänsyn af ministerkonseljen, som därtill helt opåkalladt förklarade, att den rådande ordningen för förberedande af finska lagstiftningsfrågor icke i tillräcklig grad säkerställde »rikets intressen». Den af landtdagen i en del punkter ändrade tryckfrihetslagen blef i anledning häraf icke fastställd, och likaså litet lagen om den inhemska finska regeringens, senatens, ansvarighet gentemot landtdagen. Tsar regeringenhade under förloppet af året 1906 vunnit öfvertygelsen, att den ingenting vidare hade att frukta af den revolutionära rörelsen i Ryssland och började därför alltmera öppet visa hvad den förde i skölden också mot det finska folket.

Andra antydningar om den ryska regeringens af-sikter saknades ingalunda heller. Bland lagförslag, som under 1906 förelagts monarken, gällde elt förenklande af proceduren för ryssars vinnande af finskt medborgarskap. Från finsk sida hade aldrig några hinder i detta afseende uppställts, utan var det den ryska regeringen själf, som sedan gammalt gjort sitt bästa för att försvåra ryska undersåtars erhållande af finsk medborgarrätt med den större frihet sådan rätt medförde. Herrar BobrikofT och Plehwe hade slutligen förmått tsaren att utfärda en generell befallning, att inga ansökningar af ryssar om rätt att öfvergå till finskt medborgarskap vidare finge föredragas för honom. För att bringa reda på detta område och få enahanda enkla procedur som för utlänningar i allmänhet fastställd äfven för ryska undersåtar, hade senaten uppgjort sitt lagförslag, men på inrådan af den nya ministerpresidenten Stolypin förkastades förslaget i dess helhet. Häraf kunde knappast annan slutsats dragas, än att man på ryskt regeringshåll hyste afsikten att också på detta område vidtaga åtgärder oberoende af Finlands lagstiftande myndigheter.

Äfven i militärfrågan visade sig tsarregeringens uppfattning af de gifna löftenas helgd. Denna frågas tidigare skeden ha i det föregående berörts och likaså den ryska regeringens landtdagen 1904—1905 förelagda förslag, att Finland för åren 1905, 1906 och 1907 skulle såsom ersättning för folkets befriande från militärtjänst erlägga en årlig kontribution af tio millioner mark. Äfven har nämnts att landtdagen då beviljade beloppet för ett år, under framhållande att militärfrågan i dess helhet snarast möjligt borde i grundlagsenlig väg ordnas. Utan afseende härå föreläde emellertid regeringen den första enkammar-landtdagen elt förslag om beviljande af denna kontribu-tion äfven för åren 1906 och 1907, därvid förklarande att enär monarken sin rätt likmåtigt bestämt att af den finska statsfondens medel 16,4 millioner skulle för sagda ändamål öfverföras till den ryska riksskattkammaren, landtdagen endast behöfde bevilja det återstående beloppet af 3,6 millioner. Denna tilläggsförklaring var den tydligaste möjliga varsel om huru föga tsaren-storfursten ämnade fästa afseende vid sina löften om iakttagande af den finska konstitutionens bestämningar. Den nämnda stats-fonden stod visserligen till regeringens förfogande, men enligt lag endast för bestridande af utgifter afseende landets bästa. Och under denna rubrik kunde ingen förnuftig tolkning hänföra utbetalningar till den ryska riks-skattkammaren såsom vederlag för att tsaren olagligt upp-häft den värneplikt man i Finland hvarken vägrat eller begärt att slippa fullgöra och hvilken fråga därför främst bort på lagligt sått ordnas. Regeringsförslaget i fråga väckte såväl inom landtdagen som bland allmänheten ytterst stridiga meningar. Till en början föreföll det som om opinionen till öfvervägande del varit bestämd för ett afslag, därvid man åberopade 1905 års landtdag, som uttryckligt förklarat sig bevilja de begärda millionerna endast för det löpande året. Men på ledande håll inom det konstitutionella partiet hyste man en annan åsikt. Man framhöll att förenämnda landtdags beslut sannolikt missför-ståtts af de styrande i S:t Petersburg, att dessa förty kunde anse landtdagen år 1905 hafva ulfäst sig att också framgent bevilja den äskade kontributionen och att det därför vore nästan en hederssak för de finska folkrepresentanterna att nu uppfylla denna fordran. Härtill fogades så en mängd sväfvande uttalanden om faran för att tsarregeringen i händelse af vägran kunde ånyo slå in på våldspolitik och helt och hållet åsidosätta den finska konstitutionens kraf.

De konstitutionella ville icke åfventyra en laglig uppgörelse i värnepliktsfrågan genom att afslå regeringensyrkan och suometarianerna röstade själffallet för bifall, hvarför de tjugu millionerna om ock med knapp majoritet beviljades. Att tsarregeringen efter detta och trots landt* dagens bestämda uttalande om att enahanda bevillningar icke vidare komme att medgifvas, betraktade den i sitt förslag uppställda principen såsom en gång för alla

fastslagen, är mindre förvånande än många andra utslag af dess politik mot Finland. Redan på hösten 1909 utfärdade tsaren ett manifest, däri han förklarade Finland skyldigt alt såsom vederlag för utgörande af personlig värneplikt fortfarande till den ryska riksskatlkammaren utbetala en kontribution, hvilken från tio millioner för hvart af åren 1908 och 1909 skulle ökas med en million årligen tills den uppginge till tjugu millioner.

Den kraftigaste antydan om huru stort inflytande Finlands oförsonliga antagonister utöfvade på monarken, erhöll man dock genom utnämningen 1907 i november af förre chefen för generalguvernörskansliet under Bobri-koffs tid, Seyn, till adjoint hos generalguvernören. Redan före general Bobrikoffs ankomst till landet hade denne man, som tjänade vid den ryska militären i Finland, dragit höga vederbörandes uppmärksamhet på sin person genom det offentliga uttryck han i ett föredrag i en rysk officersklubb gifvit åt sin ytterliga fientlighet mot det finska folket. Af Bobrikoff sedermera i strid mot lag gjord till chef för generalguvernörskansliet, som är ett finskt ämbetsverk och förty borde skötas af finska tjänstemän, blef Seyn omedelbart ett af förryskningspolitikens mest nitiska och mest samvetslösa redskap, hvars nit icke ryggade tillbaka för stort någonting. Känd som han var i Finland så till åskådningssätt som till sin föregående verksamhet och skattad därefter, verkade herr Seyns utnämning som ett slag i ansiktet både på senaten och på allmänheten, som icke ett ögonblick sväfvade i tvifvel om hvilket hot denna utnämning innebar. Men intet man från finsk sida kunde göra, förmådde rubba den skedda utnämningen, hvilken man hade alla skäl för-moda vara lika ovälkommen för generalguvernör Gerard som för någon annan.

I själfva verket utgjorde också denna utnämning ett resultat af den reaktionära ryska pressens förbittrade fälttåg mot generalguvernören, hvilken dels framhölls såsom en på grund af sin slapphet och efterlåtenhet gentemot finnarna ovärdig representant för den ryska makten, dels af de mest oförsynta organen inom denna press påstods vara mutad af finnarna för att blunda för deras förrädiska slämplingar och tilltag. Alt sådana uttalanden »varit i säck förrän de kommit i påse» förstod man godt, emedan vederbörande tidningar icke skulle riskerat framföra dem, såvida de icke gillats af högre makter, och däraf drog man den äfven af andra omständigheter till sannolikheten bekräftade slutsatsen, att den såsom alltför liberal stämplade generalguvernören icke komme att länge kvarstå, utan snarast möjligt ersättas med en för reaktionen mera tacknämlig företrädare för »riksintressena». Ett ytterligare bevis för att de hysta farhågorna voro berättigade, erhöll man då under generalguvernör Gerards sommarledighet 1907 generalen Böck-mann förordnades till tjänstförrättande generalguvernör, en man beryktad för den hänsynslöst grymma stränghet han ådagalagt under orostiden 1905—1906 i Östersjöprovinserna.

Länge behöfde man icke vänta på nästa steg i den riktning de senaste antydningarna om tsarregeringens respekt för gifna löften utpekat. Redan i januari 1908 emanerade ett förordnande af tsaren-storfursten om att generalguvernören och hans adjoint framgent skulle utnämnas på föredragning af vederbörande ryska minister, icke såsom förut af Finlands ministerstatssekreterare. Snart nog fick man veta att så skett på förslag af den ryska ministerkonseljen och insåg öfverallt i Finland att ‘ detta inledande steg otvifvelaktigt komme att följas af flera, på initiativ från samma håll.

Den tredje riksduman hade icke långt tidigare sam-manträdt och visat sig till sitt afgjorda flertal vara fullt så reaktionär, som tsarregeringen på grund af den egenmäktigt utfärdade nya vallagen väntat och hoppats. De två föregående dumaförsamlingarnas afgjordt oppositionella majoriteter skulle utan tvifvel vägrat att låta bruka sig som skylt för den ånyo beslutna förtrycks-politiken mot Finland, men af den tredje kunde tsaren och hans ministrar med fog påräkna understöd för hvilka laglösheter som helst. Också jublade den reaktionära pressen redan på förhand öfver hvad som komma skulle och gjorde sitt yttersta för att upphetsa opinionen mot det finska folket, som förklarades vara rustadt och redo för ett allmänt upprorsutbrott vid första tillfälle, som er* bjödes af den inre utvecklingen i Ryssland. Och såsom stöd för de orimliga anklagelserna af denna art anfördes allehanda dokument, enligt uppgift öfverkomna af de ryska myndigheterna i Finland, men i själfva verket till allra största del förfalskade, ehuru uppblandade nied ett litet antal verkligen uppsnappade bref och cirkulär, hvilkas hvarken upproriska eller riksförrädiska innehåll genom förvrängd tolkning kunde förklaras stöda förfalskningarna. Efteråt har genom den gendarmofficer, hvilken, efter att under dessa år ha fungerat såsom chef för den hemligaste

politiska polisens, ohranans, afdelning i Finland, senare anslutit sig till regeringens fiender, erhållits bekräftelse på att dessa dokument voro på beställning tillverkade af denna institutions agenter, såväl som uppgift på dessa agenters namn. Men då hade man inga bevis, utan nödgades på finskt håll inskränka sig till allmänna förnekanden och protester, hvilka självfallet icke gjorde minsta intryck på vedersakarna, som å sin sida ingalunda nöjdes endast med anklagelser i allmänhet, utan riktade dem direkt mot namngifna personer.

Såsom beskyddare af de påstådda stämplingarna utpekades som sagdt generalguvernören Gerard, emedan han visat sig så föga villig att blindt gå deras ärenden, för hvilka Finlands autonoma ställning var en styggelse.Utan att vara i västeuropeisk mening frisinnad, hyste denne ämbetsman i alla fall sädan respekt för ingångna förbindelser, för sanning och lag och rätt, att han icke ville låna sig till redskap för sådan politik man numera på nytt börjat drifva mot Finland och därför uppbjödo anhängarna af denna politik allt för att misstänkliggöra honom, tills han blefve tvungen att lämna sin post. Och slutligen kröntes ansträngningarna med framgång. I februari 1908 afgick Gerard och till hans efterträdare ut-nämndes den tidigare nämnde generalen Böckmann. Hans öfvertagande af generalguvernörsämbetet hälsades med bifall af den ryska scbakalpressen, som på grund af förenämnde generals föregående verksamhet trodde sig ändtligen ha funnit rätte mannen för att göra slut på det hatade Finlands särskilda rättigheter och ställning. Att farhågorna för framtiden på finskt håll i hög grad ökades i följd af denna utnämning behöfver knappast utsägas, men till en början och under rätt lång tid framåt bekräftade ingen af den nye generalguvernörens åtgärder och i allmänhet intet i lians offentliga verksamhet dessa farhågor.

Snart fick man också annat af mera omedelbart aktuellt intresse alt tänka på. Mot slutet af mars hade i landtdagen framställts en interpellation rörande den inhemska regeringens förhållande till den förändrade och hotande politik man från rysk sida inslagit mot Finland. Interpellationen besvarades af senator L. Mechelin, och det utskott, som behandlat interpellationen, föreslog en öfvergång till dagordningen, hvarmed regeringen förklarade sig till freds. Men de talrika socialdemokratiska representanterna — 40 proc. af samtliga — nöjdes icke med utskottets formulering, utan framställde ett eget förslag, som utgjorde ett oförtydbart misstroendevotum mot senaten. Och vid valet mellan dessa tvenne förslag af-höllo sig suometarianerna, hvilkas egna formulering först blifvit förkastad, från omröstningen, hvarför socialdemokraternas misstroendevotum blef antaget. Detta föran-ledde senatens ledamöter att ställa sina taburetter till monarkens förfogande, men i stället för att entlediga den inhemska finska regeringen, utfärdade tsaren-storfursten ett dekret om upplösning af landtdagen och utsättande af njra val samt sammanträdande af den nyvalda landtdagen i augusti.

I Finland väckte denna utgång rått mycken diskussion och klander af såväl den ena som den andra parten i konflikten, men inom kort blef den allmänna uppmärksamheten upptagen af långt viktigare saker än det i och för sig föga betydande inre mellanhafvandet, som ju knappast var mera än ett schackdrag af det suometarianska partiet mot senaten. I den ryska duman hade, uppenbart med regeringens goda minne, framställts en interpellation rörande regeringens afsikter i fråga om Finland, därvid en af interpellanterna uppmanade tsarregeringen att icke töfva att göra slut på de finska separatistiska sträfvandena och upprorsförberedelserna. Den 18 maj 1908 besvarade regeringschefen Stolypin denna interpella-tion med ett långt anförande, som på en gång utgjorde ett program för den kommande politiken och en ytterligt förvrängd framställning såväl af det rådande tillståndet i Finland som af det finska storfurstendömets ställning i riket och af den statsrättsliga grunden för denna ställning.

Herr Stolypin började med en öfverblick af den finska frågan, hvarvid han uppräknade de politiska händelserna i Finland under de sista åren, sådana de anno-terats och framställts i den mest finskfientliga pressen i kejsaredömet. Att dessa pressorgans framställningar voro fotade på betalda rapporter och uppgifter af ohra-nans agenter visste ingen bättre än Stolypin, som noga kände till den politiska polisens metoder och hvad slags folk den använde i sin tjänst. Men detta hindrade icke tsarregeringens chef alt anföra äfven de mest fantastiska uppgifter, för hvilka inga andra bevis funnos ån de hyrda rapportförfattarnas ord, såsom fastslagna fakta, på hvilkahan byggde den bild af ett till tänderna beväpnadt och för omedelbart uppror beredt Finland han framlade för den om finska förhållanden och om det verkliga läget självfallet till största del okunniga duman. Åtskilliga af de uppgifter, som ingingo i premiärministerns svartmålning, kände man igen från finnofobpressens spalter, andra hade man tidigare sett i ett gendarmarkiv, som under storstrejken fallit i finska händer, ytterligare andra

företeddes

senare i afskrifter af de originella rapporterna af den

• __________

tidigare berörda ohranaafdelningschefen. Förut hade man i Finland endast skrattat åt de befängda orimligheter största delen af dessa rapporter innehöllo, och åt de ryska blad man antog låtit lura sig att offentliggöra uttalanden fotade på sådana aktstycken. Men nu uppenbarade tsarregeringens främste man alt dessa fantasifoster hopsatts i bestämdt och målmedvetet syfte, i det han behandlade dem såsom fullgiltigt historiskt material, hvarpå det ryska världsrikets politik mot det finska stor furstendömet framgent borde och komme att byggas.

1 samma anda och ton gick premiärministerns utläggning af de historiska fakta och dokument, ur hvilka vid ojäfvig granskning Finlands rätt till statlig autonomi med full tydlighet framgår. Men härvid framställde han inga som helst nya argument och lika litet kunde han förebringa några nya stöd för de gamla, som på finsk-fientligt håll sedan tiotal år åberopats och hvilka samtliga i förra delen af detta arbete anförts, hvarför de här kunna förbigås. Och i likhet med sina föregångare på delta område af förvrängning och vantolkning af stats-akter och regentuttalanden, förbigick herr Stolypin med tystnad flera af de viktigaste bland dessa, helt visst utau att dumamajoriteten, hvilken han främst ville öfvertyga, hade en aning om de afsiktliga luckorna i bevisföringen — lika litet som det väl för öfrigt skulle gjort något som helst intryck på dessa reaktionens blinda anhängare att veta huru absolutismens främste företrädare handskades med den historiska sanningen. Sin utläggning slutadeherr Stolypin med förklaringen att fredstraktaten af 1809 i Fredrikshamn vore den enda akt, som bestämde Finlands förhållande till Ryssland och ställning inom det ryska riket, och därtill fogade han ett löfte om att snarligen fylla den lucka, som förefanns i den ryska lagstiftningen, i det intet stadgande existerade om huru förfaras skulle vid stiftandet af lagar, som på en gång berörde såväl Finlands som Rysslands intressen, af s. k. rikslagar.

Länge dröjde det icke heller förrän tsaren i enlighet med denna Stolypins hotelse skred till handling i fråga om Finland. Redan under föregående år hade den ryska ministerkonseljen tagit sig anledning uttala, att den finska ministerslatssekreteraren icke borde äga befogenhet att ensam afgöra hvilka ärenden han kunde direkt förelägga monarken och rörande hvilka han först borde inhämta vederbörande ryska ministers åsikt. Nu visade sig i hvilket syfte detta uttalande gjorts, då den 2 juni (1908) ett kejserligt förfogande utfärdades, enligt hvilket generalguvernören i Finland ålades att därefter, på samma gång han till ministerstatssekreteraren öfversänder handlingarna i ärenden att föredragas för monarken, öfverstyra enahanda handlingar äfven till ministerrådet. Detta skulle så afgöra huruvida frågorna äfven berörde kejsaredömets intressen och i sådan händelse afgifva ett utlåtande, hvilket vid föredragning för monarken äfvenledes skulle honom föreläggas.

Därmed var det första steget taget mot uppfyllande af Stolypins löfte om en förändring af tsarregeringens förhållande till Finland. Framgent komme monarken enligt det utfärdade förfogandet i själfva verket icke att enligt konstitutionen styra Finland med biträde af finska råd-gifvare, utan i de viktigaste stycken på grund af de ryska ministrarnas utlåtanden, hvarigenom själffallet såväl ministerstatssekreterarens som generalguvernörens och den finska senatens ställning väsentligen förändrades. Inskjutandet af ministerrådet såsom en ny och afgörande instans i behandlingen af alla frågor utgjorde i grunden en stats-kupp, som helt och hållet förändrade det konstitutionella styrelsesättet och därmed Finlands själfständiga ställning.

I Finland tvekade man icke heller ett ögonblick om syftet med och den verkliga innebörden af det kejserliga förfogandet. Man insåg att en ny författningskamp var inledd och insåg åfven att denna skulle bli farligare än någonsin, då tsarregeringen kunde stödja sig på en reaktionär duma och samtidigt mellan de finska partierna rådde en oenighet, som redan splittrat den förut homogent konstitutionella senaten. I anledning af den tidigare berörda konflikten med landtdagen hade den inhemska regeringens medlemmar anhållit om afsked, men sådant beviljades endast fyra af dem, bland hvilka vice ordföranden Mechelin, hvarför tanke uppstod på en koalitionssenat som kunde påräkna starkare stöd af landtdagen än den förra, hvilken nödgats stödja sig endast på de konstitutionella grupperna. De kvarstående senatorerna ingingo visst med en hemställan till monarken, däri uttalades huru stridande mot Finlands grundlagar det nyss emanerade förfogandet var, men under längre tid

erhölls icke något svar på denna hänvändning och detsamma blef förhållandet då något senare en adress från landtdagen i samma syfte riktades till tsaren storfursten. Under många månader blefvo dessa framställningar i själfva verket alls icke föredragna, en omständighet som i sin mån belyste huru den nya före-dragsordningen komme att verka och huru de högsta ryska ämbetsmännen numera ansågo sig kunna förfara i fråga om Finland och finska ärenden.

De anbefallda nyvalen till landtdagen befunnos, sedan resultaten blifvit kända, endast i så måtto hafva förändrat dess sammansättning, att suometarianerna förlorat ett halft dussin mandat som tillfallit vänsterpartierna. Till talman återvaldes därför också samme man som vid senaste landtdag, förre assessorn i Åbo hofrätt, Per Evind Svinhufvud, hvilken tillvunnit sig de olika partiernas aktning och förtroende i lika hög grad som han genom sitt tidigare deltagande i de politiska motståndssträfvan-dena väckt de ryska maktägandes och deras anhängares afvoghet, en känsla hans uppträdande såsom talman för landtdagen ingalunda förmildrat. När denna gång general-guvernören vid landtdagens öppnande på monarkens vägnar uppläste trontalet, däri missnöje med den förra, upplösta landtdagens hållning uttalades, gaf talmannen i sitt svar äfven å sin sida uttryck åt de känslor, som besjälade folket och dess representanter i anledning af ingreppet i den håfdvunna och lagliga ordningen för föredragning af finska ärenden. Efter betonande af att genom detta ingrepp en af hörnstenarna i det finska statsskicket rubbats och den lagliga ordningen störts, tilläde talmannen:

»Hvarje åtgärd, som innebär en afvikelse från denna ordning, måste uppfattas såsom ett åsidosättande af Finlands rätt och år fördärfbringande till sina följder. Därför hafva äfven en del åtgärder under senaste tid hos folket väckt allvarliga bekymmer. Folkets lifliga önskan är, att grundlagsenliga förhållanden i detta af-seende måtte befästas.»

Talmannens djärfhet att, såsom det på ryskt reaktionärt håll hette, oförsynt klandra ett allerhögsta förfogande, gaf den finskfientliga pressen anledning till en mängd utfall af ursinnig hätskbet, riktade såväl mot landtdagen och dess talman som det finska folket i allmänhet och hotande att den dag snart skulle randas, då det komme att göras slut på finnarnas fräcka och upproriska ohörsamhet. Landtdagen fick dock sitta den lagstadgade terminen ut, men förmådde på intet sätt göra laglighets-ståndpunkten gällande gentemot de reaktionära strömningarna i Ryssland, som för hvar dag alltmera aggressivt vände sig mot Finland och dess folk. Och lika föga förmådde den nya koalitionssenaten, där de konstitutionella elementen ännu hade en ringa öfvervikt, uträtta någonting i sådan riktning. Det ryska ministerrådet hade under Stolypins öfverinseende numera tagit ledningen i alla frågor, som rörde Finland, och kunde icke i minstamån påverkas af någonting som man från finsk sida framhöll.

Året 1908 gick till ända under de dystraste utsikter. I Ryssland var den revolutionära rörelsen helt slagen till marken och den oinskränkta själfhärskaremakten fullt så suverän som någonsin. Riksduman var blifven ett autokratins blindt tjänstvilliga redskap, som helt oreserve-radt understödde också den på nytt inslagna, lag och löften åsidosättande förtryckspolitiken mot Finland. Grefve Wittes förutsägelse vid diskussionen under tsarens eget presidium en af de sista dagarna af 1905 af paragraf 2 i de nya ryska grundlagarna hade slagit in.

Paragrafen rörde Finlands ställning till kejsaredömet och förelåg i tvenne textförslag, af hvilka det ena förklarade storfurstendömet vara »i det ryska rikets suveräna besittning», medan det andra endast nämnde Finland en »oskiljaktig del af det ryska riket», och hvardera formuleringen hade funnit såväl förespråkare som vedersakare. Tsaren hade vid öppnandet af diskussionen förklarat sig föredraga den första affattningen »såsom varande mera bestämd». Men hans farbror, storfurst Wladimir, hade liksom storfurst Nikolai varnat för att genom en sådan formulering utmana finnarna. Grefve Witte yttrade:

»I händelse vi öfverlefva de nuvarande olyckorna och om inga förrädare yppa sig i duman, är den

finska frågan icke farlig----------------------------

Hvarför skulle H. M. Kejsaren taga på sig alt lösa den finska frågan? Låt hellre duman göra det. Om den blir nationalistisk kommer den att gå längre än monarkerna gjort; den kommer att lösa hvarje fråga»

Hvarken den första eller den andra duman hade till sitt flertal blifvit nationalistisk och tsarregeringen hade lämnat

det finska statsskicket i allt väsentligt orördt sådant det återupprättats under storstrejken. Men så snart den nationalistiska duma grefve Witte hoppats blifvit bragttill stånd, utgjorde tsaren-självhärskarens gifna ord icke längre något hinder för nya sträfvanden att utsträcka själf-härskaremakten också till Finland.

Dessa sträfvanden fortsattes under 1909 ännu mera omaskeradt än under föregående år. Den första sammanstötningen detta år ägde rum mellan monarken och landt-dagen. Till talman hade återvalts herr Svinhufvud, hvars svar på trontalet vid senaste landtdag väckt så starkt misshag på högsta ort, att generalguvernören nu på order därifrån meddelade talmannen tsaren-storfurstens »önskan», att svaret pä trontalet framgent skulle inskränkas till ett frambärande af uttryck för landtdagens känslor af trohet och vördnad för monarken. Denna önskan ansåg sig talmannen emellertid sakna skäl att efterkomma, utan tvärtom skyldig att gifva uttryck åt de andra känslor af bekymmer och oro öfver den riktning monarkens politik inslagit, som tryckte hela folket. Detta gjorde han följaktligen i sitt svar på det föga nådiga trontalet och följden vardt, att landtdagen inom fyra dagar blef upplöst, förrän den alls hunnit taga ihop med sitt egentliga arbete.

På samma gång utsattes nya val och bestämdes att den nyvalda landtdagen skulle samlas den 1 påföljande juni. Men den mellanliggande tiden blef ingalunda en period af lugn, utan utmärktes tvärtom af större aggressivitet från tsarregeringens sida än dittills utvecklats. Ett lika förbluffande som i parlamentarismens häfder enastående utslag af denna aggressivitet utgjordes af en af ministerrådet föreslagen och af tsaren godkänd och till efter-lefnad påbjuden regel, att upplöst landtdags före upplösningen fattade beslut, om så ock godkännande regeringens egna förslag, saknade juridisk giltighet och förty icke finge föredragas för monarken. Denna bestämning offent-liggjordes dock icke såsom en särskild förordning, utan inflikades i ingressen till en af landtdagen antagen lag om lega af jord på landet, hvilken af monarken stadfästs. Senaten ansåg sig själfTallet icke kunna promulgera till efterlefnad ett sådant extraordinärt förfogande, som ofel-bart komme att gifva anledning till ändlösa förvecklingar, utan ingick med en hemställan om att ingressen i fråga måtte ändras. Denna hemställan hade dock ingen annan påföljd än en befallning af tsaren-storfursten om omedelbar promulgering, hvarför de konstitutionella ledamöterna af senaten anhöllo om afsked och entledigades. Endast de suometarianska ledamöterna kvarstodo och ombesörjde i samråd med generalguvernören den anbefallna promul-geringen. Men det kuriösa kejserliga förfogandet visade sig omedelbart i praktiken vålla en sådan mångd oförutsedda och oöfverkomliga svårigheter, att det ledan i juli återkallades.

Långt därförinnan hade emellertid en annan konflikt uppkommit, som berörde äfven ledamöterna af senatens justitiedepartement, Finlands högsta domstol. Redan i april hade underrättelse ingått om att såväl senatens hem-ställningar som landtdagens petition rörande det föregående år emanerade förfogandet om ministerrådets handläggande af finska ärenden slutligen föredragits för monarken af en af de ryska ministrarna och lämnats utan afseende. Ledamöterna af justitiedepartementet hade deltagit i beslutet om aflåtande af sådan hemställan, den de följaktligen äfven undertecknat, och ansågo sig vid den utgång saken erhållit icke kunna kvarstå i sina ämbeten, utan anhöllo om afsked och entledigades. Landet var sålunda på en gång utan såväl högsta domstol som fullständig inhemsk regering och alla försök att förmå medlemmar af de konstitutionella grupperna att inträda i senaten slogo fel, hvarför suometarianerna slutligen besatte en del af de lediga taburetterna med män, som redan under den tidigare olaglighetsperioden visat sig redo att promulgera hvilka påbud som helst.

Synnerligt länge funno sig emellertid icke ens de suometarianska senatorerna kunna kvarstå. Militårfrågan tvingade äfven dem att sätta sig till motvärn mot tsar-regeringens politik. Ett kejserligt manifest utfärdades, förklarande att frågan om det finska folkets utgörande afvärneplikt undandragits den »lokala» finska lagstiftningen och i sinom tid komme att afgöras i rikslagstiftningsväg. Intill dess befalldes det finska statsverket att utbetala en penningekontribution, hyilken för åren 1908 och 1909 skulle utgå med tio millioner mark per år och sedan ökas med en million årligen tills den uppginge till tjugu millioner. Medel härför skulle dels tagas ur de ordinarie fondernas, militie- och statsfondens, tillgångar, dels beviljas af landtdagen, till hvilken i enlighet härmed öfverlämna-des en proposition om sådan bevillning.

Detta manifest ansågo sig de kvarstående senatorerna icke kunna på eget bevåg promulgera, utan vände sig

enskildt till landtdagen med en förfrågan om huru denna komme att ställa sig till den äskade bevillningen, och då det svaret erhölls att landtdagen omöjligt kunde bifalla till ett så både till innehåll och form alltigenom inkonstitulionellt förslag, vägrade senatorerna att promulgera manifestet och anmälde till högsta ort sin önskan att afgå vid oktrojens utgång den 1 oktober. De befalldes dock att kvarstå tills senaten blefve rekonstruerad. Och på rege-ringshåll begynte man så att säga med ljus och lykta leta efter personer villiga att i egenskap af ledamöter af Finlands senat sänka sig till viljelösa redskap för den ryska absolutismen. Så vidt möjligt önskade man besätta de lediga taburetterna med personer, som åtminstone formellt vore finska medborgare och lyckades äfven småningom finna ett antal sådana i olika vrår af det ryska riket, där de sedan unga år gjort karriär inom armén eller flottan och sedan såsom helt främmande för sitt fosterland stannat kvar efter slutad tjänstetid. Men då icke ens sådana individer funnos att tillgå i tillräckligt antal, gick man längre och kompletterade senatsbesätt-ningen med folk, som saknade äfven den nämnda kvalifikationen af formellt finskt medborgarskap. Först i slutet af oktober var denna rekrytering nödtorftigt genomförd så att promulgering af militärmanifestet kunde företagas, hvarvid de på befallning kvarstående finska senatorerna

27. — Moskoviter och finnar.visst voro tillstädes under sessionen, men vägrade att deltaga i ärendets behandling. Först i slutet af november befriades de till sist från ledamotskapet i senaten.

Härunder hade emellertid också landtdagen fö re haft frågan om beviljande af de millioner tsarregeringen begärt för den ryska riksskattekammarens räkning, hvarvid det suometarianska partiet icke visat sig i sin helhet obenäget att för undvikande af konflikt tillmötesgå de ryska anspråken. Och bland de konstitutionella funnos utan tvifvel många, som skulle röstat för ett slutligt ordnande af militärfrågan på basen af en årlig kontribution i stället för värneplikt, blott landtdagen förunnats att så göra i grundlagsenlig ordning. Men under de förutsättningar regeringspropositionen uppställde var detta omöjligt. Med öfvervägande majoritet beslöt landtdagen därför att icke bevilja de äskade millionerna, emedan dessa affordrats i en form och på villkor, som inneburo fullständigt förnekande af representationens otvifvelaktiga rätt att deltaga i afgöran-det af militärfrågan. Följden blef att landtdagen den 18 november ånyo upplöstes,, för andra gången under samma år. Samtidigt anbefalldes nyval och den nya landtdagens sammanträdande utsattes till den 1 mars 1910.

Under allt detta hade den reaktionära ryska pressen med samma ursinne, som den tidigare ådagalagt i fråga om generalguvernören Gerard, riktat oupphörliga angrepp äfven mot hans efterträdare, hvilken likaledes förklarades icke ha inlagt tillräcklig energi i häfdandet af de ryska intressena genemot finnarnas obefogade pretentioner och stärnp-lingar. Uttalandena i denna press visade sig som vanligt icke ha gjorts förgäfves. I slutet af november entledigades general Böckmann och till generalguvernör utnämndes den till generallöjtnant befordrade Seyn, som aldrig dolt sin hätska fiendskap mot det land, i hvars administration han nu kallades att intaga den främsta platsen. Att hans utnämning var liktydig med inledandet af en ännu mera aggressiv regim än dittills var för en och hvar så mycket tydligare som äfven andra omständigheter gåfvo vidhanden, att tsarregeringen beslutit mera energiskt än någonsin drifva förryskningspolitiken vidare.

Hvart man närmast syftade visade förhandlingarna vid en »blandad» konferens af fem finska ledamöter och sex ryska, hvilken enligt ett kejserligt förfogande af den 10 april sammansatts och erhållit i uppdrag att framställa ett förslag om ordnande af den s. k. rikslagstiftningen. De finska ledamöterna hade genast vid konferensens första sammanträde förklarat grundvillkoret för sitt deltagande i förhandlingarna vara, att den finska konstitutionen skulle respekteras och att följaktligen de förslag, som konferensen kunde komma att uppgöra, skulle föreläggas den finska landtdagen. De ryska ledamöterna genmälde härtill, att konferensens uppdrag vore begränsadt till uppgörande af förslag till bestämmande af rikslagstiftningens kompetens och sålunda icke omfattade frågan om etablerande af sådan lagstiftning, hvilken fråga redan vore allerhögst afgjord. Härpå åtskildes konferensen för att ånyo sammanträda på hösten, då såväl de finska som de ryska ledamöterna skulle hafva sina förslag färdiga. Det finska förslag, som då framställdes, gick så nära yttersta gränsen af hvad man från finsk sida kunde medgifva utan väsentlig rubbning af det konstitutionella statsskicket, att det sedermera väckte rätt skarpt klander på olika håll i Finland. Men konferensens ryska medlemmar ansågo de gjorda medgifvandena icke på långt när tillräckliga, utan framställde å sin sida ett annat förslag, som innebar intet mindre än ett upphäfvande af den

finska konstitutionen och Finlands förvandling till en rysk provins med en lika snäft begränsad som till sitt fortbestånd osäker autonomi. Konferensen upplöstes härefter, utan att någon utjämning af de konträrt motsatta åsikterna kunnat åvägabringas.

I Finland kunde man efter detta icke längre hysa minsta skymt af tvifvel om hvad tsarregeringen ytterst åsyftade. Ty att de ryska medlemmarna af konferensen uppgjort sitt förslag i samråd med regeringen och i enlighet med dess instruktioner var lika uppenbart som attderas forslag åtminstone i allt väsentligt komme att gillas af monarken, som tydligen var besluten alt underordna äfven Finland sin oinskränkta maktfullkomlighet. Att därvid inga medel, om än så våldsamma, komme att skys, visade den oupphörliga ökningen af de i Finland förlagda ryska trupperna, som småningom till trängsel fyllde äfven den upplösta finska militärens kaserner öfverallt i landet. Att man intet skulle haft emot en anledning att använda trupperna framgick åter af den reaktionära pressens försök, att i otaliga artiklar och genom »afslöjanden» af spion-rapporterade upprorsplaner och sammansvärjningar upphetsa såväl den ryska allmänheten som soldatesken mot det finska folket.

Mörkare och mera hotfull än vid 1909 års utgång hade Finlands framtid icke tett sig ens under det Bobri-koffska skedets dystraste dagar. Endast af en genomgripande förändring af förhållandena i Ryssland kunde man hoppas på en ljusning, men inga tecken till en sådan förändring inom beräknelig tid kunde ännu förmärkas. Utvecklingen i Finland under de

senaste åren.

Bevillningskonflikt. — Landtdagen 1910 och dess protester. — Förslaget om rikslagstiftning. — Utländska inlägg i konflikten. — Urtima landtdag. — Den första »rikslagen». — Landtdagsupplösning — Prokuratorsämbetet. — Landtdagen 1911 och dess verksamhet. — Förrysknings&tgärder och lagkränkningar. — Lotsverkets förstöring.

— 1912 års landtdag. — Protester mot nya förryskningsåtgärder.

— Börjande tillämpning af »rikslagarna». — Utsikterna för framtiden.

Landtdagen 1909 bade för att befrämja nykterhets-sträfvandena i mycket betydande mån böjt bevillnings-skatterna på maltdrycker och brännvin och bade därjämte beslutit särskilda förändringar i förordningen om stämpelbevillning. Besluten skulle träda i kraft från och med ingången af året 1910, då de af tidigare landtdag beslutna bevillningarna upphörde att gälla. Men den nya senaten, hvars ledamöter voro föga förtrogna med lagar och förhållanden i Finland, eller respekterade den lagliga ordningen och ansågo de af landtdagen beslutna afgifterna alltför höga, föreslog att monarken skulle lämna besluten om höjning af dessa afgifter utan af-seende, låta uppgöra nya bevillningspropositioner att föreläggas landtdagen 1910 och under tiden tills om dessa fattats beslut fortfarande låta uppbära de gamla bevill-ningsskatterna. Och monarken utfärdade ett påbud i enlighet med detta råd, fullständigt förbiseende hvilket intrång på folkets själfbeskattningsrätt ett sådant förfogande utgjorde.

Följden af förfogandet vardt också allmän oreda.En mängd lagtrogna ämbetsverk och tjänstemän vägrade att alls uppbära några bevillningsskatter, emedan inga dylika blifvit lagligt fastställda, andra uppburo sådana i enlighet med landtdagens beslut, medan ytterligare andra vid uppbörden ställde sig det olagliga förfogandet till efterrättelse. Och oredan förminskades ingalunda genom att generalguvernören omedelbart inskred med afskedan-den och andra straffåtgärder mot dem, som vägrade att afvika från lag och laga ordning i detta afseende. Den hotande villervallan afvärjdes emellertid genom att ministerstatssekreteraren lyckades förmå monarken att återkalla det grundlagsstridiga förfogandet och redan i medlet af januari låta till efterlefnad kungöra den af landtdagen antagna bevillningsförordningen. Men ännu under lång tid därefter pågingo generalguvernörens förföljelser mot de lagtrogna tjänstemän, som vägrat tillämpa det olagliga påbudet, medan senaten undgick hvarje slag af näpst för afgifvande af det råd, som förmått tsaren-storfursten att intaga en position, fråu hvilken han nödgades retirera.

Härunder hade emellertid valen till landtdagen försiggått under i någon mån mindre lifligt deltagande af valmännen än vid något föregående val, hvarför äfven Finlands vedersakare i öster gåfvo luft åt förhoppningen

att finnarna småningom skulle tröttna på de täta landt-dagsupplösningarna och inse fåfängligheten af vidare motstånd. Men valens resultat gåfvo intet stöd åt sådana förhoppningar. Suometarianerna, det enda parti som visat sig i viss mån böjdt för medgörlighet gentemot de ryska fordringarna, förlorade ytterligare ett halft dussin mandat. Och å andra sidan läto flera af dem, som under ståndslandtdagarnas tid mest energiskt bekämpat för-ryskningspolitiken, nu uppställa sig som kandidater och blefvo valda. Landtdagens hållning i fråga om tsarregeringens politik förblef därför också i allo oförändrad, såsom den flerfaldt sattes i tillfälle att visa.

Regeringen återkom som vanligt med frågan om militärkontributionen i och genom en proposition, attlandtdagen för dess bestridande under 1911 skulle bevilja tolf millioner mark, hvarjämte för det löpande året sju och en half millioner begärdes såsom tillskott till den summa senaten redan egenmäktigt utbetalat af tillgängliga medel. Landtdagen afböjde på samma grunder som tidigare dessa förslag, men senaten utbetalade trots landt-dagens protester hela kontributionssumman för 1910, hvarvid den för att fylla beloppet indrog anslag för folkbildningen och för andra kulturella ändamål, till sam-manlagdt något öfver fem millioner mark. Och i anledning af landtdagens vägran att bevilja de äskade tolf millionerna för erläggande af militärkontributionen under 1911, strök senaten vid uppgörande af detta års budget ordinarie utgiftsanslag till ett belopp af mera än fem och extraordinarie anslag till något öfver fem och en half millioner mark. I dessa strykningar ingingo anslag för folkbildningen till mera än tre millioner, för lungsotens bekämpande fyrahundra tusen, för nationalmuseet, för sjukhus och andra byggnader, som redan voro påbörjade, etc.

Till landtdagens beslut och protester togs numera lika föga hänsyn i de finansiella frågorna som i andra, helt oberoende af den form protesterna ikläddde sig. Tsarregeringen tog i sin politik mot Finland icke längre i betraktande någon annan synpunkt än den af det finska storfurstendömets möjligast snabba och fullständiga förvandling till en rysk provins, lika obetingadt underordnad självhärskaremakten och dess godtycke som kejsare-dömet självt. Så tillsattes medan landtdagen som bäst pågick på tsarens befallning en kommitté i S:t Petersburg för att behandla frågan om det finska* lotsverkets förvandling till ryskt, en »reform», som redan tidigare varit på tal och till hvars genomförande första steget tagits genom utnämnandet af en rysk man till chef för verket. Landtdagen aflät en särskild petition om bibehållande af lotsverket såsom finsk statsinstitution, menpetitionen lämnades,liksom numera alla af enahanda syfte, utan afseende.

Mot slutet af mars skred så den ryske premiärministern Stolypin till uppfyllande af sitt tidigare gifna löfte om bringande af Finland under närmare kontroll af riksregeringen, genom att förelägga den ryska duman ett lagförslag »angående ordningen för utfärdande af Finland rörande lagar af betydelse för hela riket». Lagen öfverensstämde i allt väsentligt med det förslag den i det föregående nämnda blandade kommitténs ryska medlemmar framställt och som gick ut på intet mindre än totalt förintande af Finlands autonomi. I detta regeringens förslag ingick en förteckning öfver lagstiftningsärenden, hvilka vore att betrakta såsom »af betydelse för hela riket» och bestämdes att alla sådana ärenden skulle af-göras af den ryska duman och af riksrådet, hvarvid den finska landtdagen endast skulle hafva rätt att om ärendena i fråga afgifva utlåtanden, som icke blefve bindande för de ryska lagstiftningsmyndigheterna. Och därtill förklarades alt äfven andra än de i förteckningen upptagna frågorna, som af det ryska ministerrådet ansåges beröra hela rikets intressen, komme att behandlas på samma sätt. Den finska landtdagens lagstiftningsrätt skulle med ett ord utan vidare upphäfvas i fråga om alla ärenden tsarregeringen behagade förklara beröra ett eller annat riksintresse, liksom man redan sökt upphäfva landtdagens budgeträtt genom att förklara regeringen kunna ensidigt förfoga öfver statsfonderna och deras inkomster, till hvilka bland andra hörde tullintraderna, de viktigaste af alla den finska statens intäkter. Slutligen bestämde det Stoly-pinska lagförslaget att landtdagen i gengäld för sin förlorade lagstiftningsrätt skulle få sända fyra ombud till den ryska duman och två till riksrådet.

Den ryske premiärministerns framläggande af detta förslag väckte den största uppmärksamhet öfverallt i Europa, där tidningar och tidskrifter af olika politisk färg skarpt nagelforo med de begrepp om konstitutiona-lism och om helgden af sina egna löften tsarregeringen visade sig hysa. Slutligen gaf sig denna allmänna stäm* ning uttryck i sammanträdandet af ett antal af Europas mest framstående rättslärda från olika länder till en konferens under presidium af den engelske statsrätts* specialisten, professor Westlake, för granskning och bedömande af den

rättsliga sidan af konflikten mellan tsarregeringen och Finland. Konferensen ägde rum i London under dagarna 26 mars 1 februari 1910 och resulterade i ett gemensamt uttalande, eller kanske rättare domslut, hvari den finska ståndpunkten obetingadt erkändes såsom riktig och den ryska regeringspolitiken oreser-veradt stämplades såsom rättsvidrig. I anslutning till denna internationella jurys utlåtande, som offentliggjordes på flera olika språk, sände medlemmar af folkrepresentationerna i Belgien, England, Frankrike, Holland, Italien, Tyskland och Österrike adresser till riksduman, uppmärksamgörande de ryska representanterna på den kränkning af konstitutionell rätt och folkfrihet det af Stolypin duman förelagda lagförslaget utgjorde. På frågans slutliga utgång verkade allt detta icke, men väl ha de ryska påståendena om tsarens »rätt» att undertrycka Finlands konstitution helt och hållet förstummats. Numera åberopas endast hans makt att så göra.

I den ryska representationen väckte det Stolypinska förslaget nog mycket skarp opposition, till hvilken slöto sig äfven medlemmar af den annars i så godt som alla stycken blindt regeringslydiga centern. Men då regeringens öfriga anhängare, långt ifrån att taga hänsyn till de af oppositionens främsta talare framförda skälen för förslagets förkastande, tvärtom på alla sätt sökte genom-drifva snabbaste möjliga antagande däraf, aflägsnade sig etthundra tjugu medlemmar af oppositionen från sessionssalen under förklaring att de intet ville hafva att skaffa med det brott majoriteten tydligen var besluten att begå mot Finlands besvurna konstitution och på samma gång äfven mot Rysslands grundlagar. Af dumans samtliga448 medlemmar hade endast 307 varit närvarande under sessionen, hvarför sålunda icke flera än 187 deltogo i omröstningen, och af dessa röstade ännu 23 mot förslaget. Men det hade i alla fall erhållit majoritet och då äfven riksrådets flertal, ehuru äfven där efter starkt motstånd både af de frisinnade och af en del konservativa ledamöter, biföll regeringsförslaget, gick tsarregeringen vidare. Lagförslagets syfte var ju, såsom i dess rubrik tydligt utsädes, att införa en ny »ordning» för stiftande af sådana lagar detsamma afsåg. Men detta hindrade icke tsarregeringen att tillämpa denna ordning, som ännu alls icke existerade, redan vid behandlingen af förslaget om införande däraf, hvilket icke kan betecknas såsom annat än en statskupp.

I början af april förelädes det af de ryska lagstiftande myndigheterna godkända förslaget den finska landt-dagen med uppmaning till denna att inom månaden afgifva sitt utlåtande därom. Landtdagen kunde dock själffallet icke inlåta sig på den sålunda anbefallda behandlingen af frågan utan att en gång för alla afstå från sin och landets rätt, hvarför den kejserliga propositionen afböjdes. Men för att ytterligare klargöra sin ståndpunkt, utlade landtdagen i sitt svar ännu en gång vidlyftigt grunderna för sin rätt att besluta i frågor, som den förevarande, hvarför den icke kunde gå in på att i sådana endast afgifva ett utlåtande. Härtill togs emellertid icke minsta hänsyn, utan fastställde tsaren-storfursten den 30 juni 1910 den af de ryska lagstiftande myndigheterna godkända »rikslagen» till efterlefnad. En vecka senare promulgerades den också af den inga olagligheter skyende finska senaten, som nedsjunkit till ett i allo viljelöst redskap för den usurpatoriska själfhärskaremakten.

Landtdagen hade emellertid äfven diskuterat och antagit olika motioner och petitioner rörande lagstiftning på sociala och andra områden, men i de flesta fall utan att dess initiativ ledt till någon påföljd. Oaktadt sin af-visande hållning såväl i fråga om beviljandet af medelför militärkontributionen som beträffande det ryska förslaget om rikslagstiftning fick emellertid landtdagen sitta den lagbestämda terminen till slut. Och redan i augusti sammankallades representanterna på nytt till en urtima landtdag, som skulle öppnas den 14 september och, såsom det i kallelsebrefvet hette, pågå i två månader. Dess uppgift skulle bli att uppgöra förslag om sättet för val af ombud till den ryska duman och till riksrådet samt att verkställa sådant val. Vid landtdagens vägran att erkänna giltigheten af rikslagstiftningspåbudet och dess förklaring af skälen för denna vägran hade tsarregeringen sålunda icke fäst något som helst afseende. Urtima landtdagen, som sammanträdde på utsatt dag, förelädes dessutom till afgifvande af utlåtande äfven tvenne af ministerrådet i enlighet med påbudet af den 30 juni utarbetade lagförslag: angående ryssars likställande i rättigheter med finska medborgare samt angående erläggandet af militär-kontribulionen. I det förstnämnda ingick bestämningen, att finska såväl stats- som kommunala tjänstemän, hvilka vägrade medverka till dess genomförande, skulle undandragas den finska lagens skydd och ställas inför rysk domstol, som ägde döma till böter, fängelsestraff o. s. v. för sådant motstånd mot själfhärskareviljan.

Det finska folkets representanter ålades nu att till behandling upptaga dessa, landets grundlagar helt åsidosättande s. k. lagförslag, sedan man visat huru stor hast man hade med de i utsikt ställda, olagliga åtgärderna genom att sammankalla landtdag till urtima session endast fyra månader förrän den nästa ordinarie skulle vidtaga. Men därvid hade man icke tagit i betraktande det stadgande i landtdagsordningen, enligt hvilket det åligger talmannen tillse det ingenting, som strider mot landets grundlagar, af landtdagen upptages till öfverläggning. Talman var såsom förut herr Svinhufvud, som genast förklarade sig ej kunna för representationen föredraga de i landtdagskallelsen uppgifna ärendena, emedan dessa gällde tillämpning af den både till sitt tillkomstsätt ochtill sitt innehåll mot Finlands grundlagar stridande ryska lagen af den 30 juni.

»Därför,» slutade talmannen, »kunna hvarken dessa bestämningar, eller på dem grundade föreskrifter, vara bindande för finska medborgare, för finska myndig-heter eller för iandtdagen. De kunna icke lända till efterrättelse i Finland. Landtdagen skulle bryta mot landets grundlagar om den skrede till behandling af de i landtdagskallelsen nämnda ärendena.»

Denna förklaring af talmannen godkändes enhälligt af landtdagen, som därom aflät en skrifvelse till monar* ken. I anledning häraf blef landtdagen inom mindre än två veckor upplöst. Nya val utsattes till den 2 januari 1911 och den nyvalda landtdagens sammanträdande till den 1 februari.

Från suometarianskt båll hade visst föreslagits, att landtdagen skulle låta talmannens korta protest åtföljas af en adress med närmare utläggning af de rättsliga skälen för landtdagens afvisande hållning. Men den öfver-vägande majoriteten ansåg en sådan adress öfverflödig, då rättsståndpunkten redan flerfaldt och fullständigt blif-vit klargjord, utan att därtill tagits minsta hänsyn af monarken och hans rådgifvare. Om något kunde utöfva verkan i sådan riktning borde den enhälligt godtagna protesten göra det. Men icke heller därom hyste man egentligen några förhoppningar och utvecklingen visade snart att man bedömt utsikterna riktigt, i det olagligheterna efter landtdagsupplösningen fortsattes med än större ifver än tidigare. Ingrepp i tryck- och församlingsfriheten förekommo allt oftare och afskedanden af lagtrogna tjänstemän blefvo alltmera vanliga, i en del fall utan att ens någon skenbar anledning därtill förefanns. Och härunder flödade den nationalistiskt reaktionära ryska pressen af artiklar, uttalanden och notiser, besjälade af fanatiskt hat till Finland och i ett flertal fall omisskännligt fotade på rapporter af de talrika spioner ochagenter af allehanda slag gendarmeriet och ohranan underhöllo i landet.

I hvilken mån dessa den ryska provokationens redskap direkt inspirerades af generalguvernören och hans underordnade har ej kunnat utrönas, men att denne monarkens förtroendeman handlade i fullt och intimt samförstånd med ohranan framgick med all möjlig tydlighet ur en mängd af hans åtgärder och förslag till sådana, såväl som af uttalanden i generalguvernörens organ, den »officiella» ryska tidningen. Ehuru underhållet med finska statsmedel täflade detta, af BobrikofT grundade, blad med de ryska finnofoborganen i fientlighet mot Finland, behandlande liksom dess ryska förebilder äfven de mest fantastiska spionrapporter såsom förtroendevärda dokument och ständigt hetsande till nya och längre gående olagligheter såväl beträffande det finska samhällsskicket i allmänhet som i fråga om enskilda personer, främst tjänstemän, hvilka djärfdes opponera mot förryskningspolitiken.

I samma anda, hvari hans organ redigerades, handlade generalguvernören själf så i stort som i smått, om ock i viktigare afseenden uppenbart ej på egen hand, utan på från högre ort erhållna ordres. Men i enskildheterna syntes han ha tämligen fria händer och begagnade sig i fullt mått däraf för ofta så småaktiga ingrepp, att knappast större motiv än hämndlystnad och provocerande trakasseringslust kunde antagas ligga till grund för dem. Suspenderandet af tjänstemän, hvilka under suspensionstiden beröfvades sin lön, för vägran att medverka till olagligheter, och afskedandet af andra såväl högre som lägre ställda, har i många fall tydligt varit utslag af hämnd och förföljelselusta, medan det i andra varit lika tydligt att afskedande tillgripits för att bereda plats för villiga ombud för förryskningssträfvandena. Ett fall af sistnämnda art var inskridandet mot prokurators-ämbetets i senaten innehafvare, hvilkas samvetsgrant handhafda uppgift att vaka öfver att lagarna hållas ihelgd och af domare och andra tjänstemän riktigt tillämpas, beredt generalguvernören och hans handt-langare många obehag. Inom kort tid afsattes först den lagligen utnämnde prokuratorn och därpå en efter annan tvenne tjänstförrättande,

alla utan laga orsaker. Och lika lagstridigt utnämndes därpå vid ingången af året 1911 till prokurator en af generalguvernörens ryska tjänstemän, hvilken sedan dess gjort det till sitt viktiga ämbetes uppgift att förvränga lagen i stället för att upprätthålla dess okränkbarhet, och att på alla områden hans verksamhet berör befordra laglöshet och godtycke i stället för att skydda den lagliga ordningen och medborgarnas rätt.

Landtdagsvalen, som försiggingo den 2 och 3 januari, kommo landets ryska vedersakares förhoppningar och beräkningar grundligt på skam, i det att icke blott flera valmän än senast åter infunno sig till urnorna, utan äf-ven afgåfvo sina röster för sådana kandidater, att landt-dagens sammansättning blef i det närmaste helt och hållet oförändrad. Lika oförändrad så till sin inkompetens som till servilitet visade sig äfven den s. k. inhemska regeringen, senaten.

När landtdagen den 1 februari sammanträdde, hade regeringen ännu inga lagförslag redo att förelägga densamma till behandling. Icke ens budgetförslaget blef färdigt förrän omkring sex veckor senare, hvarför landtdagen hade så mycket bättre tid att behandla den mängd motioner i olika lagstiftningsfrågor, som efter vanligheten framställdes och hvaraf de, som af landtdagen godtogos, likaledes efter vanligheten i de flesta fall icke ledde till någon påföljd. Och när förslaget till budget för 1912 ändtligen af senaten öfverlämnades, befanns det vara uppgjordt på samma lagstridiga sätt, som föregående år föranledt landtdagens protest mot däri upptagna olagliga utgiftsposter. Hland ordinarie sådana återfanns den fler-faldt afböjda krigskontributionen, upptagen med tretton millioner, hvarför af landtdagen nu begärdes 14,695,483mark bevillningsmedel för 1912 samt för utgifvande af sådana anslag för det löpande året, 1911, som regeringen lämnat obetalda för att få medel till kontributionen, en tillskottsbevillning af 3,025,000 mark. Och då summorna voro så betydande föreslogos nya skatter för att hopbringa dem.

Landtdagen svarade nu som förut, att den olagliga militärkontributionen icke borde upptagas i budgeten, hvilken förty icke heller kräfde nya skatter. Af lediga ordinarie statsmedel funnos minst nittiotvå millioner, medan summan af alla lagliga utgifter icke öfverstege detta belopp med mera än 5,814,543 mark, hvilka landtdagen därför anvisade af bevillningsmedel. Beträffande krafvet på tillskottsbevillning för 1911, förklarade landtdagen att ett fullt tillräckligt belopp af föregående landt-dag anvisats för de af regeringen icke tillgodosedda be-hofven, hvarför landtdagen nu väntade att regeringen skulle bestrida dessa utgifter med statsfondens besparade medel, detta så mycket mera som landtdagen senaste år uttryckligt framhållit, att i händelse bokslutet utfölle gynnsammare än beräknadt, ett i samma mån mindre belopp bevillningsmedel borde tagas i anspråk. Men regeringen hade det oaktadt användt hela summan bevillningsmedel, bvarför allt landtdagen vägrade att anvisa det nu begärda tillskottet.

Beträffande bevillningen för följande år, 1912, förklarade landtdagen åter uttryckligt, att den anvisade det tidigare nämnda beloppet under förutsättning, att alla de af landtdagen särskildt beslutna anslagen, icke undantagande anslagen för folkbildningen, blefvo oafkortade intagna i statsförslaget. Men dessa fordringar och villkor ansåg sig senaten på grund af det stöd den ägde hos tsarregeringen opåtaldt kunna åsidosätta och föreslog följaktligen för monarken, att de skulle lämnas utan afseende och de beviljade medlen användas efter regeringens godt-finnande. Militärkontributionen för 1912 skulle uttagas med fjorton millioner och motsvarande summa strykasfrån kulturanslagen, däraf sju och en half millioner af de af landtdagen beslutna anslagen för folkbildningen. Måhända är onödigt tillägga att senatens framställning utan anmärkning gillades af tsaren-storfursten.

Bland af landtdagen mottagna regeringsförslag gällde det näst budgetpropositionen viktigaste byggande af en järnväg från Hiitola på den karelska banan till Raasuli vid ryska gränsen, en järnväg, som föreslogs i helt annat syfte än det att komplettera och förbättra landets kommunikationsnät. Redan många år tidigare hade i monarkens namn förklarats, att utöfver de då fastställda inga vidare förslag om nya järnvägar i Finland komme att godkännas, förrän en direkt linje byggts från S:t Petersburg till Vasa vid Bottniska viken, en linje som vore af nöden för krigsbehof, hvilka dock icke närmare angåfvos. Att denna befallning utgjorde ett olagligt ingrepp i landtdagens rätt att pröfva hvilka järnvägar den ansåg mest af nöden för landet, låg i öppen dag, men i allmänhet

fäste man då icke synnerligt afseende vid hotelsen, emedan så många nya banor vid den tiden redan voro beslutna, att under den närmaste framtiden knappast kunde bli fråga om vidare nybyggnader. Till Vasa fanns redan järnväg och sedan dess hade från närmaste station på denna byggts en linje åt öster, till staden Jyväskylä, samt därefter från lämplig station på Karelska stambanan en bana åt nordväst, till staden Nyslott. Vidare hade landtdagen 1909 beslutit utsträcka sistnämnda bana till en punkt på den genom hjärtat af landet från söder åt norr gående Savolaksbanan. För en sammanhängande direkt linje S:t Petersburg—Vasa återstod således blott att draga den senast nämnda, af landtdagen 'redan beslutna banan vidare till Jyväskylä ocb att från Nyslottlinjens ändpunkt på karelska järnvägen bygga en bana åt sydost, till gränsen och S:t Petersburg. Det var denna sista sträcka till ryska gränsen regeringen föreslog 1911 års landtdag att besluta till utförande, men propositionen bärom öfverlämnades först i landtdagens elftetimme och befanns dessutom bristfälligt utarbetad, hvarför landtdagen anmälde att den icke nu kunde ingå i pröf-ning af ärendet.

Tidigare under landtdagssessionens fortgång hade tsarregeringen först till duman och senare till riksrådet låtit öfverlämna de båda lagförslagen, om ryska undersåtars likställande i rättigheter med finska medborgare och om militärkontributionen, hvilka urtima landtdagen i Finland föregående år afböjt att taga befattning med. Men förrän dessa förslag hunnit behandlas af de nämnda lagstiftande myndigheterna, hade dessa trots all ödmjuk foglighet gentemot regeringen råkat i konflikt med denna rörande en inre rysk fråga och visade sitt missnöje med regeringens hänsynslösa åsidosättande äfven af dumans rättigheter genom att draga ut på tiden med upptagandet till behandling af de finska förtrycksåtgärderna, hvilka man visste ligga de styrande så nära om hjärtat. Först frampå hösten antogos de båda lagförslagen af duman, ehuru under starka protester af den oppositionella minoriteten, och i januari detta år, 1912, af riksrådet samt promulgerades till efterlefnad från den 14 maj.

Därförinnan hade emellertid förberedelser börjat vidtagas för nya lagkränkande förryskningsåtgärder i Finland. Redan tidigare hade planer omtalats och på det ifrigaste af en del ryska tidningsorgan förordats, om af-skiljande af sydostligaste delen af Viborgs län från det öfriga Finland och införlifvande af de två socknar planen gällde med det Petersburgska guvernementet. Mot slutet af sommaren 1911 blef så kändt, att tsaren-storfursten godkänt ett af ministerrådet framställdt förslag om tillsättande i S:t Petersburg af en rysk kommitté för beredande af frågan om de två socknarnas, Kivinebb och Nykyrka, inkorporerande med kejsaredömet. Enligt ministerrådets åsikt borde åtgärden vidtagas i »rikslagstiftningsordning», ehuru icke ens rikslagen af den 30 juni i sin långa lista öfver ärenden, som skulle undandragas den finska landt-dagens afgörande, nämnde någonting om styckning af Fin-

28. — Moskoviter och finnar.lands område, hvilket enligt konstitutionen icke kan förminskas utan landtdagens samtycke. Genom den förfe-slagna åtgärden skulle nu mera än 30,000 finska med*1 borgare utan vidare ställas under ryska lagar och skydds-löst underkastas ryska myndigheters godtycke, sådant deras fäder i fullaste mått fått pröfva det under den långa tid dessa landsdelar efter freden i Nystad 1721 stått under ryskt regeringsvälde.

Tillsättandet af en rysk kommitté för att förbereda denna olaglighet väckte lika mycken oro som förbittring öfverallt i Finland och särskildt i de hotade landsdelarna, där man anordnade möten för att protestera mot det tilltänkta våldet och beslöt att ingå till tsaren med en medborgerlig adress uttryckande folkets känslor rörande den ifrågasatta skilsmässan från det öfriga Finland. Rörelsen misshagade särskildt generalguvernören, som med synnerlig värme omfattade stycknings förslaget. I strid mot grundlagen om församlingsfrihet icke blott utfärdade han förbud mot hållande af möten för diskuterande af den ifrågasatta åtgärden och lät polisen under hot om våld flerstädes upplösa sådana, utan gaf äfven lika olaglig order om att den ryska militären, där dess befäl funne anledning föreligga, skulle ingripa mot folkskockningar och göra bruk af sina skjutvapen, såvida befallning att skingras icke omedelbart åtlyddes. Trots allt detta kom den beramade adressen dock till stånd, undertecknades af flera tusentals personer i de hotade socknarna och insändes till senaten för att genom dess bemedling tillställas monarken. Men för att tillmötesgå generalguvernörens önskningar kvarhöll senaten under nio månaders tid adressen, medan upprepade undersökningar om sättet för dess tillkomst och annat mera anställdes. När den ändtligen under innevarande år öfverstyrdes till S:t Petersburg, tog sig ministerrådet talan därom och resolverade, att den skulle lämnas utan afseende.

En annan i utsikt ställd olaglighet, som väckte föga mindre oro i Finland och långt större uppseende än densenast berörda utanför landet, var det ryska ministerrådets tillsättande af en kommitté för nppförande af förslag om det finska lotsverkets förvandling till en rysk statsinstitution. Planen härom hade fått hvila sedan 1910 års landt-dag afgaf sin protest mot en sådan »reform», men nu fördes den fram på nytt såsom en redan besluten sak, hvilken det blott gällde att till utförande reglera. Redan i januari 1912 hade kommittén sitt förslag färdigt, hvarpå det förelädes monarken och af honom godkändes. 1 februari utfärdades så det olagliga påbudet i form af en administrativ förordning, i hvilken äfven bestämdes att det finska statsverket fortfarande liksom förut skulle bestrida kostnaderna för denna numera ryska inrättning, hvilken dock äfven i afseende å fastställandet af löner och andra utgifter undandrogs finska myndigheters bestämmanderätt.

Huru denna »reformering» af Finlands lotsverk genomförts och hvilka följder den haft torde ännu ingen glömt, helst följderna fortfarande så godt som dagligen visa sig i form af haverier och grundstötningar, i de flesta fall föranledda af oriktigt eller alls icke utprickade farleder, i andra af de importerade ryska lotsarnas oförmåga i öfrigt att fullgöra sin uppgift. De finska lotsarna började, så snart beslutet om lotsverkets förryskning blef kändt, att i likhet med sitt befäl anhålla om afsked i sådan utsträckning, att snart nog af de längs hafskusten i söder och väster anställda, omkring sjuhundra lotsarna godt femhundra lämnat sina befattningar. Vid den vanliga tiden för sjöfartens öppnande var i följd häraf hela lotsväsendet fullständigt desorganiseradt. Och desorganisationen afhjälptes ingalunda genom att ryska s. k. lotsar såväl från södra kusten af Finska viken som ända från Kaspiska hafvet inhämtades till Finland och utposterades på de öfvergifna lotsstationerna. Utprick-ningen af farlederna vidtog först fram på sommaren, långt efter det hafvet blifvit isfritt och sjöfarten öppnats, men ännu i september funnos outprickade leder, hvarjämte det flerstädes visat sig att prickar och andra sjömärken,ja, till och med fyrfartyg blifvit oriktigt utlagda. Också ha ett otal protester så af finska som af utländska fartygs-befälhafvare afgifvits mot det oefterrättlighetstillstånd, som råder inom lotsväsendet i Finland, men till dessa protester har lika föga hänsyn tagits som till de af både engelska och tyska handelskamrar gjorda föreställningarna härom. På officiellt ryskt håll förklaras att allt står väl till och att i de få bristfälligheter, som ännu kunna finnas, inom kort komma att fulllständigt afhjälpas. Det är ju icke Rysslands utan Finlands sjöfart och handel, som lida af dessa missförhållanden, hvarför ock tsarregeringen betraktar dem med jämnmod, synbarligen i öfvertygelsen att det skall lyckas få nya, dugliga lotsar utbildade till den tid då de finska farlederna kunna komma att på allvar behöfva anlitas af den ryska örlogsmarinen.

Den finska landtdagen detta år, 1912, protesterade själffallet såväl mot förryskningen af lotsverket som mot tsarregeringens öfriga olagliga åtgärder, men såsom vanligt utan ringaste påföljd. Omedelbart efter sitt sammanträdande den 1 mars belöt landtdagen att aflåta en protestadress såväl mot påbuden om ryssars rättigheter i Finland, om militärkontributionen och om lotsverkets förryskning som mot planerna om landets styckning genom afskil-jande af de två socknarna i sydost och mot olagligheterna i fråga om statsfinansernas förvaltning samt mot andra mindre viktiga åtgärder och förslag. Och därtill riktades protesten äfven mot de planer om nya förryskningsåt-gärder, som kommit till uttryck genom tillsättandet i S:t Petersburg af ytterligare en kommitté af ryska regerings-tjänstemän med uppdrag att uppgöra förslag rörande till-lämpning af den ryska rikslagen af den 30 juni 1910 i fråga om bland annat inskränkning af tryck-, församlings och föreningsfriheten samt om ändring af Finlands strafflag. Att denna protestadress skulle göra mera intryck än föregående dylika tror nog ingen i Finland, helst till-lämpningen af påbudet om ryssars likställande i rättigheter med finska medborgare, jämte detta påbuds vid-underliga stadgande om finska tjänstemäns ställande inför rysk domstol, redan vidtagit. Protesta dressen stöddes och förfullständigades genom en särskild petition om laglighetens återställande, åtföljd af en framställning af de skador och vådor förryskning af lotsverket komme att medföra samt af en petition rörande det afstannande af all nyttig lagstiftningsverksamhet, som orsakats af regeringens politik och af den existerande senatens oförmåga att fylla sin uppgift.

I öfrigt upptogs som vanligt en betydande del af landtdagens tid af frågan om budgeten, hvilken af regeringen uppställts på samma olagliga sätt som under de senaste åren. Militärkontributionen var fortfarande upptagen bland utgifterna, nu med fjorton millioner för året 1913, och af landtdagen fordrades bevillningsmedel till ett

belopp af 12,708,200 mark samt nya skatter. I händelse landtdagen icke tillmötesginge denna fordran, hotade regeringen att stryka ännu flera anslag för allmänna ändamål än senast. Och därtill begärdes ytterligare en efterbevillning för delta år af något öfver sex millioner, för att sätta regeringen i stånd att utbetala sådana anslag för 1912, som den annars icke ämnade bestrida, ehuru den tillgripit hela det belopp bevillningsmedel föregående landtdag anvisat under uttryckligt förbehåll, att anslagen i fråga skulle utgifvas.

Landtdagen var själffallet tvungen att såsom förut opponera mot regeringens sätt att handhafva statsmedlen och att i följd däraf uppgöra en ny budget. Till en början ströks som förut den olagliga militärkontributionen. För kommunikationsfondens förstärkande i anledning af de förestående nya järnvägsbyggnaderna upptogos nio millioner mark och en mängd anslag för allmänna ändamål, som af regeringen utelämnats, återinfördes i budgetförslaget, hvarjämte särskilda förbehåll och påminnelser rörande detsamma gjordes. Efter dessa förändringar fann landtdagen behofvet af bevillningsmedel för 1913 utgöra 11,339,200 mark och anvisade denna summa underytterligare betonadt förbehåll, att de af landtdagen beslutna anslagen skulle utbetalas. De äskade nya skatterna af-slogos såsom obehöfliga och i fråga om den fordrade tillskottsbevillningen för 1912 visade landtdagen att regeringen oaktadt de gjorda, olagliga utbetalningarna skulle haft medel att bestrida de strukna anslagen för ifrågavarande år. Men regeringen hade i stället öfverfört öfverskottet till statsfonden för framtida utgifter, hvarför krafvet på tillskottsbevillning afböjdes under uttalande af landt-dagens önskan att de ifrågavarande anslagen måtte utbetalas af tillgängliga medel. Men att regeringen komme att tillmötesgå denna önskan trodde helt säkert ingen, hvarken inom eller utom landtdagen. Enhvar visste tvärtom, att senaten i medvetandet att under alla omständigheter stödas af tsarregeringen komme att liksom förut sätta sig öfver landtdagens förbehåll, utbetala militär-kontributionen och stryka så många allmännyttiga anslag den ansåge nödvändigt för att kunna bestrida alla olagliga utgifter. Och landtdagen kan icke, såsom närmast skulle ligga till hands, vägra alla bevillningar utan att åvägabringa allmän oreda i hela förvaltningen och fullständig stagnation såväl i den kulturella som i den öfriga utvecklingen, en eventualitet, hvilken representationen själffallet i det längsta söker undvika, helst en bevillningsvägran äfven skulle föranleda ytterligare omstörtande ingrepp i samhällsskicket.

Regeringen återkom äfven med förslag om byggande af de två återstående styckena af den strategiska banan från ryska gränsen till Vasa, under tillkännagifvande af att tsarregeringen själf komme att bygga linjen från S:t Petersburg till gränsen, och denna gång samtyckte landtdagen. Det ryska krigsministeriet kommer alltså inom en nära framtid att med större snabbhet än hittilldags kunna kasta fram truppmassor till kusten af Bottniska viken, isynnerhet som äfven sammanbindningsbanan, med bro öfver Nevan, mellan de ryska och finska järnvägsnäten inom kort blir färdig. I öfrigt upptogs större delenaf landtdagens tid af diskuterande af motioner och petitioner om ny lagstiftning på olika områden, där utvecklingen med nödvändighet kräfver reformer. Om ett flertal sådana enades representanterna, men huruvida dessa deras beslut skola leda till vidare påföljd än föregående dylika är mer än tvifvelaktigt. Det ryska ministerrådet, som olagligt underkastar alla Finland rörande ärenden en förberedande behandling förrän de föreläggas monarken, har icke hittills visat synnerligt intresse för den inre utvecklingen i landet, utan tvärtom gifvit sig mycket god tid i fråga om ärenden, som icke erbjuda direkt intresse ur förryskningspolitikens synpunkt. Och behagar det ministrarna, kunna de till och med helt och hållet underlåta att föredraga den ena eller andra frågan i enlighet med det märkliga stadgandet i instruktionen för ministerrådet, att endast sådana ärenden, i hvilka enighet icke uppnåtts inom detsamma, behöfva föreläggas monarken. Huru många af landtdagens motioner, petitioner och andra framställningar, som alls nått fram till tsaren-storfursten är det därför omöjligt att veta, men på det hela också tämligen likgiltigt, enär intet som helst skäl finnes för antagandet att han i någon händelse skulle beslutit annorlunda än ministerrådet föreslagit, öfvertygad som han måste vara om att hans ministrars förslag aldrig äro hinderliga för den politik beträffande Finland han en gång för alla gillat.

Att under dessa omständigheter framtiden måste te sig i dystraste belysning för det finska folket är självklart. Den enda grund, på hvilken förhoppningar om en förändring till det bättre kunna byggas är öfvertygelsen, att tsarregeringen icke ens i eget land kommer att kunna i längden upprätthålla det rådande systemet af godtycke och

våld. Jäsningen bland de förtryckta massorna pågår där som förut, men i större utsträckning än någonsin, och bland de främmande nationaliteter, som lyda under tsarväldet, gör sig för hvart år allt starkare gällande medvetandet, att de intet kunna vänta af framtiden så längesjälfhärskareväldet fortbestår. I samma mån den storryska nationalismen går mera aggressivt till väga uppdrifver den nationalmedvetandet äfven hos de icke ryska nationaliteterna, drifver dem att betänka hvilken makt de kunna utöfva, om de förmådde sluta sig samman och handla gemensamt.

I västra Europa och den öfriga värden öfver hufvud har man i allmänhet föga klara begrepp om sammansättningen af det folk man benämner det ryska, vet icke att detta »folk» i verkligheten är ett konglomerat, som sammanhålles endast genom den asiatiskt-moskovitiska despotismens öfvermäktiga tryck och som endast till en mindre del utgöres af egentliga ryssar, storryssar. Litet hvar har väl hört om de många olika folkslag, som lyda under den ryska tsarens spira, men de äro säkert icke många, som tänkt sig att denna befolknings brokiga sammansättning kunde äga äfven politisk, icke blott histo-riskt-etnografisk betydelse. Den allmänna uppfattningen har utan tvifvel varit och är ännu, att dessa olika folkstammar och nationaliteter under tidernas lopp sammansmält till ett i hufvudsak homogent folk, att samma orsaker, som åstadkommit en sådan sammansmältning t. ex. i Storbritannien, och den, som under våra ögon alltjämt pågår i Förenta Staterna, äfven inom det ryska tsardömet frambragt enahanda verkan. Men därvid glömmer man den grundväsentliga omständighet, att i de nämnda länderna och i andra, där en likartad utveckling ägt rum, denna i främsta rummet utgått från en gemensamhet i intressen, hvilken småningom utjämnat motsatserna och enat alla under ett samhällsskick, de själfva uppbyggt och fortfarande utveckla, medan inom det ryska riket knappast annan intressegemenskap enar de icke-ryska nationaliteterna än fiendskap mot den härskande minoriteten och mot det system denna minoritet uppbär.

Ty en minoritet utgöra i själfva verket storryssarna, det förmår icke ens den officiella ryska statistiken dölja,ehuru den bevisligen till kategorin storryssar hänför väl ett tiotal millioner individer af annan nationalitet. Folkräkningen år 1897, den första som egentligen försiggått i* Ryssland, gaf såsom officiellt resultat 55,673,000 storryssar och 66,356,000 icke ryssar. Frånräknas från sistnämnda antal olika asiatiska och andra stammar, som knappast torde kunna sägas äga något egentligt nationalmedvetande med 13,389,000, så erhålles en summa af 52,967,000 ickeryssar, detta enligt de officiella siffrorna. Men då dessa upptaga t. ex. polackerna med endast 7,931,000, medan enligt andra och mera trovärdiga uppgifter deras antal uppgår till minst elfva millioner (polackerna själfva räkna tretton till femton millioner) inom ryska riket, samt hvitryssarna med endast 5,886,000, ehuru de torde räkna minst sju millioner, finner man att storryssarna i själfva verket befinna sig i minoritet äfven gentemot de folkslag, hos hvilka verkligt nationalmedvetande existerar och under de senaste åren tlerfaldt gifvit sig uttryck. Sedan 1897 har folkmängden i Ryssland nog i betydande mån ökats, men till och med de officiella siffrorna gifva vid handen, att ökningen är afsevärdt större inom de icke-ryska elementen än bland de storryska. Af allt att döma kommer man sanningen närmast om man i detta nu uppskattar storryssarnas antal till högst 40 % af hela folkstocken, de icke-ryska nationaliteternas till 60 %, af hvilka sannolikt väl tre fjärdedelar utan långt betänkande skulle gripa första tillfälle, som erbjödes, att frigöra sig från det ok, som trycker dem alla i lika mån och är alla lika förhatligt.

Det är som sagdt endast yttre tryck, som sammanpressar alla dessa folkslag inom den despotiska auto-kratins ram, men äfven detta yttre tryck, självhärskare-dömets öfvermakt, undergräfves oupphörligt alltmera af det revolutionära missnöje med dess utöfvande af makten, som sprider sig inom ständigt allt vidare kretsar äfven bland den storryska nationaliteten och tvingar tsarväldet att söka stöd hos den del af samhället, som ännu af egna

28 b. — Moskoviter och finnar.materiella intressen bindes vid dess politik. Ännu äro väl de främmande nationaliteterna, undantagande polackerna, icke organiserade för försvar af sina rättigheter och ännu mindre ha de kunnat bilda något organiseradt förbund för gemensamt angrepp mot självhärskaredömet, den gemensamma fienden. Men mot ett sådant förbund drifvas de underkufvade omotståndligt af utvecklingen själf, sådan den gestaltat sig och sådan den måste fortgå inom det ryska riket, så länge dess styrelse företräder asiatiska medeltidsideal och söker göra dem gällande gentemot den nutida civilisationens åskådningssätt och sträfvanden.

Någon yttre form hvarken behöfver eller kommer sannolikt ett sådant förbund att ikläda sig. Men det är också tillfyllest, att hvarje nationalitet blir genomträngd af öfverlygelsen, att sjålfhärskaredömet är fienden och gör sig redo för kamp mot detta, när det allmänna läget, såsom det ofelbart förr eller senare kommer att göra, ånyo erbjuder utsikt till framgång. Och sådan öfvertygelse både finnes och sprider sig. Det var i främsta rummet de icke-ryska nationaliteterna, som senast vände sig mot det autokratiska väldet, hvilket man hoppades kunna störta, medan flertalet egentliga ryssar icke ville mera än dess reformering och rätt för folket att under den fortfarande centraliserade monarkins hägn taga del i maktutöfningen. Sedan dess har tanken på autonomi för de olika nationaliteterna ingalunda dött bort, utan tvärtom spridt sig till allt vidare lager och blifvit mera målmedveten, blifvit en faktor, som ofelbart blir att räkna med när dagen för den stora slutuppgörelsen kommer. Och dess ankomst påskyndas å ena sidan af den fortfarande af de revolutionära elementen drifna propagandan både bland folket och inom armén, å den andra af tsarregeringens egen blodiga våldspolitik, som till dag som är med deportationer och afrättningar söker kväfva det allmänna missnöjet, men i stället sprider det vidare och drifver det att allt oftare och i allt större omfattning på nytt gifva sig uttryck.Det år på denna utveckling åfven Finland måste bygga hoppet för framtiden. Att ingen tillförlitlig uppgörelse med det ryska sjålfhårskaredömet år möjlig inser numera enhvar och nåstan lika allmånt inses att sjålfhårskare* dömets dagar åro räknade, om de sedan bli flera eller färre. Hvad som kommer efter dess fall och huru det moskovitiska rikets statsskick därefter kommer att gestalta sig kan ingen ännu beräkna, därför icke heller hvilken verkan en sådan omhvälfning kommer att hafva på Finlands ställning och framtid. Men att ett folk med fast organiseradt samhällsskick under en tid af sådant kaotiskt virrvarr, som under de antydda omständigheterna måste bli rådande i Ryssland, äger större utsikter att kunna häfda sin självbestämningsrätt, än element, som först måste organisera sig statligt, därom kunna knappast några tvifvel hysas. Och likaså litet som att en sekler gammal samhällsbyggnad icke inom ett eller några tiotal år kan helt förstöras ens af en så förkrossande öfvermakt som den ryska autokratins. Därför måste ansträngningarna för försvaret mot denna öfvermakt gå ut på att stärka det kulturella motståndet i samma mån som det politiska i högre grad omöjliggöres, att samla alla till skydd för det samhällsskick, hvars värde allt allmännare inses och erkännes, ju flera områden den ryska sjålfhärskaremakten inkräktar. Om nödvändigheten af sådan samling och sådant försvar står det finska folket i dag mera enigt än någonsin förr och så länge det år fallet kommer icke heller hoppet om ny ljusning att dö bort.